ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ
№ 6 (86) 2017

ISSN 2077-1827

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

№ 6 (86) 2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ і НАУКИ УКРАЇНИ

Державний вищий навчальний заклад

“Донбаський державний педагогічний університет”

Г У М А Н І З А Ц І Я НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

Виходить 6 разів на рік

Заснований у вересні 1996 р.

№ 6 (86) 2017

За загальною редакцією проф. В. І. СИПЧЕНКА

Харків
ТОВ «Видавництво НТМТ»
2017

УДК 371.13

Засновник, редакція –
Державний вищий навчальний заклад
“Донбаський державний педагогічний університет” (ДДПУ)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 21279-11079ПР, видано 26.03.2015 р.
Державною реєстраційною службою України

Затверджено Рішенням Атестаційної колегії
Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 р.
як наукове фахове видання із педагогічних наук

Збірник наукових праць містить результати дисертацій аспірантів, здобувачів, які вивчають проблеми розвитку сучасної освіти та науково-педагогічної думки в теоретичному, історичному та практичному аспекті; у виданні висвітлено наукові здобутки, практичні рекомендації учених, які працюють у науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах національної системи освіти та зарубіжжя; представлено дослідження із проблем вищої школи, інтеграції України до європейського та світового освітнього простору.

The collection of scientific papers contains the results of the theses of the postgraduates, researchers who study the problems of modern education and scientific-pedagogical ideas in the theoretical, historical and practical aspect; in the publication there are covered the scientific achievements and practical recommendations of the scientists working at research institutions and universities of the national education system and abroad; it is presented the research on the problems of higher school, Ukraine's integration into the European and global educational space.

Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Друкується за рішенням Вченої ради
ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”
(протокол № 5 від 21.12.2017 р.)

Адреса редакції:
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
вул. генерала Батюка, 19,
м. Слов’янськ, Донецької області, Україна, 84116.
Тел.: + 380509898962 (в робочі дні та години).
E-mail: kaf.phsdspu@gmail.com.

© ДДПУ, 2017

Редакційна колегія:

Сипченко В.І. – завідувач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор);

Кузьміна О.В. – завідувач кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічний наук, професор (заступник відповідального редактора);

Омельченко С.О. – ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;

Євтух М.Б. – дійсний член НАПН України, академік-секретар відділення вищої освіти, доктор педагогічних наук, професор; почесний професор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Пономарьова Г.Ф. – ректор Харківської гуманіратно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор;

Набока О.Г. – перший проректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;

Курінна С.М. – завідувач кафедри дошкільної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;

Дмітрієва І.В. – завідувач кафедри технологій корекційної та інклюзивної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» доктор педагогічних наук, професор;

Коношенко С.В. – декан педагогічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент;

Мамічева О.В. – декан факультету спеціальної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор психологічних наук, професор;

Біличенко О.Л. – завідувач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор наук із соціальних комунікацій, професор;

Панасенко Е.А. – завідувач кафедри практичної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;

Гаврілова Л.Г. – завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;

Стешенко В.В. – завідувач кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;

Бондаренко В.І. – завідувач кафедри загальнотехнічних дисциплін, промислових технологій та безпеки життєдіяльності ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент.

ЗАГАЛЬНА ШКОЛА

УДК: 37.014:373.58.091(477.62)

БАБЕНКО Оксана

кандидат педагогічних наук, директор Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1, м.Слов'янськ Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: obabenko2002@gmail.com

САМОХВАЛОВА Людмила

заступник директора з навчально-виховної роботи Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області»

вул. Добровольського, б.1, м.Слов'янськ Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: lyssy2204076@gmail.com

СЛОВ'ЯНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ЛІЦЕЙ: ВІД НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НОВОГО ТИПУ ДО НАУКОВОГО ЛІЦЕЮ

Анотація. Сучасний стан реформування системи освіти України характеризується змінами в усіх її підсистемах і ланках. При цьому зміст реформ, що запроваджуються в освіті, зумовлений не лише об'єктивними вимогами часу, а й станом самої системи освіти. Інтеграція вітчизняної системи освіти в європейський освітній простір, адаптація системи освіти до нових соціально-економічних відносин, необхідність забезпечення конкурентоспроможності освіти в інформаційному суспільстві, переорієнтація освітнього процесу на розвиток особистості вимагають модернізації освітніх навчальних закладів.

Статтю присвячено проблемі реформування сучасного навчального закладу нового типу, місця й ролі ліцеїв у сучасній структурі загальної середньої освіти. Розглянуто досвід Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області в контексті проблем реформування освіти й перспективи створення наукового ліцею.

Ключові слова: навчальний заклад нового типу, науковий ліцей, наукова діяльність, досвід Слов'янського педагогічного ліцею, акмеологічна система, педагог нової формації, конкурентоздатний випускник.

© Бабенко О., Самохвалова Л., 2017

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні українське суспільство в цілому й вітчизняна освіта зокрема переживають складні часи, коли відбувається переосмислення здобутого, його переформатування, злам і побудова нового, проєвропейського суспільства, нової, європейського типу, школи.

У життя освітян увійшли абсолютно нові поняття й освітні підходи (про автономію школи, академічну свободу, академічну доброчесність тощо), що знайшли свого відображення в Законі України «Про освіту» [1] й викликали в середовищі освітян і захоплення, і шок водночас. Реформування запроваджене в усі освітні галузі й викликає безліч питань: якою буде траєкторія розвитку кожного окремого закладу загальної середньої освіти? Як зміниться місія сучасної школи? Чи виправданим є запровадження неформальної та інформальної освіти, різноманітних її форм (зокрема дистанційної, мережевої, сімейної)? І нарешті як зміняться типи закладів освіти, чи задовольнять вони попит суспільства на отримання якісних освітніх послуг?

Такі запитання сьогодні є надзвичайно актуальними особливо для представників колишніх навчальних закладів нового типу – ліцеїв, гімназій, – оскільки Закон «Про освіту» не подає чіткого тлумачення місії таких закладів освіти. Тож ліцеї поступово втрачають право якісного відбору учнів, стаючи лише «надбудовою» шкіл І-ІІ ступенів. Невизначеність місця й ролі ліцеїв у сучасній структурі загальної середньої освіти, відсутність розуміння необхідності ліцею як навчального закладу ІІ-ІІІ ступенів (8-11 класів) неодмінно призведе до втрати такого освітнього сегменту, оскільки якість профільного навчання забезпечується й допрофільною підготовкою учнів у 8-9 класах, де, крім того, відбувається й формування учнівських колективів, спрямування школярів до активного розвитку, науково-дослідної діяльності тощо.

Тож важливо розглянути досвід Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області в контексті проблем реформування освіти й перспективи створення наукового ліцею.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич, презентуючи Концепцію «Нової української школи», наголосила: «Успіх України в тому, щоб побудувати суспільство освіченого загалу» [2].

Реформа орієнтована на те, щоб зробити випускника конкурентноздатним у ХХІ-му столітті – випустити зі школи всебічно розвинену, здатну до критичного мислення цілісну особистість, патріота з активною позицією, інноватора, здатного змінювати навколишній світ та вчитися впродовж життя.

У руслі освітніх змін, що стосуються перегляду підходів до структури освітньої системи й типів закладів освіти актуальним видається нам Проект Положення про науковий ліцей та науковий ліцей-інтернат [3], винесений для обговорення Міністерством освіти і науки України.

Науковий ліцей визначено як заклад спеціалізованої освіти II-III або III ступеня наукового профілю, заснований закладом фахової передвищої чи вищої освіти чи такий, що має укладені тривалі (не менше 3 років) договори про співпрацю (співробітництво, спільну діяльність тощо) із закладом вищої (післядипломної) освіти та/або науково-дослідним інститутом, а також з регіональним відділенням Національного центру «Мала академія наук України» (для юридичних осіб) чи входити до складу закладу фахової передвищої чи вищої освіти (для структурних підрозділів).

У науковому ліцеї має бути не менше двох циклових комісій педагогічних (науково-педагогічних) працівників та груп учнів для провадження наукової і науково-технічної діяльності з розв'язання технологічної, інженерної, економічної, соціальної або гуманітарної проблематики; заклад має організовувати участь учнів у Всеукраїнських та міжнародних заходах змагального характеру наукового (науково-технічного) напряму (конкурсах, олімпіадах, турнірах тощо).

Головними завданнями наукового ліцею є:

- здійснення освітньої діяльності, спрямованої на залучення та підготовку учнів до наукової і науково-технічної діяльності;
- забезпечення здобуття учнями освіти понад вимоги відповідного державного освітнього стандарту;
- організація навчання дітей, які виявили здібності у певній освітній галузі відповідно до наукового профілю закладу освіти.

Спробуємо проаналізувати досвід Слов'янського педагогічного ліцею в контексті вимог наукового ліцею.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз діяльності Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області в руслі викликів освітніх реформ і вимог наукового ліцею.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слов'янський педагогічний ліцей працює в освітньому просторі міста з 1996 року і є навчальним закладом нового типу, метою якого є навчання й виховання обдарованої молоді, здатної до саморозвитку.

Ініціатором створення навчального закладу став ректорат Слов'янського державного педагогічного інституту, який прагнув втілити ідею створення профільного загальноосвітнього навчального закладу педагогічного спрямування, що найповніше реалізує принцип особистісно-орієнтованого навчання, значно розширює можливості учня у створенні

власної освітньої програми, дає змогу учнівській молоді набути професійно важливих компетентностей, зорієнтуватися на свою майбутню професію, виходячи із забезпечення спадкоємності і процесу навчання впродовж життя.

Виконання місії ліцею, пов'язаної з вихованням людини нової формації, здатної до самореалізації, навчання впродовж життя, вимагає від педагогічного колективу ліцею постійного творчого пошуку, самовдосконалення, проведення власних наукових досліджень.

Навчально-виховний процес у ліцеї на 100% забезпечено фахівцями, які мають вищу освіту і володіють державною мовою. На 15% ліцей укомплектовано вчителями, які мають дипломи кандидатів наук (О. Бабенко, Б. Бесєдін, Р. Падалка, Т. Соколенко, В. Сьомкін); 17% учителів ліцею склали кандидатські іспити.

На сьогодні педагогічний контингент ліцею представлено 21 учителем вищої категорії (64%); з них 10 педагогів – учителі-методисти, 7 – старші вчителі, 7 педагогів (21%) – учителі першої, 5 педагогів (15%) – учителі ІІ кваліфікаційної категорії.

Управління ліцеєм здійснюється на засадах людиноцентричного підходу й сприяння акмеологічному розвитку навчального закладу.

Ліцей підпорядкований відділу освіти Слов'янської міської ради. Вищим громадським органом управління ліцеєм є конференція навчального закладу й Рада ліцею, що складається з представників батьківської громади, ДДПУ, членів учнівського самоврядування, педагогів ліцею.

Технології управління ліцеєм ґрунтуються на засадах партнерства, демократичності, колегіальності прийняття рішень, творчого підходу до розв'язання освітянських проблем.

Провідним стилем управління в ліцеї є партисипативний стиль, заснований на участі працівників у прийнятті рішень. Результат такого управління – виховання педагога нової формації. Критерії особистості такого вчителя відображено в Моделі вчителя педагогічного ліцею (див. схему 1).

Про колектив педагогів ліцею, об'єднаний спільною метою розвитку свого навчального закладу, в якому ефективно функціонує система особистісного й фахового зростання кожного його члена, сьогодні доцільно говорити як про команду, що практично є акмеологічною системою, осередком культури праці, культури управління і взаємовідносин.

Пріоритетним напрямом розвитку ліцею став науково-дослідницький напрям як для вчителів, так і для учнів, що втілилося в ідею співрозвитку учасників навчально-виховного процесу ліцею, організаційно-

функціональну систему інтелектуальної творчої діяльності вчителів та учнів в умовах цього навчання, знайшло поетапної реалізації в щорічних планах роботи навчального закладу.

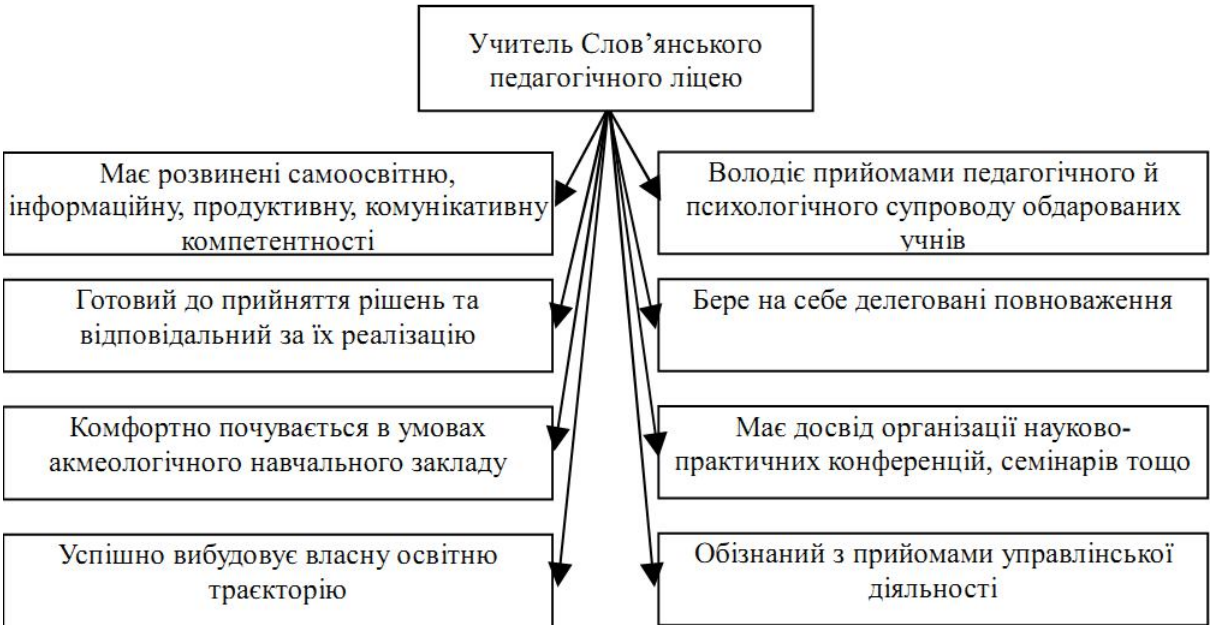

Схема 1. Модель учителя Слов'янського педагогічного ліцею.

Реалізації ідеї співрозвитку суб'єктів освітнього простору ліцею сприяло активне співробітництво з науковими установами України, зокрема, Інститутом педагогіки Національної академії педагогічних наук України, Донецьким інститутом післядипломної педагогічної освіти (ДонОблІППО), Донбаським державним педагогічним університетом (ДДПУ), Донбаською державною машинобудівною академією, Донецьким національним університетом.

Особливо значущою є багаторічна співпраця навчального закладу з такими науковими установами, як ДДПУ та ДонОблІППО. Це проведення спільних досліджень кафедрами цих установ і кафедрами ліцею, участь педагогів ліцею в усіх конференціях, що проводяться на базі установ, активне особисте співробітництво педагогів зазначених закладів.

З 2010 р. на базі ліцею було відкрито Слов'янський регіональний Центр професійного розвитку вчителя Академії педагогічної майстерності – науково-методичний підрозділ Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, що якісно позначилося на розвитку професійної майстерності вчителів ліцею.

В основу організації науково-методичної роботи ліцею покладено досягнення науки та передового педагогічного досвіду, систему

аналітичної, організаційної, діагностичної, науково-практичної, інформаційної діяльності з підвищення наукового та загальнокультурного рівня педагогічних працівників.

Основна мета науково-методичної роботи – це спеціально організована діяльність педагогічного колективу ліцею: адаптація педагогів до відмінної від традиційної системи освіти; прищеплення професійно-педагогічних цінностей ліцею; особистісне й професійне зростання співпрацівників, усвідомлення ними причетності до діяльності всієї організації та її культури, усебічний розвиток творчих здібностей педагогів, формування в них навичок науково-дослідницької роботи, зацікавленості новими освітніми технологіями; вивчення, узагальнення та впровадження передового досвіду, створення власних методичних розробок для урізноманітнення та покращення навчально-виховного процесу.

Традиційно основні напрями в змісті методичної роботи ліцею обирає педагогічний колектив і педагогічна рада. Відповідно до обраних напрямів обґрунтовується проблема, до реалізації якої залучаються всі суб'єкти освітнього простору. Упродовж останніх років колектив ліцею працює над розв'язанням основної проблеми співрозвитку учасників навчально-виховного процесу в контексті особистісно-діяльнісної освітньо-педагогічної парадигми.

Моніторинг розвитку професійної майстерності кожного учителя закладу засвідчив істотну позитивну динаміку фахового зростання педагогів упродовж 10 років. У ліцеї працює 5 кандидатів наук, 3 – відмінники освіти, 4 педагоги нагороджені грамотами Міністерства освіти і науки України, 14 мають подяки і грамоти Департаменту освіти області (див. діаграму 1).

Діяльність педагогів Слов'янського педагогічного ліцею спрямована на проведення ними власних наукових досліджень. Апробація педагогічного досвіду, удосконалення, підвищення професійного рівня забезпечуються через участь учителів у науково-методичних, науково-практичних заходах, різноманітних фахових конкурсах, семінарах, конференціях, що стали трибуною передового досвіду, обміном ідей.

20 науково-методичних розробок учителів ліцею були презентовані і відзначені дипломами, сертифікатами, грамотами Всеукраїнських етапів конкурсів «Творчий учитель – обдарований учень» у номінації «Організація навчально-виховного процесу», «Авторський розвивальний урок, проект учителя-предметника», Фестивалю педагогічних ідей «Сузір'я талантів», Всеукраїнських конкурсів «Вчитель-новатор», «Педагог-ДОСЛІДНИК» у номінації «Навчальний контент».

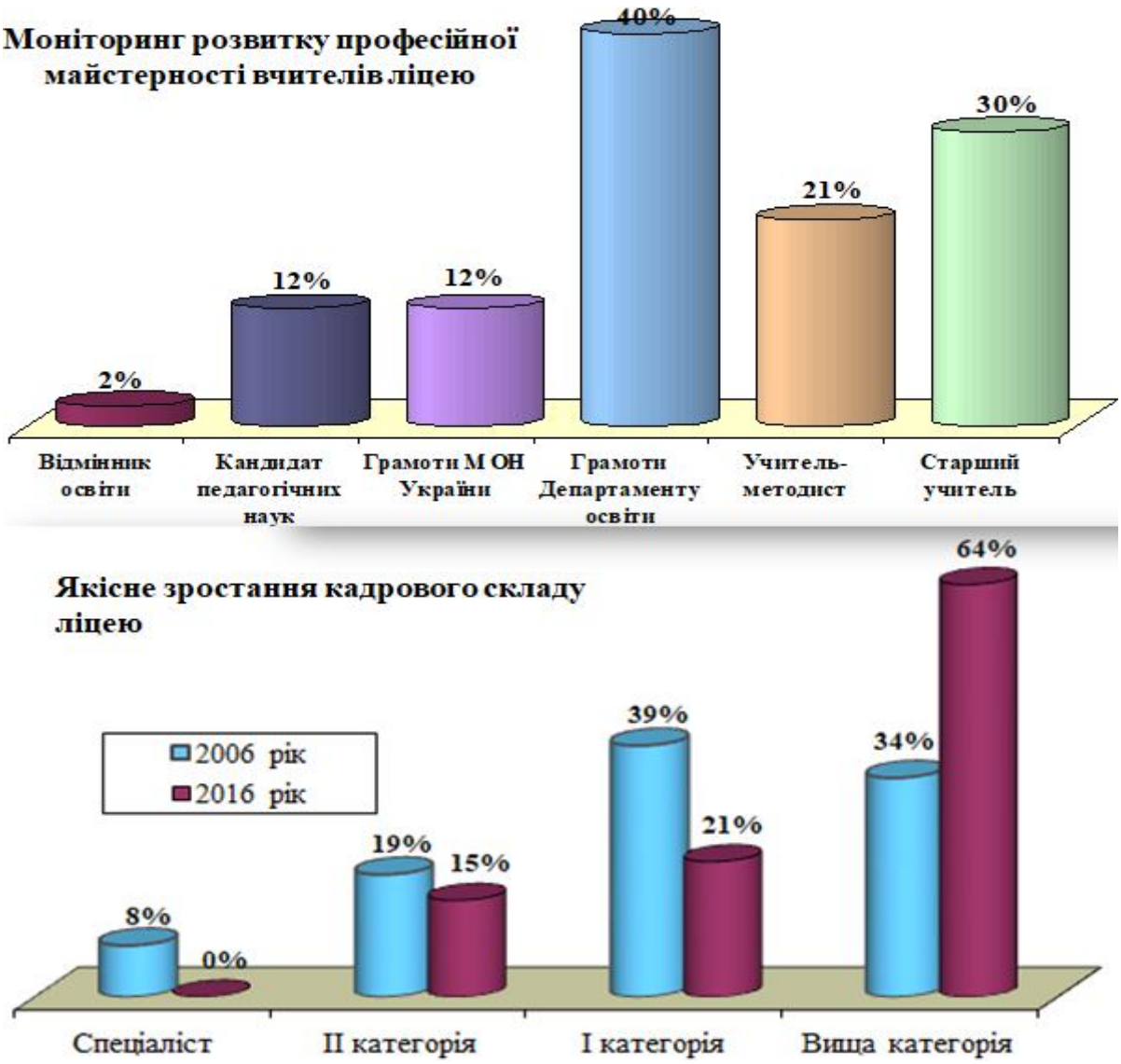

Діаграма 1. Моніторинг розвитку професійної майстерності та кадрового складу ліцею.

Організація науково-дослідної роботи в ліцеї відбувається через систему методичної підтримки, яка ґрунтується на абсолютному дотриманні принципу науковості, що обумовлено активною співпрацею закладу з Донбаським державним педагогічним університетом у рамках науково-методичного комплексу «Педагог». Саме такий підходів дає змогу сформувати сучасний образ учителя ліцею – педагога-дослідника, майстра, творчу, соціально активну особистість.

Традиційними в ліцеї є щорічні науково-практичні конференції. 91% учителів (30 педагогів) мають публікації у наукових і науково-методичних фахових виданнях.

Результативною є робота педагогічного колективу з підготовки учнів до участі в Інтернет-олімпіадах, Всеукраїнських предметних олімпіадах з

базових дисциплін. Середня кількість учасників міського етапу Всеукраїнських олімпіад щороку становить 65 ліцеїстів. Із них близько 35 учнів посідають призові місця. Для участі в обласному етапі учнівських олімпіад із базових дисциплін щороку запрошуються понад 15 ліцеїстів. За 10 років переможцями ІІ етапу стало 260 учнів, ІІІ етапу – 25 ліцеїстів. 2015-2016 навчального року 32 учні ліцею стали переможцями міського етапу Всеукраїнських предметних олімпіад (діаграма 2).

Діаграма 2. Результати участі учнів ліцею у Всеукраїнських предметних олімпіадах, конкурсі МАН.

Під керівництвом учителів ліцею учні стали учасниками й призерами творчих конкурсів, турнірів, конференцій, про що свідчать результати. Так, ліцеїсти-дослідники стали учасниками фінального етапу міжнародного конкурсу науково-технічної творчості школярів «Intel-Eko Україна» у номінаціях: «біологія», «астрономія», «психологія»; переможцями Всеукраїнського конкурсу «МАН юніор-ДОСЛІДНИК» у номінаціях «біологія», «фізика»; призерами Всеукраїнського конкурсу «Юнацький водний приз», учасниками й переможцями фінального етапу Всеукраїнського турніру юних математиків, юних фізиків, обласного турніру юних істориків, правознавців; учасниками Обласного конкурсу «Біологія-Медицина»; Всеукраїнської науково-технічної виставки молодіжних інновацій та творчих проектів «Майбутнє України»; Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка; Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика.

Успіхи навчально-пізнавальної діяльності ліцеїстів характеризуються кількісними та якісними показниками, що виражаються й фіксуються в оцінці успішності – системі певних показників, яка відображає об'єктивні знання, уміння та навички.

Результати навчальних досягнень учнів 9-х, 11-х класів мають такі показники: з української мови якість знань становить в середньому 72% для учнів 9-х класів і 94% для учнів 11-х класів; з математики – 62% для учнів 9 класу, 83% для 11 класу; з історії України – 74% для учнів 9-х класів, 98% для учнів 11-х класів.

Результати дослідження успішності учнів з профільних предметів за чотири роки навчання (з 8-го по 11-й клас) у профільних класах природничо-математичного та філологічного напрямів навчання підтверджені подальшим вибором випускниками майбутнього фаху у вищих навчальних закладах (діаграма 3).

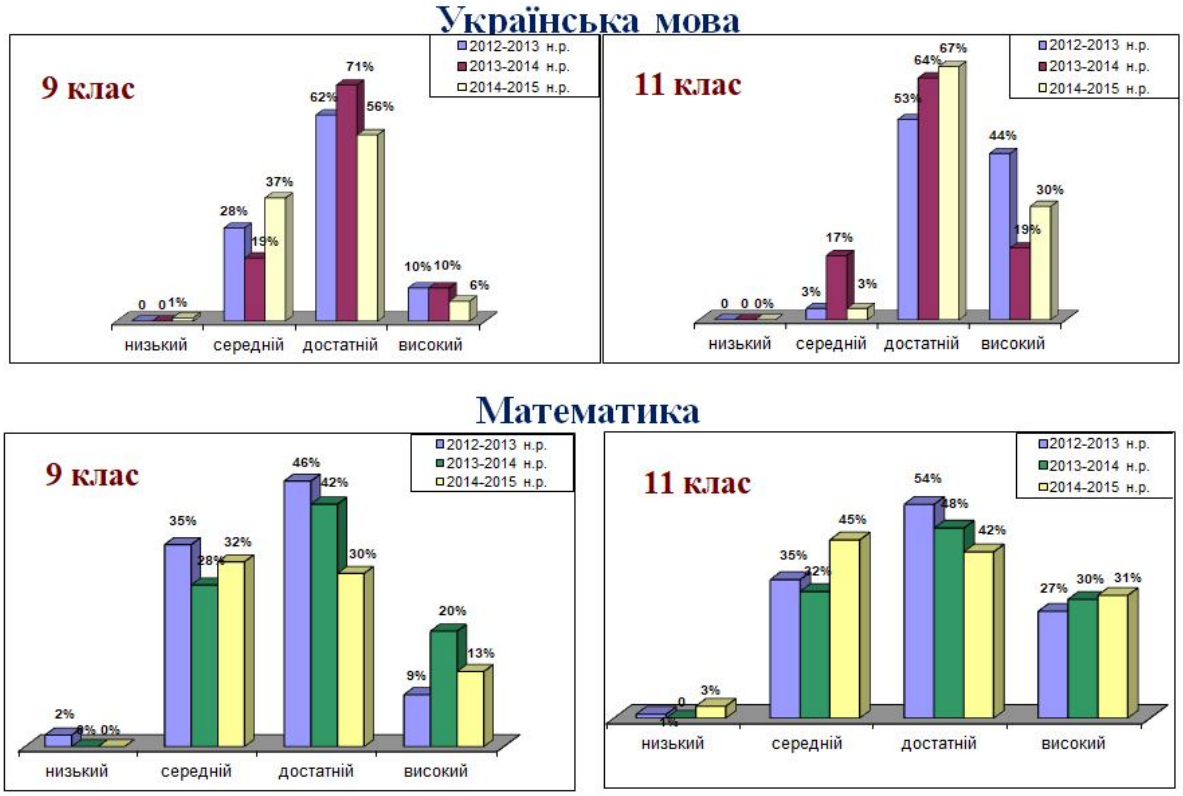

Діаграма 3. Результати навчальних досягнень учнів.

Ефективність системи самоврядування, запровадженої в ліцеї, доведена активною життєвою позицією ліцеїстів та випускників. Так, серед них є президентські стипендіати, голови студентських рад, профспілок, старости груп. Випускники ліцею – активні організатори студентського виборчого руху, волонтери, які плідно працюють у соціальній сфері. Можна стверджувати, що досвід демократичної

громадянської дії, набутий у ліцеї, визначає громадянський розвиток особистості випускників ліцею в цілому.

Ліцей сьогодні являє собою педагогічну систему відкритого типу, у рамках якої здійснюється його активний розвиток, забезпечується контроль і корекція його діяльності, активна соціалізація навчального закладу, його інтеграція в громаду міста. Цьому сприяють і розроблені ліцеїстами сайти навчального закладу (на платформах com.ua, ho.ua), що містять різноманітну, у тому числі навчальну, інформацію закладу для ліцеїстів, батьків, екстернів.

У процесі самооцінювання діяльності закладу нами було проведене кваліметричне оцінювання рівня організації основних аспектів діяльності ліцею:

1. Нормативного забезпечення контрольно-аналітичної діяльності (планування контрольно-аналітичної діяльності; інформаційне забезпечення управління; аналіз діяльності ліцею; демократизація контролю).
2. Навчально-виховного процесу навчального закладу.
3. Кадрового забезпечення ліцею.
4. Стану матеріально-технічного забезпечення ліцею.
5. Роботи з соціального захисту, збереження та зміцнення здоров’я учнів і персоналу ліцею (попередження дитячого травматизму; робота з охорони праці, техніки безпеки, цивільної оборони; робота зі збереження здоров’я дітей).

Загальний коефіцієнт, отриманий у процесі кваліметричного оцінювання, дорівнює 4,398 (за 5-бальною системою оцінювання), що свідчить про високий рівень результатів діяльності Слов’янського педагогічного ліцею (див. діаграму 4).

Критерії, використані в характеристиці, були визначені за результатами аналізу відповідної літератури та на основі емпіричних уявлень досвідчених фахівців. Значущість критеріїв визначена за результатами рейтингового оцінювання експертів в галузі управлінської діяльності (представників ДонОблІППО).

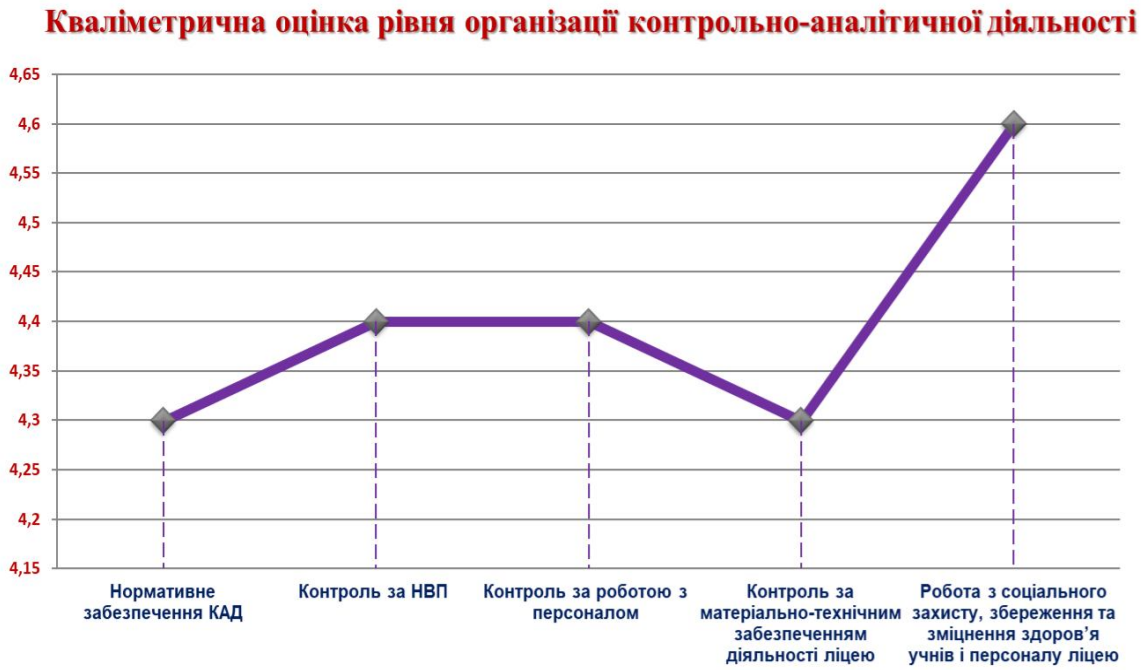

Діаграма 4. Кваліметрична оцінка рівня організації контрольно-аналітичної діяльності Слов'янського педагогічного ліцею 2010-2016 рр.

У межах самооцінювання діяльності Слов'янського педагогічного ліцею також було проведене анкетування оцінки діяльності закладу як школи, дружньої до дитини (розроблене країнами Євросоюзу) (діаграма 5).

Діаграма 5. Результати анкетування з оцінки діяльності Слов'янського педагогічного ліцею

Аналіз анкет 194 опитаних учнів, 127 батьків, 26 учителів, проведений членами учнівського самоврядування і представлений середньою кількістю балів, засвідчує високий рівень (в середньому 3,8 бали за 4-бальною шкалою) діяльності ліцею за показниками: рівень сприятливої атмосфери навчального закладу; відсутності насильства, недопущення знущання з учнів; розвитку особистості учнів; рівних можливостей щодо прийняття рішень; узгодження впливів ліцею й сім'ї; якісної превентивної освіти.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Результати проведеного аналізу діяльності Слов'янського педагогічного ліцею в руслі викликів освітніх реформ і вимог наукового ліцею дають змогу зробити наступні висновки: управління ліцеєм здійснюється на засадах сприяння акмеологічному розвитку навчального закладу; навчально-виховний процес у ліцеї забезпечено командою, що є акмеологічною системою, осередком культури праці, культури управління і взаємовідносин. Розвиток професійної майстерності й якісне зростання кадрового складу ліцею засвідчує постійний творчий пошук, самовдосконалення, проведення власних наукових досліджень педагогів і залучення учнів до науково-дослідницької діяльності, якісну підготовку ліцеїстів до участі у всеукраїнських олімпіадах, конкурсах, турнірах тощо.

Можна стверджувати, що освітній процес у Слов'янському педагогічному ліцеї базується на абсолютному дотриманні принципу науковості, що дає змогу сформувати сучасний образ учня навчального закладу нового типу – вихованої людини нової формації, здатної до самореалізації, демократичної громадянської дії, навчатися впродовж життя – випускника конкурентоздатного у XXI-му столітті.

Таким чином, у руслі вимог нової української школи Слов'янський педагогічний ліцей має перспективу реформування як науковий заклад загальної середньої освіти – науковий ліцей, – що задовольнятиме попит суспільства на отримання якісних освітніх послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/law/2231/.
2. Концепція «Нової української школи». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/52062/.
3. Проект Положення про науковий ліцей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/60691/.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2017.

БАБЕНКО Оксана
кандидат педагогических наук, директор Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области
ул. Добровольского, д. 1., г. Славянск Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: obabenko2002@gmail.com
САМОХВАЛОВА Людмила
заместитель директора по учебно-воспитательной работе Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области»
ул. Добровольского, д. 1., г. Славянск Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: lyssy2204076@gmail.com

СЛАВЯНСКИЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЛИЦЕЙ: ОТ УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ НОВОГО ТИПА К НАУЧНОМУ ЛИЦЕЮ

Резюме. Современное состояние реформирования системы образования Украины характеризуется изменениями во всех ее подсистемах и звеньях. При этом содержание реформ, которые вводятся в образовании, обусловлены не только объективными требованиями времени, но и состоянием самой системы образования. Интеграция отечественной системы образования в европейское, образовательное пространство, адаптация системы образования к новым социально-экономическим отношениям, необходимость обеспечения конкурентоспособности образования в информационном обществе, переориентация образовательного процесса на развитие личности требуют модернизации образовательных учебных заведений.

Статья посвящена проблеме реформирования современного учебного заведения нового типа, места и роли лицеев в современной структуре общего среднего образования. Рассмотрен опыт Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области в контексте проблем реформирования образования и перспективы создания научного лицея.

Ключевые слова: учебное заведение нового типа, научный лицей, научная деятельность, опыт Славянского педагогического лицея, акмеологическая система, педагог новой формации, конкурентоспособный выпускник.

BABENKO Oksana
Candidate of pedagogical sciences, a teacher-methodist, director of Slovyansk Pedagogical lyceum of Slovyansk City Council in Donetsk region
1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region, 84100, Ukraine.
E-mail: obabenko2002@gmail.com

SAMOHVALOVA Lyudmila
deputy Director for Research and Methodology work of pedagogical lyceum of Slavyansk city council of Donetsk region
1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region, 84100, Ukraine.
E-mail: lyssy2204076@gmail.com

SLOVYANSK PEDAGOGICAL LYCEUM: FROM THE EDUCATIONAL INSTITUTION OF A NEW TYPE TO THE SCIENTIFIC LYCEUM

Summary. The current state of the reformation of the education system in Ukraine is characterized by changes in all its subsystems and links. At the same time, the content of reforms introduced in education is conditioned not only by the objective requirements of the time, but also by the state of the education system itself. Integration of the national education system into the European, educational space, adaptation of the education system to new socio-economic relations, the need to ensure the competitiveness of education in the information society, the reorientation of the educational process to the development of the individual requires the modernization of educational institutions.

The article is devoted to the problem of reforming a modern educational institution of a new type, and identifies the place and role of lyceums in the modern structure of general secondary education. The experience of Slovyansk Pedagogical lyceum of Slovyansk City Council of Donetsk region in the context of the problems of education reform and the prospects for the creation of a scientific lyceum is considered.

Keywords*:* educational institution of a new type, scientific lyceum, scientific activity, experience of Slovyansk Pedagogical lyceum, acmeological system, a teacher of a new formation, a competitive graduate.

Abstract. Today, Ukrainian society as a whole and native education in particular are experiencing difficult times when there is a rethinking of the acquired experience, its construction of a new one, pro-European society, and European type of school.

Today, lyceums gradually lose the right to select students qualitatively, becoming only a «superstructure» of schools of I-II degrees.

The draft Regulations on the Scientific Lyceum, issued for discussion by the Ministry of Education and Science of Ukraine, appear to be relevant to us.

Scientific lyceum is defined as an institution of specialized education of II-III or III degree of scientific profile, founded by the institution of professional higher education. The scientific lyceum must have at least two cycle commissions of pedagogical workers and groups of students for the conduct of scientific activity.

The purpose of the article is to analyze the activity of Slovyansk Pedagogical lyceum of Slovyansk City Council of Donetsk region in the context

of the challenges of educational reforms and the requirements of the scientific lyceum.

The educational process in the lyceum is 100% secured by specialists who have higher education and speak a state language. The highest public authority of the lyceum is the conference of the educational institution and the Council of the lyceum, consisting of representatives of the parental community, the DSPU, members of the student's self-government, and teachers of the lyceum.

The basis of scientific and methodological work in the lyceum lies in the achievement of science and advanced pedagogical experience of the system of analytical, organizational, diagnostic, scientific and practical,and informational activity on raising the scientific and general cultural level of pedagogical workers.

20 scientific and methodological developments of teachers of the lyceum have been presented and marked with diplomas, certificates at All-Ukrainian stages of contests «Creative teacher – gifted student» in the nomination «Organization of the educational process», «Author's developing lesson, the project of the subject teacher», Festivals of pedagogical ideas «Constellation of Talents», All-Ukrainian competitions «Teacher-innovator», and «Teacher-Researcher». It is a tradition to conduct annual scientific and practical conferences. 91% of teachers have publications in scientific and scientific and methodical publications.

The work of the pedagogical team on preparing students for participation in the All-Ukrainian subject Olympiads on basic disciplines is effective. The average number of participants in the municipal stage of the All-Ukrainian Olympiad is 65 students each year. Of these, up to 35 pupils win prizes. The students become participants and prizewinners of creative contests, tournaments, and conferences under the leadership of the lyceum teachers. The success of the educational and cognitive activity of the lyceum students is characterized by quantitative and qualitative indicators that are expressed and recorded in the evaluation of success that is a system of certain indicators that reflect objective knowledge, skills and abilities.

Thus, the educational process in the Slovyansk Pedagogical lyceum is based on the absolute observance of the principle of scientific knowledge, which enables to form a modern image of a student of a new type educational institution that is a newly formed personality capable of self-realization, democratic civil action, lifelong learning – a graduate of a competitive XXI century.

REFERENCES

1. The Law of Ukraine «On Education». [Electronic resource]. – Access mode: http://osvita.ua/legislation/law/2231/.

2. The Concept of «A New Ukrainian School». [Electronic resource]. – Access mode: http://osvita.ua/school/52062/.
3. Draft Regulations on the Scientific Lyceum. [Electronic resource]. – Access mode: http://osvita.ua/school/60691/.

(Переклав на англ. Шашкіна О.М. – учитель англійської мови, учитель вищої категорії Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області)

УДК [001.89:5]:373.58

ГОРБАНЬ Наталя

учитель-методист, учитель біології та екології, Слов'янський педагогічний ліцей Слов'янської міської ради Донецької області
вулиця Добровольського, 1, м.Слов'янськ, Україна
E-mail: tasha_gorban@i.ua

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У РУСЛІ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті доведено значення науково-дослідної роботи учнів як пріоритетної форми позашкільної освіти на сучасному етапі розвитку та реформування освітнього простору. Автором зроблено спробу створення алгоритму організації науково-дослідної роботи з біології та екології учнів Слов'янського педагогічного ліцею в системі Малої академії наук України. У статті описано організаційно-методичні умови ефективності науково-дослідної діяльності учнів, що містить соціально-педагогічний, організаційний, матеріально-технічний та психологічний супровід; здійснено аналіз успішності виступу ліцеїстів-членів МАН України на конференціях, конкурсах, семінарах та інших заходах міжнародного, всеукраїнського, регіонального рівнів. Окреслено перспективи подальшого розвитку науково-дослідної роботи ліцеїстів як одного з ефективних педагогічних інструментів у формуванні творчої, інтелектуально й духовно розвиненої молоді України, що є особливо значущим на сучасному етапі створення освітньої системи.

Ключові слова: науково-дослідна діяльність**,** творчі здібності, обдарована молодь.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні українська освіта робить рішучі кроки на шляху до реформування й оновлення. Концептуальні засади Нової української школи визначають основні компетентності у природничих науках і технологіях, що

© Горбань Н., 2017

передбачають наукове розуміння природи й сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності, уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати [6]. З метою створення умов розвитку, пошуку, підтримки, стимулювання інтелектуально і творчо обдарованих дітей та молоді, їх самореалізації в сучасному суспільстві Указом Президента України було затверджено програму роботи з обдарованою молоддю. У рамках реалізації цієї державної програми великого значення набуло виховання молодої наукової еліти Малою Академією наук України.

Мала академія наук України (МАН) – загальнодержавний науковий проект, створений за сприяння Міністерства освіти і науки України та Національної академії наук; освітня система, що забезпечує організацію й координацію науково-дослідницької діяльності учнів, створює умови для їх інтелектуального, духовного, творчого розвитку та професійного самовизначення, сприяє нарощуванню наукового потенціалу країни.

Сьогодні МАН виховує професійно орієнтованих, озброєних відповідним науковим, дослідницьким інструментарієм молодих людей, які вже знають своє призначення, спрямованість, наукове покликання і йдуть у вищі навчальні заклади, чітко розуміючи, у якій науковій сфері вони хочуть працювати. Головною метою цієї організації є розвиток індивідуальних якостей особистості засобами позашкільної освіти, сприяння набуттю додаткових знань, умінь, навичок та залучення учнів старших класів до систематичної наукової діяльності.

Проблема виявлення творчих, діяльних, інтелектуально й духовно розвинених громадян, готових до активної діяльності в галузі науки, сприяє самовизначенню, вибору майбутньої професії і має державне значення. Неабияку роль у цьому процесі покликана відігравати школа. Цікавою в цьому контексті є презентація досвіду роботи Слов'янського педагогічного ліцею, що зумовило актуальність обраної нами теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. На сьогоднішній момент Національний центр «Мала академія наук України» є установою, що виконує функції пошуку, розвитку та підтримки обдарованих і талановитих учнів [2, с.7]. О.Головко, О.Павленко підкреслюють, що основними завданнями, які мають бути реалізовані під час науково-дослідної роботи, є необхідність навчити учнів самостійно опрацьовувати спеціальну наукову літературу, робити власні висновки на основі критичного опрацювання наукових джерел; аналізувати та узагальнювати наукові дані, отримані в результатів

власних досліджень; формувати в учнів уміння грамотно презентувати результати свого дослідження й вести наукову дискусію [2, 5].

Як зазначає О.Барецька, зважаючи на те, що учні лише розпочинають свій шлях на науковій ниві й у них ще немає власного досвіду пошукової діяльності, для якісної підготовки кожної роботи в системі МАН має бути призначений науковий керівник та науковий консультант. Як правило, науковий керівник – це педагог, до обов'язків якого входить організація наукової роботи учня, а саме: допомога школяреві в остаточному формулюванні теми його дослідження, складання змісту наукової роботи й календарного графіку роботи учня, систематичний контроль за її виконанням, унесення необхідних коректив у дослідження, висновок щодо готовності роботи до захисту [1].

Т.Івочкіна [4], Н.Житник [3] уважають, що невід'ємним компонентом ефективної діяльності МАН є співпраця з вищими навчальними закладами, науковими установами та громадськими інститутами, бізнес-структурами, які сприяють успішному виконанню їх головної функції – формування інтелектуального потенціалу української нації. Науковий консультант – фахівець вищого навчального закладу, який забезпечує наукову та методичну підтримку як учня, так і вчителя, надає за необхідності для опрацювання науково-популярні джерела, проводить консультації, оцінює ступінь науковості дослідження, рецензує роботу перед її захистом [3, 4].

Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України є одним із провідних заходів МАН, участь у якому є почесним правом учнів 9-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів та вихованців, слухачів (відповідного віку) позашкільних, професійно-технічних навчальних закладів, студенти вищих І-ІІ рівня акредитації навчальних закладів, які активно займаються науково-дослідницькою діяльністю, за умови виконання ними випробувань із базових дисциплін за відповідними програмами. Пройти такі випробування вихованець може тільки за умови тісної й успішної співпраці з учителем – однодумцем, фасилітатором, надихувачем.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). *Метою* статті є визначення організаційно-методичних умов здійснення науково-дослідницької діяльності з біології та екології учнів в умовах Слов'янського педагогічного ліцею та аналіз результативності роботи з обдарованою молоддю навчального закладу за останній період.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Умови ефективності науково-дослідної діяльності ліцеїстів містять, на нашу думку, такі аспекти (блоки): *соціально-педагогічний, організаційний, матеріально-технічний*

та психологічний. Кожен із аспектів має складну структуру, до якої входять взаємопов'язані компоненти, що доповнюють та збагачують один одного.

Блок соціально-педагогічних умов має забезпечити особливу, притаманну цьому типу культури, форму дитячо-дорослої спільноти, спрямовану на становлення особистості за певним соціально зумовленим характером, зразком. Соціально-педагогічні умови пов'язані з особливостями організації середовища та внутрішніми особливостями учня. Різноманітні стосунки являють собою широкий спектр контактів із соціальним світом, природою, сферою мистецтва та науки. Ця сукупність стосунків – пізнавальних, естетичних, духовно-моральних, інтелектуально-творчих – впливає на становлення творчої особистості учнів через психолого-педагогічні механізми, що забезпечують ефективність і засвоєння досвіду творчої діяльності, встановлення цілей науково-дослідної діяльності, формування інтересу до наукової праці.

З метою організації соціально-педагогічних умов і керівництва науково-дослідницькою діяльність учнів на базі Слов'янського педагогічного ліцею створене ліцейське наукове товариство (ЛНТ) «Квант» Слов'янського територіального відділення Малої академії наук України, яке є добровільною ліцейською організацією і діє на основі нормативно-правової бази, мети й завдань МАН України, а також прийнятого в 1998 році Положення про ЛНТ «Квант».

Наукове товариство «Квант» Слов'янського педагогічного ліцею об'єднує учнів, які прагнуть удосконалити свої знання у відповідній галузі науки, розвивати свій інтелект, власні потенційні можливості, творчі риси характеру, набувати вмінь і навичок науково-дослідницької діяльності під керівництвом учителів педагогічного ліцею, провідних педагогів Донбаського державного педагогічного університету.

Блок соціально-педагогічних умов містить відповідне методичне й кадрове забезпечення. Під методичним забезпеченням розуміємо добір оптимальних форм індивідуальної чи групової науково-дослідної роботи; підготовку творчих завдань; розроблення каталогу рекомендованих тем для здійснення досліджень; утворення системи навчання учнів основ інтелектуально-творчої діяльності та комунікацій; розроблення відповідних програм спецкурсів, факультативів, курсів за вибором; гуртків та студій; створення навчально-методичних посібників; навчально-комп'ютерних програм для самоосвіти учнів; розроблення методичних рекомендацій для викладачів з питань організації та супроводу науково-дослідної діяльності.

Кадрове забезпечення організації, супроводу, моніторингу та контролю науково-дослідної діяльності учнів передбачає відповідний

рівень фахової компетенції, творчої активності, здатності до наукової діяльності педагогів; дає величезні можливості вчителю для фахового зростання, окреслює нові горизонти в удосконаленні педагогічної майстерності. Така робота покликана не тільки узагальнити досвід роботи зі здібними та обдарованими учнями в системі МАН, але й може бути використана як джерело практичних порад учителям-початківцям.

Організаційний блок умов являє собою забезпечення процесу становлення творчої особистості учнів у науково-дослідній діяльності й представлений циклом заходів та етапами науково-дослідної роботи: спецкурсами, курсами за вибором, гуртками, факультативами, студіями, а також графіками проведення консультацій науковими керівниками, груповими та індивідуальними заняттями, інформаційними та довідковими базами даних.

Становлення творчої особистості дитини не може бути ефективним без кваліфікованого *психологічного супроводу*, здійснюваного психологічною службою закладу освіти. Фахова діяльність останньої має три головні напрями спрямування: на учнів, на педагогів, на власне процес інтелектуально-творчої діяльності. Завдання психологічної служби – діагностування інтелектуальних та творчих можливостей учнів. рівня розвитку психічних процесів і здібностей, що впливає на виконання науково-дослідної діяльності; надання індивідуальної психологічної допомоги учням на всіх етапах науково-дослідної діяльності; навчання учнів психологічних навичок планування, саморегуляції та самоконтролю у їхній діяльності; створення умов для формування необхідного рівня рефлексії, індивідуального стилю успішної наукової діяльності учня; психологічна підтримка та супровід обдарованих дітей.

Блок матеріально-технічного забезпечення передбачає наявність у закладі освіти необхідних приміщень, кабінетів, лабораторій, забезпечення їх сучасними приладами й устаткуванням, необхідним для здійснення всіх форм та етапів науково-дослідної діяльності. З іншого боку, це наповнення предметного середовища новітніми технічними та комп’ютерними технологіями, що забезпечило б ефективність та оптимізацію творчої діяльності, а отже, і сучасний рівень освіти.

Здійснення науково-дослідної діяльності є можливим за ефективного використання комп’ютерних технологій як знаряддя людської діяльності та принципово нового навчального засобу організації, що активізує такі функції дослідної діяльності, як пошук проблеми та інформації, формування творчих ідей, синтез результатів та їх оформлення, перебіг супроводу та контролю пізнавальної, науково-дослідної діяльності на всіх її етапах.

Використання комп'ютерних технологій в освітньому процесі дає змогу створити в навчальному закладі ефективно діючу інформаційну мережу під керівництвом спеціалістів з інформатики та комп'ютерних технологій Слов'янського педагогічного ліцею й Донбаського державного педагогічного університету. Це забезпечує особливе інтелектуальне змістовне наповнення, що передбачає побудову логічно спрямованих освітніх, розвивальних та управлінських завдань.

Особливість дослідницької роботи з біології полягає у проведенні низки лабораторних або польових експериментів. Це стає проблематичним без наявності необхідного наукового арсеналу: лабораторій зі спеціальним обладнанням, необхідних методик проведення досліджень.

Успіху функціонування територіального відділення МАН секції «загальна біологія» Слов'янського педагогічного ліцею сприяє організація дослідницької роботи з використанням науково-методичної бази кафедри медичної біології, мікробіології, вірусології та імунології Донецького національного медичного університету (м.Краматорськ) під керівництвом доцента, канд. біологічних наук, О.В.Федотова, Національного природного парку «Святі гори» під керівництвом заступника директора НПП з науки та рекреації П.Т. Журової, Сіверсько-Донецького басейнового управління водних ресурсів України під керівництвом С.І. Трофанчука. Упродовж багатьох років ці організації дають можливість слов'янським ліцеїстам використовувати лабораторії для досліджень, здійснюють методичну і консультаційну допомогу як майбутнім науковцям, так і педагогам ліцею.

Дослідження, що проводяться кафедрою медичної біології, мікробіології, вірусології та імунології Донецького національного медичного університету, мають високий фаховий рівень та вагоме практичне значення, бо виконуються в рамках держбюджетних тем на замовлення Міністерства освіти і науки України. Отримані результати, як правило, використовуються для подальших практичних досліджень у галузях медицини, промисловості й сільського господарства. Учням-дослідникам надається унікальна можливість узяти участь у справжньому науковому експерименті разом зі студентами та працівниками кафедри, виконуючи свою частку загального завдання кафедри. Така робота передбачає теоретичну та методологічну підготовку старшокласників, яку можна отримати, працюючи з науковими джерелами у читальних залах університету та під час індивідуальних консультацій з провідними спеціалістами наукового закладу.

Практичні частини науково-дослідницьких робіт, що виконуються учнями в басейновій лабораторії моніторингу вод Сіверсько-Донецького БУВР України, мають високий фаховий рівень та вагоме прикладне

значення, завжди супроводжуються якісною методичною й консультаційною допомогою провідних спеціалістів установи.

Про ефективність такої співпраці яскраво свідчать теми й результати виступу ліцеїстів на конкурсах-захистах наукових робіт учнів-членів МАН України:

– розробка теми «Вивчення впливу фосфатиду лецитину на інтенсивність перекисного окислення ліпідів гливи звичайної» дала можливість учневі стати лауреатом Всеукраїнської олімпіади з екології, (Бутиліна Катерина, Житомир, 2018);

– чималий інтерес викликав у членів журі Всеукраїнського етапу учнівської олімпіади з екології науковий проект «Оцінка екологічного стану озер Слов'янського курорту методами біоіндикації», що посів ІІІ місце (Бутиліна Катерина, Ужгород, 2017р.);

– дослідження за темою «Вплив ступеня солоності води на фітопланктон озер Слов'янського курорту» отримало ІІІ місце на VI, всеукраїнському, етапі конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України (Ворона Наталія, Київ, 2016 р.), та було відмічене Дипломом, Спеціальним призом та вітальним листом Міністерства екології та природних ресурсів України конкурсу «Всеукраїнський юнацький водний приз-2016» (ВЮВП) – національного етапу Міжнародного конкурсу Stockholm Junior Water Prize (Стокгольмський юнацький водний приз), під патронатом Її Королівської Високості Принцеси Швеції Вікторії за підтримкою Міністерства екології та природних ресурсів України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства освіти і науки, молоді, сім'ї і спорту України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України

– проект «Вплив викидів автомобільного транспорту на вміст фотосинтетичних пігментів деяких деревних рослин м. Слов'янська» отримав особливий приз журі Всеукраїнської наукової конференції учнів-членів МАН з енергоефективності (заверуха ярослава гладиш Анастасія Київ, 2017р.);

– І місце Всеукраїнського відкритого інтерактивного конкурсу«МАН-Юніор Дослідник» (Філоненко Анастасія, Київ, 2015) та регіональної науково-практичної конференції учнівської молоді «Ковиловий степ» (Краматорськ, 2015) було отримано ученицею за науковий проект «Біоіндикація стану багатовікових дібров Національного природного парку «Святі Гори» на основі показників дигресії екосистеми»;

– дослідження «Визначення вмісту каротиноїдів у деяких видах лікарських базидіоміцетів» отримало визнання й Золоту медаль на

Міжнародному (34-му) конкурсі юнацької наукової творчості в Китаї (Гладиш Анастасія, 2014).

Крім того, за період 2014-2018 років призові місця на обласному та Всеукраїнському етапах конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учні-членів МАН України здобули роботи на теми «Антиоксидантні властивості водних екстрактів деяких лікарських рослин», «Визначення якості питної води басейну річки Сіверський Донець», «Дослідження ефективності боротьби з хвоєгризучими шкідниками на території лісових масивів Національного природного парку «Святі гори», «Ростові характеристики окремих штамів лікарських базидіоміцетів» та інші.

Аналізуючи тематику наукових досліджень ліцеїстів з біології та екології, можна простежити пріоритетність вивчення головних екологічних проблем Донецького регіону та м.Слов'янськ і спробу їх розв'язання, що поставили перед собою педагоги Слов'янського педагогічного ліцею; знайомство учнів з особливостями екосистем природи рідного краю, створення корисних та практичних наукових робіт, що є особливо значущим на сучасному етапі розвитку системи національно-патріотичного виховання учнів.

Зауважимо, що результати розроблених у ліцеї наукових тем із біології й екології можуть бути використані на більш високому дослідницькому рівні в галузі медицини, екології, біотехнології.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Такий підхід до науково-дослідницької діяльності учнів, на нашу думку, є основним засобом виховання екологічної культури учнів, дає можливість усвідомити прояв загальних закономірностей природи й господарської діяльності в рідному краї, зрозуміти, що історія малої Батьківщини в цілому є наслідком історії розвитку природи, що природа рідного краю становить першооснову існування не абстрактних людей, а самих учнів, їхніх близьких і рідних, товаришів.

Результатом науково-дослідницької роботи учнів з біології вважаємо формування в ліцеїстів не тільки навичок в науковій сфері діяльності, а в першу чергу, розвиток внутрішньої потреби любити свій край, вивчати, зберігати й відстоювати його природу, бажання брати посильну участь у розв'язанні екологічних проблем різного рівня, виховання свідомого громадянина з активною життєвою позицією, формування системи духовних цінностей: любові до рідного краю та бережливого ставлення до природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борецька О. Мала академія наук – дослідний спосіб мислення // Директор школи. – 2004. – С.20-23.
2. Головко О.Дорогой исследований // Учитель. – 2003. – №1. – С. 7-9.
3. Житник Н. Готуємо дослідників // Хімія. Біологія. – 2000. – №5. – С.10.
4. Ивочкина Т. Организация научно-исследовательской деятельности учащихся // Нар. Образование. 2000. №3. С.138-138.
5. Павленко О. Організаційно-методичні умови ефективності позакласної пошуково-дослідної діяльності учнів // Освіта і управління. 2008. №3. С.110-113.
6. Нова українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/52062/.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2017.

ГОРБАНЬ Наталья
учитель-методист, учитель биологии и экологии, Славянский педагогический лицей Славянского городского сонета Донецкой области
улица Добровольского, 1, г.Славянск, Украина
E-mail: tasha_gorban@i.ua

ОРГАНИЗАЦИЯ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ В РУСЛЕ ИЗУЧЕНИЯ ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНЫХ ДИСЦИПЛИН КАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ РЕФОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЫ

Резюме. В статье доказано значение научно-исследовательской работы учащихся как приоритетной формы внешкольного образования на современном этапе реформирования образовательной системы. Автором осуществлена попытка создания алгоритма организации научно-исследовательской деятельности в русле проблем биологии и экологии учащихся Славянского педагогического лицея в системе Малой академии наук Украины.

В статье описаны организационно-методические условия эффективности научно-исследовательской деятельности учащихся, которые представляют собой социально-педагогическое, организационное, материально-техническое, психологическое сопровождение; проведен анализ успешности участия лицеистов-членов МАН Украины в конференциях, Всеукраинском конкурсе-защите научно-исследовательских работ учащихся-членов МАН, семинарах, других мероприятиях международного, всеукраинского, регионального уровней. Определены перспективы дальнейшего развития научно-исследовательской деятельности лицеистов как одного из эффективных педагогических инструментов формирования

творческой, интеллектуально и духовно развивающейся молодежи Украины, что является особенно значимым на современной этапе создания образовательной системы.

Ключевые слова: научно-исследовательская деятельность**,** творческие способности, одаренная молодежь.

GORBAN Nataly

a teacher of biology and ecology of Slovyansk pedagogical liceum Slovyansk city council Donetsk region

Dobrovolskogo Str., 1, Slovyansk, Donetsk region, Ukraine, 84100

E-mail: tasha_gorban@i.ua

ORGANIZATION OF SCIENTIFIC AND RESEARCH ACTIVITIES OF SENIOR STUDENTS OF NATURAL DISCIPLINES AS A NECESSARY CONDITION FOR MODIFICATION OF MODERN SCHOOL

Summary. The article demonstrates the importance of research work of students as a priority form of out-of-school education at the present stage of development and reforming of the state educational space. The author has made an attempt to create an algorithm for organization of research work in Biology and Ecology of students of Slovyansk Pedagogical lyceum in the system of Small Academy of Sciences of Ukraine. The article describes the organizational and methodological conditions for the effectiveness of students' research activities, which includes socio-pedagogical, organizational, material and technical and psychological support; An analysis of the progress of speeches of members of Small Academy of Sciences of Ukraine at conferences, competitions, seminars and other events of international, all-Ukrainian and regional levels has been conducted. The prospects of further development of research work of students of lyceum, as one of the effective pedagogical tools in the formation of creative, intellectual and spiritually developed youth of Ukraine are outlined. That is especially significant at the present stage of creation of the system of national and patriotic education.

Keywords: research activity, creative abilities, gifted youth.

Abstract. Ukrainian education is making decisive steps towards reforming and updating. The conceptual foundations of the New Ukrainian School determine the basic competences in natural sciences and technologies that include scientific understanding of nature and modern technology, as well as the ability to apply it in practice, the ability to apply a scientific method, to observe, analyze, formulate hypotheses, collect data, carry out experiments, and to analyze the results.

The problem of identifying creative, active, intellectually and spiritually developed citizens, ready for activity in the field of science, promotes self-determination, choice of the future profession and has a state significance.

School plays a big role in this process. An interesting fact in this context is the presentation of the experience of Slovyansk Pedagogical lyceum, that determined the relevance of the theme of the article.

O.Holovko, O.Pavlenko emphasize that the main tasks to be implemented during the research work are the need to teach students to work out special scientific literature independently, make their own conclusions based on the critical processing of scientific sources; to analyze and generalize the scientific data obtained in the results of their own research; to form students' ability to present the results of their research correctly and to conduct a scientific discussion. T. Ivochkina, N. Zhytnyk believe that the integral part of the effective activity of the Academy of Sciences is cooperation with higher educational establishments, scientific and public institutions, business structures that contribute to the successful fulfillment of their main function in the formation of the intellectual potential of the Ukrainian nation.

The purpose of the article is to determine the organizational and methodological conditions for conducting research activities in the field of Biology and Ecology of students in the conditions of the Slovyansk Pedagogical lyceum and to analyze the effectiveness of the work with gifted youth of this educational institution in the recent period.

Conditions of efficiency of research activity of students of lyceum include such aspects (blocks) as social-pedagogical, organizational, material and technical and psychological. Each aspect has a complex structure that includes interconnected components that complement and enrich each other, ensuring the effectiveness and efficiency of work with students.

Analyzing the topics of scientific researches of students of lyceum in Biology and Ecology, one can trace the priority of studying the main environmental problems of Donetsk region and the city of Slovyansk and the attempt to solve them. They were set by the teachers of the Slovyansk pedagogical lyceum to make acquaintance of students with peculiarities of native land ecosystems,to create useful and practical scientific works, which is especially significant at the present stage of development of the system of national and patriotic education of students.

The results of research works in Biology and Ecology developed in the lyceum can be used at a higher research level in the field of medicine, ecology, and biotechnology.

REFERENCES

1. Boretsky O. Small Academy of Sciences – exploratory way of thinking // Head teacher. – 2004. – P.20-23.
2. Holovko O. Way of research // Teacher. – 2003. – №1. – P. 7-9.

3. Zhytnyk N. Prepare the research // Chemistry. Biology. – 2000. – №5. – P.10.
4. Ivochkina T. Organization of scientific research activities of students // Public education. 2000. №3. P.138-138.
5. Pavlenko O. Organizational-methodical conditions of effectiveness out-of-class research activities of students // Education and management. 2008. №3. P.110-113.
6. New Ukrainian School [Electronic resource]. – Access mode: http://osvita.ua/school/52062/.

(Переклав на англ. Шашкіна О.М. – учитель англійської мови, учитель вищої категорії Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області)

УДК: 37.013.8:159.928

СОКОЛЕНКО Тетяна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», учитель історії Слов'янсьного педагогічного ліцею

вул. Добровольського, б.1, м.Слов'янськ Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: sokolenko.sdpu@ukr.net

КРЕАТИВНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ КРЕАТИВНІСТІ

Анотація. У європейському освітньому середовищі немає єдиного і однозначного розуміння поняття креативності: його або повністю ототожнюють із творчістю, або вважають зовсім самостійним явищем. Ми виходимо з того, що трактуємо креативність як творчі можливості людини, що можуть виявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість у цілому або її окремі сторони. Креативність розглядається як найважливіший і відносно незалежний фактор обдарованості.

У статті досліджено підходи до поняття креативності та з'ясовано принципову відмінність креативності від суто творчої діяльності; визначено особливості процесу творчості й процесу креативності та структури творчості й креативності.

Ключові слова: креативна освіта, креативність, творчість, процес творчості, процес креативності, структура творчості, структура креативності.

© Соколенко Т., 2017

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Креативна освіта має інноваційне спрямування. Її концепцією акцентується увага на тому, що для виховання духовно багатої, соціально активної, фізично розвиненої, творчої особистості конче потрібне використання всіх позитивних засобів креативної педагогічної системи. Креативною освітою також передбачається творчість суб'єктів через їхню особисту участь в активних дослідженнях, якими досягається здобуття нових знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане дослідження даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Проблема креативності є однією з найперспективніших сфер сучасної науки. Ще в 60-х рр. XX ст. було подано більш ніж 60 визначень креативності, вони продовжують з'являтися і на сьогоднішній день, але жодне визначення не було визнане універсальним (як і поняття самої творчості взагалі). Значний внесок у розвиток цього напряму зробили, зокрема, такі вчені, як Д. Богоявленська, А. Матюшкін, В. Моляко, Б.Теплов, М. Холодна. В. Шадриков, О. Яковлева**.**

Я. Пономарьов [1] звертає увагу на два чинники, що інколи пов'язують з креативністю: мотиваційна напруженість (формально – динамічна сторона мотивації), інтенсивна пошукова активність, інтелектуальна активність, що впливають на перехід від однієї стадії творчого процесу до іншої в ході розв'язання творчого завдання; сензитивність – висока чутливість до інтуїтивних та побічних утворень, від чого залежить ефективність інтуїтивного рішення, утримання та здійснення побічних продуктів.

Д. Богоявленська [2] досліджує творчу обдарованість як інтелектуально –мотиваційну ініціативність. Науковцем розроблено методику "креативного поля". В. Дружинін [3] вважає, що креативність – це властивість, яка актуалізується лише тоді, коли це дозволяє середовище. Формування креативності залежить від певних умов, зокрема, від того, що не існує зразків регламентованої поведінки, позитивного зразка творчої поведінки. Питанню феномена творчості та його природи присвячено багато досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський Ф. Гальтон, Н. Лейтес, Дж. Рензулі, Р. Стренберг та ін.).

Зазначимо, що вітчизняні та зарубіжні науковці здебільшого дотримуються неоднозначних підходів до визначення креативності. У європейському освітньому середовищі немає єдиного і однозначного розуміння поняття креативності: його або повністю ототожнюють із творчістю, або вважають зовсім самостійним явищем. Ми виходимо з того,

що трактуємо креативність як творчі можливості людини, що можуть виявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість у цілому або її окремі сторони. Креативність розглядається як найважливіший і відносно незалежний фактор обдарованості.

Метою статті є уточнення понять «креативність», «творчість»; з'ясування принципової відмінності креативності від суто творчої діяльності; визначення особливостей процесу творчості й процесу креативності і структури творчості та структури креативності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідники акцентують увагу на різних складових процесу креативності або виділяють як пріоритетну одну складову, чи будують складну систему взаємодіючих процесів. Дж. Гілфорд, П. Торренс описують креативність у термінах мислення, розуміючи творче мислення як процес відчуття труднощів, проблем, прогалин в інформації, елементів, яких не вистачає, перекосів у чомусь, побудови здогадок і формування гіпотез, що стосуються цих недоліків, оцінки й тестування цих гіпотез, можливостей їх перегляду, перевірки та узагальнення результатів.

Д. Гілфорд виділив чотири основних параметри креативності [4]:

1. оригінальність – здатність продуктувати незвичайні відповіді;
2. сематична гнучкість – здатність запропонувати нове використання об'єкта;
3. образна гнучкість – здатність бачити в об'єкті нові ознаки;
4. спонтанна гнучкість – здатність продукувати різноманітні ідеї в нерегламентованих ситуаціях.

Натомість П. Торренс запропонував такі основні параметри креативності [5]:

- легкість, що оцінюється швидкістю виконання тестових завдань;
- гнучкість, що оцінюється кількістю переходів з одного класу об'єктів до іншого в ході відповідей;
- оригінальність, що оцінюється як мінімальна частота даної відповіді по відношенню до однорідної групи респондентів.

О Кульчицька до особливостей творчого мислення відносить [6]:

- легкість і продуктивність мислення – тобто те, наскільки швидко індивід може створювати певні продукти творчості;
- гнучкість – здатність до швидкого переходу від однієї проблеми до іншої;
- оригінальність – своєрідність мислення, незвичність підходу до проблеми, її нове розв'язання;
- точність (відповідність) – чіткість операцій мислення щодо проблеми, вибір адекватного рішення, відповідного до поставленої мети.

Таким чином, кожен із авторів для пояснення креативності та творчого мислення використовує різні поняття, наприклад, – параметри творчого мислення – параметри креативності, ознаки творчого мислення – ознаки креативності, не надаючи їм специфічного тлумачення. Можна припустити, що в будь-якому випадку йдеться про особливості творчого мислення.

Надзвичайна складність проблеми дослідження творчості стає зрозумілою, якщо розглядати все розмаїття спеціальних видів творчості, які можна розрізняти за видами творчої діяльності (наукова, технічна, художня, соціальна, управлінська, політична, економічна, педагогічна, побутова та ін.), за віковими, національними та іншими ознаками.

Деякі автори ототожнюють творчу активність з креативністю. Так, Л. Виготський [7] визначає, що креативність – це активність, що втілюється в продуктах творчості. Завдяки їй людина виражає себе, свій внутрішній світ, змінюючи його. Вона творить не тільки зовнішній світ, але й свій власний (внутрішній). М. Гнатко [8] визначає, що творча обдарованість – це система відповідних задатків (потенційна креативність) або відповідних здібностей (актуальна креативність).

На основі вищезазначеного доходимо такого висновку відповідно відмінностей креативності і творчих здібностей. Перш за все, творчість – це процес, який може долучатися до всіх видів діяльності і, разом із тим, бути відсутнім навіть у такому виді діяльності, який вимагає такого долучення.

Творчі потенції закладені в мозку кожної людини, оскільки мозок є тим органом, в якому продовжується творчість самої природи. Проте на мозок покладена задача пристосовування – пристосування до існуючого середовища, яке вимагає формування великої кількості стандартних навичок, що базуються на досвіді людства, аксіоматичних знаннях.

Креативність – особистісна якість, що базується на розвитку вищих психічних функцій, коли творчість, як автоматизована навичка, долучається до всіх видів діяльності, поведінки, спілкування, контакту із середовищем.

У формуванні креативності відбувається злиття свідомості й підсвідомості в деяку нову форму – надсвідомість. Надсвідомість інтегрує у собі найбільш узагальнені механізми протікання творчого процесу в згорнутому вигляді, коли в самому акті сприйняття відбувається трансформація об’єкту, відкриття закономірності або розв’язання проблеми.

Процес творчості відбувається в трьох основних фазах – підготовчій, пошуковій, виконавчій. Кожна з фаз стосується різних психічних процесів і особистісних утворень і має свій „продукт”.

Креативний процес можна оцінювати за такими критеріями: чутливість до проблеми; здатність до синтезу, до відтворення деталей, яких не вистачає; дивергентність мислення; швидкість думки.

Разом із тим творчий процес треба розглядати як набагато ширше поняття, кінцевим покликанням якого є продукт. Зокрема, мову можна вести не тільки про художнє полотно чи поетичний (музичний) твір – творчий процес може презентувати взаємодію між людьми. Саме спілкування, як і взаємодія, мають творчий характер, оскільки реалізовують потребу особистості в пізнанні іншого і самопізнанні (перцептивний аспект спілкування), що є складовою частиною творчості (її мотивацією), у пізнанні справи, яку людина робить – різні види діяльності, і професійної зокрема (інтерактивний аспект спілкування); на рівні реалізації афіліативної потреби особистості.

Креативність виявляється в успішному здійсненні всіх трьох фаз – умінні самостійно бачити і визначати проблеми, знаходити їх розв'язок і творчо утілювати їх в конкретний продукт.

Кожний вид творчості має свій специфічний об'єкт пошуку, процес і продукт.

Креативність як особистісна характеристика виявляється, головним чином, у тому, що людина творчий початок утілює в усі види діяльності.

Таким чином, креативність – це особистісна якість, що базується на потенційних можливостях кожної людини, актуалізації неусвідомлюваної потреби бути неповторною індивідуальністю, вільною, але такою, що приєднується до загального через продукти своєї творчості, гармонійно поєднує індивідуальні й соціально значущі інтереси.

Виходячи з означеного, структуру креативності можна визначити як оптимальний розвиток усіх потенційних можливостей індивідуальності й особистості. У структурі ж творчої діяльності виокремлюють такі компоненти: креативну особистість, креативне середовище, креативний продукт.

На відміну від креативності, творчість – людська діяльність, яка має на меті створення чогось нового. Може розглядатись з позиції об'єктивного аналізу (соціологічного, аксіологічного) як створення нових цінностей, примноження об'ктів культури. З психологічної точки зору під творчістю розуміється не тільки процес створення принципово нового, але й діяльність, що передбачає відкриття нового для конкретного індивіда, розвязання задачі, що постала перед ним уперше.

Одне з найпоширеніших визначень творчості – визначення за продуктом чи результатом. Під творчістю у цьому випадку розуміється все, що приводить до створення нового. Креативність же розглядаємо як характеристику творчого потенціалу особистості.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Креативність є характерною ознакою творчої людини, яка здатна за власною ініціативою реалізувати свій потенціал, добираючи відповідні способи.

Креативність трактується як творчі можливості людини, що можуть виявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість у цілому або її окремі сторони. Безумовною є теза про те, що креативність – це здатність виконувати роботу, яка одночасно є як новаторською (тобто оригінальною, несподіваною), так і корисною, що відповідає вимогам завдання. У цьому принципова відмінність креативності від суто творчої діяльності.

Подальших наукових розвідок потребує проблема креативності і творчості в цілому та механізмів їх формування зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пономарев Я. А. Психология творчества.// Я.А.Пономарьов – М.: Наука, 1996. – С. 33-35
2. Богоявленская Д. Б. О предмете и методе исследования творческих способностей // Д.Б.Богоявленская // Психология мышления. Т. 16 – 1995. – № 5.
3. Дружинин В. Н. Психология общих способностей.// В.Н.Дружинин – СПб., 2009. – С. 156-244.
4. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта // Дж.Гилфорд // Психология мышления. – М.:Прогресс, 2006
5. Torrance E/P/ Guiding Creative Talent – Englewoodcliffs. – N.Y.: Prentice Hall, 2014.
6. Луганська В. Проблема креативності в сучасній психології //В. Луганська // Соціальна психологія. – 2007. – № 3. – С. 154 – 161
7. Выготский Л. С. Собрание сочинений в 6-ти томах. Т. 3. Проблемы развития психики / Под ред. А.М. Матюшкина.// Л.С.Віготский – М.: Пед-ка, 2003. – 368 с.
8. Гнатко Н. М. Проблема креативности и явление подражания.// Н.М.Гнатко – М.: ИП РАН, 1994

Стаття надійшла до редакції 03.11.2017.

СОКОЛЕНКО Татьяна

кандидат педагогических наук, доцент кафедрі менеджмента ГВУЗ ”Донбасский государственный педагогический университет”, учитель истории Славянского педагогического лицея

ул. Добровольского, д. 1., г. Славянск Донецкая обл., 84100, Украина

E-mail: sokolenko.sdpu@ukr.net

КРЕАТИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ПРОБЛЕМА ОПРЕДЕЛЕНИЯ КРЕАТИВНОСТИ

Резюме. В европейской образовательной среде отсутствует единое и однозначное определение креативности: его или полностью отождествляют с творчеством, или считают совсем самостоятельным явлением. Мы исходим из того, что трактуем креативность как творческие возможности человека, которые могут проявляться в мышлении, чувствах, общении, отдельных видах деятельности, характеризовать личность в целом или отдельные её стороны. Креативность рассматривается как важнейший и относительно независимый фактор одаренности.

В статье исследуются подходы к понятию креативности и выясняется принципиальное отличие креативности от истинно творческой деятельности; определены особенности процесса творчества и процесса креативности и структуры творчества и структуры креативности.

Ключевые слова: креативное образование, креативность, творчество, процесс творчества, процесс креативности, структура творчества, структура креативности.

SOKOLENKO Tetyana

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Management of SHEI “Donbas State Pedagogical University”, History teacher of Slovyansk pedagogical lyceum

1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region, 84100, Ukraine.

E-mail: sokolenko.sdpu@ukr.net

CREATIVE EDUCATION: PROBLEM OF DEFINING CREATIVITY

Summary. In the European educational environment there is not a unified and single understanding of the concept creativity: whether it is identified as creative work or it is considered as a separate phenomenon. We treat creativity as creative abilities of man that can appear in thoughts, feeling, communication, separate kinds of activities, can characterize the individual as a whole or his/her separate features. Creativity is viewed upon as the most important and relatively independent factor of endowments.

The article presents different approaches to the concept creativity and determines the principle difference of creativity from purely creative activities. The peculiarities of the process of creative work and the process of creativity and the structure of creative work and the structure of creativity are determined in the article.

Key words*:* creative education, creativity, creative work, process of creative work, process of creativity, structure of creative work, structure of creativity.

Abstract. In the European educational environment there is not a unified and single understanding of the concept creativity: whether it is identified as creative work or it is considered as a separate phenomenon.

The problem of creativity is one of the most perspective spheres of modern science. In the 60s of the 20th century there were described more than 60 definitions of creativity, the definition continue appearing nowadays, but none of the definitions has been accepted the universal one (as well the definition of creative work in general). A significant contribution to the development of this direction has been made by such scientists as D. Bohoyavlenska, A. Matyushkin, V. Molyako, B. Teplov, M. Kholodna. V. Shadrykov, O. Yakovleva.

The aim of the article is to specify the concepts of creativity and creative work; to determine the principal difference of creativity from creative activity; to clarify the peculiarities of the process of creative work and the process of creativity and the structure of creative work and the structure of creativity.

Creativity is an individual feature which is based on the potential abilities of each man, on actualization of unconscious need to be unique individual, free but that one who joins the general through the products of one' creative work, harmoniously unites individual and social interests.

The structure of creativity can be determined as an optimal development of all the potential abilities of the individual. In the structure of creative work there are distinguished the following components: a creative personality, creative environment, creative product. Unlike creativity, creative work is human activity that aims to create something new.

One of the most widespread definitions of creative work is defining it according to the product or result. Under creative work it is understood everything that comes to creating something new.

The creative process can be evaluated according to the following criteria: sensitivity to the problem; ability to synthesize, to create details that are missing; divergence of thinking; speed of thought.

Together with this the creative process should be viewed upon as a more wide concept, the result of which is the product.

We treat creativity as creative abilities of man that can appear in thoughts, feeling, communication, separate kinds of activities, can characterize the individual as a whole or his/her separate features. Creativity is viewed upon as the most important and relatively independent factor of endowments.

The problem of creativity and creative work in general and the mechanisms of their formation in particular demands further scientific analyses and investigation.

REFERENCES

1. Ponomarev Ia. A. Psikhologiia tvorchestva.// Ia.A.Ponomarov – M.: Nauka, 1996. – S. 33 – 35.
2. Bogoiavlenskaia D. B. O predmete i metode issledovaniia tvorcheskikh sposobnostei // D.B.Bogoiavlenskaia // Psikhologiia myshleniia. T. 16 – 1995. – № 5.
3. Druzhinin V. N. Psikhologiia obshchikh sposobnostei.// V.N.Druzhinin – SPb., 2009. – S. 156 – 244.
4. Gilford Dzh. Tri storony intellekta // Dzh.Gilford // Psikhologiia myshleniia. – M.:Progress, 2006.
5. Torrance E/P/ Guiding Creative Talent – Englewoodcliffs. – N.Y.: Prentice Hall, 2014.
6. Luhanska V. Problema kreatyvnosti v suchasniy psykholohiyi //V. Luhanska // Sotsialna psykholohiya. – 2007. – № 3. – S. 154 – 161
7. Vygotskii L. S. Sobranie sochinenii v 6-ti tomakh. T. 3. Problemy razvitiia psikhiki / Pod red. A.M. Matiushkina.// L.S.Vigotskii – M.: Ped-ka, 2003. – 368 s.
8. Gnatko N. M. Problema kreativnosti i iavlenie podrazhaniia.// N.M.Gnatko – M.: IP RAN, 1994.

(Переклав на англ. Нікітіна Н.П. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 37.015.31:17.022.1

БОЙКО Ольга

учитель інформатики, Слов'янський педагогічний ліцей Слов'янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1, м.Слов'янськ Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: bojko.olga.1810@gmail.com

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ЯК ОДНЕ З ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Анотація. Сучасний стан розвитку педагогічної науки потребує посилення уваги до проблеми відродження духовності підростаючого покоління, переосмислення цінностей буття, актуалізації духовно-етичних якостей особистості, оновлення змісту освіти, форм і методів навчання.

© Бойко О., 2017

У статті розкрито проблему духовного розвитку особистості учнів як одну з головних проблем у системі виховання сучасної школи. Розглянуто проблематику розвитку духовності сучасної молоді. Окреслено аспекти духовно-морального виховання учнів. Розкрито методи формування духовного розвитку учнів у системі виховання Слов'янського педагогічного ліцею.

Ключові слова: духовний розвиток, духовність, культура.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Духовно-моральне відродження нашої Батьківщини неможливе без розвитку відповідної системи освіти й виховання. Сьогодні актуальним стає питання розвитку в молоді поваги до традиційних моральних цінностей, любові до Батьківщини. Найбільш нагальним завданням нашого суспільства є відродження української національної культури. Нині матеріальні цінності домінують над духовними, тому в дітей спотворене уявлення про доброту, милосердя, справедливість і патріотизм. Високим є рівень дитячої злочинності, викликаний загальним зростанням агресивності та жорстокості в суспільстві. Дітям притаманна емоційна, вольова та духовна незрілість.

Сучасний стан розвитку педагогічної науки потребує посилення уваги до проблеми відродження духовності підростаючого покоління, переосмислення цінностей буття, актуалізації духовно-етичних якостей особистості, оновлення змісту освіти, форм і методів викладання тощо. У найближчій перспективі духовна сфера має стати «стратегічним напрямком подальшої еволюції людської цивілізації, а духовний розвиток особистості – головним завданням існування людства та кінцевою метою функціонування системи освіти й виховання» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема духовного розвитку особистості завжди посідала чільне місце в дослідженнях українських педагогів, успішно й плідно розв'язувалася вітчизняними вчителями-новаторами впродовж 60−80-х років ХХ ст.

Філософська думка другої половини ХХ століття репрезентує різні підходи до визначення феномену духовності, сутності духовного розвитку особистості (В. Барановський, М. Бахтін, Є. Бистрицький, В. Біблер, Ю. Білодід, Н. Бородіна, Л. Буєва, В. Возняк,О. Дорошенко, М. Каган, Н. Караульна, С. Кримський, В. Ксенофонтов, Д. Лихачов, О. Лосєв, М. Мамардашвілі, С. Пролєєв, В. Сагатовський, П. Симонов, Л. Сохань, О. Уледов, В. Федотова, В. Шинкарук та ін.), що полягає в необхідності уважного ставлення до індивідуальних «духовних святинь» кожного учня, невтручання в його духовний світ, розуміння й створення реальних умов для духовно-морального самоствердження школяра.

Формулювання цілей статті. Метою статті є актуалізація питань, пов'язаних із розв'язанням проблеми формування духовного розвитку особистості учнів в умовах закладу загальної середньої освіти Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Духовний розвиток особистості – розвиток, спрямований на індивідуальний вияв у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб. Ідеальної потреби пізнання та соціальної потреби жити й діяти для інших. Механізм формування та функціонування духовності зумовлений системою координат життєвого простору людини. Нині осмислюється той факт, що ним не може бути ні традиція, ні релігія, у полі якої довгий час розвивалася проблематика духовності людини. Складності розвитку духовності пов'язані насамперед із проблемою вибору реального підґрунтя сучасної соціокультурної реальності [3].

Прийнято вважати, що духовність – це атрибут моралі [5]. Погоджуючись із цим твердженням, М. Стельмахович зауважує, що під мораллю потрібно розуміти систему вищих моральних цінностей людини, тобто всезагальних принципів як безумовних, безкінечних форм її соціальної активності. У цьому разі можливе понятійно-концептуальне ототожнення моралі й духовності людини; мета духовного розвитку особистості тоді репрезентується через терміни, що позначають якості й характеризують людські вчинки: відданість, чуйність, скромність, милосердя, щирість, благородство, великодушність [5].

Мета формування духовності – виховання в дітей і молоді високих інтелектуально-моральних інтересів і запитів, ціннісних поглядів, орієнтацій та переконань; створення таких умов, які сприяли б розвитку моральної активності дитини; формування моральної спрямованості її психічної діяльності, моральності потягів, інтересів, поглядів, думок, переконань [2].

Вирішальною умовою формування духовного світу дитини є цілеспрямована багатоаспектна й усебічна діяльність у контексті ціннісного самоусвідомлення особистості.

Формування духовно-моральної особистості є важливою метою й необхідною умовою розбудови сучасної Української держави. Саме тому розв'язання цієї проблеми є пріоритетною перспективою виховання, побудованого на аксіологічних принципах гуманізму й демократизму, зорієнтованого на національно-патріотичні та загальнолюдські цінності й культурні традиції. Кількість цінностей обмежена для сприймання й усвідомлення особистістю, а внутрішній світ дитини – своєрідний і багатий, отже, мета педагогічного впливу полягає в залученні дитини до

тих цінностей, що мають універсальне гуманістичне значення, абсолютний характер і, що найважливіше для виховання, позитивну спрямованість [5].

Саме такий підхід є визначальним для виховної системи Слов'янського педагогічного ліцею, кожен класний колектив якого працює над окремими аспектами шляхом проведення спеціальних уроків, етичних бесід, відвертих розмов, диспутів, лекцій, тематичних вечорів, зустрічей, свят народного календаря, благодійних заходів, створення альманахів з історії родоводу, вечорниць тощо.

Процес духовно-морального виховання учнів передбачає оновлення життя й помислів вихованців вищими смислами у їх ставленні до національної й світової духовної спадщини, історії України, традицій, звичаїв, обрядів, мови, культури, віри, пошуків ідеалу й змісту життя людей.

Велику роль у духовно-моральному вихованні учнів відіграють виховні години, спільне проведення батьківських зборів, родинних свят. Практика доводить, що доцільно організований позакласний захід сприяє формуванню духовно і морально багатої особистості. Засвоєння нею системи морально-етичних норм, розвиток дитячої ініціативи, впливає на розвиток почуттів, волі, характеру й високої моралі. Довели свою ефективність виховні години для учнів Слов'янського педагогічного ліцею «Україна, єдина країна», «Перлини духовності, «Повір у себе», «Без верби та калини нема України» тощо. Актуальним і необхідним вважаємо залучення ліцеїстів до практичної участі в громадських акціях, розробки проектів соціальної спрямованості – тих моментів, у які зароджується національна й громадянська самосвідомість і зрілість молодої людини.

Наслідком такої роботи є розвиток духовності учнів у процесі взаємодії один з одним, із суспільством у турботі про довкілля, навколишній світ, соціум: учні й випускники ліцею є активними учасниками соціального життя вищих навчальних закладів, волонтерами, активістами громадських організацій тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, проблема духовності належить до числа основних сучасних проблем вітчизняного виховання. Життєво важливі задачі, що стоять перед сучасною цивілізацією, подолання соціальної й національної несправедливості, припинення національної кризи, потребують докорінного перетворення свідомості багатьох людей, тобто нового духовного відродження суспільства. Українські педагоги висувають надзвичайно високі вимоги до морального ставлення людини до себе – порядність, чесність, совісність, правдивість, справедливість, працелюбність, гідність, честь, дотримання слова, вірність (громадянська, товариська й подружня); до інших людей – повага до старших, свого

родоводу, тактовність, толерантність, створення гуманних стосунків, гостинність; до праці – повага, любов до вільної праці, чесна праця, побожне ставлення до хліба, відданість отчій землі. Ці ідеї, ідеали, погляди, норми поведінки, збагачені тисячолітнім досвідом мудрості народу, несуть могутній моральний потенціал, який слугує успішному засвоєнню загальнолюдських цінностей учнями. Тому головною метою загальноосвітнього навчального закладу є його духовна переорієнтація та вплив на формування високоморальної громадської позиції, національної свідомості, потягу до прекрасного. Саме школа формує майбутні покоління, а від цього залежить розвиток і розквіт нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сухомлинська О. В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді: загальні тенденції й індивідуальний пошук / О. В. Сухомлинська. − Київ : Добро, 2006. – 43с.
2. Шевченко Г.П. Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва: монографія / Г. П. Шевченко та ін. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. − 256 с.
3. Черніков С. Я. Виховання духовності особистості вчителя в теорії і практиці вітчизняної педагогіки (кінець XIX − початок XX століття) : дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / С. Я.Черніков. – Луганськ : ЛДПУ ім. Тараса Шевченка, 2003. − 194 с.
4. Сухомлинський О. В. Духовний світ школяра / О.В. Сухомлинський // Вибр. тв.: У 5 ти т. − К.: Рад. шк., 1976. − Т.1.
5. Наумов Б. Слобожанська система цілісного розвитку особистості учня / Б. Наумов // Рідна школа. − 2004. − №5. − С. 33 − 35.
6. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка: навчальний посібник / М.Г. Стельмахович. – Київ : ІЗИН, 1997 − 232 с.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2017.

БОЙКО Ольга
учитель информатики Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области
ул. Добровольского, д. 1., г. Славянск Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: bojko.olga.1810@gmail.com

ДУХОВНОЕ РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ УЧАЩИХСЯ КАК ОДНА ИЗ ОСНОВНЫХ ЗАДАЧ СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЫ

Резюме. Современное состояние развития педагогической науки требует усиления внимания к проблеме возрождения духовности подрастающего поколения, переосмысление ценностей бытия,

актуализации духовно-нравственных качеств личности, обновление содержания образования, форм и методов обучения.

В статье раскрыто проблему духовного развития личности учащихся как одну из главных проблем в системе воспитания современной школы. Рассмотрена проблематика развития духовности современной молодежи. Обозначены аспекты духовно-нравственного воспитания учащихся. Раскрыты методы формирования духовного развития учащихся в системе воспитания Славянского педагогического лицея.

Ключевые слова: духовное развитие, духовность, культура.

BOJKO Olga

A teacher of informatics of Slovyansk pedagogical lyceum of Slovyansk city council of Donetsk region

1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region, 84100, Ukraine.

E-mail: bojko.olga.1810@gmail.com

THE SPIRITUAL DEVELOPMENT OF THE PERSONALITY OF STUDENTS AS ONE OF THE MAIN TASKS OF THE MODERN SCHOOL

Abstract. The current situation of science teaching requires increased attention to the problem of spiritual revival of the younger generation rethinking values being updating spiritual - moral qualities of personality, updating educational content, forms and methods of teaching.

The article deals with the problem of spiritual development of students' personality as one of the main problems in the system of upbringing of modern school. The problems of spirituality development of modern youth are considered. The aspects of spiritual and moral education of students are presented. Methods of formation of spiritual development of students in the system of education of Slavyansk pedagogical lyceum are revealed.

Philosophical thought in the second part of the XX century represents diverse approaches to defining the phenomenon of spirituality the essence of spiritual development (Baranovsjkyj V., Bakhtin M., Bystrycjkyj Je., Bibler V., Bilodid Ju., Borodina N., Bujeva L., Voznjak V., Doroshenko O., Kaghan M., Karauljna N., Krymsjkyj S., Ksenofontov V., Lykhachov D., Losjev O., Mamardashvili M., Proljejev S., Saghatovsjkyj V., Symonov P., Sokhanj L., Uledov O., Fedotova V., Shynkaruk V. etc.), which consists in the need for attentive attitude to the individual "spiritual shrines" of each student. That is, non-interference in his spiritual world, understanding and creating real conditions for the spiritual and moral self-affirmation of the student.

The purpose of the article is to actualize the issues related to the problem of forming the spiritual development of the student's personality in the conditions of the secondary educational institution of the Slavyansk pedagogical lyceum of the Slavyansk city council of Donetsk region.

The formation of a spiritual and moral personality is an important purpose and a prerequisite for the development of a modern Ukrainian state. That is why the solution of this problem is a priority perspective of education built on the axiological principles of humanism and democracy, oriented to national-patriotic and universal values and cultural traditions. Number of values for a limited perception and understanding personality and inner world of a child - a unique and rich, therefore, the purpose is pedagogical impact of the child to the values that have universal humanistic values, absolute and most importantly for education, positive direction.

This approach is critical to the educational system teaching Slavyansk Lyceum, each class team which works on certain aspects, such as special lessons, ethical discussions, candid conversations, debates, lectures, theme nights, meeting national calendar events, charity events, creating Almanacs from the history of the pedigree, evening party and others like that.

That is why the problem of spirituality is one of the main contemporary problems of native education. The vital tasks facing modern civilization, the overcoming of social and national injustice and the end of the national crisis, require a radical transformation of the consciousness of many people, that is a new spiritual rebirth of society.

Therefore, the main purpose of a comprehensive educational institution is its spiritual reorientation and influence on the formation of a high moral status, national consciousness, the desire for beauty.

Key words: spiritual development, spirituality, culture.

REFERENCES

1. Sukhomlynsjka, O. V. (2006). Dukhovno-moraljne vykhovannja ditej ta molodi: zaghaljni tendenciji j indyvidualjnyj poshuk [Spiritually-moral education of children and young people: General trends and individual search]. Kyiv: Dobro [in Ukrainian].
2. Shevchenko, Gh. P. (2006). Formuvannja dukhovnoji kuljtury uchnivsjkoji molodi zasobamy mystectva [The formation of spiritual culture of student youth by means of art]. Lugansk: Vyd-vo SNU im. V. Dalja [in Ukrainian].
3. Chernikov, S. Ja. (2003). Vykhovannja dukhovnosti osobystosti vchytelja v teoriji i praktyci vitchyznjanoji pedaghoghiky (kinecj XIX − pochatok XX stolittja) [The education of spirituality of the teacher`s personality in theory and practice of the national pedagogies (the end of the 19th century - the beginning of the 20th century)]. Candidate's thesis. Lugansk: LDPU im. Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].
4. Sukhomlynsjkyj, O. V. (1976). Dukhovnyj svit shkoljara [The spiritual world of the student]. (Vols. 1-5). Kyiv: Rad. shk [in Ukrainian].

5. Naumov, B. (2004). Slobozhansjka systema cilisnogho rozvytku osobystosti uchnja [Slobozhanskaya holistic development of student's personality]. Ridna shkola − Native school, 5, 33-35 [in Ukrainian].
6. Steljmakhovych, M.Gh. (1997). Ukrajinsjka narodna pedaghoghika[Ukrainian folk pedagogy]. Kyiv: IZYN [in Ukrainian].

(Переклав на англ. Хващевська О.О. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК: 811.161.2'255.4:811.111'373.23

ПАДАЛКА Руслана

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», учитель української мови Слов'янського педагогічного ліцею
вулиця Генерала Батюка, 19, Слов'янськ, Донецька область, 84116
E-mail: ruslana-padalka@i.ua

КОЛГАН Олена

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
вулиця Генерала Батюка, 19, Слов'янськ, Донецька область, 84116
E-mail: ovkolgan@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВІДІМЕННИХ ІНШОМОВНИХ ПРІЗВИЩ ТВОРІВ ОСКАРА УАЙЛЬДА

Анотація. Образне сприйняття літературного твору, розуміння значення уживаних письменником слів завжди допомагало потрактуванню мистецтва в цілому, попри сприйняття мистецтва слова зокрема. Сучасним дослідникам властиво уявляти процес створення власного імені як своєрідний різновид кодування історико-культурної інформації. За такого підходу антропонімію можна розглядати як специфічний культурний текст. Актуальність проведеного дослідження обґрунтовується зрослим інтересом до вивчення прозонімів в аспекті зв'язку мови та культури. У статті систематизовано ономастичний матеріал творів О.Уайльда, класифіковано прозоніми за лексико-семантичною структурою.

Ключові слова: антропоніми, лексика, семантика, прозоніми, омоніми.

© Падалка Р., Колган О., 2017

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Власні назви людей, або антропоніми, становлять досить значну частину лексичного складу мови. Вони поширені в усіх стилях сучасної мови, і, як інші апелятивні слова, підлягають фонетичним, словотвірним, семантичним закономірностям.

Прізвища за походженням поділяють на 4 групи: 1) відіменні прізвища, 2) прізвища, утворені від назви місця проживання, 3) прізвища, утворені від назви професії або соціальної належності, 4) прізвища, утворені за індивідуальними ознаками перших носіїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане дослідження даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Вибір якогось з імен як "головного" імені коливається від індивіда до індивіда, від колективу до колективу, що мають на увазі той самий об'єкт. Так само суто умовним є і формуляр імен: ім'я – по батькові – прізвище або американські firstname – (middlename) – lastname та французькі prenom-nom (особливість яких у тому, що за базове береться ім'я, nom).

Характерним для культури Заходу є акцент на "особистісному", зокрема на хрещеному імені, і, як результат, концентрація антропоніміки на якомусь одному імені, що приховує багато реальних функцій імені.

Р.С.Гімеревський і Б.А.Старостін у книзі „Иностранные имена и названия в русаком тексте" подали основні правила транскрибування імен і назв 18-ти європейських мов, а також склали таблиці, приклади транскрипції та списки чоловічих імен разом з їхніми російськими відповідниками (для кожної мови окремо) [1].

Метою статті є встановлення підходів до перекладу семантичних типів прізвищ творів О.Уайльда.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для передачі українською мовою іноземних особових імен є три основних способи: транскрипція, тобто більш-менш подібне зображення звукової форми імені; транслітерація, тобто відтворення кирилицею буквеної структури імені; і власне переклад, що передбачає передачу імені наявними лексичними засобами. Мовні реальності теж не можна не брати до уваги. Перекладаючи англійські книги "про англійців", ми хочемо, щоб імена презентували персонажів саме англійцями. Тому перекладачеві, що має справу зі значущими іменами, доводиться інший раз іти на хитрість – із тією чи тією часткою успіху, але й можливості для нього відкриваються досить різноманітні.

Зазвичай для передачі українською мовою англійських значеннєвих імен перекладачі обирають значеннєву основу й оформлюють її на

“англійський лад” за допомогою різного роду англоподібних формантів: учитель Різки, містери Купівлі (торговець), Краплі (аптекар).

Особливий випадок – біблійні імена. Біблійні імена перейшли в українську мову з перекладів книг Старого та Нового Заповітів, у яких вони, будучи перекладами з грецької, зберігають характерні грецькі риси: Фома, Авраам, Яків, Юдиф і низка інших (порівн. у латинському ізводі: Томас, Абрахам, Якоб, Юдит та ін., чи в пізнішій англізованій формі: Джейкоб, Джудіт). З іншого боку, стародавню біблійну (чи латинізовану європейську – для більш пізніх часів) форму мають в українському тексті за традицією імена європейських монархів: королева Єлизавета, а не Елізабет, Іоанн Безземельний, а не Джон; король Георг, а не Джордж, Яків, а не Джеймс тощо.

Практична транскрипція – особлива тема. Ім’я – невід’ємна належність особистості. При переході з мови в мову його значення, хоч і не відразу, але перестає усвідомлюватися (порівн. Віктор – переможець), а матерія, звучання зберігаються.

У випадках, коли транскрипція не дає бажаних результатів, перекладач користується методом транслітерації, тобто відтворенням написання імені. За допомогою транслітерації в хаотичну справу передачі англійських імен вдається внести деякі додаткові елементи порядку. Так, стає можливим розв’язання проблеми скороченої ненаголошеної голосної.

Навіть маючи у своєму розпорядженні набір правил і резонів, перекладач у підсумку діє, підкоряючись інтуїції. І можливо, у роботі з чутливим організмом мови це – правильний спосіб.

У дослідників зацікавлення викликають основи прізвищ і їхнє значення. Дослідження основ прізвищ дає значну інформацію, що становить інтерес для істориків, етнографів, лінгвістів. У контексті проблем мовознавства цікавим є той факт, що часто в прізвищах зберігаються слова, які в сучасній мові уже вийшли з ужитку. Крім того, такі розвідки дають багатий матеріал для зіставного вивчення антропонімії різних територій і їхніх мовних систем.

Лексико-семантичний аналіз антропонімів було здійснено на матеріалі 80 прізвищ, зібраних з творів О.Уайльда. Прізвища було нами поділено на дві групи: відапелятивні та відіменні.

В українській мові імена іншомовного походження адаптуються згідно з усіма лінгвістичними нормами мови-реципієнта. Але етимологія імен, на жаль, залишається нами не дослідженою. Тому ми вдаємося лише до контент-аналізу. Від власних чоловічих імен вилучено 13 назв: Morris, Emerson, Domitian, Jekyll, Henry тощо. Від власних жіночих імен – 18: Alice, Vera, Ellen, Jessica, Isis, Lucy тощо.

Загальна ж кількість особових назв – 31:

Dorian Gray, Henry Wotton, Basil Hallward, Lady Brandon, Lady Agatha, Lord Fermor, George, Lord Kelso, Margaret Devereux, Eve, Dartmoor, Victoria, Sybil Vane, Imogen, Isaac, James Vane, Victor, Lady Gwendolen, Mrs .Leaf, Mr. Hubbard, Mr. Danby, Lord Staveley, Henry Ashton, Adrian Singleton, Lord Kent Francis, Harden, Lady Narborough, Geoffrey Clouston, Arthur Savile, Lady Windermere, Gladys, Mr. Podger, Lady Flora, Thomas, Sybil Merton, Clementina Beauchamp, Lord Surbiton, Rouvaloff, Mr. Winckelkopf, Mr. Robert Smith, Hughie Erskine, Laura Merton, Alan Trevor, Baron Hausberg, Hiram B. Otis, Simone de Canterville, Eleonora de Canterville, Augustus Dampier, Lucretia R. Jappan, Virginia E. Otis, Lord Bilton, Mrs. Umney, Fanny Davenport, Sara Bernhardt, William Gull, Madame de Tremouillac, De Voltaire, Lady Stutfield, Dr. Dobell, Thomas Horton, Daniel Dumb, Chantecleer, Jack Castleton, Lord Rufford, Francis Stilton, Lord Tattless, Sieur de Bulckeley, Simone, Bianca, Guido Bardi, Diana, Lucca, Medea, Lorenzo, Antonio Costa, Lucretia, Lord Chist, John, Caroline Ponterfract, Miss Worsley, Mrs. Allonby, Lord Brancaster, Gerald Arbuthnot, Lord Illingworth, Lady Hunstanton, Charlotte Pagden, Eleonor, Lady Stutfield, Mr. Kelvil, Mr. Cardew, Mrs. Cardewallows, Chan Toon, Ernest Cosgove, Oscar Willie, Robert Ross, Shan Man Phru, George Edward Griffith, Thomas Dowis, Goldmith, Mr. Locke, Charles Bumney, Janus Weatercock, EgometBonmet, Van Vinkvooms, Mr. Crabbe, David, Michael Angelo, Alan Chartier, Barry Cornwall, Thomas Browne, Mr. Erle, William Follet, Justies Vaughan, Baron Alderson, Charles Lamb, Lord Tennyson, Monsieur de Lorraine, Marques de-las-Torres, Senora del Pilar, Charles, Lucca, Gilbert, Emest, Cicero, Balzac, Gustave Flaubert, Berlioz, Byron, Sieur de Montaigne, Fra Lippo Lippi, George Meredith, Donatello, KalosAlkibiates, Milton, Henry Arthur Jones, Lewis Morris, Mr. Ruskin, Napoleon, Darwin, Renar, Simone Guesso, Beatrice, Andreas Pollajuolo, MaffioPetrucci, JeppoVitellozzo, JedeoBardi, Guido Ferrant, AscanioCristofanoMoranzone, Bernardo Cavalcanti, Hugo, Lucy, Mrs. Langtry, Lord Lytton, Anne Boleyn, Edgar, Jessica, Henry, Hal, Duncan, Richard, George, Garten, Mr. Gilbert, Ornaldo, Rosalind, Lady Macbeth, Ophelia, Mr. Irving, AugusteVacquerie, Ellen Terry, E. W. Godwin, Hegel, Brooke, Isis, Osiris, Alice, Kraken, Hell, Robert Chiltren, Vicomte de Nanjac, Mr. Montford, Phipps, James, Harold, Lady Markby, Mrs. Marchmont, MarbelChiltren, Mrs. Cheveley, Cyril, VivianMorris, Emerson, Domitian, Jekyll, Henry James, James Payn, Oliphant, Marion Crowford, Robert Elsmere, Guy de Maupassant, M . Zola, M .Daubet, Isaac, George Meredith, Daniel Deronda, Charles Reade, Martha Ray, Mr. Wilkinson, Thomas Mallory, Herbert Spencer, Rawdon Crawley, Becky Sharp, Mr. Hyde, Peter Sabouroff, Michael, Vera, Nicolas, Maraloffski, Kalit.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Зважаючи на вищесказане, доходимо

висновку, що в справі відтворення українською мовою англійських імен сьогодні, дійсно, матеріал недостатньо впорядкований. Одночасно діють кілька різних традицій. У мові, у культурі, як у живому організмі, відбувається одночасно багато різних процесів на різних рівнях, працюють різні зв'язки. Приймаючи те чи інше рішення, перекладач керується одночасно багатьма міркуваннями – не лише правильністю звучання чи написання, давніми звичаями і зв'язками, але й милозвучністю, випадковими асоціаціями, часом особистими, примхою художника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гимеревський Р.С. Иностранные имена и названия в русаком тексте : справочник / Р.С. Гимеревский – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. шк., 1985.– 303 с.
2. Редько Ю.К. Сучасні українські прізвища / Ю.К. Редько – К.: Наук. думка, 1969. – 255с.
3. Скрипник Л.Г. Власні імена людей / Л.Г. Скрипник, Н.П. Дзятьківська – К.: Наукова думка, 1986. – 308 с.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrlib.com.ua/books-zl/book.php?id=417&sort=0.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vseskazki.su/avtorskie-skazki/chitat-oskar-uajld.html?start=10.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2017.

ПАДАЛКА Руслана
кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка и литературы ГВУЗ "Донбасский государственный педагогический университет", учитель украинского языка Славянского педагогического лицея Славянского городского советв Донецкой области
улица Генерала Батюка, 19, Славянск, Донецкая область, 84116
E-mail: ruslana-padalka@i.ua
КОЛГАН Елена
кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка и литературы ГВУЗ "Донбасский государственный педагогический університет
улица Генерала Батюка, 19, Славянск, Донецкая область, 84116
E-mail: ovkolgan@gmail.com

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ОТИМЕННЫХ ИНОСТРАННЫХ ФАМИЛИЙ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ОСКАРА УАЛЬДА

Резюме. Образное восприятие литературного произведения, понимание значения употребляемых писателем слов всегда способствовало пониманию искусства в целом, невзирая на восприятие искусства слова. Современным исследователям свойственно представлять

процесс создания собственного имени как своеобразную разновидность кодировки историко-культурной информации. При таком подходе антропономию можно рассматривать как специфический культурный текст. Актуальность проведенного исследования обосновывается возросшим интересом к изучению прозонимов в аспекте связи языка и культуры. В статье систематизирован ономастичний материал произведений О.Уайльда, классифицированы прозонимы по лексико-семантической структуре.

Ключевые слова: антропонимы, лексика, семантика, прозонимы, омонимы.

PADALKA Ruslana

Candidate of philological sciences, associate professor of the Department of Ukrainian Language and Literature DSPU "Donbass State Pedagogical University", teacher of Ukrainian language of Slovyansk Pedagogical lyceum

19, Heneral Batyuka Str., Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: ruslana-padalka@i.ua

KOLGAN Elena

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Ukrainian Language and Literature DSPU"Donbass State Pedagogical University

19, Heneral Batyuka Str., Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: ovkolgan@gmail.com

PECULIARITIES OF TRANSLATION OF SURNAMES, DERIVED FROM PROPER NAMES, IN WORKS OF OSCAR WILDE

Summary. Proper names of people or anthroponyms constitute quite a significant part of lexical structure of the language. They are common in all styles of modern language, and like other appellative words are subject to phonetic, word-formative and semantic regularities. Figurative perception of the literary work, understanding of value of the words used by the writer has always contributed to the understanding of art in general, despite the perception of the art of the word. Modern researchers tend to present process of creation of a proper name as a peculiar kind of encoding of historical and cultural information. Taking into consideration this approach, the anthropononymy can be considered as the specific cultural text. The relevance of the research under study is proved by the increased interest in studying of prozonima in aspect of connection of language and culture. Onomastic material of works by O. Wilde is systematized and prozonima are classified by lexical and semantic structure in the article.

Keywords: antroponimia, lexicon, semantics, prozonima, homonyms.

Abstract. Adapting to the rules of a foreign language, proper names undergo certain changes (phonetic, phonological, lexical, morphological, and

syntactic). In the conditions of bilingualism and polyglotting either literary languages or dialects can be contacted, or one language in its literary form in another language, presented in the form of folk dialects and dialects.

During the deliberate introduction of the names of one language into another, the most accurate imitation of foreign language and morphology is possible; preservation of traditional version of names.

Sometimes during the transition of proper names from one language into another, variations in forms, caused by the attempt to resemble, and the desire to change traditional in order to approach foreign languages can be traced.

Language contacts take place in the form of interpenetration of language elements both at the level of language and at the level of speech.

For all the variety of morphemes in words and certain complexity of their division, the most justifiable method of selection in the word of its constituents is, first of all, finding in the word-appellate the main central part that is the root, and the selection of common root words with sequential separation of the termination, prefix, suffix, etc.

Surnames derived from proper names are dominant in English, unlike in Ukrainian.

In both languages, lexical and semantic groups of appellatives in general coincide that is included in surnames (the name of the geographical objects, the names of animal world, the names of flora, the names of the parts of the human body, the names of the signs of the person of external and internal nature, etc.).

REFERENCES

1. Hymerevskyi R.S. Foreign proper names and names in Russian text: reference book / Hymerevskyi R.S. – 3-e izd., ispr. y dop. – M.: Vyssh. shk., 1985.– 303 p. [in Russian].
2. Redko U.K. Modern Ukrainian Surnames / Redko U.K – K.: Nauk.dumka, 1969. – 255p. [in Ukrainian].
3. Skrypnyk L.H Proper Names of People / Skrypnyk L.H., Dziatkivska N.P.. – K.: Naukova dumka, 1986. – 308 p. [in Ukrainian].
4. [Electronic resource]. – Access mode: http://www.ukrlib.com.ua/books-zl/book.php?id=417&sort=0.
5. [Electronic resource]. – Access mode: http://vseskazki.su/avtorskie-skazki/chitat-oskar-uajld.html?start=10.

(Переклав на англ. Шашкіна О.М. – учитель вищої категорії, учитель англійської мови Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області)

УДК: 532.5

САМОХВАЛОВА Людмила

заступник директора з навчально-виховної роботи Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області, старший учитель, учитель фізики

вул. Добровольського, б.1, м.Слов'янськ Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: lyssy2204076@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ОСЦИЛЯЦІЇ ШВИДКОСТІ ОБЕРТАННЯ ВОДИ В КУРСІ ФІЗИКИ ДЛЯ ПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Анотація. Статтю присвячено проблемі збільшення частки практичних досліджень фізичних процесів, що розглядаються в курсі фізики для профільних класів старшої школи, а саме дослідженню осциляції кутової швидкості обертання рідини, що нагрівається знизу до бульбашкового режиму кипіння. Автором статті описано два досліди з водою, яку нагрівали до недогрітого та перегрітого стану кипіння. Докладно розглянуто утворення парових грибів і вихорів у воді, описано механізм періодичних процесів під час кипіння. Брали до уваги, що картини обертання води і характеристики кутової швидкості залежать від глибини налитої рідини, частоти обертання рідини, температури рідини. Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати розширюють фундаментальні уявлення про процес обертання рідини під час кипіння; підвищують інтерес до вивчення процесів фазових перетворень "рідина-газ". Докладне експериментальне вивчення основних елементів, з яких складається вихровий рух рідини, що підігрівають знизу й обертають навколо осі, є перспективним напрямком подальших досліджень. Отримані результати можуть бути використані в найрізноманітніших академічних, технічних і технологічних додатках під час проведення факультативних занять та уроків фізики з гідродинаміки.

Ключові слова: фазовий перехід, процес кипіння рідини, обертальний рух рідини, осциляція швидкості.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку фізики як науки помітно підвищився інтерес до вивчення процесів фазових перетворень "рідина-газ", законів руху рідини; це пояснюється тим, що рідина є головним чинником у природі й техніці. Щодня люди гріють воду й майже завжди нагрівач розміщують знизу, під

© Самохвалова Л., 2017

водою. Це є зрозумілим: окремий випадок конвекційного теплообміну, що відбувається по всьому об'єму посудини, забезпечує рівномірне прогрівання всієї рідини до необхідної температури. До кола об'єктів, у яких процес кипіння є визначальним, відносять парогенеруючі установки на ТЕС та АЕС, апарати для стабілізації фізико-хімічних процесів, охорони довкілля засобом розподілу рідких сумішей у дистиляційних, ректифікаційних та оприскувальних установках [7, с. 17].

На сьогодні встановлено, що під час механічних впливів на рідину, що нагрівається знизу до кипіння, її поверхня набуває форми параболоїда обертання, а її кутова швидкість змінюється, набуває осцилюючого характеру [4, с. 42]. Поведінка рідини не завжди піддається докладному теоретичному розгляду, незважаючи на досить високий рівень сучасних аналітичних методів й обчислювальних пристроїв. Це робить особливо важливим експериментальне її дослідження, що логічно доповнює теоретичне моделювання в курсі фізики.

Докладний опис експериментальних досліджень факторів утворення осциляції кутової швидкості обертання рідини (води), що нагрівається знизу до кипіння у вертикальному циліндричному об'ємі, може бути використаний учителями під час проведення факультативних занять, уроків фізики з гідродинаміки. Це зумовлює актуальність проблеми, висвітленої у нашій статті.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема докладного вивчення періодичних теплових рухів рідини, що кипить, знайшла свого розгляду в дослідженнях науковців В. Прутома, Г. Гельмгольца, Б. Бенара в галузі гідродинаміки. До періодичних течій ученими віднесено коливання, хвилі й вихори в рідинах [2]. Науковцями встановлено, що одним із важливих елементів у теорії вихорів є поняття вихрової лінії й трубки, що характеризуються кутовою швидкістю, яка залежить від прискорення вільного падіння, коефіцієнта поверхневого натягу рідини тощо [1].

Ретельні досліди науковців свідчать, що в рідині, яка знаходиться в стані спокою або обертального руху, вихори виникають через порушення баротонії, наприклад, виникнення кільцевих вихорів під час підйому нагрітих мас повітря – термів або через взаємодію із твердим тілом [5].

Під осциляцією швидкості розуміється кінематична характеристика перебігу рідини або газу, яка є мірою вихрових течій і пов'язана з обертанням елементарного об'єму рідини (газу) у процесі його деформації під час руху. Осциляцію швидкості пов'язують із періодичною (коливальною) величиною, що змінюється з часом [6].

Дослідження в галузі фізики кипіння рідини як однієї з форм існування двофазного середовища, що являє собою рух середовища

“рідина-газ”, значно активізувалися на початку 30-тих років XIX століття, коли японський фізик Нукіямі дослідив кипіння рідини навколо зануреної платинової дротини, крізь яку проходив електричний струм. Фундаментальною величиною, що визначає характер кипіння рідини, є температурний напір $\Delta T = T_1 - T_S$, де T_1 – температура гарячої поверхні нагрівача, де T_S – температура рідини, що кипить. Залежно від ΔT, розрізняють три різних стадії кипіння рідини: бульбашкове, перехідне (криза кипіння) і плівкове (мал. 1) [3].

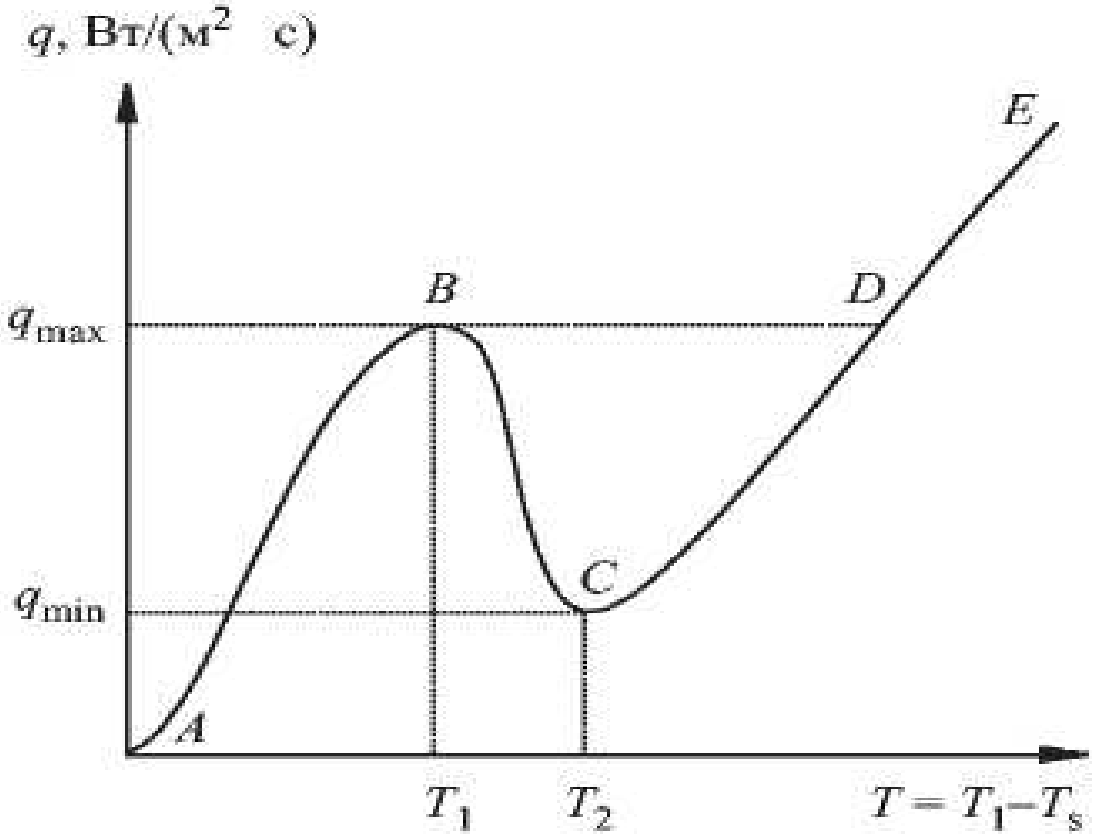

Малюнок 1.

На графіку залежності величини теплового потоку рідини q від температурного напору ΔT у процесі кипіння показано ділянки: AB – бульбашковий режим кипіння; BC – перехідний режим кипіння; CDE – плівковий режим кипіння (мал. 1). У дослідженні ми використовували теорію розвинутого бульбашкового кипіння рідини, описану Є. Несісом.

Усе вищезазначене дає змогу зробити висновок, що ця проблема є достатньо дослідженою. Але отримані різними групами учених результати досліджень не приводяться до єдиних моделей, що ускладнює їх порівняння й окреслення загальних властивостей. Однією з причин недостатнього вивчення вихорів є їх нестаціонарність, складність просторових структур і порівняно швидке загасання руху в цілому або окремих його компонентів. У цьому зв’язку виникає інтерес до створення

нових (штучних, "примітивних") установок, що розширюють технічні можливості експерименту, унаочнюють ці процеси для широкого загалу людей і роблять можливою генерацію утворених вихрових течій рідини.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення та аналіз факторів утворення осциляції кутової швидкості обертання води, що нагрівається знизу до кипіння у вертикальному циліндричному об'ємі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі експериментальних досліджень нами було проведено два досліди. Для експерименту ми використовували: скляну посудину циліндричної форми (радіус дна – 20 см, висота стінок – 30 см) з прозорими стінками, газовий пальник, термометр. Обертання шарів води здійснювали механічним способом – ложкою. Поведінку обертання рідини реєстрували за допомогою фотоапарата та відеокамери.

Ми брали до уваги, що картини обертання води, яку нагрівали знизу, і характеристики кутової швидкості будуть залежати від глибини налитої рідини, частоти обертання рідини, температури рідини.

У першому досліді ми поставили посудину на газовий пальник і чекали, доки вода в нижній частині циліндра буде близькою до кипіння ($t \approx 95^0 C$). Нагрівання здійснювали за допомогою джерела тепла, що було локалізовано переважно в центрі дна посудини. На дні посудини в цей момент з'являлися бульбашки й відривалися від нього. Коли вода почала закипати, ми привели рідину в стан швидкого обертання механічним способом – ложкою. Так, ми обережно перемішували всі шари рідини і спостерігали картину бульбашкового режиму кипіння води.

Помітили, що вода починала кипіти лише поблизу центру дна посудини й велика кількість бульбашок пари швидко підіймалася вздовж осі обертання. Потім на поверхню води виривався стовп пари, що супроводжувалося характерним шумом.

У процесі обертання води на її поверхні утворилася область прогину – поверхнева каверна – воронка. Глибина воронки залежала від радіуса циліндричної посудини, частоти обертання, глибини шару рідини й була спрямована до центру, а нижня частина мала параболоїдну форму (мал. 2). З часом рівень води поблизу стінок посудини знижувався, а кутова швидкість обертання води збільшувалася. Потім швидкість обертання рідини починала зменшуватися, і через деякий час ($\tau = 1 - 2c$) усе повторювалося знову (мал. 3).

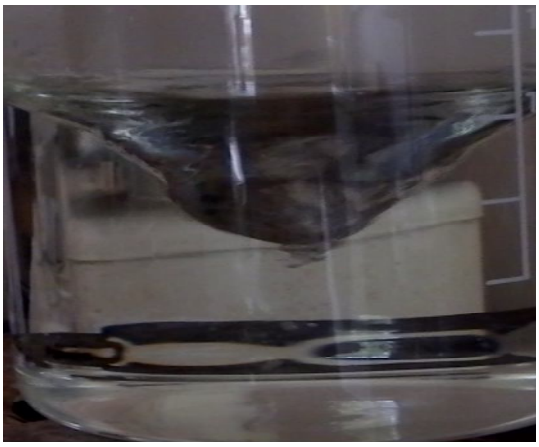

Малюнок 2.

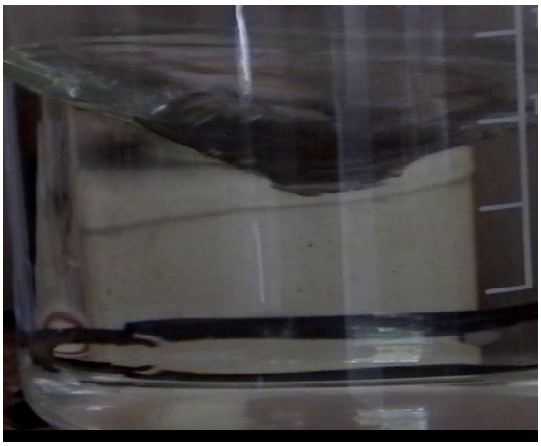

Малюнок 3.

У процесі обертання рідини в циліндричній посудині навколо осі утворився вихор з бульбашок у центрі посудини; велика кількість бульбашок пари швидко підіймалася вздовж осі обертання (мал. 4).

Малюнок 4.

Потім на поверхню води виривався стовп пари, що супроводжувалося характерним шумом і бризками води, які розліталися. Оскільки температура води в посудині була меншою за температуру кипіння, то ми спостерігали недогріте кипіння. Центри кипіння виникали тільки поблизу поверхні дна, де циркуляція швидкості була максимальна.

Отже, дослідивши процес недогрітого кипіння води у відкритій циліндричній посудині, ми встановили, що на поверхні нагріву відбувається зародження парових бульбашок в мікроскопічних западинах.

У другому досліді, не змінюючи умов (розміри посудини, глибину налитої води), ми нагріли воду знизу до кипіння і змусили воду обертатися навколо осі. У центрі дна температурний напір сягав значень $\Delta T \approx 16\text{-}20K$.

Спостерігали третій етап бульбашкового кипіння. Парові гриби, що утворилися в центрі дна, підіймалися вгору вздовж осі обертання, зливалися один з одним й утворювали досить великі порожнини пари, що піднімалися на поверхню (мал. 5).

Коли такий стовп пари виривався з центру поверхні рідини, то в "порожній" простір, що утворювався, прямувала "холодна" вода з поверхні. Вода рухалася вниз, обертаючись майже так само, як це відбувається, коли випускаємо воду з ванни (мал. 6). У даному процесі ми спостерігали вихор.

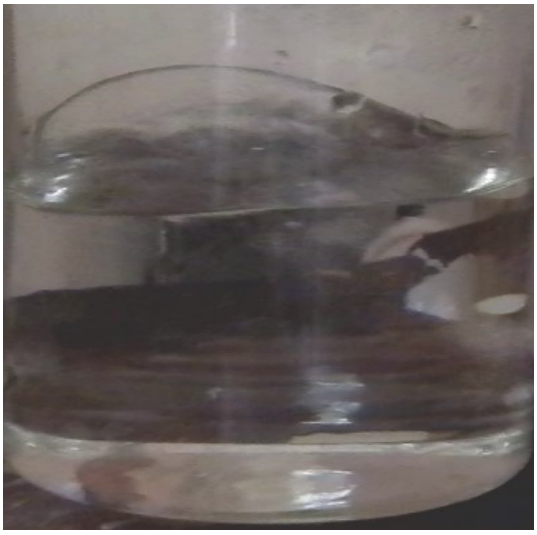

Малюнок 5.

Малюнок 6.

У цей момент кутова швидкість обертання води в посудині збільшувалася, бо процесі переміщення деякої маси води від стінок циліндра до осі обертання зменшувався момент інерції системи.

Холодна вода, що надходила з поверхні, швидко нагрівалася в центрі судини до температури, за якої вихор знову перетворювався на активний центр кипіння. На осі обертання утворилися великі парові порожнини, що витісняли воду ближче до стінок посудини, тим самим збільшуючи момент інерції води і зменшуючи кутову швидкість її обертання перед виходом стовпа пари на поверхню.

Отже, вода, що кипить, змінює свою кутову швидкість обертання подібно фігуристові, який під час обертання періодично розводить руки в сторони і притискає їх до тулуба.

Висновки. На підставі аналізу здійснених експериментів ми дійшли висновків, що під час недогрітого кипіння рідини й обертання її навколо

осі поверхня води набуває форми параболоїда обертання, а її кутова швидкість обертання з часом поступово зменшується внаслідок тертя об стінки посудини; період осциляції кутової швидкості обертання рідини навколо осі під час бульбашкового режиму кипіння становить приблизно 1 секунду; під час недогрітого кипіння води за малих циркуляцій швидкості утворюється воронка, яку можна використовувати як розсіювальну лінзу для світла, що йде від лампи.

Докладне експериментальне вивчення основних елементів, з яких складається вихровий рух рідини, що підігрівають знизу й обертають навколо осі, є перспективним напрямком подальших досліджень. Результати дослідження можуть бути використані в найрізноманітніших академічних, технічних і технологічних додатках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бреховских Л.М. Введение в механику сплошных сред (в приложении к теории волн) / Л.М. Бреховских, В.В. Гончаров. – М.:Наука, 1982. 335 с.
2. Эйлер Л. Общие законы движения жидкостей / Л. Єйлер // Известия АН. Механика жидкостей и газа. 1999. № 6. С. 26-54.
3. Несин Е.Н. Кипение жидкостей / Е.Н. Несисн. – М.: Наука; Физматлит, 1973. – 280 с.
4. Полякова Т. Пузыри и вихри в кипящей жидкости / Т. Полякова В. Заблоцкий, О. Цыганенко // Квант. – 1996. – № 4. – С. 42-44.
5. Пуанкаре А. Теория вихрей. Регулярная и хаотическая динамика / А. Пуанкаре. – Ижевск.: НИЦ, 2000. – 160 с.
6. Ртищева А.С. Теоретические основы гидравлики и теплотехники: Учебное пособие / А.С. Ртищева. – Ульяновск, УлГТУ, 2007. – 171 с.
7. Товажнянський Л.Л. Теплопередача в апаратах хімічної технології. Навч.посіб. / Л.Л. Товажнянський, О.Б. Аніпко, Р.О. Капустенко. – Х.:НТУ ХП, 2002. – 151 с.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2017.

САМОХВАЛОВА Людмила

заместитель директора по учебно-воспитательной работе Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области, учитель высшей категории, учитель физики

ул. Добровольского, д. 1., г. Славянск Донецкая обл., 84100, Украина

E-mail: lyssy2204076@gmail.com

ИССЛЕДОВАНИЕ ОСЦИЛЛЯЦИИ СКОРОСТИ ВРАЩЕНИЯ ВОДЫ ПРИ КИПЕНИИ

Резюме. Статья посвящена проблеме увеличения доли практических исследований в курсе физики для профильных классов старшей школы, а именно исследованию осцилляции угловой скорости вращения жидкости, которую нагревают снизу до пузырькового режима кипения. Автором статьи описано два опыта с водой, которую нагревают до недогретого и перегретого состояния кипения. Подробно рассмотрены образования паровых грибов и вихрей в воде, описан механизм периодических процессов во время кипения. Практическое значение исследования заключается в том, что полученные результаты расширяют фундаментальные представления о процессе вращения жидкости во время кипения; повышают интерес к изучению процессов фазовых превращений "жидкость-газ". Полученные результаты могут быть использованы в самых различных академических, технических и технологических приложениях при проведении факультативных занятий и уроков физики по гидродинамике.

Ключевые слова: фазовый переход, процесс кипения жидкости, вращательное движение жидкости, осцилляция скорости.

SAMOHVALOVA Lyudmila

deputy Director for Research and Methodology work of pedagogical lyceum of Slavyansk city council of Donetsk region, the top academic degree teacher, the teacher of Physics and Astronomy

1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region, 84100, Ukraine.

E-mail: lyssy2204076@gmail.com

RESEARCH OF AN OSCILLATION OF SPEED OF ROTATING WATER WHEN BOILING

Summary. Article is devoted to a problem of increasing the share of practical research in the course of physics for profile classes in school: a research of an oscillation of an angular velocity of rotation of liquid that is heated up from below to the bubble boiling mode. Authors of the article made two experiments with water which was heated up to subcooled nucleate and also superheated condition of boiling. Explicitly formations of steam fungi and whirlwinds in water are considered, the mechanism of batch processes when boiling is described. It was taken into consideration that pictures of rotation of water and the characteristic of an angular velocity depended on depth of juicy liquid, a rotation frequency of liquid and liquid temperature. The practical value of a research is that the received results expand fundamental ideas of process of rotation of liquid during boiling; increase interest in studying of processes of phase changes "liquid-gas". Detailed experimental studying of basic elements of which the vortex motion of liquid which is warmed up from below and turned around an axis, is the perspective direction of further researches. The received results can be used in the most various academic, technical and technological

applications when holding facultative classes and lessons on physics of hydrodynamics.

Keywords: phase change, liquid boiling process, rotary movement of liquid, speed oscillation.

Abstract. For today it is established that during mechanical impacts on liquid heated up from below to boiling, the surface of liquid takes the rotation paraboloid form, and its angular velocity changes and gets oscillating character. It is not always possible to take into detailed theoretical consideration the behavior of liquid, despite rather high level of the modern analytical methods and computing mechanisms.

The problem of detailed studying of periodic thermal agitations of boiling liquid has found the consideration in researches of scientists such as V. Prutom, G. Gelmgolts, B. Benar in the field of hydrodynamics. The motion characteristic of flow of liquid or gas which is a measure of vortex currents and is bound to rotation of the partial volume of liquid in the course of its deformation during driving is understood in an oscillation of speed.

In the process of experimental research, two experiments were conducted. We used a glass vessel of cylindrical shape with transparent walls, a gas burner and a thermometer for the experiment. The rotation of the water layers was carried out with a spoon. Fluid behavior was recorded using a video camera.

We noticed in the first experience that in the course of rotation of water on its surface the area of a deflection that is a funnel was formed. The depth of the funnel depended on the radius of a cylindrical vessel, a rotation frequency, and the depth of a layer of water and was directed to the center, and its bottom part had the paraboloidal form. Over time the water line near walls of a vessel decreased, and the angular velocity of rotation of water increased. Then the speed of rotation of liquid began to decrease, and after a while everything repeated again. In the course of rotation of liquid in a cylindrical vessel around an axis the whirlwind of bubbles was formed in the center of a vessel and a large number of steam bubbles quickly rose along a spin axis. Then a steam column escaped on a water surface.

In the second experiment, the third stage of bubble boiling was observed. Steam fungi, formed in the center of the bottom, climbed up along the axis of rotation, merged with each other and formed quite large cavities of steam, rising to the surface.

A detailed experimental study of the main elements from which the vortex motion of the fluid heated from below and rotating around the axis consists of is a promising direction for the further research. Research results can be used in a variety of academic, technical and technological applications.

REFERENCES

1. Brehovskih L.M. Vvedenie v mehaniku sploshnyih sred (v prilozhenii k teorii voln) / L.M. Brehovskih, V.V. Goncharov. – M.:Nauka, 1982. 335 s.
2. Eyler L. Obschie zakonyi dvizheniya zhidkostey / L. Eyler // Izvestiya AN. Mehanika zhidkostey i gaza. 1999. № 6. S. 26-54.
3. Nesin E.N. Kipenie zhidkostey / E.N. Nesisn. – M.: Nauka; Fizmatlit, 1973. – 280 s.
4. Polyakova T. Puzyiri i vihri v kipyaschey zhidkosti / T. Polyakova V. Zablotskiy, O. Tsyiganenko // Kvant. – 1996. – № 4. – S. 42-44.
5. Puankare A. Teoriya vihrey. Regulyarnaya i haoticheskaya dinamika / A. Puankare. – Izhevsk.: NITS, 2000. – 160 s.
6. Rtischeva A.S. Teoreticheskie osnovyi gidravliki i teplotehniki: Uchebnoe posobie / A.S. Rtischeva. – Ulyanovsk, UlGTU, 2007. – 171 s.
7. Tovazhnyanskiy L.L. Teploperedacha v aparatah himichnoyi tehnologii. Navch.posib. / L.L. Tovazhnyanskiy, O.B. Anipko, R.O. Kapustenko. – H.:NTU HP, 2002. – 151 s.

(Переклав на англ. Шашкіна О.М. – учитель англійської мови, учитель вищої категорії Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області)

УДК 37.015.3:796

БОЙКО Іван

учитель фізичної культури, Слов'янський педагогічний ліцей Слов'янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1, м.Слов'янськ Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: bojko.olga.1810@gmail.com

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У сучасній Україні формування здорового способу життя, зокрема фізичної активності й позитивного ставлення до фізкультурно-спортивної діяльності, є важливим елементом організації фізичного виховання учнів й однією з найактуальніших проблем сьогодення.

У статті розкрито основні проблеми фізичного розвитку учнів. Розглянуто процеси збереження й зміцнення здоров'я підростаючого покоління. Обґрунтовано основи змісту здорового способу життя ліцеїстів
© Бойко І., 2017

у контексті фізкультурно-оздоровчої діяльності Слов'янського педагогічного ліцею.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, здоров'я, фізкультурно-оздоровча діяльність, фізичний розвиток учнів.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах негативної динаміки рівня життя, погіршення екологічних умов, скорочення медичних і соціальних державних програм на перший план виходять проблеми фізичного здоров'я сучасної молоді. В освітніх документах зазначено, що успішне оволодіння навчальною програмою можливе лише за умови достатньо високого рівня соматичного здоров'я [2; 3]. Тому формування здорового способу життя, зокрема фізичної активності й позитивного ставлення до фізкультурно-спортивної діяльності, є важливим елементом організації фізичного виховання учнів, і однією з найактуальніших проблем сьогодення.

Пріоритетним завданням системи освіти є виховання людини в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я й здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної й суспільної цінності. Фізичне виховання – як невід'ємна складова освіти – забезпечує можливість набуття кожною людиною необхідних науково обґрунтованих знань про здоров'я й засоби його зміцнення, шляхи й методи протидії хворобам, методи досягнення високої працездатності й тривалої творчої активності. У системі освіти держава забезпечує розвиток масового спорту як важливої складової виховання молоді.

Фізичний розвиток старшокласників-ліцеїстів в умовах Слов'янського педагогічного ліцею вимагає наявності процесів збереження і зміцнення здоров'я, тому що на організм молодої людини впливають фактори, які призводять не тільки до фізіологічних, а й до різних соціальних відхилень. Такий стан речей висуває на перший план необхідність професійного розв'язання означеної проблеми з позицій створення в ліцеї умов для збереження і зміцнення здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу, розвитку культури здорового способу життя та практичної протидії через формування фізкультурно-соціальних основ культури поведінки ліцеїстів [2; 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. В останній час з'явилися наукові дослідження, що стосуються здоров'я дітей в системі освіти: Р. Айзмана, Г. Апанасенка, В. Базарного, А. Батуєва, Є. Вайнера, Н. Голикова, Г. Зайцева, В. Казначеєва, В. Касаткіна, В. Колбагова, М. Колесникової,

Г. Кураєва, В. Морозова, Л. Татарникової, З. Чуканової тощо, які засвідчили актуальність проблеми і професійний інтерес до неї фахівців, що працюють не тільки в галузі медицини, але й у педагогіці, психології та інших соціально-гуманітарних науках [4].

Наукові дослідження переконливо демонструють значущість і високий потенціал здорового способу життя в процесі створення резервів здоров'я та підвищення працездатності учнівської молоді. Водночас аналіз наявної науково-методичної літератури з проблеми дав змогу окреслити цілу низку питань, що виявили відсутність чіткої концепції щодо формування й інтеграції змісту здорового способу життя у фізкультурно-оздоровчу освіту учнів [1; 2; 6]. Багатогранність фізкультурно-оздоровчої освіти вимагає чіткого визначення науково-практичних основ змісту здорового способу життя учнів. Недостатня на сьогоднішній день кількість досліджень вищезазначеної проблеми, її важлива соціальна значущість для збереження й зміцнення здоров'я учнів й обумовили вибір напрямку теми цієї статті.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування основ змісту здорового способу життя ліцеїстів у контексті фізкультурно-оздоровчої діяльності Слов'янського педагогічного ліцею.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Одне з важливих завдань сучасної освіти – виховати фізично, морально, соціально, духовно здорову людину. Адже стан здоров'я населення України свідчить про існування реальної загрози вимирання нації.

Здоров'я – сукупність фізичних, духовних, соціальних якостей людини, що є основою її довголіття й необхідною умовою здійснення творчих планів, умовою високої працездатності, створення міцної сім'ї, народження й виховання дітей.

Спосіб життя – це сукупність стійких форм життєдіяльності людини, які визначають її життєвий шлях, сукупність звичок людини. Якщо особистість з дитинства, з молодих років постійно й наполегливо дбає про своє здоров'я, в основу своєї життєдіяльності вона закладає стійкі корисні звички, навички, поведінку, спосіб мислення, сприйняття оточуючих і себе, які й визначають основний її напрямок – шлях здоров'я. Вона обирає здоровий спосіб життя.

Здоровий спосіб життя передбачає дотримання звичайного виконання певних правил, що забезпечують гармонійний розвиток, високу працездатність, духовну рівновагу та здоров'я людини. В основі здорового способу життя лежить індивідуальна система поведінки й звичок кожної окремої людини, що забезпечує їй потрібний рівень життєдіяльності й здорове довголіття. Здоровий спосіб життя – це практичні дії, спрямовані

на запобігання захворювань, зміцнення всіх систем організму й поліпшення загального самопочуття людини.

В основі здорового способу життя лежать такі принципи:

- раціональне харчування;
- оптимальний руховий режим;
- загартування організму;
- особиста гігієна;
- відсутність шкідливих звичок;
- позитивні емоції;
- інтелектуальний розвиток;
- моральний і духовний розвиток;
- розвиток вольових якостей [5].

Ідея здорового способу життя являє собою концепцію соціальної політики, засновану на визнанні високої значущості здоров'я, відповідальності за його збереження з боку держави, індивіда, соціальної групи й суспільства в цілому. Можна стверджувати, що дослідження соціальних чинників здоров'я дітей і підлітків стає основним і продуктивним, у той час як у випадку охорони здоров'я молоді зберігається дефіцит інформації, пов'язаний з недостатністю прийнятих в системі медичної та відомчої статистики навчальних закладів. Таке становище зумовлене тим, що спосіб життя учнів як соціальної групи об'єктивно визначено її суперечливою позицією в суспільстві. Характер проблеми вимагає, щоб в її дослідженні поєднувалися не тільки соціально-медичний і психолого-педагогічний, а й соціологічний підхід, що дасть змогу забезпечити більш коректну соціальну оцінку факторів і тенденцій у випадку охорони здоров'я учнів. Сучасні соціальні та політичні реалії вимагають пошуку ефективних механізмів формування ціннісних орієнтацій на здоровий спосіб життя, нового якісного осмислення державної молодіжної політики.

Формування здорового способу життя ліцеїстів має відбуватися систематично протягом усього періоду навчання в ліцеї. У цьому процесі, як ми наголошували вище, необхідно враховувати психофізіологічні особливості ліцеїстів [1]. Загальна готовність ліцеїстів до ведення здорового способу життя передбачає сформованість всіх її складових компонентів: операційного, ціннісно-мотиваційного та практично-діяльнісного.

Мотиваційно-ціннісний компонент у своїй основі повинен мати теоретичні знання ліцеїста про збереження й зміцнення власного здоров'я, усвідомлення цінності здоров'я, наявність мотивації на ведення здорового

способу життя та сприйняття здорового способу життя як умови успішної, творчої готовності ліцеїста до дорослого життя [6].

Усі вказані компоненти лежать в основі гармонійно розвиненої особистості. Формування цього компоненту готовності передбачає створення навколо ліцеїста такого навчально-пізнавального середовища, яке б спонукало його до ведення здорового способу життя постійно, формувало його світогляд і визначало спосіб життєдіяльності. Протягом періоду навчання в ліцеї ці процеси наберуть ознак норми і стануть потребою особистості ліцеїста. Прикладом таких компонентів у Слов'янському педагогічному ліцеї є постійно діючий семінар з основ здоров'я «Ми за здоровий спосіб життя», проведення загальноліцейського заходу «День здоров'я», участь учнів у міських спортивно-оздоровчих конкурсах і олімпіадах.

Особливий наголос необхідно зробити на важливості інтелектуальної складової готовності ліцеїста вести здоровий спосіб життя. Ідеться про те, що необхідно планомірно збільшувати кількість теоретичних знань, умінь та навичок здорового способу життя; реалізувати потенціал типових навчальних дисциплін, увести нові навчальні дисципліни здоров'язберігаючого характеру й сприяти створенню в ліцеї служби здорового способу життя. Типові навчальні дисципліни не можуть повною мірою розкрити весь потенціал указаного напряму, тому є необхідність демонструвати ліцеїстам певну модель здорового способу життя, яку б вони могли використати для власних потреб. Важливо не нагромаджувати кількість теоретичних знань, а створювати необхідні організаційно-методичні умови для їх використання ліцеїстами у формі задоволення звичайних доступних потреб.

Основними складовими діяльності педагогічних працівників ліцею та ліцеїстів з проблеми здорового способу життя ліцеїстів у контексті фізкультурно-оздоровчої діяльності є:

- уведення до навчального процесу в якості варіативної складової спецкурсу «Медико-біологічні основи фізичного виховання та спорту»;
- створення волонтерської групи «Сходинки здоров'я»;
- дотримання санітарно-гігієнічних вимог до режиму та умов навчання і відпочинку ліцеїстів;
- організація й проведення навчальних, оздоровчих, профілактичних та спортивно-масових заходів з ліцеїстами.

Відтак діяльність педагогічного, батьківського та учнівського колективів передбачає досягнення такого рівня активності ліцеїстів щодо збереження і зміцнення здоров'я та ведення здорового способу життя, який

забезпечить систематичний безперервний процес формування основ здорового способу життя ліцеїстів ліцею.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, працюючи в руслі проблеми здорового способу життя ліцеїстів у контексті фізкультурно-оздоровчої діяльності в ліцеї створено модель формування основ здорового способу життя ліцеїстів, запроваджено технологію системного та індивідуального підходів до здоров'я ліцеїстів через призму педагогічно обґрунтованого способу формування їх готовності до ведення здорового способу життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бароненко В. А. Здоров'я і фізична культура студента / В. А. Бароненко, Л. А. Рапопорт. – Москва : Альфа, 2009. – 335 с.
2. Дубогай О. Д. Фізичне виховання і здоров'я: навч. посібник / О. Д. Дубогай, Н.Н. Завидівська та інш. – Київ : УБС НБУ, 2012. – 270 с.
3. Завидівська Н. Н. Фундаметалізація фізкультурно-оздоровчої освіти: аспект здоров'язбережувального навчання учнів : [монографія] / Н. Н. Завидівська. – Київ : УБС НБУ, 2012. – 402 с.
4. Круцевич Т. Ю. Управління процесом фізичного виховання / Т. Ю. Круцевич, В. В. Петровський. – К. : Олімпійська література, 2008. – 379 с.
5. Присяжнюк С. І. Фізичне виховання / С. І. Присяжнюк. – Київ : ЦУЛ, 2008. – 502 с.
6. Раевский Р. Т. Здоровье, здоровый и оздоровительный образ жизнистудентов / Р. Т. Раевский, С. М. Канишевский. – Одесса : Наука и техника, 2008. – 556 с.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2017.

БОЙКО Иван
учитель физической культуры Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области
ул. Добровольского, д. 1., г. Славянск Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: bojko.olga.1810@gmail.com

ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ УЧАЩИХСЯ В КОНТЕКСТЕ ФИЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ООУ

В современной Украине формирование здорового образа жизни, в частности физической активности и позитивного отношения к физкультурно-спортивной деятельности, является важным элементом организации физического воспитания учащихся и одной из самых актуальных проблем современности.

В статье раскрыты основные проблемы физического развития учащихся. Рассмотрены процессы сохранения и укрепления здоровья подрастающего поколения. Обоснованно основы содержания здорового образа жизни лицеистов в контексте физкультурно-оздоровительной деятельности Славянского педагогического лицея.

Ключевые слова: здоровый образ жизни, здоровье, физкультурно-оздоровительная деятельность, физическое развитие учащихся.

BOJKO Ivan

A physical education teacher of Slovyansk pedagogical lyceum of Slovyansk city council of Donetsk region

1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region, 84100, Ukraine.

E-mail: bojko.olga.1810@gmail.com

A HEALTHY LIFESTYLE OF STUDENTS IN THE CONTEXT OF PHYSICAL CULTURE AND HEALTH ACTIVITIES OF THE SECONDARY SCHOOLS

Abstract. In modern Ukraine the formation of a healthy lifestyle in particular physical activity and a positive attitude to physical culture and sports activities is an important element in organizing the physical education of students and one of the most actual problems of the nowadays.

The article deals with the main problems of physical development of students. The processes of preserving and strengthening the health of the younger generation are considered. The basis of the content of the healthy way of life of the lyceum students in the context of physical culture and recreation activity of the Slavic pedagogical lyceum is substantiated.

Recently there were scientific researches concerning the health of children in the system of education: Aizmana R., Apanasenka H., Bazarnoho V., Batuieva A., Vainera Ye., Holykova N., Zaitseva H., Kaznacheieva V., Kasatkina V., Kolbahova V., Kolesnikovoi M., Kuraieva H., Morozova V., Tatarnikovoi L., Chukanovoi Z. and others, which showed the professional interest of specialists working not only in medicine, but also in pedagogy, psychology and other social and humanitarian sciences.

Scientific research convincingly demonstrates the importance and high potential of a healthy lifestyle in the process of creating reserves of health and improving the performance of student youth. At the same time, the analysis of available scientific and methodological literature on this issue made it possible to outline a number of issues that revealed a lack of a clear concept for the formation and integration of the content of a healthy lifestyle in physical education and health education of students.

The purpose of the article is the substantiation of the basis of the content of the healthy way of life of liceators in the context of physical culture and health activities of the Slavic pedagogical lyceum.

The idea of a healthy lifestyle is a concept of social police based on the recognition of the high importance of health, responsibility for its preservation from the state, the individual, the social group and society as a whole.

The main components of the activity of pedagogical staff of lyceum and lyceum students over the problem of healthy lifestyles in the context of physical culture and recreation activities are:

• Introduction to the educational process as a variationale component a special course "Medical-biological basis of physical education and sport";

• creation of a volunteer group "Stage of Health";

• compliance with sanitary and hygienic requirements to the regime and conditions of training and recreation of lyceum students;

• organization and conducting educational, recreational, preventive and sporting events with lyceum students.

Therefore, the activity of pedagogical, parent and student collectives involves the achievement of such a level of activity of the lyceum students in preserving and strengthening the health and maintaining a healthy lifestyle which will provide a systematic, continuous process of forming the foundations of a healthy lifestyle lyceum life style.

Key words: healthy lifestyle, health, physical education, physical development of students.

REFERENCES

1. Baronenko, V. A. (2009). *Zdorovia i fizychna kultura studenta* ***[****Health and physical* ***culture of*** students***].*** Moscow: Alfa [in Ukrainian].
2. Dubohai, O. D. (2012). *Fizychne vykhovannia i zdorovia [Physical Education and Health]*. Kyiv: UBS NBU [in Ukrainian].
3. Zavydivska, N. N. (2012). *Fundamentalizatsiia fizkulturno-ozdorovchoi osvity: aspekt zdoroviazberezhuvalnoho navchannia uchniv [Fundamentalization of sports and recreation education: aspect preservation learning students' health]*. Kyiv: UBS NBU [in Ukrainian].
4. Krutsevych, T. Yu. (2008). *Upravlinnia protsesom fizychnoho vykhovannia [Managing the process of physical education]*. Kyiv: Olimpiiska literature [in Ukrainian].
5. Prysiazhniuk, S. I. (2008). *Fizychne vykhovannia [Physical Education]*. Kyiv: TsUL [in Ukrainian].
6. Rajewski, R.T., Kanishevsky, S.M. (2008). *Zdorov'e, zdorovyj i ozdorovitel'nyj obraz zhizni studentov [Health, Healthy lifestyle and wellness of students']*. Odessa: Nauka i tehnika [in Russian].

(Переклав на англ. Хващевська О.О. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 37.018.43:004:51

ГАНЗЕРА Ганна

учитель-методист, учитель математики Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ПЛЕСКАНЬОВА Лілія

учитель-методист, учитель математики Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ДОШОК В ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі впровадження дистанційної освіти в практику діяльності закладів загальної середньої освіти як однієї з форм організації навчального процесу, що здійснюється з використанням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій при територіальній віддаленості вчителя й учнів.

Описано наявні педагогічні інструменти електронного освітнього простору й визначено доцільність використання віртуальних інтерактивних дошок як педагогічного інструменту в системі дистанційної освіти. Наведено рекомендований список Інтернет-сервісів, що дають право безкоштовного використання віртуальних інтерактивних дошок.

Ключові слова: дистанційна освіта, Інтернет, віртуальна дошка, IDroo.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна епоха – час бурхливого розвитку інформаційних технологій, змін інформаційного простору. В умовах модернізації освіти змінюються і напрямки роботи сучасної школи. Діти з раннього віку звикають до зручностей технічного прогресу, до сучасних засобів отримання інформації. Нові інформаційно-комунікативні засоби навчання замінюють класичні шкільні навчальні посібники, а впровадження дистанційної освіти в цілому дозволяє організувати навчальний процес незалежно від місця проживання, соціального статусу та стану здоров'я дитини. Сучасний педагог повинен навчитися вдало використовувати наявне технічне обладнання і можливі

© Ганзера Г., Плесканьова Л., 2017

інструменти дистанційної освіти для ефективної організації навчального процесу. Використання дистанційних освітніх технологій – це якісно новий рівень взаємодії учителя з учнем, який забезпечує доступність якісної освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Однією з пріоритетних форм освіти сьогодні є дистанційна, що знайшло свого відображення в Законі України «Про освіту» [3]. З 2000 р. Дистанційна форма навчання успішно використовується у вищій освіті, професійній підготовці та перепідготовці кадрів, підвищення й удосконалення професійного рівня спеціалістів, для самоосвіти, проте на рівні загальноосвітніх навчальних закладів дистанційна форма навчання – справа нова.

Проблеми запровадження дистанційної освіти знайшли відображення в наукових публікаціях Ю. Богачкова [1], В. Векслера [2], К. Гужви, К. Ковальської [4], Є. Полата [5], К. Ярощук [6], які зауважують, що дистанційне навчання (ДН) – це одна із форм організації навчального процесу, за якого всі або частина занять здійснюється з використанням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій за територіальної віддаленості викладача й учнів.

Використання телекомунікацій у дистанційному навчанні дає можливості для реалізації нетрадиційних педагогічних підходів і форм, тож потребує від учителя спеціальної підготовки, ґрунтовних знань і вмінь використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Як зазначають К. Ярощук, К. Гужва, учитель повинен:

– знати основні принципи функціонування телекомунікаційних систем;

– знати особливості проведення теле- і відеоконференцій, форумів;

– знати основи телекомунікаційного етикету;

– володіти навичками інформаційної «навігації»;

– уміти працювати з інформаційними ресурсами (базами даних, інформаційними службами);

– уміти створювати веб-сторінки;

– володіти конкретним інформаційно-освітнім середовищем;

– уміти подати навчальний матеріал так, щоб забезпечити ефективну, індивідуальну, не залежно від місця і часу, роботу учнів;

– знати індивідуальні стилі навчально-пізнавальної діяльності учнів;

– знати особливості самостійної діяльності учнів у мережі в процесі дистанційного навчання;

– уміти проводити психолого-педагогічне тестування і поточну діяльність учнів;

– уміти попереджувати і розв’язувати конфліктні ситуації;

– знати активні методи навчання (навчання в співробітництві, метод проектів, різнорівневе навчання, дослідницькі, пошукові методи тощо);

– уміти проводити рольові мережеві ігри;

– активно використовувати комунікативні можливості комп'ютерних мереж для організації плідного спілкування між учасниками навчального процесу, що є головною перевагою використання освітніх можливостей глобальної мережі Інтернет в навчальному процесі тощо [6].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – описати наявні педагогічні інструменти електронного освітнього простору і визначити доцільність їх використання у процесі дистанційного навчання учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із найпоширеніших інструментів організації дистанційної освіти є Skype. Ця програма дає змогу проводити уроки в режимі он-лайн. Звичайно, це не єдина програма для відеодзвінків і конференцій, але найпоширеніша через те, що вона є безкоштовною, зручною у використанні як на ПК, так і на мобільному пристрої. Skype забезпечує багато можливостей освітнього простору, що дають змогу підвищити рівень знань учнів. До того ж Skype заощаджує час. Учитель може працювати з аудиторією з будь-якого місця, де встановлено Інтернет. Для успішної взаємодії з учнем необхідні дві речі: мікрофон і стабільний високошвидкісний Інтернет.

Звичайно, що діалог, обговорення, он-лайн перегляд – досить ефективні методи навчання, але часто виникає бажання підсилити навчальний процес ілюстрацією, схемою, як це робить учитель у живій розмові.

У процесі використання програми Skype можна скористатися функцією демонстрації екрану, але й вона є не завжди зручною через те, що не підтримує можливості спільного редагування розв'язання задач, прикладів, виконання письмових завдань.

Для реалізації цієї мети в Skype використовується Плагін IDroo. Маркерна дошка IDroo являє собою білий аркуш; за необхідністю основу можна змінити на клітчастий лист, який є настільки великим, що дає змогу записувати конспекти кількох уроків. І тепер учитель має можливість не тільки говорити з учнем, бачачи свого співрозмовника, але й може поділитися з ним ілюстрацією, яку виконує у вікні IDroo за допомогою інструментів векторної графіки.

Завдяки додатку «Ножиці», встановленому на комп'ютері, можна вирізати і вставляти умову задачі на дошку. Важливо лише мати електронні версії підручників, посібників, збірників задач, геометричні заготовки.

Учитель має можливість коментувати й корегувати дії учнів як під час перевірки домашнього завдання, так і впродовж усього уроку, виділяти

кольором помилки й підкреслювати найголовніше, акцентувати, дописувати, домальовувати. Писати при цьому можна поверх документів, ілюстрацій, таблиць. Робити все це можна одночасно всім учасникам навчального процесу. При цьому користувачі можуть виконувати записи, перетворювати об'єкти, виконувати інші операції на своєму комп'ютері, а відображатися вони будуть в інших учасників уроку.

Використовуючи такий інструмент електронного освітнього простору, можна записувати, зберігати інформацію, що робить урок більш інформативним, динамічним. Завдяки наочності учні залучаються до активної роботи, підвищується концентрація їхньої уваги, покращується розуміння навчального матеріалу. Електронну дошку можна зберігати, фіксуючи дату її створення й відкривати її на наступний урок або після уроку для повторення вивченого. Батьки також можуть відслідковувати й переглядати матеріал уроку.

Маркерна дошка IDroo проста в застосуванні, вона має такі ж функції й панелі, що і будь-яка програма для інтерактивної дошки. Панель інструментів має такі можливості: вибір і управління об'єктами, рисування від руки, лінія, полілінія, лінія Безьє, еліпс, прямокутник, текст, форми, картинка, формули. IDroo дає змогу працювати з кількома учнями одночасно на різних віртуальних дошках. Але спільне використання IDroo можливе лише за умови, якщо цей плагін встановлено і в учня і в учителя.

Є ще один суттєвий момент. Існує платна і безкоштовна версії IDroo. Під час роботи з безкоштовною програмою IDroo спілкування з учнями голосом відбувається через Skype, а сама програма використовує чат.

Незважаючи на явні переваги використання плагіна IDroo, ця програма має й недоліки. Серед них – відсутність шаблонів для зображення більшості геометричних фігур і стереометричних тіл на маркерній дошці IDroo, що не дає вчителю змоги виконувати побудову паралельних прямих і графіків функцій в системі координат. Програма IDroo не підтримує формати файлів, відмінних від *ipg, *png, *gif, *bmp, що змушує учителя шукати матеріал до уроку в іншому форматі або змінювати форми проведення уроку.

Крім IDroo, існують і інші маркерні дошки, одна з яких – Twiddla, що дозволяє без реєстрації відкрити нову дошку: із адресного рядка скопіювати посилання, переслати учню і працювати. Усі додатки такого типу схожі: дають змогу писати, рисувати, витирати, вставляти картинки. Twiddla дуже зручна й стабільно працює, але для складних розрахунків і креслень робочий лист її досить маленький.

Scribblar – більш зручна програма, але вона передбачає попередню реєстрацію для вчителя і забезпечує можливість працювати лише з одним учнем; іншого можна запросити лише після закінчення попереднього уроку.

Робота з дошкою DistTutorVirtualClassroom дає змогу скоротити час на розміщення на дошці умови задачі. Крім того, вона має дуже великий білий аркуш.

Безперечно, зазначені програми не обмежують дистанційний освітній простір, але важливо обрати для себе більш зручний.

Проте впровадження дистанційних освітніх технологій у процес навчання супроводжується рядом проблем і труднощів:

- нормативно-правових (схема оплати авторам курсу і викладачам, які проводять уроки з використанням дистанційних освітніх технологій);
- педагогічних (підготовка нових авторів дистанційних курсів і дистанційних викладачів);
- технічних та ергономічних (наявність якісного доступу до Інтернету);
- психофізіологічних («відсутність» робочого часу);
- збереження балансу доступності – якості освіти;
- необхідність адаптації викладача до дистанційної форми педагогічної діяльності;
- підвищення мотивації навчання;
- збереження норм и правил мережевого етикету й норм педагогічної етики.

Для усунення таких проблем у процесі дистанційного навчання слід враховувати, що найбільш рушійною силою є мотивація і зацікавленість як самого учня, так і вчителя. Тому для забезпечення якісних освітніх послуг сьогодні недостатньо просто впровадити систему дистанційної освіти – необхідним є творчий підхід і створення налагодженої системи організації співпраці учителів і учнів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Сучасний Інтернет-простір має багато сервісів, що містять віртуальні електронні дошки, застосування яких на практиці дають змогу освітянам перейти до активної, діяльнісної, форми навчання; роблять його індивідуальним, забезпечують доступність якісної освіти незалежно від місця проживання або стану здоров’я дитини. І вже тепер можна констатувати, що дистанційне навчання засобами Skype із використанням маркерних дошок – це повноцінне навчання, яке не імітує очних уроків, а є ефективним педагогічним інструментом навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богачков Ю.М. Сайт експерименту з дистанційного навчання школярів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://2.ukrintschool.org.ua/moodle/. – Назва з екрана.

2. Векслер В.А. Использование виртуальных интерактивных досок в учебном процессе // материалы республиканской научно-практической конференции «Smart-технологии в системе повышения квалификации: международный опыт и отечественная практика» /Орал (Казахстан), 2016 –С. 180-186.
3. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/law/2231/.
4. Ковальська К.Р. Дистанційне навчання як перспективна форма розвитку предметно-орієнтованих професійних компетентностей учителів / К.Р. Ковальська // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009 р. – Вип. 2(10). [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ime.edu-ua.net/em10/emg.html.
5. Теория и практика дистанционного обучения: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учебн. заведений / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева; Под ред. Е.С. Полат. – М.: Издательский центр "Академия", 2004. – 416 с.
6. Ярощук К. І. Особливості організації дистанційного навчання учнів старших класів з використанням інформаційно-комунікативних технологій / Ярощук К.І., Гужва К.С. // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 125. – С. 124-127. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_125_30.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: DistTutorVirtualClassroom//http://class.dist-tutor.info/.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: OnlineEducationWhiteboard // https://idroo.com/.
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: OnlineWhiteboard and Collaboretion // http://scribblar.com.
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Twiddla.com // http: // twiddla.com/.

Стаття надійшла до редакції 09.11.2017.

ГАНЗЕРА Анна
учитель-методист, учитель математики Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области
ул. Добровольского, д.1, г. Славянск, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ПЛЕСКАНЕВА Лилия
учитель-методист, учитель математики Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области
ул. Добровольского, д.1, г. Славянск, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ДОШОК В ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

Резюме. В статье рассмотрены актуальные проблемы внедрения дистанционного обучения в практику средних общеобразовательных учебных заведений как одной из форм организации учебного процесса, которая осуществляется с использованием современных информационных и телекоммуникационных технологий при условии территориальной отдаленности учителя и учащихся.

Описан педагогический инструментарий электронного образовательного пространства; определена целесообразность использования виртуальных интерактивных досок как педагогического инструмента в системе дистанционного обучения. Приведен рекомендованный список Интернет-сервисов, которые дают право бесплатного использования виртуальных интерактивных досок.

Ключевые слова: дистанционное обучение, Интернет, виртуальная доска, IDroo.

GANZERA Ganna
the teacher of mathematics of Slovyansk pedagogical lyceum Slovyansk city council of Donetsk region**,**
Dobrovolskogo str., bldg. 1, Slovyansk, Donetsk region, 84100, Ukraine
E-mail: slavpedlicey@ukr.net
PLESKANYOVA Liliya
the teacher of mathematics of Slovyansk pedagogical lyceum Slovyansk city council of Donetsk region**,**
Dobrovolskogo str., bldg. 1, Slovyansk, Donetsk region, 84100, Ukraine
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

USE PECULIARITIES OF VITUAL BOARDS IN THE PROCESS OF DISTANT TEACHING OF MATHEMATICS

Summary. The article is dedicated to the urgent problem of distant education implementation in the practice of general secondary education establishments as a form of organization of learning process, which is realized by means of modern information and telecommunication technologies while a teacher and a pupil are territorially away from each other.

Available teaching instruments of electronic educational space are described; relevance of use virtual interactive boards as a pedagogical element in the system of distant learning is defined. The recommended list of Internet-services for free use of virtual interactive boards is given.

Key words: distant learning, Internet, virtual board, IDroo.

Abstract. One of the priorities in educational forms of nowadays is distant education, that is reflected in the Act of Ukraine «On education», in scientific works of Bogachkov Yu., Veksler V., Guzhva K., Kovalska K., Polat E., Yaroschuk K.

Use of telecommunications in the distant learning gives opportunities for implementation of non-traditional teaching approaches and forms, and requires special training, grounded knowledge and skills in using information-communicative technologies from the teacher.

One of the wide-spread tools of distant learning organization is Skype. This software gives an opportunity to conduct a lesson online.

Skype provides a lot of possibilities for educational space, which give an opportunity to enhance knowledge of pupils. Moreover, Skype saves time. A teacher is able to cooperate with his audience from any place, where the Internet access is available. Only two means are necessary for successful communication between a teacher and a pupil: a microphone and stable high-speed internet connection.

While using Skype they can use function of screen demonstration, but it isn't always convenient because of not supporting possibility of cooperative editing of solving problems, examples, and completion of tasks in written form.

The plugin IDroo is applied in Skype to fulfill that objective. A dry-erase board IDroo is represented as a white sheet; it can be changed on a checkered one, and it gives an opportunity to take notes of some lessons. The teacher is able not only to talk with the pupil, but to share images that are made in the window of IDroo by means of vector graphics.

The teacher is able to comment and correct pupils` actions while homework checking as well as throughout the lesson, to highlight mistakes and key ideas by another color, to write and to draw. All records can be done on documents, images and charts. These actions are available for all members of teaching process. Users can make records, change objects and make other actions on their own computer, but all actions will be displayed for all members of lesson.

It makes the lesson much more informative and dynamic. Due to visualisation pupils are involved in the active work, concentration of their attention increases and understanding of material taught improves. An interactive electronic board can be saved denoting the date of its creation and it can be opened for the next lesson or after the lesson for topic revision. Parents are able to monitor and to observe the content of the lesson.

Distant learning by means of Skype with use of electronic boards is a full-fledged learning, which is an effective teaching tool but not an imitation of a face-to-face lesson.

REFERENCES

1. Bogachkov Y. Sayt eksperimentu z distantsIynogo navchannya shkolyarIv *[Web-site for experiment on distant learning of schoolchildren]*. Retrieved from: http://2.ukrintschool.org.ua/moodle/ [in Ukrainian].
2. Veksler V. (2016). Ispolzovanie virtualnyih interaktivnyih dosok v uchebnom protsesse *[Use of virtual interactive boards in educational process]*. Kazakhstan, Oral: Materialyi respublikanskoy nauchno-prakticheskoy konferentsii «Smart-tehnologii v sisteme povyisheniya kvalifikatsii: mezhdunarodnyiy opyit i otechestvennaya praktika» [in Russian].
3. Zakon Ukrayiny «Pro osvitu». (2017). *[The Law of Ukraine «On education»]*. Kiev: Retrieved from http://osvita.ua/legislation/law/2231/ [in Ukrainian].
4. Kovalska K. (2009). DistantsIyne navchannya yak perspektivna forma rozvitku predmetno-orientovanih profesIynih kompetentnostey uchiteliv *[Distant learning as a perspective form of development subject-oriented professional competences of teachers]*. Retrieved from: http://www.ime.edu-ua.net/em10/emg.html [in Ukrainian].
5. Polat E. & Bukharkina M. & Moiseeva M. (2004). Teoriya i praktika distantsionnogo obucheniya: pod red. Polat E. *[Theory and practice of distant learning: edited by Polat E.]*. Moscow: Izdatelskiy tsentr «Akademiya» [in Russian].
6. Yaroshchyuk K. & Guzhva K. (2015). OsoblivostI organIzatsiyi distantsIynogo navchannya uchnIv starshih klasIv z vikoristannyam InformatsIyno-komunIkativnih tehnologiy *[Peculiarities of distant learning organization of senior pupils by using of information communicative technologies]*. Chernigiv: VIsnik Chernigivskogo natsionalnogo pedagogichnogo universitetu, seriya: «Pedagogichni nauki». Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_125_30 [in Ukrainian].
7. Internet service «DistTutorVirtualClassroom». Retrieved from: http://class.dist-tutor.info/ [in Russian].
8. Internet service «OnlineEducationWhiteboard». Retrieved from: https://idroo.com/ [in Russian].
9. Internet service «OnlineWhiteboard and Collaboretion». Retrieved from: http://scribblar.com [in English].
10. Internet service «Twiddla». Retrieved from: http: // twiddla.com/ [in English].

(Переклав на англ. Іванова І.В. – учитель англійської мови, учитель першої категорії Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області)

УДК: 373.5.091.313

ІВАНОВА Тетяна

учитель хімії Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області, учитель-методист

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ІВАНОВА Ірина

учитель англійської мови Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ СПОСІБ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЦІЛІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі інтегрованого навчання учнів як одного з шляхів реалізації завдань з оптимізації сучасного освітнього процесу; розглянуто підходи до проблеми інтегрованого навчання у світі; запропоновано прийоми і завдання інтеграції навчального матеріалу з хімії й англійської мови з теми «Загальні способи добування металів. Розвиток металургійної промисловості в Україні. Захист довкілля під час виробництва металів» (10 клас).

Ключові слова: інтегроване навчання, міждисциплінарний синтез, між предметні взаємозв'язки.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

Концепція «Нова українська школа» [1] одним із шляхів реалізації завдань з оптимізації освітнього процесу бачить упровадження інтегрованих проблемно орієнтованих навчальних курсів нового покоління, що вимагає міждисциплінарного синтезу та об'ємного поліпредметного системного бачення, широкого залучення методів викладання, заснованих на співпраці.

Використання можливостей, які пропонує інтегроване навчання, не означає відмову від окремих предметів. Кожна дисципліна ставить різні питання і пропонує власні методи розширення знань.

Сьогодні інтегроване навчання є абсолютно звичним для США [2]. Так, у дев'ятому класі учні аналізують різноманітні графіки, шукаючи тенденції в харчових звичках та моделях охорони здоров'я американців.

© Іванова Т., Іванова І., 2017

На соціальних дисциплінах ті самі учні проводять польові дослідження, порівнюючи вибір свіжих продуктів у місцевих бакалійних магазинах. На англійській мові вони розробляють рекламні кампанії, спрямовані на мотивування покращити харчування серед малозабезпеченого населення, де діабет вражає багато сімей.

Досвід упровадження системи інтегрованого навчання (Концепції Венцковского) в Польщі [3] свідчить про складність і неоднозначність цього процесу. Зауважимо, що польські педагоги самі обирають, якими способами впроваджувати інтегроване навчання на уроках залежно від потреб конкретного класу та конкретних цілей навчання.

Концепція Венцковского, на яку нині спирається польська школа, має чотири аспекти інтеграції.

Перший – ***інтеграція на рівні діяльності***. Тобто вибір способів, якими інтегрують предмети.

Другий – ***інтеграція, пов'язана з методами та формами***. Польських учителів заохочують використовувати креативні методики: брейнстормінг, відігравання сценок, стратегічні ігри, техніки швидкого запам'ятовування тощо.

Третій – ***інтеграція на організаційному рівні***: як організовувати навчальний простір для якнайкращого засвоєння теми.

Четвертий – ***інтеграція на рівні змісту***: як зробити так, щоб теми гармонійно доповнювали одна одну, сприяли створенню повної картини світу, однак не повторювалися.

Польські освітяни зауважують, що впроваджувана Концепція має позитивні й негативні аспекти, що дає нам підстави для ґрунтовного вивчення досліджуваної проблеми й ретельної апробації ідеї з метою створення збалансованої системи навчання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. За системного підходу інтеграція визначається як процес взаємодії двох або більше систем з метою створення нової, яка набуває нових властивостей завдяки зміні властивостей та зв'язків її елементів [4].

Американський педагог Дж. Гіббоне висловлював думку, що інтегрувати – це поєднувати частини систем таким чином, щоб результат об'єднання в сумі перевершував їхнє значення до взаємодії.

Деякі вчені, зокрема Н. Антонов, розглядають поняття «інтеграція» в загальнонауковому аспекті, визначаючи його природне протиставлення поняттю «диференціація» та наголошуючи на високому рівні системності: «це процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, який проявляється через єдність з протилежним йому процесом розчленування, розмежування, диференціації».

На думку Н. Костюка, «інтеграція – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, у результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів» [4].

На нашу думку, учням потрібні відкриті можливості для інтеграції знань і навичок з різних дисциплін й критичного оцінювання того, як ці частини взаємодіють.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз світового досвіду з проблем інтегрованого навчання й опис елементів інтеграції хімії й англійської мови з досвіду організації навчально-виховного процесу Слов'янського педагогічного ліцею.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі підготовки до проведення інтегрованого уроку за темою «Загальні способи добування металів. Розвиток металургійної промисловості в Україні. Захист довкілля під час виробництва металів» (10 клас) з метою створення в учнів єдиної картини подолання в Україні і Європі екологічної кризи, пов'язаної з виробництвом металів, ми вирішили інтегрувати хімію й англійську мову, створити для учнів умови для самореалізації особистості, сформувати бачення України як частини Європи, країни, яка перебуває в межах єдиного екологічного європейського простору, що передбачає високу екологічну культуру, розумне ставлення до людини й довкілля. Крім того, таке поєднання навчальних предметів зумовлене ще й необхідністю впровадження іноземних мов в процес пізнання природничих дисциплін.

Опишемо прийоми, завдання, вправи, застосовані під час інтегрованого уроку.

Етап уроку: ***Актуалізація опорних знань з хімії: Вправа «Дешифратор»***

У процесі розв'язання вправи учні встановлюють відношення між цифрами й буквами, у результаті чого отримають прізвище вченого, який зробив великий внесок у розвиток хімії металів:

1. Оберіть правильне твердження щодо металів:

1) хімічні елементи, що приймають електрони на зовнішній енергетичний рівень;

2) металам притаманні молекулярні кристалічні гратки;

3) неорганічні бінарні сполуки, до складу яких входить Оксиген у ступені окиснення−2;

4) елементи, яким властиве явище амфотерності.

2. Визначте суму коефіцієнтів в рівнянні горіння Магнію:

$2Mg + O_2 = 2MgO$

1) 2; 2) 3; 3) 5; 4) 6.

3. Сума коефіцієнтів у рівнянні взаємодії Алюмінію з Хлором:
$2Al + 3Cl_2 = 2AlCl_3$
1) 4; 2) 6; 3) 7; 4) 8.

4. У хімічних реакціях метали виступають в ролі:
1) окисниками;
2) відновниками;
3) індикаторами;
4) модуляторами.

5. Внаслідок взаємодії металів із Сіркою утворюються:
1) сульфати;
2) сульфіти;
3) сульфіди;
4) нітрати.

6. Взаємодію Натрію з водою можна визначити реакцією:
1) $2Na + 2H_2O \rightarrow 2NaOH + H2 \uparrow$
2) $2Na + H_2O \rightarrow Na_2O + H2 \uparrow$
3) $Na + H_2O \rightarrow Na_2OH$
4) $Na + H_2O \rightarrow Na_2 + H_2 \uparrow$

7. Підчас пропускання парів води над нагрітим порошком Заліза утворюється:
1) Fe; 2) Fe_2O_3;
3) Fe_3O_4; 4) FeS_2

8. Внаслідок взаємодії Купруму з концентрованою сульфатною кислотою утворюється:
1) $CuSO_4 + H_2$; 3) $CuSO_4 + SO_2 + H_2O$;
2) $CuSO_4 + H_2O$; 4) реакція не відбувається.

9. Із запропонованих реакції оберіть ту, яка неможлива:
1) $Fe + CuSO_4 \rightarrow FeSO_4 + Cu$;
2) $Cu + FeSO_4 \rightarrow Fe + CuSO_4$.

	1	**2**	**3**	**4**
1	И	В	К	Л
2	К	А	О	П
3	У	З	М	Ф
4	В	О	К	И
5	А	П	Т	Н
6	О	Р	С	У
7	Р	К	С	Б
8	А	Р	О	Е
9	И	В		

Відповідь: Ломоносов.

Актуалізація опорних знань з англійської мови:
Інтерактивна вправа «Знайди пару»

Учитель пропонує учням пригадати англомовну лексику з теми «Захист довкілля». Учні добирають на інтерактивній дошці слова, словосполучення, які відповідають малюнкам екологічної тематики (мал.1).

Малюнок 1.

Етап уроку: виклад нового матеріалу

– *З хімії:* відбувається шляхом аналізу відеодослідів, відновлення формул. Учні знайомляться із загальними способами добування металів (пірометалургією, металотермією, електрометалургією, гідрометалургією). У процесі розкриття теми порушується проблема охорони довкілля, оскільки відходи металургії –

- Тверді (шлаки, «хвости»)
- Рідкі (шлами, промивні води, сольові розчини)
- Газоподібні (пари, пили, аерозолі) – неодмінно призводять до забруднення довкілля.

Група учнів презентує проект, присвячений подоланню екологічних проблем, пов’язаних із забрудненням навколишнього середовища металургійною промисловістю в Україні.

– ***З англійської:*** Учитель англійської мови пропонує переглянути відеофільм на тему охорони довкілля у Великобританії «Metals recycling in UK» (https://www.youtube.com/watch?v=EWSsWWY-IFk). Після цього відбувається коротка бесіда за змістом переглянутого: учні аналізують та записують до словників переклад незнайомої лексики, відповідають на питання за змістом переглянутого відео (мал.2), пропонують шляхи розв'язання проблем забруднення навколишнього середовища (мал.3).

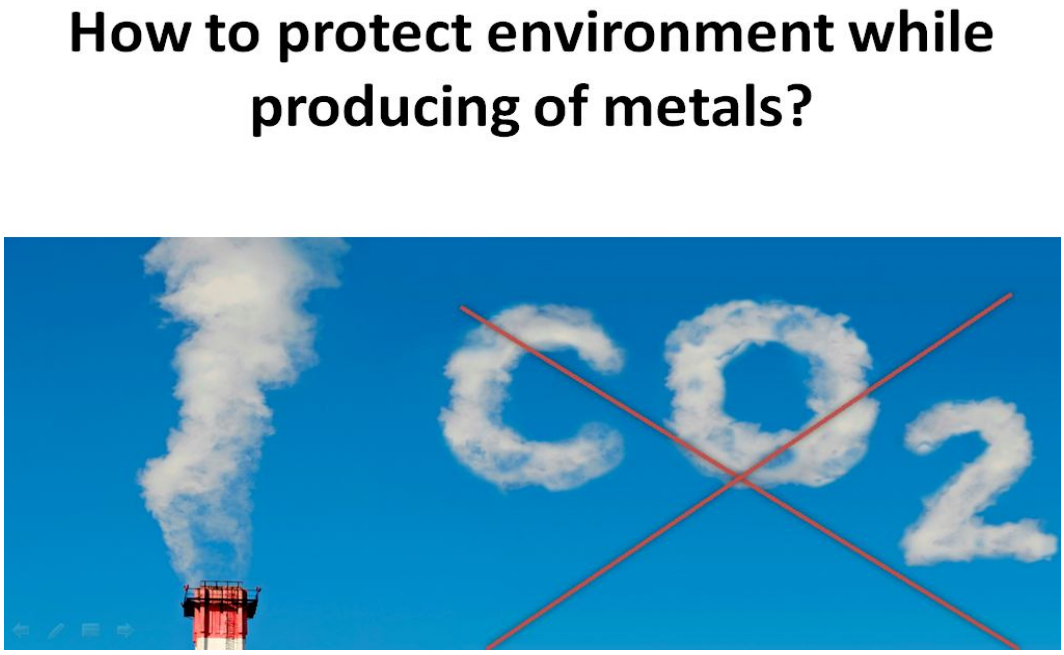

Малюнок 2.

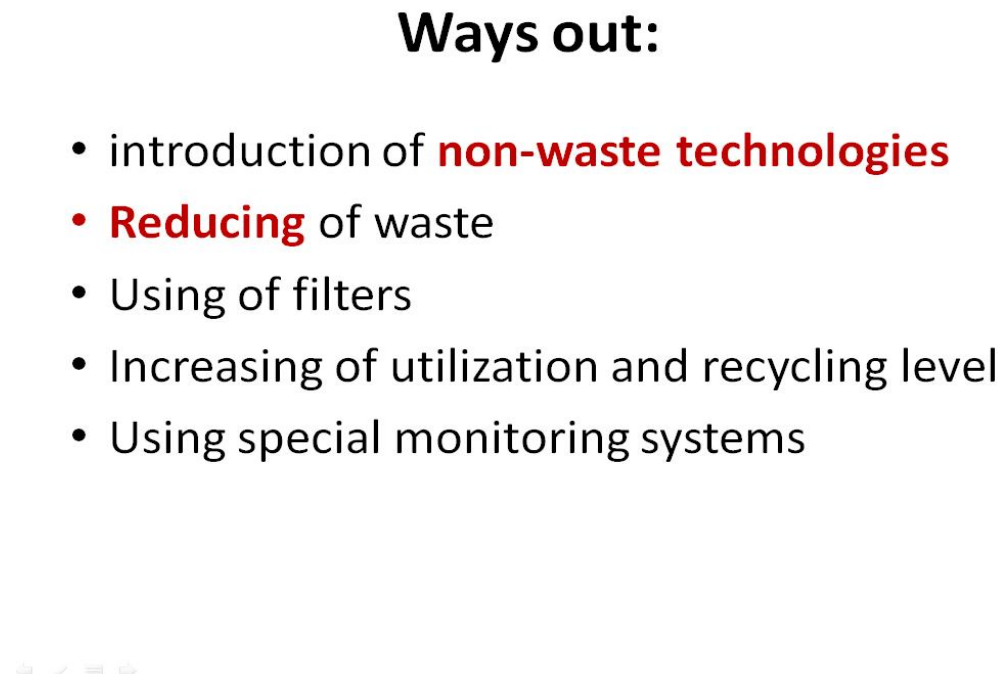

Малюнок 3.

Етап уроку: узагальнення вивченого

– З хімії:

Прийом «Дальтон-завдання»

Учням запропоновано 5 типів завдань, серед яких вони мають обрати одне для виконання, керуючись принципом трьох «С»: свободи, співробітництва і самостійності. Завдання виконуються у парах, кожен учень має право вільно обирати форму завдання та пару для виконання. За принципом Дальтон-технології завдання мають різний рівень складності і оцінюються за рівневою системою відповідно.

***Інструктаж учителя*:** На ваших партах ви маєте аркуші з матеріалами завдань. Пропоную вам 5 типів завдань, серед яких ви можете обрати одне для виконання. Усі завдання розподілені за рівнем складності, і кожне із них оцінюється у відповідну кількість балів. Ви можете обрати завдання, яке буде відповідати вашим силам і знанням. Завдання виконуються у парах, і ви також можете самостійно обрати собі партнера для виконання роботи. На опрацювання завдань вам відводиться 15 хвилин, по закінченню роботи ми заслухаємо ваші відповіді.

1-1. Опрацюйте сторінки підручника, доповніть ключові тези теми необхідними словами. *(1-3 бали)*

- Наука, що розробляє теорію металургійних процесів, способи добування металів і сплавів називається …..
- Тверді суміші, утворені сплавом кількох ….., а також із деякими неметалами називають …..
- Сплав заліза з вуглецем та незначними домішками сірки, силіцію, фосфору, мангану – це …..

1-2. Дайте відповідь на запитання *(4-6 балів):*

- Які основні способи добування металів ви знаєте?
- Перерахуйте, за допомогою яких речовин можна відновити метали з руд?
- Залежно від того, які сполуки металів містяться в руді, руди бувають…

2-1. Допишіть хімічні реакції та вкажіть назву процесу *(7-9 балів):*

- $WO_3 + 3H_2 =$

- $CuCl_2 =$

$$CuCl_2 \xrightarrow[\text{розплав}]{\text{електричний струм}} Cu + Cl_2$$

- $2Al + Fe_2O_3 =$

– З англійської мови:

Прийом «Об'єднай пари» та «Заповни пропуски»

Інструктаж учителя: У ваших словничках ви маєте список нових слів, словосполучень, які ми використовували в процесі опрацювання теми. Пропоную вам виконати вправу «Об'єднай пари» *(учні виходять до дошки і поєднують слова із їх перекладом на українською, учні перевіряють правильність власних перекладів) (мал.4).* Наступним завданням буде вправа «Заповни пропуски» *(учні виходять до дошки і заповнюють пропущені літери у словах) (мал.5).*

Reducing	**Чорні метали**
non-waste technologies	**Сплав**
dust	**Пил**
Ore	**металургія**
non-ferrous metals	**Чорна металургія**
black metals	**Руда**
alloys	**Безвідходні технології**
Ferrous metallurgy	**Зменшення**
metallurgy	**Кольорові метали**

Доска elite Flamaboard не подключена.

Малюнок 4.

Малюнок 5.

Етап уроку: Рефлексія.

Заповнення анкети самоаналізу.

Питання	**Знаю впевнено**	**Необхідно повторити**
Мінерали		
Руди, їх різновиди		
Сплави		
Пірометалургія (визначення, рівняння реакції, основні метали, що можна отримати)		
Електрометалургія (визначення, рівняння реакції, основні метали, що можна отримати)		
Гідрометалургія (визначення, рівняння реакції, основні метали, що можна отримати)		
Металотермія (визначення, рівняння реакції, основні метали, що можна отримати)		
Основні забруднювачі середовища при виробництві металів		

Шляхи захисту і збереження природних ресурсів підчас виробництва металів		
Question	**I know**	**Need to study**
Ключова лексика з попередньої теми		
Вимова нових слів з теми		
Написання нових слів		
Значення та переклад нової лексики		
Приклади використання нової лексики в умовах спілкування		

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, інтегрування – це якісно відмінний спосіб структурування, презентації та засвоєння програмового змісту, що уможливлює системний виклад знань у нових органічних взаємозв'язках і має значний вплив на розвиток особистості. Інтегроване навчання сьогодні є не тільки формою оновлення змісту освіти, але й засобом значного підвищення інтересу учнів до навчання.

Безумовним, на нашу думку, є факт, що запровадження такого виду навчання потребує зваженого підходу. Цей процес має бути чітко мотивованим, мати вагомі підстави інтеграції навчальних предметів, використовувати адекватні форми проведення уроку, що забезпечить у результаті розвиток особистості учня і стане засобом формування в школяра цілісної картини світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нова українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/52062/.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nus.org.ua/view/integrovane-navchannya-yak-osvitnij-pazl/: Назва з екрану.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://osvitoria.media/experience/integrovane-navchannya-dosvid-ta-problemy-polshhi/. Назва з екрану.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/: Назва з екрану.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2017.

ИВАНОВА Татьяна
учитель-методист, учитель химии Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области
ул. Добровольского, д.1, г. Славянск, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: slavpedlicey@ukr.net
ИВАНОВА Ирина
учитель английского языка Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области
ул. Добровольского, д.1, г. Славянск, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ИНТЕГРИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ У УЧАЩИХСЯ ЦЕЛОСТНОЙ КАРТИНЫ МИРА

Резюме. Статья посвящена актуальной проблеме интегрированного обучения как одного из путей реализации заданий оптимизации современного образовательного пространства; рассмотрены подходы к проблеме интегрированного обучения в мире; предложены приемы и задания интеграции учебного материала по химии и английскому языку по теме «Общие способы добычи металлов. Развитие металлургической промышленности в Украине. Защита окружающей среды в процессе производства металлов (10 класс).

Ключевые слова: интегрированное обучение, междисциплинарный синтез, межпредметные связи.

IVANOVA Tetyana
the top academic degree teacher, the teacher of Chemistry of pedagogical lyceum of Slavyansk city council of Donetsk region,
Dobrovolskogo str., bldg. 1, Slovyansk, Donetsk region, 84100, Ukraine
E-mail: slavpedlicey@ukr.net
IVANOVA Iryna
the teacher of English of Slovyansk pedagogical lyceum of Slovyansk city council of Donetsk region**,**
Dobrovolskogo str., bldg. 1, Slovyansk, Donetsk region, 84100, Ukraine
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

INTEGRATED EDUCATION AS INTERDISCIPLINARY APPROACH TO THE FORMATION OF PUPILS` COMPLETE IMAGE OF THE WORLD

Summary. The article is dedicated to the urgent problem of integrated education as one of the ways of implementation tasks for optimization of modern educational space; approaches to integrated education are studied; integrated techniques and tasks of teaching material on the topic «General ways of producing metals. Development of metal industry in Ukraine. Environmental protection in the

process of metals production» (10th grade) from Chemistry and English are suggested.

Key words. Integrated education, interdisciplinary synthesis, cross-curriculum links.

Abstarct. Implementations of integrated problem-oriented educational courses of new generation as one of the ways for realization tasks of educational process optimization are represented in the Concept of «New Ukrainian school». It requires cross-curriculum synthesis, extensive polysubject systematic approach and wide implementation of approaches for education which are based on cooperation.

In the meaning of system approach integration is defined as process of interaction between two or more systems aiming the creation of a new one, which has gained new characteristics due to changing its features and elements.

An American scientist J.Gibbone suggested an idea that «to integrate» means «to combine elements of system in order to exceed their significance before the interaction».

On N.Kostyuk`s opinion, «integration is the process of elements with the particular features interaction, which is accompanied by setting, complication and strengthening of connections between these elements on the particular base resulting in an integrated object (a complete system) with new features but saving individual characteristics of original elements». Although, use of opportunities offered by integrated education doesn't mean a complete refusal from separate subjects. Each school discipline studies different questions and offers particular methods for expansion of knowledge.

The purpose of the article is the analysis of world experience in problems of integrated education and description of elements of integration between Chemistry and English subjects in the experience of learning process organization in Slavyansk pedagogical lyceum.

In the process of preparation for the integrated lesson on topic «General ways of producing metals. Development of metal industry in Ukraine. Environmental protection in the process of metals production» (10th grade) aiming to create in pupils' mind a general image of overcoming an environmental pollution connected with metals production in Ukraine and Europe, we have decided to integrate Chemistry and English language lessons, to create conditions for pupils self-realization, to form a vision of Ukraine as a part of Europe, an image of country that exists in the borders of common Europe ecological environment, to bring up careful attitude for person and nature. Furthermore, such interconnection of subjects is explained by necessity of integration of foreign languages to the process of natural sciences study.

It is obvious that implementation of such kind of education requires a balanced approach. This process should be strictly motivated and should have substantial grounds for subjects' integration, to use adequate forms of lessons that

will develop of pupil's personality and will become a means of formation pupil's complete image of the world as a result.

REFERENCES

1. Nova ukrayinska shkola. Elektronnyj resurs [New Ukrainian school]. Retrieved from: http://osvita.ua/school/52062/ [in Ukrainian].
2. Integrovane navchannya yak osvitnij pazl. Elektronnyj resurs [Integrated education as an educational puzzle]. Retrieved from: http://nus.org.ua/view/integrovane-navchannya-yak-osvitnij-pazl/ [in Ukrainian].
3. Integrovane navchannya dosvid ta problem Polshhi. Elektronnyj resurs [Integrated education in Poland: experience and problems]. Retrieved from: https://osvitoria.media/experience/integrovane-navchannya-dosvid-ta-problemy-polshhi/ [in Ukrainian].
4. Integrovane navchannya: tematychnyj i diyalnisnyj pidhody.Chastyna 1. Elektronnyj resurs [Integrated education: topical and active approaches. Part 1]. Retrieved from: http://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/ [in Ukrainian].

(Переклав на англ. Іванова І.В. – учитель англійської мови, учитель першої категорії Слов`янського педагогічного ліцею)

УДК: 81'276:32

IVANOVA Iryna

the teacher of English of Slovyansk pedagogical lyceum of Slovyansk city council of Donetsk region**,**

1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region, 84100, Ukraine.

E-mail: olympi1704@gmail.com

LINGUISTIC AND STYLISTIC PECULIARITIES OF POLITICAL SPEECHES

Summary. The main goal of public speech is to get the corresponding result through persuasion. Through persuasion a politician wishes: to get the addressee to vote for a certain candidate; to gain people's love and to strengthen his image; to make people share his opinion and to agree with his words; to inform the general public of his viewpoint on a certain question. Usage of variety of stylistic means in political speeches helps the politician to have a great impact on formation of personality and to achieve particular political goals.

The article is dedicated to identification of the stylistic peculiarities of political speeches on examples of public speeches of Barack Obama and
© Ivanova I., 2017

Petro Poroshenko and to compare the variety of expressive means used by both of politicians. General characteristics of political speeches were revealed; comparison of the stylistic means used by B.Obama and P.Poroshenko in their inaugural speeches was made. The analysis of the linguistic and stylistic means carried out on the functional and interactive ground assumes that these means are not studied as ordinary forms and structures but as bearers of valuable information defined by the author, as bearers of certain ideas, relations, and communicative intentions. Politicians all over the world embellish their language in a unique way to give extra effect and force to their message in order to achieve their objective of winning more votes.

Key words: political speech, stylistic devices, communication, communicative intention.

Formulation of the problem and its connection with scientific and practical tasks. Politicians all over the world embellish their language in a unique way to give extra effect and force to their message in order to achieve their objective of winning more votes. Language used in political campaigns has certain characteristic features which differentiate it from other varieties of language. The language of political campaign embodied in propaganda and rhetoric, is persuasive. Politicians adopt these linguistic devices to persuade the electorate to vote for them and their parties by presenting themselves as the only capable people for the job.

The language of political campaign as a variety of language use is intended to pass the needed information to the electorate with a view to convincing or appealing to them. It is usually laden with emotion and has the effect of causing the electorate to have a change of mind on an issue. Szanto describes the language of politics as a "lexicon of conflict and drama, of ridicules, and reproach, pleading and persuasion, colour and bite permeated. A language designed to valour men, destroy some and change the mind of others" [10, 56].

The main goal of public speech is to get the corresponding result through persuasion. Through persuasion a politician wishes: to get the addressee to vote for a certain candidate; to gain people's love and to strengthen his image; to make people share his opinion and to agree with his words; to inform the general public of his viewpoint on a certain question.

This goal is usually achieved with the help of a great number of cultural and linguistic features in the process of social communication. They are as follows: non-fact verbs, the verbs of mental activity, the verbs of estimation, the performative verbs expressing promise, declaring; different types of questions, both direct and indirect, reduced and full; cleft sentences, sayings and proverbs, Bible quotations, formulae of participation, syntactic parallelism (anaphora, anadiplosis), inversion, phraseological units, emphatic *do* and *did,* reiteration, metaphors, historical comparisons, antithesis, violent expressions which make the speech abrupt (categorical, raising no objections), and many others [7, 142].

Their use satisfies the requirements and ensures the success of communicative interaction. Moreover, the process of establishing communicative contacts must take into account the concrete goal of communication, the contents of the speech, and the circumstances under which it is made. Through all of these, rhetorical persuasion leads to a successful result and helps realize the corresponding communicative strategies. Summing up the above, *the topicality of the article* lies in fact that usage of variety of stylistic means in political speeches helps the politician to have a great impact on formation of personality and to achieve particular political goals.

Analysis of studies and publications. Today the investigations of language of political speeches are concentrated in the USA (D. Lakoff, V. Benua, R. Andersen, Sh. Muff, E. Laklo), Central and Western Europe (D. Banks, P. Drulak, A. Musolff, M. Schreter, G. Girnth, T. van Deyk and others). Among Ukrainian linguists the problems of language of political speeches are studied by G. Pocheptsov, I. Klymenko, N. Nagorna, K. Seradzhym, A. Sotnykov and others.

Formation of the article purposes. *The purpose of the research* is to identify the stylistic peculiarities of political speeches on examples of public speeches of Barack Obama and Petro Poroshenko and to compare the variety of expressive means used by both of politicians.

Its realization demands the solution of the following *tasks*:

- to overview the general characteristics of political speeches;
- to study and to analyze scientific literature on the given topic;
- to investigate the frequency of use of stylistic devices in the language of politicians;
- to point out examples of linguistic strategies that impose moral or ethical values on people used by both Presidents.

The subject of the article is political speeches of Barack Obama and Petro Poroshenko.

The object of the article is a detailed description of the stylistic means used by Barack Obama and Petro Poroshenko in their political speeches.

Scientific novelty of the article lies in fact of comparison the variety of stylistic means used by Presidents Barack Obama and Petro Poroshenko in their inaugural speeches.

The content of the reasearch. Two inaugural speeches of the President of USA Barack Obama and the President of Ukraine Petro Poroshenko have been taken for the stylistic analysis.

Speech of President of Ukraine P.Poroshenko contains numerous bright examples of stylistic devices, such as language clichés, examples of parallelism, metaphors, numerous epithets etc.

Some examples of ***anaphors, epiphors*** were found in the text under analysis. The role of this stylistic device is to gain public attention and make people to remember key words of President`s speech.

E.g. Переможна революція гідності змінила не лише владу. Країна змінилася, іншими стали люди. Настав час невідворотних позитивних змін [6].

Another characteristic of Ukrainian President`s speech is usage of ***polite appeals***, which were used by speaker: *"Дорогі співвітчизники від Львова до Донецька, від Чернігова до Севастополя!; Дорогі наші браття і сестри, співгромадяни!"* [6]. Such constructions are used in order to attract attention of each listener. It is necessary to notice that the great number of epithets is used by Petro Poroshenko.

E.g. Але Україна була, є і буде унітарною державою. Настав час будувати нову велику країну. Сучасну, високотехнологічну, обороноздатну, конкурентоспроможну [6].

In speech only two examples of ***comparison*** are found: "*Найнадійніші* наші союзники і *найкращі* гаранти миру – армія, флот, нацгвардія та професійні спецслужби" [6].

Quoting not often happens in presidential speeches, but P.Poroshenko used expression of two prominent classics: *"Ми, українці, «живий вогник у сім'ї європейських народів і діяльні співробітники європейської цивілізаційної праці». Так казав Іван Франко. «Стояти ногами й серцем в Україні, свої голови держати в Європі», – заповідав Михайло Драгоманов"* [6].

Address to traditions, to the words of the confessed authorities must underline meaningfulness those or those actions, acts, to confirm listeners in certain persuasions. For greater persuasiveness use of ***personal experience*** is typical: *"Я глибоко вражений патріотизмом мешканців південних та східних українських областей. Упевнений: у своєму європейському виборі наш народ ніколи не був таким сильним, як тепер; я використаю весь свій дипломатичний досвід, щоб забезпечити підписання міжнародного договору, який би прийшов на заміну Будапештському меморандуму"* [6].

The ***metaphorization*** and use of ***phraseological units*** are not always suitable for such type to texts, but it creates the special "national colour" of speech: *e.g. "А всі разом руйнували фундамент суспільної довіри, засади права й суспільної організації. Простягаю руку миру всім, хто подав голос за мене, і тим, хто не голосував; Ми повинні тримати порох сухим. Будь-який агресор на кордоні України має згадати євангельську мудрість: хто з мечем до нас прийде, той від меча загине. Але ми й досі пасемо задніх"* [6].

The plenty of ***short and incomplete sentences*** are noticed: *"Народ своє вагоме слова сказав під час революційних подій. Під час спротиву агресії.*

Під час виборів. Тепер черга – за нами, за владою" [6]. In addition some examples of ***rhetorical questions*** are represented: *"З чим я як Президент приїду до вас найближчим часом? Що може втішати людину більше, як праця та гідна зарплата за неї? Але ми й досі пасемо задніх. Чому? А що нам треба конкретно зробити, щоб жити вільно, жити безбідно, жити в мирі і безпеці?"* [6]. The task of such text organization is to compel a listener to think - to try independently answer questions, or, vice versa, at once to listen to the answer.

Barack Obama's favorite figures of speech are antithesis, metaphors, reiteration. During our analysis of speeches we have found such examples of ***metaphors***:

e.g. *Let me start by noting,* ***Virginia that this is our last rally*** [9].

e.g. Sometimes when I have been down you have lifted me up. ***You filled me with new hope*** *for our future and you have reminded me about what makes America so special* [9].

e.g. Tomorrow you can ***turn the page*** *on policies that put greed and irresponsibility before hard work and sacrifice* [9].

e.g. We are more compassionate than a government that lets veterans sleep on our streets and families slide into poverty; that sits on its hands while a major ***American city drowns*** *before our eyes* [9].

e.g. Tell that to the military families who ***shoulder their burdens*** *silently as they watch their loved ones leave for their third or fourth or fifth tour of duty* [9].

Metaphor is the universal phenomenon that is successfully used in political speeches, articles and different reviews: it serves for naming of objects, and for creation of their character, and for forming of unsubject concepts. However in any case, metaphor disappears sooner or later. Majority of metaphors serve for creation of characters, moods, estimations in consciousness of listeners. Most metaphors in the speeches are used by Barack Obama.

As in the speech of P.Poroshenko, we have found a great number of ***epithets*** in speech of B.Obama:

e.g. I have been struck again by the ***fundamental decency*** *and generosity and dignity of men and women who work hard without complaint* [9].

e.g. I come away with an ***unyielding belief****...*[9].

e.g. After decades of ***broken politics*** *in Washington, 8 years of* ***failed policies*** *from George Bush, twenty-one months of campaigning, we are less then one day away from bringing about change in America* [9].

e.g. Tomorrow, at this ***defining moment*** *in history, you can give this country the change that we need* [9].

Using the results of our investigation we can make a conclusion that B.Obama uses more examples of hyperbole than P.Poroshenko. Here are some of them:

e.g. The fundamentals we use to measure economic strength are whether we are living up to that fundamental promise that has made this country great – a promise that is the only reason I am standing here tonight [9].

e.g. Our universities and our culture are the envy of the world, but that's not what keeps the world coming to our shores [9].

Comparison is more often used by Barack Obama than by Petro Poroshenko:

e.g. If we only had a government as responsible as all of you, as compassionate as the American people, that there is no obstacle that we can't overcome. There is no destiny that we cannot fulfill [9].

e.g. The challenges we face require tough choices, and Democrats as well as Republicans will need to cast off the worn-out ideas and politics of the past [9].

It is necessary to notice that ***rhetorical questions*** of Barack Obama are not such simple, as it seems on the first glance. An answer is all known although, but an author can put provocative questions, because he has quite another answer on this question. The stylistic effect of continuous expectation is created by such method.

e.g. And when one of his chief advisors – the man who wrote his economic plan – was talking about the anxiety Americans are feeling, he said that we were just suffering from a "mental recession," and that we've become, and I quote, "a nation of whiners." ***A nation of whiners?*** [9].

e.g. Now, I don't believe that Senator McCain doesn't care what's going on in the lives of Americans. I just think he doesn't know. Why else would he define middle-class as someone making under five million dollars a year? How else could he propose hundreds of billions in tax breaks for big corporations and oil companies but not one penny of tax relief to more than one hundred million Americans? How else could he offer a health care plan that would actually tax people's benefits, or an education plan that would do nothing to help families pay for college, or a plan that would privatize Social Security and gamble your retirement? [9].

In inaugural speech of Obama some examples of ***reiteration*** are found:

e.g. What comes of this moment is up to us. What comes of this moment will be determined not by whether we can sit together tonight, but whether we can work together tomorrow [9].

Here we deal with syntactic ***parallelism***, accompanied by ***anaphora***, and ***antithesis***. The combination of these means strengthens the impression produced on the addressee.

e.g What's more, we are the first nation to be founded for the sake of an idea – the idea that each of us deserves the chance to shape our own destiny [9].

e.g. No workers – no workers are more productive than ours [9].

e.g. Our challenges may be new. The instruments with which we meet them may be new [9].

The examples given above don't exhaust all possible stylistic means used in the texts under analysis. The results of the analysis of stylistic means used in inaugural texts of both Presidents are represented in *Table 1*.

Table 1.

Comparison of usage expressive means in texts of inaugural speeches of B.Obama and P.Poroshenko

Expressive Means	Inaugural speech of B.Obama	Inaugural speech of P.Poroshenko
Address	5	7
Anaphora	9	6
Antithesis	2	7
Alliteration	1	1
Allegory	0	1
Cliché	0	1
Comparison	5	3
Epiphora	2	3
Epithets	19	25
Gradation	6	12
Hyperbole	3	1
Inversion	2	2
Metaphor	22	15
Metonymy	2	1
Omission	1	0
Parallelism	7	21
Periphrasis	0	0
Polisyndeton	2	2
Personification	0	3
Quotation	0	2
Reference to authorities	1	5
Reiteration	3	0
Set expression	23	5
Synecdoche	2	0
Tautology	0	0
Total number	**117**	**118**

We need to point out that in President Poroshenko`s address the total number of stylistic means is 118 words, that comprises 30 % from the total word count of the speech. In President Obama`s speech the total number of stylistic devises is 117 word (28% correspondingly).

Conclusions. The analysis of the linguistic and stylistic means carried out on the functional and interactive ground assumes that these means are not studied as ordinary forms and structures but as bearers of valuable information defined by the author, as bearers of certain ideas, relations, and communicative intentions. [8, 37] In the course of analysis it became clear that the President of the USA uses metaphors, reiteration and parallel constructions most of all. Anaphoric syntactic constructions are used more often than others. These means produce a deep impression on the audience. Due to them, Obama concentrates people's attention on the necessary semantic elements and thus makes up the rhythmical trajectory of speech. It makes the speech easy to understand and to interpret. The use of antithesis helps the politician put the accent on his vision of the political situation and persuades the electorate to vote for him.

Speech of President of Ukraine P.Poroshenko contains numerous bright examples of stylistic devices, such as language clichés, examples of parallelism, metaphors, numerous epithets etc. Some examples of anaphors, epiphors were represented in the text of Poroshenko under analysis. The role of these stylistic devices is to gain public attention, make people to remember key words of President`s speech, to create the special «national colour» of speech.

We need to point out that in President Poroshenko`s address the total number of stylistic means is 118 words, that comprises 30 % from the total word count of the speech. In President Obama`s speech the total number of stylistic devises is 117 word (28% correspondingly). Most metaphors in the speeches are used by Barack Obama. As in the speech of P.Poroshenko, we have found a great number of epithets in speech of B.Obama. Using the results of our investigation we can make a conclusion that B.Obama uses more examples of hyperbole than P.Poroshenko. It is necessary to notice that a rhetorical questions of Barack Obama are not such simple, as it seems on the first glance. An answer is all known although, but an author can put provocative questions, because he has quite another answer on this question. The stylistic effect of continuous expectation is created by such method.

Thus, we proved that with the help of various stylistic means politicians achieve particular goals: to get the addressee to vote for a certain candidate; to gain people's love and to strengthen his image; to make people share his opinion and to agree with his words; to inform the general public of his viewpoint on a certain question.

REFERENCES

1. Budaev E. (2006). Sovremennaya politicheskaya lingvistika *[Modern political linguistics]*. Kiev [in Russian].
2. Dubenko O. (2005). Porivnyalna stilistika angliyskoyi ta ukrayinskoyi mov *[Comparative stylistics of English and Ukranian]*. Vinnitsya: Nova knyga [in Ukrainian].
3. Zagnitko A. (2003). Lingvistika tekstu: Navchalniy posybnik *[Linguistics of the text]*. Donetsk: DonNU [in Ukrainian].
4. Matsko L. & Matsko O. (2006). Rytoryka: navch.posib. 2-e izd. *[Rhetoric, 2nd edition]*. Kiev: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
5. Parashchyk V. (2004). Chytannya ta analiz anglomovnyh tekstiv *[Reading and analyzing English texts]*. Kirovograd [in Ukrainian].
6. Promova Prezydenta Ukrayiny Poroshenka P.O. pyd chas tseremoniyui inavguratsii. Povnyi tekst *[President Poroshenko P.` inaugural speech. Full text]*. Retrieved from: http://pravobiblio.blogspot. com/2014/06/blog-post.html [in Ukrainian].
7. Chudinov A. (2006). Polyticheskaya lingvistika *[Political linguistics]*. Moscow: Nauka [in Russian].
8. Galperin I. (1981). Stilistika *[Stylistics]*. Moscow: Vyshaja Skola [in Russian].
9. Obama B. (2009) Inavguratsiyna promova Baraka Obamy *[Obama's Inaugural Address]*. Retrieved from: http://obamaspeeches.com/P-Obama-Inaugural-Speech-inauguration.htm [in English].
10. Szanto G. (1978). Theatre and Propaganda. Austin: University of Texas Press [in English].

Стаття надійшла до редакції 09.11.2017.

ІВАНОВА Ірина
учитель англійської мови Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області,
вул. Добровольського, б.1, м.Слов'янськ Донецька обл., 84100, Україна
E-mail: olympi1704@gmail.com

ЛІНГВІСТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ

Анотація. Головна мета будь-якої публічної мови – отримати відповідний результат шляхом переконання. Через переконання політик бажає отримати голос за певного кандидата; завоювати любов людей і зміцнити свій образ; поділилися своєю думкою й отримати позитивну оцінку від потенційного електорату; інформувати громадськість про свою точку зору з певного питання. Використання різноманітних стилістичних

засобів у політичних виступах допомагає політику мати великий вплив на формування особистості та досягнення певних політичних цілей.

Стаття присвячена виявленню стилістичних особливостей політичних промов на прикладах публічних інавгураційних виступів Барака Обами та Петра Порошенка та порівнянню різноманітних виразних засобів, що використовуються обома політиками. Виявлено загальну характеристику політичних промов; зроблено порівняння стилістичних засобів, використаних Б.Обамою та П.Порошенком у їхніх інавгураційних промовах. Аналіз лінгвістичних та стилістичних засобів, здійснюваних на функціональному та інтерактивному ґрунті, передбачає, що ці засоби не вивчаються як звичайні форми та структури, а як носії цінної інформації, визначеної автором як носії певних ідей, відносин та комунікативних намірів. Політики в усьому світі прикрашають свою мову унікальним способом, щоб надати їй додатковий ефект і донести своє повідомлення до публіки, з однією метою: виграти більше голосів. Художні стилістичні засоби є невід'ємною частиною будь-якої політичної промови і мають великий вплив на формування особистості мовця та є потужним засобом досягнення політичної мети.

Ораторська промова політиків – це спосіб прояву їх мовної ідентичності. Слово є головним інструментом державності. Політична діяльність – це звернення до людей з публічною проблемою. Особливо вражаючим і ефективним є той, хто добре говорить або висловлює ідеї, які вражають, захоплюють, і може доречно застосовувати стилістичні, лексичні та граматичні особливості мовлення. Головна мета публічної промови – отримати відповідний результат шляхом переконання. Через переконання політик бажає отримати голос за певного кандидата; завоювати любов людей і зміцнити свій образ; поділилися своєю думкою й отримати позитивну оцінку від потенційного електорату; інформувати громадськість про свою точку зору з певного питання. Використання різноманітних стилістичних засобів у політичних виступах допомагає політику здійснювати великий вплив на формування особистості та досягнення певних політичних цілей.

Ця мета, як правило, досягається за допомогою великої кількості культурних та мовленнєвих особливостей у процесі соціального спілкування. Вони такі: нефізичні дієслова, дієслова розумової діяльності, дієслова оцінки, перформативні дієслова, що виражають обіцянку, декларування; різні типи питань, як прямі, так і непрямі, зменшені та повні; розбіжності речень, висловлювань та прислів'їв, біблійні цитати, формули участі, синтаксичний паралелізм (анафора, анадіплоз), інверсія, фразеологічні одиниці, повторення, метафори, історичні порівняння,

антитеза, насильницькі вирази, які роблять мову різкою (категоричною, що не припускає заперечень) тощо.

Сьогодні наукові дослідження з проблеми мови політичних промов проводяться в США (Д. Лакофф, В. Бенуа, Р. Андерсен, Ш. Муфф, Е. Лакло), у Центральній та Західній Європі (Д. Банкс, П. Друлак, А. Мусольф, М. Шретер, Г. Гірнть, Т. ван Дейк та інші). Серед українських лінгвістів проблему мови політичних промов вивчають Г. Почепцов, І. Клименко, Н. Наґорна, К. Сераджим, А. Сотников та інші.

Метою статті є визначення стилістичних особливостей політичних промов на прикладах публічних виступів Барака Обами та Петра Порошенка; порівняння різноманітних експресивних засобів, що використовуються обома політиками.

Для стилістичного аналізу були взяті два інавгураційні виступи Президента США Барака Обами та Президента України Петра Порошенка. Виступ Президента України П.Порошенка містить численні яскраві приклади стилістичних засобів, таких, як мовні кліше, приклади паралелізму, метафори, численні епітети тощо. Улюбленими художніми засобами Барака Обами є антитеза, метафори, повтори. Метафора – універсальне явище, що успішно використовується в політичних промовах, статтях та різноманітних відгуках: вона служить для іменування об’єктів, для створення їх характеру, формування несуб’єктивних понять. Більшість метафор служать для створення персонажів, настроїв, оцінок у свідомості слухачів і використовувалися Б.Обамою саме із цією метою.

Тож художні стилістичні засоби є невід’ємною частиною будь-якої політичної промови і мають великий вплив на формування особистості промовця, що є потужним засобом досягнення політичної мети.

Ключові слова: політична мова, стилістичні засоби, комунікація, комунікативний намір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Будаев Э. В. Современная политическая лингвистика [Електронний ресурс] / Э. В. Будаев, А. П. Чудинов. – 2006.
2. Дубенко О.Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов. – Вінниця: Нова книга, 2005. – 224 с.
3. Загнітко А. Лінгвістика тексту: Навчальний посібник. – Донецьк: ДонНУ, 2003. – 158 с.
4. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: Навч. посіб. – 2-ге вид., стер. – К.: Вища шк., 2006. – 311 с.
5. Паращук В. Ю та ін. Reading and Analyzing English Texts. – Кіровоград, 2004. – 201 с.

6. Промова Президента України Порошенка П.О. під час церемонії інавгурації. Повний текст [Електронний ресурс]. – Доступно з: http://pravobiblio.blogspot. com/2014/06/blog-post.html
7. Чудинов А. П. Политическая лингвистика: учеб. Пособие. – Москва: «Наука». 2006. – 256 с.
8. Galperin I. R. Stylistics. – M.: Vyssaja Skola, 1981. – 334 c.
9. Obama, Barack. *Obama's Inaugural Address (January 20, 2009).* Retrieved on Sept 28, 2010. Повний текст [Електронний ресурс]. – Доступно з: http://obamaspeeches.com/P-Obama-Inaugural-Speech-inauguration.htm
10. Szanto G. H. Theatre and Propaganda. Austin: University of Texas Press, 1978. – 269 p.

УДК: 81'276.3-053.6

КЛИМЕНКО Елена

учитель русского языка Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области

ул. Добровольского, 1, г.Слов'янськ Донецкая обл., 84100, Украина

E-mail: lenaklim49@gmail.com

ПЛЕОНАЗМЫ И ЛЯПАЛИССИАДЫ В РЕЧИ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

Резюме. Стилистический аспект изучения и использования лексики требует глубокой оценки слова с точки зрения его целесообразности и мотивированности. Нормы стилистики не предусматривают проявлений как речевой избыточности, так и недостаточности. В этом контексте актуально исследование таких языковых явлений, как плеоназмы и ляпалиссиады как наиболее частых речевых ошибок.

В статье проанализирован теоретический аспект исследуемой проблемы, описаны и классифицированы плеоназмы, наиболее часто используемые в речи современной молодежи г. Славянска на примере учащихся Славянского педагогического лицея, выявлены причины возникновения данного языкового явления.

Ключевые слова: плеоназм, тавтология, ляпалиссиады, классификация плеоназмов, языковое явление, речевая ошибка.

Постановка проблемы в общем виде и ее связь с важными научными и практическими задачами. Дискуссия о тотальных речевых ошибках в наше время становится всё более актуальной, прежде всего, для молодежи, которая не распознает подобные ошибки в речи, а значит, и не работает над их устранением.

© Клименко Е., 2017

В современном языке существует множество активно использующихся и часто употребляемых фигур речи, среди которых плеоназмы и ляпалиссиады являются одними из самых распространенных и в то же время неоднозначных языковых явлений, крайне интересных для изучения. Актуальность проблемы, раскрытая в статье, определяется необходимостью выявления особенностей функционирования плеоназмов и ляпалиссиад в лексиконе человека, что реализуется через изучение причин появления плеоназмов, оказывающих влияние на языковую норму и отражающих социальное и личностное воздействие на функционирование языка.

Анализ последних исследований и публикаций. Темп современной жизни делает непрерывным и все более убыстряющимся процесс «рождения» новых слов, появления новых значений. Все чаще и жестче возникают споры среди языковедов о нормах русского языка и том, насколько они применимы к сегодняшним условиям общения, которые активно, но незаметно навязывают нам средства массовой информации.

Изучению проблем речи посвящены исследования О. Ляховецкой, М. Тутаришевой, А. Гвоздева, И. Голуб, Е. Геккиной, Р. Юсубовой, Е. Яшиной, О. Зайц, Эр.И. Хан-Пира, Т. Зуевой, Е. Соболевой, А. Бурухина, И. Козеры. В частности, И. Голуб знакомит с основами красноречия, знание которых особенно важно для повышения культуры устной речи, приобретения навыков ораторского искусства, мастерства публичных выступлений. Лишние слова в устной и письменной речи, по мнению ученого, свидетельствуют не только о стилистической небрежности – они указывают на нечеткость, неопределенность представлений автора о предмете речи [1, с. 35].

Как известно, процесс коммуникации сопровождается, с одной стороны, экономией языковых средств, с другой – их избыточностью. Одним из проявлений последней тенденции считается плеоназм, который неоднократно становился предметом исследований отечественных и зарубежных языковедов.

В современном отечественном языкознании фундаментальный вопрос, касающийся дифференциации терминов «тавтология» и «плеоназм», несмотря на свою актуальность как в теоретическом, так и в практическом аспектах, остаётся до сих пор нерешённым. К причинам, не позволяющим адекватно сформулировать релевантные признаки изучаемых явлений, можно отнести отсутствие монографических исследований данного вопроса, а также многообразие лингвистических подходов к толкованию тавтологии и плеоназма и их функций в языке [4, с. 35].

В отечественное языкознание термины «тавтология» и «плеоназм» пришли из античной стилистики. Активное изучение обозначенных

явлений ведётся с XIX века, причём уже тогда возник вопрос о разграничении этих понятий.

В русской риторике термин «плеоназм» появляется лишь в XVIII веке и трактуется как фигура разумения («словес преизлишество») [5, с. 60] либо как фигура речи, заключающаяся в «прибавлении слов» [6, с. 188]. Следовательно, в XVIII веке плеоназм воспринимался как риторический прием, способствующий украшению речи.

В XX и начале XXI века языковеды продолжают размышлять над ролью избыточности в современном языке, детально изучая плеоназм в рамках структурно-семантического, прагматического, психолингвистического, методологического направлений. Но, несмотря на широкую изученность явления избыточности, комплексный подход к толкованию и классификации плеоназма в современном русском языке не выработан.

Формирование целей статьи (постановка заданий). Цель статьи заключается в выявлении причин используемых в речи молодежи плеоназмов и ляпалиссиад, их описании и классификации.

Изложение основного материала исследования. Анализ определений плеоназма по результатам научных исследований позволяет сделать следующие замечания:

– современными лингвистами не выработано однозначного определения плеоназма, и в настоящее время существуют две концепции обозначенного явления:

- плеоназм как родовое понятие, включающее тавтологию;
- плеоназм как самостоятельное языковое явление.

– На основе анализа лексикографических источников можно выделить следующие релевантные признаки плеоназмов:

- плеоназм – вид избыточности (амплификации);
- плеоназм – повторение семантически близких слов, синонимов;
- многословие;
- «нетождественность повторяемых компонентов» [7, с. 37].

Рассмотрев этимологию терминов «тавтология» и «плеоназм», делаем выводы, что на протяжении XIX – XX вв. эти понятия учеными либо отождествлялись, либо считались родовыми и видовыми по отношению друг к другу.

Исследователи отмечают, что иногда проявление речевой избыточности граничит с абсурдностью: *Труп был мертв и не скрывал этого*. Такие примеры многословия стилисты называют ляпалиссиадами [2]. Происхождение этого термина небезынтересно: он образован от имени французского маршала маркиза Ля Палиса, погибшего в 1525 г. Солдаты сочинили о нем песню, в которой были слова: *Наш командир еще за 25*

минут до своей смерти был жив. Нелепость ляпалиссиады – в утверждении очевидной истины.

Ляпалиссиады придают речи неуместный комизм нередко в таких ситуациях, которые возникли в результате трагических обстоятельств. Например: *Поскольку ответственный редактор сборника умер, необходимо ввести в состав редколлегии нового редактора из ныне живущих; Мертвый труп лежал без движения и не проявлял признаков жизни*. Другие примеры подобных «ляпов»: *Графиня рассматривала меня, глядя обоими своими глазами*. К сожалению, ляпалиссиады как языковое явление детально не изучены. Упоминание о ляпалиссиаде мы находим в издании И. Голуб «Стилистика русского языка» [3].

В речи современной молодежи наблюдаются существенные нарушения языковых норм. Речь учащихся свидетельствует о малом лексическом запасе, неумении четко сформулировать мысль, недостаточной последовательности в изложении материала, неспособности найти подходящие языковые выражения, перегруженности речи жаргонизмами и просторечиями. Языковая раскрепощенность, тиражирование речевых ошибок притупляют у носителей языка чувство ответственности за соблюдение его норм. Характеризуя современное состояние русского языка, отметим, что определенные кризисные явления связаны не с его языковой системой, а с функциональной стороной, отсутствием у носителей языка навыков и умений пользования огромным интонационным и выразительным его богатством.

С этой целью было проведено практическое исследование речи молодежи г. Славянска на предмет выявления в ней плеоназмов и ляпалиссиад. Составлен мини-словарь плеоназмов, используемых в речи старшеклассников. Для выявления уровня распознавания плеоназмов в речи сверстников нами был проведен опрос среди учащихся 10-11-х классов Славянского педагогического лицея (143 человека).

В результате проведенного опроса было выявлено, что бóльшая часть словосочетаний, трактуемых многими лингвистами как плеоназмы, воспринимаются старшеклассниками как норма и наоборот. Это свидетельствует о том, что современный русский язык стал более «демократичным»: расширились значения некоторых слов, немаловажное влияние на формирование речи молодежи оказывают средства массовой информации.

Анализ результатов опроса позволил выявить следующие особенности восприятия современной молодежью плеоназма:

– тавтология в силу формального выражения легче идентифицируется носителем языка, чем плеоназм, однако оба явления часто смешивают, подменяя одно другим;

– учащиеся ощутили трудности в процессе идентификации плеоназма в контексте, оценке его нормативности / ненормативности;

– у современной молодежи отсутствуют точные критерии, которые позволили бы разграничить случаи ненормативного и намеренного использования плеоназма;

– как свидетельствуют приведенные респондентами примеры, современная языковая личность использует тавтологии (реже плеоназмы) как средства языковой игры;

– обнаружен недостаток знаний учащихся по теме «Речевые ошибки», в частности, отсутствует представление о ляпалиссиадах.

В связи со сложившейся ситуацией, которая указывает на трудности молодежи в идентификации плеоназма в контексте, неумелом использовании в речи, нами был составлен мини-словарь плеоназмов, часто используемых в речи старшеклассников. В создании мини-словаря плеоназмов приняли участие 143 информанта-ученика Славянского педагогического лицея, которые являются представителями всех районов города. Плеоназм заносился в словарь, если хотя бы несколько опрошенных информантов употребляли его. Материалом для составления мини-словаря плеоназмов послужил «Словарик плеоназмов и тавтологий», автором которого является Эльвира Казакова [8].

Чаще всего старшеклассники используют плеоназмы, в которых неправильно понимают лексическое значение родных русских слов: *проливной ливень, март месяц, впервые познакомился, главная суть, короткое мгновение. в конечном итоге, вернуться назад, жестикулировал руками, кивнул головой, моргнул глазами, временная отсрочка, имеет место быть, истинная правда, лично я, на удивление странно, неподтверждённые слухи, отступать назад, повтори снова, полностью уничтожен, предварительное планирование, предупредить заранее, равная половина, смешивать вместе, совместная встреча, увидеть своими глазами, услышать своими ушами, трудоустройство на работу, подняться вверх/спуститься вниз по лестнице.*

Мы зафиксировали плеоназмы, куда вошли заимствованные слова, которые учащиеся уточняли русскими лексическими синонимами: *наиболее оптимальный, мемориальный памятник, памятный сувенир, народный фольклор, дополнительный бонус, захватывающий триллер, информационное сообщение, народная демократия, перспективы на будущее, полное фиаско, полный аншлаг, саммит на высшем уровне, строгое табу, скриншот с экрана монитора.*

Плеоназмы респондентов временами принимали форму иностранных слов, значение которых повторялось в том же контексте. Чаще всего это

наблюдалось в иностранных аббревиатурах: *CD-диск, SMS-сообщение, VIP-персона.*

В некоторых случаях плеоназм имел форму излишнего уточнения: *денежные средства*, *штрафные санкции*, *правовые возможности социальная справедливость*, *трудовая деятельность*, *процесс производства*, *учебный* или *переговорный процесс*, *жизнедеятельность*.

Применив классификацию Е. Геккиной [9] к отобранному материалу, отметим:

– примеров плеоназма, относящегося к средству лексической выразительности, в речи современной речи молодежи нет;

– плеоназмов, относящихся, к разновидности лексической ошибки мы выделили 141 единицу (*арсенал оружия, букет цветов, взаимоотношения между супругами, впервые знакомиться, предупредить заранее, скриншот с экрана монитора, строгое табу, существенная разница, мимика лица и т.д.*);

– плеоназмов, которые наиболее закрепились в речи школьников и не считаются ошибочными – 5 единиц (*период времени, подняться вверх, приснилось во сне, спуститься вниз, экспонат выставки*);

– в обычной разговорной речи современная молодежь не использует плеоназмы как средство речевой характеристики персонажей.

На наш взгляд, обилие плеоназмов в речи учащихся Славянского педагогического лицея – следствие недостаточного владения синонимическими средствами языка, поэтому обозначим причины выбора старшеклассниками факультативных плеонастических конструкций. Среди них можно выделить:

1. Следование традиции.

2. Стремление к полноте сообщаемой информации, сопряженное с недопониманием значения терминов или иноязычных слов и выражений.

3. Стремление к повышению экспрессивности.

Как уже было отмечено, учащиеся не владеют таким понятием как ляпалиссиада, поэтому не смогли определить ее в устной речи. Более характерным было использование ляпалиссиад в письменной речи старшеклассников, что отобразилось в их сочинениях.

Выводы. В современном языке плеоназм является одним из самых распространенных языковых явлений. Это крайне интересные для изучения единицы языка по причине их разнообразия и распространенности в языке.

В процессе изучения проблемы плеоназмов и ляпалиссиад представилось возможным раскрыть общие принципы их употребления в речи. Мы определили и описали процессы, способствующие и приводящие к употреблению плеоназмов в речи современной молодежи. Обозначили,

что на употребление плеоназмов может влиять целый ряд факторов, таких как незнание значений определенных компонентов сочетаний или намерение говорящего придать высказыванию большую выразительность и экспрессивность.

Практические исследования разговорной речи самими школьниками помогает им замечать языковые ошибки и повышать уровень речевой культуры.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Виноградов В.А. Тавтология. Плеоназм // Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В.Н. Ярцевой. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
2. Голуб И.Б. Русский язык и культура речи: Учебное пособие. – М: Логос, 2002. – 432 с.
3. Голуб И.Б. Стилистика русского языка. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook028/01/index.html?part-003.htm.
4. Ковалева Т.А. Тавтология и плеоназм в отечественном языкознании: интегральный и дифференциальный аспекты // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Русская филология. – М., 2016. – № 2. – С. 34-40
5. Маркасова Е.В. Риторика Георгия Данилевского // Труды Института лингвистических исследований / Под ред. Н.Н. Казанского. Т. V. Ч. 3 – СПб. «Наука», 2009. – 338 с.
6. Ковалева Т.А. К вопросу о типологическом своеобразии плеоназмов в русском языке XXI века // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. Серия «Филологические науки». – Волгоград, 2014. – № 2 (87). – С. 98-101.
7. Эр. Хан-Пира Плеоназм и тавтология. Разные судьбы плеоназмов [Электронный ресурс] – Режим доступа: http: // rus.1september.ru, свободный.
8. [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.ctege.info/russkiy-yazyik-teoriya-ege/slovarik-pleonazmov-i-tavtologiy-dlya-ege.html.
9. [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.lingvotech. com/paleonizm.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2017.

КЛИМЕНКО Олена
учитель російської мови Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області
вул. Добровольського, б.1, м.Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна
E-mail: lenaklim49@gmail.com

ПЛЕОНАЗМИ Й ЛЯПАЛІСІАДИ В МОВЛЕННІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Анотація. Стилістичний аспект вивчення й використання лексики потребує глибокого аналізу слова з точки зору його доцільності й мотивованості. Норми стилістики не передбачають проявів як мовленнєвої надмірності, так і недостатності. У цьому контексті актуальним є дослідження таких мовленнєвих явищ, як плеоназми та ляпалісіади, що є найбільш уживаними мовленнєвими помилками.

У статті проаналізовано теоретичний аспект досліджуваної проблеми, описано й класифіковано найбільш уживані плеоназми мовлення сучасної молоді м. Слов'янська на прикладі учнів Слов'янського педагогічного ліцею; виявлено причини виникнення цього мовленнєвого явища.

Ключові слова*:* плеоназм, тавтологія, ляпалісіади, класифікація плеоназмів, мовленнєве явище, мовленнєва помилка.

KLYMENKO Olena
the teacher of Russian language of Slovyansk pedagogical lyceum of Slovyansk city council of Donetsk region**,**
Dobrovolskogo str., bldg. 1, Slovyansk, Donetsk region, 84100, Ukraine
E-mail: lenaklim49@gmail.com

PLEONASMS AND LAPALISSADES IN THE LANGUAGE OF MODERN YOUTH

Summary. Stylistic aspect of study and usage of vocabulary requires a deep analysis from its relevance and motivation point of view. Stylistics standards do not imply expressions of speech excessiveness as well as speech shortage. Due to this, investigation of such language phenomena as pleonasms and lapalissades, which are the most common lingual mistakes, is relevant.

In the article a theoretical aspect of the problem under analysis was investigated; most used pleonasms in the language of the modern youth in Slavyansk on example of the pupils of Slavyansk pedagogical lyceum were revealed and classified; reasons of this linguistic phenomenon occurring were revealed.

Key words: pleonasm, tautology, lapalissade, classification of pleonasms, speech phenomenon, speech mistake.

Abstract. Plenty of actively and frequently used figures of speech exist in modern language. The most widespread and ambiguous speech phenomena as pleonasms and lapalissades are among them and extremely interesting for investigation. The urgency of the problem in the article is defined in necessity to reveal peculiarities of functioning of pleonasms and lapalissades in the lexicon of modern youth. It can be implemented in investigating of reasons of pleonasms occurring, which has a great impact on a language standard and reflects social and personal influence on language functioning.

In modern linguistics pleonasm is a type of speech excessiveness (amplification); repetition of semantically closed words, synonyms; verbiage.

Speech liberation, reproduction of speech mistakes span modern native speakers' feeling of responsibility for following language norms. Characterizing modern condition of Russian language, we must note that peculiar language crises are connected not with its speech system, but with its functional side, with the lack of native speakers' skills and abilities to use great accent and expressional richness of it.

The practical investigation of speech of Slavyansk modern youth was carried out in order to reveal examples of pleonasms and lapalissades. Mini-vocabulary of pleonasms used in speech of senior pupils was completed. A survey of pupils of 10-11th grades of Slavyansk pedagogical lyceum (143 persons) for determining a level of pleonasms recognition in speech of counterparts was conducted.

The survey revealed that a great part of word-combinations that are interpreted by linguists as pleonasms, interpret by senior pupils as a norm. It demonstrates the modern Russian language has become more «democratic»: meanings of some words had become wider; mass media also has a great impact on youth speech formation.

To our mind, abundance of pleonasms in speech of pupils of Slavyansk pedagogical lyceum is a result of inadequate level of synonymic language means proficiency, that's why we turn our attention to reasons of selecting facultative pleonastic constructions by speakers and writers. Among them following to tradition, desire for completeness of information given which is connected with not clear understanding of terminology or foreign words and word-combinations, effort to improve speech expressiveness can be identified.

REFERENCES

1. Vinogradov V. (1990). Tavtologiya. Pleonazm. Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar / pod red. V.N. Yartsevoy *[Tautology. Pleonasm. Linguistic encyclopedic dictionary, edited by V.Yartseva]*. Moscow: Sovetskaya entsiklopediya [in Russian].

2. Golub I. (2002). Russkiy yazyik i kultura rechi: Uchebnoe posobie *[Russian language and culture of speech]*. Moscow: Logos [in Russian].
3. Golub I. Stilistika russkogo yazyika *[Stylistics of Russian language]*. Retrieved from: http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook028/01/index.html?part-003.htm [in Russian].
4. Kovaleva T. (2016). Tavtologiya i pleonazm v otechestvennom yazyikoznanii: integralnyiy i differentsialnyiy aspektyi // Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta. Seriya: Russkaya filologiya *[Tautology and pleonasm in native linguistics: integral and diffential aspects]*. Moscow: Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta. Seriya: Russkaya filologiya [in Russian].
5. Markasova E. (2009). Ritorika Georgiya Danilevskogo // Trudyi Instituta lingvisticheskih issledovaniy / Pod red. N.N. Kazanskogo. T. V. Ch. 3 *[Rhetoric by Georgy Danilevsky.Works of University of linguistic studies. Edited by N.Kazansky. Volume 3, part 3]*. St.Petersburg: «Nauka» [in Russian].
6. Kovaleva T.A. (2014). K voprosu o tipologicheskom svoeobrazii pleonazmov v russkom yazyike XXI veka // Izvestiya Volgogradskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. Seriya «Filologicheskie nauki» *[To the question of typological variety of pleonasms in Russian language of XXI century]*. Volgograd: Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta. Seriya «Filologicheskie nauki» [in Russian].
7. Er. Han-Pira Pleonazm i tavtologiya. Raznyie sudbyi pleonazmov *[Pleonasm and tautology. Different destiny of pleonasms]*. Retrieved from: http: // rus.1september.ru, свободный.
8. Kazakova E. Slovar pleonazmov i tavtologiyi *[Vocabulary of pleonasms and tautology]*. Retrieved from: https://www.ctege.info/russkiy-yazyik-teoriya-ege/slovarik-pleonazmov-i-tavtologiy-dlya-ege.html.
9. Gekkina E. Pleonazm i tavtologiya *[Pleonasms and tautology]*. Retrieved from: www.lingvotech.com/paleonizm.

(Переклав на англ. Іванова І.В. – учитель англійської мови, учитель першої категорії Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області)

УДК: 159.98:159.944-057.87

ТВЕРДОХЛІБ Майя

практичний психолог Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ПОДОЛАННЯ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО СТРЕСУ В СТАРШОКЛАСНИКІВ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ СЛОВ'ЯНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ЛІЦЕЮ)

Анотація. Проблема стресу в сучасних умовах життя є однією з найактуальніших тем у світовій психологічній науці й практиці, а проблема екзаменаційного стресу, зокрема, щороку актуалізується для більшості учнівської молоді. Сьогодні одним з головних завдань психологічної служби школи стає проведення корекційних та профілактичних заходів щодо попередження цього явища.

У статті представлено комплекс вправ та прийомів саморегуляції, що допоможуть подолати учню тривожність, хвилювання, негативний емоційний фон, мобілізувати внутрішні ресурси учня під час іспитів.

Ключові слова: стрес, екзаменаційний стрес, стресостійкість, мобілізуючі вправи на підвищення стресостійкості в учнів.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодення характеризується надсучасними технологіями, що стрімко занурюють старшокласників у надзвичайно інтенсивне інформаційне середовище, не даючи змоги якісно, без шкоди для власного здоров'я, опанувати оновлену інформацію. Зростають вимоги навколишнього соціуму до особистості майбутнього випускника, рівня його психологічної культури, стресостійкості тощо. Життєві стрес-навантаження чинять тиск на незміцнілу психіку сучасних школярів.

Крім того, наприкінці навчального року найбільш актуальною темою для старшокласників-випускників стає проблема майбутніх випускних іспитів у школі, зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО), вступ до ВНЗ. Незважаючи на те, що останнім часом психологічні аспекти зазначеної вище проблеми все більш активно обговорюються в пресі, телепередачах, на форумах в Інтернеті, чим ближчим є час випускних іспитів, тим частіше випускник ставить собі питання: «Як не хвилюватися, як подолати екзаменаційний стрес й успішно скласти іспити?»

© Твердохліб М., 2017

Головне завдання психологічної служби школи – звернути увагу учнів на той факт, що людина має всі необхідні внутрішні ресурси для того, щоб розв'язувати свої життєві проблеми самостійно. Цьому присвячені семінари-практикуми, тренінги товариства «Європа без кордонів», що співпрацює з «Асоціацією арт-терапевтів України» за підтримки Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH та за дорученням уряду Німеччини; різноманітні проекти за підтримки UNICEF та НДСЛ «ОХМАТДИТ», де автором напрацьовано досвід роботи з подолання екзаменаційного стресу старшокласників, запроваджений у Слов'янському педагогічному ліцеї.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема докладного вивчення означеної проблеми зумовила появу робіт, в яких зроблено спробу знайти шляхи й способи збереження психічного здоров'я учнів у процесі набуття освіти.

Значну кількість досліджень присвячено проблемі збереження й зміцнення фізичного (соматичного) здоров'я (Г. Апанасенко, М. Амосов, В. Неділько, Л. Попова, Л. Хохлова та інші), при чому в якості провідного засобу збереження здоров'я постає фізична культура (Г. Власюк, Б. Ведмеденко, С. Жевага, С. Закопайло, М. Зубалій та інші). Актуальними в руслі обговорюваної проблеми є дослідження, спрямовані на корекцію педагогічного процесу з метою його позитивного впливу на здоров'я учнів (В. Базарний, Г. Зайцева, Л. Татарнікова та ін.). Учені доводять, що дітей можна й необхідно спеціально навчати прийомам збереження й відновлення здоров'я В. Бабич [1], І.Брехман, О.Жабокрицька, С.Кондратюк [2], С.Лапаєнко та ін.).

Особливий інтерес у контексті досліджуваної проблеми являють ті роботи, у яких психологічне здоров'я старшокласників розглядається як складова загального здоров'я людини, а в якості однієї з умов його збереження й зміцнення постає позитивне ставлення до власного здоров'я (В.Оржеховська [3], Г.Власюк, О.Жабокрицька, С.Жарікова, Г.Капранова, О.Прохоров [4]). Однак проблема формування свідомого ставлення старшокласників до практичного опанування «наукою стресостійкості» – мобілізації всього потенціалу організму, уміння володіти собою, протистояти стресу, використовуючи власні сили та можливості у період іспитів, досліджена у вітчизняній практиці недостатньо.

Тож опис інструментарію практичних психологів – технік, вправ, прийомів саморегуляції – є, на нашу думку, необхідним і своєчасним.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є висвітлення запроваджених у практику роботи Слов'янського педагогічного ліцею психологічних технологій подолання екзаменаційного стресу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складання іспитів це відповідальний період для старшокласників-випускників, оскільки від його результатів залежить їх майбутнє. Підготовка до іспитів – досить стресова ситуація для більшості учнів, найчастіше вони відчувають при цьому найбільшу кількість негативних емоцій – страх, тривогу, хвилювання. Успіх випробування залежить від багатьох чинників, і не в останню чергу – від здатності організму мобілізуватися в складній ситуації, приймати виважене рішення в умовах фрустрації. Для омріяного результату випускникам необхідно не стільки мобілізувати енергетичні затрати (їх кількість), скільки бути психологічно готовим до цих випробувань. Крім того, дітям дуже важливо відчувати підтримку та допомогу оточуючих у досягненні поставленої мети, бо, за твердженням англійців, – «проблема, якою ти поділився – розв'язана проблема». Саме тому сьогодні в навчально-виховному процесі Слов'янського педагогічного ліцею приділяється велика увага психологічній підготовці учнів до іспитів (ЗНО тощо).

Діяльність психологічної служби тут передбачає психологічний супровід учнів; перш за все, профілактику стресів та психологічну підготовку до процедури іспиту. Позитивний настрій і впевненість старшокласників у собі – 50% успіху в такій роботі. Але вміння не губитися в складних ситуаціях саме собою не виникає. Його можна сформувати, підвищуючи таким чином свою стресостійкість.

Опишемо найбільш ефективні вправи попередження й подолання екзаменаційних стресів, які *сприяють підвищенню загальної стійкості організму*, запроваджені в практику діяльності психологічної служби Слов'янського педагогічного ліцею.

Зауважимо, що активні способи підвищення загальної стійкості організму дослідниками умовно розподілені на три групи.

Перша група: фізична культура, загартовування організму, біг підтюпцем – вправи, що використовують фізичні фактори впливу. Оскільки під час стресу в нашому організмі запускаються механізми, що готують до інтенсивних фізичних навантажень, саме фізичні вправи є найбільш природним способом виходу накопиченої енергії. Фізичні вправи мають релаксаційний ефект, що виникає незабаром після вправ і триває до 2-х годин. Розслаблююча дія фізичних вправ тісно пов'язана з короткостроковим зниженням тривожності; регулярні фізичні вправи мають довгострокову дію – підвищення стресостійкості.

Друга група: аутогенне тренування, регуляція дихання, психотерапія, гіпноз. Практично кожна людина може за бажанням навчитися управляти своїм організмом. Більшості людей доступне м'язове розслаблення й зосередження уваги на відчуттях тепла, важкості в кінцівках, спокою й

відпочинку, що створюють стан самогіпнозу. Такі вправи є основою аутотренінгу (впливу на психічний стан людини), що широко використовується для зняття хвилювання й тривоги, втоми й невпевненості, розвитку волі, інтелекту й пам'яті.

Третю групу становлять деякі психологічні поради, яких необхідно дотримуватися завжди. Кожна людина має сама аналізувати свій стан, виявляти причини стресової напруги й знаходити оптимальні прийоми зняття стресових ситуацій. Психологи пропонують різні методи зняття стресу, серед яких – «Зелений виноград», «Могло б бути й гірше», «Зниження значущості події», «На кожен мінус – шукаємо плюс» та інші.

Слід пам'ятати, що стрес негативно впливає на психіку школяра: погіршення пам'яті, утруднення мови, сильна втома, але найнеприємніше – порушення гармонійної роботи півкуль мозку. У спокійному стані обидві півкулі працюють злагоджено. Ліва відповідає за аналіз, логіку. Права – за емоції, образи. Обмін інформацією між ними здійснюється через так зване мозолисте тіло. У результаті стресу блокується нормальний перебіг нервових процесів через це тіло. В учнів з домінуючою правою півкулею «зникає» логіка, здатність виводити формули, розв'язувати завдання. У школярів з домінуючою лівою півкулею – усе, що пов'язано з образністю, грамотністю мови. Невипадково після невдалого іспиту можна почути: «пам'ять відбило», «слова не міг вимовити». Це те, що відбувається в мозку. Є декілька вправ, мета яких – позбавити учнів подібних несподіванок; серед них – «Кінезіологічні вправи для інтеграції роботи правої й лівої півкуль головного мозку» [5], вправи «Енергетичне позіхання», «Знак нескінченності» або «Ледача вісімка», «Крюки Деннісона» тощо.

Опишемо деякі психологічні вправи, що сприяють гармонійній роботі півкуль мозку.

Вправа «Перехресний хід» (впливає на гармонізацію роботи лівої та правої півкуль). Крокуємо вперед лівою ногою вправо, а правою ногою вперед – вліво. Якщо немає можливості зробити «перехресний хід», а ситуація вимагає негайної зосередженості (наприклад, на ЗНО), то можна застосувати наступний прийом «Х». На білому аркуші паперу малюємо хрестик: з верхнього лівого куточка до нижнього правого й навпаки. Повторюємо 4-5 раз.

Вправа «Енергетичне позіхання» *(для боротьби з кисневим голодуванням)***.** Позіхати під час іспиту – корисно. Позіхати необхідно тим частіше, чим інтенсивнішою розумовою діяльністю ви зайняті. Як правильно позіхати? Під час позіху обома руками масажувати круговими рухами сухожилля (біля вух), що сполучають нижню і верхню щелепи. У

цих місцях знаходиться велика кількість нервових волокон. Достатні 3–5 позіхів.

Вправа з горіхом *(на зняття психічної напруги; можна використовувати під час підготовки до ЗНО)*. Долонею правої руки злегка притисніть волоський горіх до лівої долоні й робіть кругові рухи проти годинникової стрілки по усій долоні, починаючи з мізинця. І так 2–3 хвилини. Так само – на правій долоні, обертаючи горіх лівою долонею, але вже за годинниковою стрілкою.

Вправа «Точка концентрації». Великим пальцем правої руки слід злегка натиснути точку концентрації уваги, що розташована на середині лівої долоні. Повторити п’ять разів. Те ж саме зробити лівою рукою на правій долоні. Виконувати вправу спокійно, не кваплячись, дотримуючись певного режиму дихання: при натисненні – видих, при послабленні – вдих.

Вправа «Кулак». Стиснути пальці в кулак, загнувши всередину великий палець (він пов’язаний з серцево-судинною системою). Стискати кулак із зусиллям, спокійно, не кваплячись, п’ять разів. При стисканні – видих, при послабленні – вдих. Якщо виконувати із закритими очима, ефект подвоюється. Ця вправа сприяє запам’ятовуванню, тому доречна перед початком екзамену. На завершення злегка промасажуйте кінчики мізинців.

Вправа «Лимон». Опустіть руки вниз і уявіть собі, що в правій руці знаходиться лимон, з якого треба вичавити сік. Повільно стискайте якомога сильніше праву руку в кулак. Відчуйте, як напружена права рука. Потім киньте «лимон» і розслабте руку. Виконайте цю ж вправу лівою рукою. Ефект вправ на розслаблення допомагає збудженим, неспокійним стати більше урівноваженими, уважними й терплячими; загальмованим і скутим – упевненими й бадьорими.

Вправа «Ледача кішечка». Підніміть руки вгору, потім витягніть вперед, потягніться, як кішечка. Відчуйте, як тягнеться тіло. Потім різко опустіть руки вниз, одночасно на видиху вимовляючи звук «а-а»! Повторіть вправу кілька разів. Ефект цих вправ – у заспокоєнні й позбавленні напруги.

Вправа «Самомасаж». Закрийте очі, помірно натискаючи, масажуйте:

- міжбрівну область: потріть це місце повільними круговими рухами;
- задню частину шиї: м’яко стисніть кілька разів однією рукою;
- щелепу: потріть з обох боків місце, де закінчуються зуби;
- плечі: масажуйте верхню частину плечей усіма п’ятьма пальцями;
- зап’ястя між кісточками, що розділяють четвертий і п’ятий пальці (зона, що відповідає за реакцію на стрес, страх, тривогу).

Вправа «Зняття напруги в 12 точках» *(зняття напруги в усіх основних точках тіла).* Тривалість: кілька разів на день. Розпочніть із плавного обертання очима – двічі в одному напрямі, а потім двічі в іншому. Зафіксуйте свою увагу на віддаленому предметі, а потім перенесіть його на предмет, розташований поблизу. Зробіть незадоволене обличчя, напружуючи м'язи навколо очей, а потім розслабтеся. Після цього широко позіхніть кілька разів. Розслабте шию, спочатку похитавши головою, а потім покрутивши нею з одного боку в інший. Підніміть плечі до рівня вух і повільно опустіть. Розслабте зап'ястя і поводіть ними. Стисніть і розтисніть кулаки, розслаблюючи кисті рук. Тепер зверніть увагу на торс. Зробіть три глибокі зітхання. Потім м'яко прогніться в хребті вперед-назад і з одного боку в інший. Напружте й розслабте сідниці, а потім литки ніг. Покрутіть ступнями, щоб розслабити кісточки. Стисніть пальці ніг так, щоб ступні зігнулися вгору, повторіть три рази. Це дасть змогу позбутися значної частини напруги в 12 основних точках тіла й водночас роздратування.

Виокремимо деякі ***профілактичні методи*** попередження стресу, що визнані ефективними в результаті запровадження в Слов'янському педагогічному ліцеї

Метод повної раціоналізації майбутньої події: багатократне осмислення події з такою мірою деталізації, яка створює відчуття звичності майбутньої ситуації й дій в майбутніх умовах. Як відомо, звичне й знайоме хвилює менше, ніж невизначене. Негативні емоції виникають передусім там, де висока міра невизначеності процесу й результату значущої для людини події. Метод раціоналізації зменшує цю невизначеність.

Метод імітаційної гри, сутність якого полягає в практичному програванні своїх ролей учасником майбутніх подій. Це своєрідні репетиції перед спектаклем. Чим їх більше і чим ретельніше вони проведені, тим більше упевненості в успіху справи і тим більша вірогідність зняття затисків психіки й зменшення передстартової апатії чи передстартової лихоманки.

Метод вибіркового позитивного згадування: полягає в аналізі свого особистого досвіду, що вдало закінчився у складних життєвих ситуаціях. Вправа заснована на використанні такого механізму психічної саморегуляції, як самопереконання. У разі невпевненості у своїх силах під час розв'язання складної задачі рекомендується уявити й проаналізувати досвід успішного розв'язання подібних проблем у минулому. Послідовне й детальне повторення усіх можливих тонкощів успішно розв'язаних проблем є змістовною базою збереження здорового передстартового стану тим більше, чим більша кількість таких ситуацій із щасливим кінцем

обдумана (психіка заповнюється позитивним досвідом). Урешті-решт потрібно твердо сказати собі: «Я розв'язував задачі й складніші, розв'яжу й цю»!

Метод осмислення найгіршого результату. Результатом його є послаблення внутрішньої напруги, що дає можливість у відповідальний момент бути зібраним і досить спокійним.

Метод «Дзеркало». Людина знає, як змінюється її обличчя залежно від внутрішнього стану. Слід у звичайній обстановці уважно подивитися на себе в дзеркало, а потім вольовим зусиллям надати обличчю виразу людини в спокійному стані – так за схемою зворотного зв'язку може спрацювати механізм стабілізації психіки. Так само – з мовленням, жестикуляцією.

Під час підготовки до іспитів і безпосередньо перед самим іспитом, на нашу думку, ефективними стають ***психологічні прийоми з вольової мобілізації та самовладання.***

Вправа «Вольове дихання» *(тривалість проведення до 5 хвилин).* Необхідно прийняти початкове положення стоячи, розслабитися, встановити глибоке рівне дихання. Потім, дихаючи рівно й спокійно, одночасно підняти руки до рівня грудей долонями вгору, зігнути їх у ліктях і відвести лікті назад. Після цього зробити спокійний видих з одночасним повільним опусканням рук долонями вниз. Під час видиху послідовно напружуються м'язи рук, плечового поясу, живота, ніг. Можна уявити, що руки, коли опускаються, пересувають повітря, яке знаходиться в легенях і спрямовують його вниз, у землю. Після видиху напруга м'язів знімається.

Вправа «Збуджене дихання» *(тривалість проведення до 5 хвилин).* Необхідно прийняти початкове положення стоячи, розслабитися, встановити рівне, глибоке дихання, одночасно підняти руки вгору і схрестити їх перед особою. Після цього, напружуючи всі м'язи тіла, особливо м'язи живота, різко відкривши рот, опускаючи руки через сторони вниз, зробити видих. У кінці видиху зібратися з силами й різко виштовхнути із легенів залишок повітря. При видиху видати горловий звук. Вдих і видих проводити поволі (триразове повторення цієї вправи дає змогу мобілізувати сили й активізувати діяльність).

Окрім вищезазначених груп антистресових методів і прийомів, пропонуємо сон, гарячі ванни, ароматерапію, музикотерапію, арт-терапію (мандала, размальовки-антистрес тощо) сміхотерапію, кольоротерапію (культура кольору), спів, прогулянки на свіжому повітрі, рослинотерапію (створити красу в горщиках на підвіконні або міні-оранжерею), спілкування з домашніми тваринами тощо.

Рекомендуємо випускникам також звернути увагу на режим дня та *антистресове харчування.* Мозок людини становить усього 2-3 % від усієї маси людини, але 20 % калорій, споживаних нами в день, «з'їдає» саме він. Кращому запам'ятовуванню інформації сприяє *морква*. Від напруги й утоми хороший засіб – *цибуля***.** Витривалості сприяють *горіхи* (зміцнюють нерви). *Гострий перець, полуниця, банани* допоможуть зняти стрес і поліпшать настрій. Нервозності вас позбавить *капуста***.** Для живлення клітин мозку і кращого кровопостачання корисні *чорниця або морська риба*; а для його стимулювання – їжа багата білками – *м'ясо й риба***.** Цукор слід замінити *сухофруктами, горіхами, насінням, злаками, гірким шоколадом*. Перед іспитом краще всього поснідати морською рибою з овочами або чашкою кави з гірким шоколадом (30 г).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, використання старшокласниками комплексу вправ та прийомів саморегуляції у передекзаменаційний та екзаменаційний періоди є доцільним і практично корисним. Запропонований комплекс вправ вимагає більш чіткої систематизації, деталізації та розробки окремих ланок, зокрема створення програми спеціальних курсів, майстер-класів для старшокласників тощо.

Озброєння учнів психологічним інструментарієм сприяє формуванню у випускників ліцею культури психологічних знань, підвищенню психологічної компетентності, навичок саморегуляції в стресових ситуаціях, вихованню стресостійкості, мобілізації всього потенціалу організму для подолання екзаменаційного стресу та інших життєвих несподіванок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабич В. Визначення основних проблем формування соціального здоров'я підлітків в загальноосвітніх навчальних закладах / В. Бабич // Молодь і ринок. – 2013. – № 12. – С. 99-103. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2013_12_22.
2. Кондратюк С. М. Психічне здоров'я молодших школярів як умова подолання труднощів у навчанні / С. М. Кондратюк // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – № 9. – С. 260-269. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_9_35.
3. Оржеховська В.М., Тарасова Т.В. Духовність – це здоров'я молодого покоління : навч.-метод. посібник / Оржеховська В.М., Тарасова Т.В. – [вид. 2-е, доп.]. – Тернопіль, 2005. – 216 с. ; іл.

4. Прохоров А.О. Саморегуляция психических состояний в учебной и педагогической деятельности/ А.О.Прохоров // Вопр. психологии. – 1991. – № 4. – С. 112-116.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://novosvit.pp.ua/kompleks-kineziterapevtychnyh-vprav.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2017.

ТВЕРДОХЛЕБ Майя
практический психолог Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области
ул. Добровольского, д.1, г. Славянск, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ПРЕОДОЛЕНИЕ ЭКЗАМЕНАЦИОННОГО СТРЕССА У СТАРШЕКЛАССНИКОВ (НА ПРИМЕРЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЛАВЯНСКОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ЛИЦЕЯ)

Резюме. Проблема стресса в современных условиях жизни является одной из самых актуальных проблем мировой науки и практики, а проблема экзаменационного стресса, в частности, ежегодно становится актуальной для значительного числа учащихся. Сегодня одним из главных заданий школы является проведение коррекционных и профилактических мероприятий по предупреждению этого явления.

В статье представлен комплекс упражнений и приемов саморегуляции, который который поможет учащимся преодолеть тревожность, волнение, негативные эмоциональные состояния, мобилизировать внутренние ресурсы во время экзаменов

Ключевые слова: стресс, экзаменационный стресс, стрессоустойчивость, мобилизирующие упражнения, направленные на повышение стрессоустойчивости школьников.

TVERDOKHLIB Maiia
practical psychologist of Slovyansk pedagogical lyceum of Slovyansk City Council of Donetsk region
1 Dobrovolskogo Str., Slovyansk, Donetsk region, Ukraine, 84100
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

SUBMISSION OF EXAMINATION STRESS IN SENIOR STUDENTS (AT THE EXAMPLE OF THE ACTIVITY OF SLOVYANSK PEDAGOGICAL LYCEUM)

Summary. The problem of stress in modern living conditions is one of the most urgent topics in world psychological science and practice, and the problem of exam stress, in particular, is updated annually for a significant contingent of student youth. Today, one of the main tasks of the psychological

service of school is the implementation of corrective and preventive measures to prevent this phenomenon.

The article presents a set of exercises and methods of self-regulation, that can help to overcome the anxiety, excitement, and negative emotional background of students, to mobilize their internal resources during the examinations.

Key words: stress, exam stress, stress resistance, mobilization exercises to increase stress resistance in students.

Abstract. Present day is characterized by modern technologies that rapidly immerse senior students in an extremely intensive informational environment, that does not allow to master the updated information qualitatively and without harm to health,. The requirements of the surrounding society to the personality of the future graduate, to the level of his psychological culture, stress resistance, etc. are growing. Life stresses exert pressure on the unstable psyche of modern schoolchildren.

The main task of the psychological service of school is to draw students' attention to the fact that a person has all the necessary internal resources in order to solve life problems on his own. The seminars, workshops and trainings of the company "Europe without Borders" , which collaborates with the Association of Art Therapists of Ukraine with the support of Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH and on behalf of the German Government; various projects supported by UNICEF and NDLL "OKHMATDIT", are devoted to this problem. The author has developed experience working on overcoming examination stress of senior pupils, introduced in the Slovyansk Pedagogical lyceum.

A particular interest in the context of the problem under investigation has the work of scientists, in which the psychological health of senior pupils is considered as a component of general human health, and as one of the conditions for its preservation and strengthening, there is a positive attitude towards own health (V. Orzhehovskaya, V. Vasyuk, O. Zhaboritskaya, S. Zharikova, G. Kapranova, O. Prokhorov). However, the problem of formation of a conscious attitude of senior pupils towards the practical mastery of the "science of stress resistance" – the mobilization of the entire potential of the body, the ability to own, and to withstand stress, using their own forces and opportunities during the examinations, is insufficiently studied in native practice.

The purpose of the article is to highlight the practice of Slovyansk Pedagogical lyceum of psychological technologies to overcome examination stress .

The activity of the psychological service of the lyceum involves the psychological support of students; first of all, prevention of stress and

psychological preparation for the examination procedure. Positive mood and confidence of senior pupils in their own means 50% of success in such work. But the ability not to be lost in difficult situations does not arise by itself. It can be formed, thus increasing stress resistance.

The use of the set of exercises and self-regulation exercises before and during examination periods is expedient and practically useful. The proposed set of exercises requires a clearer systematization, detailing and development of individual units, in particular the creation of a program of special courses, workshops for senior pupils, etc.

Arming of students with psychological tools helps to form the lyceum graduates of the culture of psychological knowledge, to increase psychological competence, skills of self-regulation in stressful situations, to train stress resistance,to mobilize the whole potential of the organism to overcome exam stress and other vital unexpected events.

REFERENCES

1. Babych V. Determination of the main problems of formation of social health of adolescents in general educational institutions/ V. Babych // Molod i rynok. – 2013. – № 12. – P. 99-103. [Electronic resource]. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2013_12_22.
2. Kondratiuk S. M. Mental health of junior schoolchildren as a condition for overcoming learning difficulties/ S. M. Kondratiuk // Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. – 2015. – № 9. – P. 260-269. [Electronic resource]. – Access mode:http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_9_35.
3. Orzhekhovska V.M., Tarasova T.V.Spirituality is the health of the younger generation: navch.-metod. posibnyk / V.M. Orzhekhovska, T.V. Tarasova – [vyd. 2-e, dop.]. – Ternopil, 2005. – 216 p. ; il.
4. Prokhorov A.O. Self-regulation of mental states in educational and pedagogical activities/ A.O.Prokhorov // Vopr. psykholohyy. – 1991. – № 4. – P. 112-116.
5. [Electronic resource]. – Access mode: http://novosvit.pp.ua/kompleks-kineziterapevtychnyh-vprav.

(Переклав на англ. Шашкіна О.М. – учитель англійської мови, учитель вищої категорії Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області)

УДК: 373.5.016:[811.111+811.112.2]

ШАШКІНА Олена

учитель вищої категорії, учитель англійської мови Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1., м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: elgayza@gmail.com

РАТУШНА Олена

учитель вищої категорії, учитель німецької мови Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1., м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: ratusnaaelena99@gmail.com

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. У статті визначено місце і роль дослідницької діяльності в процесі вивчення іноземних (англійської і німецької) мов як необхідної складової формування в учнів компетентності спілкування іноземними, що набуло особливої актуальності в руслі запровадження ідей Нової української школи. оскільки сучасне реформування освіти України вимагає від педагогів якісно нових підходів до навчання й виховання молоді, міждисциплінарного синтезу та об'ємного поліпредметного системного бачення, широкого залучення методів викладання, заснованих на співпраці – групових завдань, дослідницьких проектів, експериментальної діяльності тощо.

У статті описано проектні завдання з англійської й німецької мов для учнів 8-11 класів на прикладі діяльності Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області, окреслено перспективи розвитку дослідницької діяльності у цьому напрямі.

Ключові слова*:* дослідницька компетентність, проектна діяльність, науково-дослідницька діяльність учнів.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку та глобалізації суспільства, інтеграції України і Європи особливого значення набуває вивчення європейських мов як необхідна складова освіченої людини. Ефективність та результативність процесу навчання іноземної мови залежить від його правильної організації,

© Шашкіна О., Ратушна О., 2017

поєднання традицій та інновацій. Це означає, що вчитель має орієнтуватися на використання таких педагогічних технологій, за допомогою яких не просто поповнювалися б знання й уміння з навчального предмету, а й розвивалися такі якості учня, як пізнавальна активність, самостійність, уміння творчо виконувати завдання; формувалася дослідницька компетентність.

Проектно-дослідницька є одним з методів навчання іноземних мов, що найбільш часто використовується в сучасній освітній практиці. Ефективність такої методики у навчанні іноземної мови зумовлюється насамперед спрямованістю проектів на розвиток в учнів продуктивних умінь.

Розглянемо досвід Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області в контексті проблеми формування дослідницької компетентності під час вивчення англійської, німецької мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання методу проектів у практиці роботи школи та вищих навчальних закладів знаходять свого відображення, зокрема, в роботах Г. Арванітопуло, Ю. Безвіна, Р. Борисової, С. Ніколаєвої, Г. Подосиннікової, І. Сокол, І. Шишової. Так, Г. Арванітопуло досліджує проблему організації навчальних проектів для старшої школи [1]. Особливостям проведення позакласної проектної роботи присвячено роботу С. Ніколаєвої [5]. Використання проектної методики в середній школі досліджується в наукових розвідках Р. Борисової [2] та І. Сокол [8]. У роботі І. Шишової визначається потенціал проектної роботи у навчанні обдарованих дітей іноземної мови [9].

На думку іспанського педагога Маріси Куести, у проектно-пошуковій діяльності ті, що навчаються, не відчувають рутинності та нудної роботи, – для них будь-який проект є засобом спілкування та своєрідним творчим заняттям. Вони можуть експериментувати з мовою, як із чимось реальним, тим, що можуть відчути, а не лише з тим, про що читають в книжках. Як наголошує М. Куеста, проектна робота захоплює набагато краще, ніж інша діяльність, завдяки елементам комунікативного підходу: навчанню через дію, релевантність. Проектні дослідження дають учневі повне відчуття чогось досягнутого, можливість виготовляти якийсь продукт. Вони добре розвивають школярів із різними здібностями: учні можуть працювати відповідно до їхнього рівня та успішності. Здібні можуть показати, що вони знають незалежно від програми чи плану, слабші учні можуть досягнути того, чим вони можуть пишатися, компенсуючи нижчий рівень володіння мовою показом відеоматеріалу чи наочності.

Особливо актуальною є проблема проектної діяльності в контексті Концепції Нової української школи (НУШ), оскільки сучасне реформування освіти України вимагає від педагогів якісно нових підходів до навчання й виховання молоді, міждисциплінарного синтезу та об'ємного поліпредметного системного бачення, широкого залучення методів викладання, заснованих на співпраці – групових завдань, дослідницьких проектів, експериментальної діяльності тощо [4].

Такий підхід, на думку О. Прус [7], формує інформаційну компетенцію в учнів, що зумовлює можливість самостійно працювати з довідковою літературою, шукати потрібну інформацію у різноманітних джерелах та уміння бачити міжпредметні зв'язки. Більше того, проектне навчання сприяє набуттю учнем впевненості у собі, усвідомлення особистої важливості, розвиваючи командний дух та комунікативні навички; розвиває в школярів механізм критичного мислення, здатність знаходити шляхи розв'язання проблем і брати участь у пошуковій роботі.

Актуальним в руслі обраної проблеми є питання залучення учнів до роботи над дослідницькими проектами – практико-орієнтованими, інформаційними, творчими. Це сприяє розвитку активного самостійного мислення і формує дослідницькі компетентності учнів. Метод проектів формує культуру спілкування старшокласників, уміння коротко і доступно формулювати думки, толерантно ставитися до думки партнерів по спілкуванню, розвивати уміння добувати інформацію з різних джерел, обробляти її за допомогою сучасних комп'ютерних технологій; створює мовне середовище, яке сприяє виникненню природної потреби в спілкуванні іноземною мовою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження проблеми підвищення мотивації учнів до вивчення іноземних мов через залучення їх до науково-дослідницької діяльності (на прикладі досвіду Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області).

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах Слов'янського педагогічного ліцею, як закладу нового типу, традиційний урок не забезпечує залучення всіх учнів до освітнього процесу, оскільки дитина є не активним суб'єктом, а скоріше об'єктом впливу: учитель сам планує, організовує процес навчання, вносить зміни в діяльність учня. Таким чином, дитина, яка залишається пасивною, не має можливості проявити самостійність, розвивати особистісні якості. Розв'язання проблеми розвитку творчого потенціалу учнів означає організацію їх діяльності, спрямовану на самостійне відкриття нового. На нашу думку, одним із головних факторів розвитку сучасного учня є пізнавальна, творча,

дослідницька діяльність дитини. Тільки в процесі такої активної діяльності формується і розвивається особистість.

Як свідчить досвід, дитина втомлюється від рутинної, одноманітної роботи набагато більше, ніж від навчання, в якому вона може проявити себе, зробити маленьке відкриття. На уроках іноземної мови учні читають іноземні газети, журнали англійською, німецькою мовами, долучаються таким чином до проблем європейського суспільства, промисловості, екології країн Європи тощо.

Для формування в учнів дослідницьких умінь під час вивчення іноземних мови ми добираємо найбільш вдалі методики стимуляції творчого процесу, вибір яких визначається такими критеріями: простотою, доступністю в розумінні, можливістю засвоєння за обмежений час, високою результативністю активізації та стимуляції дослідницької діяльності учнів. Вважаємо, що цим критеріям відповідають прийоми «Пошук аналогій», «Алгоритм розв'язання дослідницьких вправ», «Колективний проект».

Використання проектно-дослідницької методики можливе й необхідне під час вивчення будь-якої теми. Наприклад, працюючи над розділом «Засоби масової інформації» ліцеїсти 8 класу допрофільного філологічного напряму навчання отримали завдання підготувати творчий проект: об'єднавшись в кілька окремих груп, випустити газету англійською. Кожна група учнів при цьому працювала над власним журналістським завданням і самостійно оформлювала його. Під час роботи учні знайомились із автентичним матеріалом: британською газетою «The Daily Telegraph».

Під час вивчення теми «Екологічні проблеми нашої планети» (9 клас допрофільного філологічного напряму навчання) учні готували проект про способи розв'язання проблем забруднення навколишнього середовища та про проблеми збереження флори і фауни світу.

Під час вивчення краєзнавчих тем у 10 класі учні, як правило, працюють у групах з розробки проектів «Історичні пам'ятки Великої Британії», «Англійці – зберігачі традицій», «Мій туристичний маршрут Великою Британією» тощо.

Німецька мова в ліцеї вивчається як друга іноземна, але важко применшити її значення як чинника системи романо-германських мов, складової формування компетентності спілкування іноземними мовами в учнів, що набуло особливої актуальності в руслі запровадження ідей Нової української школи. Тож старшокласники ліцею, що починають вивчати німецьку у 8 класі, уже в 10-11 класах активно залучаються до науково-дослідницького проектування.

Результатом плідного навчання ліцеїстів проектній діяльності у секціях англійської, німецької мов територіального відділення Малої академії наук України є написання під керівництвом учителя науково-дослідницької роботи, результати якої учні презентують під час міського, обласного, всеукраїнського етапів конкурсу-захисту. Залучати учнів до процесу пошуку, дослідження – найважливіший засіб удосконалювати іноземну мову, пізнавати світ, розвивати особистість як найвищу цінність суспільства. Пропонуючи учням такий вид роботи, як пошуково-дослідницька, ми розвиваємо вміння учнів бачити протиріччя; формулювати проблему, ставити мету і завдання дослідження; вибирати й використовувати методи дослідження, збирати й аналізувати інформацію, самостійно планувати діяльність за етапами, апробувати гіпотезу, обґрунтовувати власну точку зору, оцінювати власну діяльність.

Одним із найважливіших етапів у підготовці учня до наукової роботи з іноземних мов є вибір теми дослідження. Правильно обрати тему – це наполовину забезпечити успішне її виконання. Доцільно провести аналіз тем минулих років, щоб визначити актуальні та пріоритетні напрямки досліджень.

Учнями було розроблено й презентовано такі теми з англійської мови:

- The Influence of Different Factors on Lexical and Phonetic Divergences Formation between American and British English (*Вплив різних факторів на формування лексичних і фонетичних розбіжностей між американською та британською англійською*).
- The appearance of technical abbreviations due to rapid development of new technologies (*Поява технічних скорочень як наслідок розвитку нових технологій*).
- Oscar Wilde as a master of paradox and particular lexical stylistic devices used for the creation of the image of Lord Henry in the novel "The picture of Dorian Gray" (*Оскар Уайльд як майстер парадоксів і конкретних лексичних стилістичних прийомів, використовуваних для створення образу лорда Генрі в романі «Картина Доріана Грея»*).
- Classification of shortenings in modern English language of internet communication (*Класифікація скорочень у сучасній англійській мові для спілкування в Інтернеті*).
- New Tendencies in Coining New Words in the Modern English Language (*Нові тенденції утворення неологізмів у сучасній англійській мові)*.
- Derivational peculiarities of the anthroponym “Obama” in the American languaculture (*Деріваційні іособливості антропоніма "Обама" в американській мові*).

● Specifics of word formation of neologisms in the genre of fantasy (based on the British writers' books) *(Особливості формування неологізмів в жанрі фантастики (на основі книг британських письменників)*.

Актуальність і значущість засвідчили й обрані проблеми дослідження з німецької мови:

● Die Untersuchung der phraseologischen Wendungen in der Wissenschaftlchen Terminologie der deutchen Sprache *(Дослідження фразеологічних зворотів у науковій термінології німецької мови)*.

● Die Verwendung der Anglizismen in der deutschen gegenwärtigen Jugendsprache *(Використання англіцизмів у сучасній молодіжній німецькій мові)*.

● Stilistische Figuren des Werkes von F. Kafka „Die Verwaltung" *(Стилістичні фігури у творі Кафки «Перевтілення»)*.

● Falsche freunde des Übersetzers in der gegenwärtigen Massenmedien *(Хибні друзі перекладача у сучасних засобах масової інформації)*.

● Syntaktische Strukturen in den Werbeslogans auf (dem Material der Zeitschriften) *(Синтаксичні структури рекламних слоганів (на матеріалів журналів)*.

● Die Familiennamen der germanischen Herkunft der Städte Slovjansk und Kramatorsk des Gebietes Donezk *(Прізвища германського походження міст Слов'янська та Краматорська Донецької області)*.

● Die Phraseologismen als der Bestandteil der Werbeslogans (auf dem Material der deutschen Werbezeitschriften) *Фразеологізми як складова рекламних слоганів (на матеріалі німецькомовних журналів)*.

● Die Verwendungder Anglizismen in der deutschen Sprache (auf dem Material der deutschen Jugendzeitschriften) *(Використання англіцизмів у німецькій мові (на матеріалі німецькомовних молодіжних журналів)*.

Усі теми були успішно презентовані на обласних етапах Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідних робіт учнів-членів МАН України, що засвідчило перспективність тем у галузі лексикології, фонетики, словотвору, текстології.

Для ефективної та результативної діяльності ми звертаємося до орієнтовних напрямів і тем науково-дослідницьких робіт учнів МАН України секцій «Німецька мова», «Англійська мова» відділення мовознавства та методичних рекомендацій з організації науково-дослідницької діяльності до Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України. Так, на сьогодні актуальними вважаються напрями наукових досліджень з мовних контактів, етимології, лексикології, фразеології, неології, мовного етикету, стилістики, національної варіативності, соціолінгвістики, етнолінгвістики. Перспективними вважаємо такі теми досліджень:

1. Слова німецького (англійського) походження в сучасній українській мові.
2. Німецькі елементи в українських топонімічних та інших географічних назвах.
3. Спільні риси й відмінності між німецькими (англійськими) й українськими крилатими словами й виразами.
4. Звертання в українській та німецькій мовах.
5. Національні варіанти німецької (англійської) мов.

Отже, найважливішим мотиваційним стимулом вивчення іноземних мови є прагнення учнів до розширення загального кругозору через науково-дослідницьку діяльність, бажання познайомитися з життям країни досліджуваної мови, з її географією, історією, побутом. Бажаного результату можна досягти, якщо перед учнями ставити посильні теоретичні та практичні завдання, виконання яких дає їм нові знання, сприяє залученню їх до творчої, дослідницької діяльності.

Висновки. Як свідчить практика діяльності Слов'янського педагогічного ліцею, під час захисту учнівських досліджень високо оцінені творчі здібності учнів, неординарність та завзятість, з якою виконувались проекти, неодмінно спонукає учнів, випускників ліцею до подальшої наукової діяльності, допомагає визначитися із фахом в галузі вивчення іноземних мов.

Завдання сучасного вчителя іноземних мов – управляти процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості школяра, розвивати його уяву, асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв'язувати дедалі складніші творчі завдання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арванітопуло Е.Г. Навчальні проекти з іноземної мови для учнів старшої школи / Е.Г. Арванітопуло // Іноземн. мови. – 2007. – № 1. – С. 14–19.
2. Борисова Р.Г. Проектная деятельность учащихся в общеобразовательной школе / Р.Г. Борисова // Иностр. яз. в шк. – 2007. – № 8. – С. 31–35.
3. Гавриш Н.В. Наукова-дослідна діяльність студентів як інтеґруючий фактор у процесі професійної підготовки фахівців у педагогічному університеті / Н.В.Гавриш, В.В. Прошкін, Т.Г. Сущенко // Освіта Донбасу. – 2007. – № 3 (122). – С. 60–63.
4. Нова українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/52062/.

5. Ніколаєва С.Ю. Проектна робота “Europe is more than you think” для учнів старшої школи / С.Ю. Ніколаєва // Іноземн. мови. – 2006. – № 1. – С. 3–16.
6. Подосиннікова Г.І. Використання методу проектів для формування професійно-педагогічної компетенції у студентів вищих мовних навчальних закладів / Г.І. Подосиннікова, Ю.Г. Безвін // Іноземн. мови. – 2006. – № 1. – С. 30–37.
7. Прус О.М. Метод проектів у вивченні англійської мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://timso.koippo.kr.ua/hmura13/prus-olena-mykolajivna-metod-proektiv-u-vyvchenni-anhlijskoji-movy/. – Назва з екрану.
8. Сокол И.А. Проект как метод реализации коммуникативного подхода в обучении иностранному языку / И.А.Сокол // Иностр. яз. в шк. – 2008. – № 1. – С. 16–20.
9. Шишова И.Е. Проектная работа в обучении одарённых детей иностранному языку / И.Е. Шишова // Иностр. яз. в шк. – 2008. – № 1. – С. 21–27.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2017.

ШАШКИНА Елена
учитель высшей категории, учитель английского языка Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области
ул. Добровольского, д.1., м. Славянск, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: elgayza@gmail.com
РАТУШНАЯ Елена
учитель высшей категории, учитель немецкого языка Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области
ул. Добровольского, д.1., м. Славянск, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: ratusnaaelena99@gmail.com

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Резюме. В статье определены место и роль исследовательской деятельности в процес се изучения иностранных (английского и немецкого) языков как необходимой составляющей формирования у школьников компетентности общения на иностранных языках, что является наиболее актуальным в русле внедрения идей Новой украинской школы, поскольку современное реформирование образования в Украине требует от педагогов качественно новых подходов к обучению и воспитанию молодежи, междисциплинарного синтеза и объемного полипредметного системного видения, широкого внедрения методов

преподавания, основанных на сотрудничестве – групповых заданий, исследовательских проектов, экспериментальной деятельности.

В статье описаны проектные задания по английскому и немецкому языкам для учеников 8-11 классов на примере деятельности Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области; обозначены перспективы исследовательской деятельности в этом направлении.

Ключевые слова: исследовательская компетентность, проектная деятельность, научно-исследовательская деятельность.

SHASHKINA Olena

a teacher of the highest category, teacher of English language of Slovyansk Pedagogical lyceum of the Slovyansk City Council of Donetsk region.

1 Dobrovolskogo Str., Slovyansk, Donetsk region, Ukraine, 84100

E-mail: elgayza@gmail.com

RATUSHNA Olena

a teacher of the highest category, teacher of German language of Slovyansk Pedagogical lyceum of the Slovyansk City Council of Donetsk region.

1 Dobrovolskogo Str., Slovyansk, Donetsk region, Ukraine, 84100

E-mail: ratusnaaelena99@gmail.com

ACTUAL PROBLEMS OF FORMING THE RESEARCH COMPETENCE OF STUDENTS IN THE PROCESS OF STUDYING FOREIGN LANGUAGES

Summary. The article defines the place and role of research activity in the process of studying foreign (English and German) languages as a necessary component of the formation of the competence of communicating in foreign languages among schoolchildren, which is the most relevant in the context of introducing the ideas of a New Ukrainian School, because modern education reform in Ukraine requires qualitatively new approaches to the education and upbringing of youth, interdisciplinary synthesis and voluminous poly-subjective systemic vision, wide the introduction of teaching methods based on collaboration (group assignments), research projects, and pilot activities from teachers.

The article describes the project assignments in English and German for pupils of grades 8-11 on the example of the Slovyansk Pedagogical lyceum of the Slovyansk City Council of Donetsk region. The prospects for research in this direction are outlined.

Keywords: research competence, project activity, research activity.

Abstract. The rapid socio-economic progress that has recently taken place in Ukraine contributes to the reform of the education system. Most modern

school curricula aim to encourage students' initiative, independence of thinking; development of imagination, research skills in all disciplines. A prerequisite for learning is the introduction of such techniques that effectively reveal the potential of students, their intellectual, creative and moral qualities, and contribute to enhancing the motivation to learn foreign languages, intensify cognitive activity of students, and encourage creative search and self-improvement, since foreign language as an educational discipline contributes to creating the conditions necessary for the development of cultural and personal qualities of students. Design and research work is one of the means of activating cognitive activity of students and intensifying the learning process.

Particularly relevant is the problem of project activities in the context of the Concept of a New Ukrainian School (NES), since the current reform of Ukrainian education requires from teachers a qualitatively new approach to youth education and upbringing, interdisciplinary synthesis and a bipartite, polyproject system vision, the broad involvement of teaching methods based on cooperation such as group tasks, research projects, experimental activities, etc.

The purpose of the article is to study the problem of increasing the motivation of students to study foreign languages through their involvement in research activities (on the example of experience of Slovyansk Pedagogical lyceum of the Slovyansk City Council of Donetsk region).

The result of fruitful training of pupils of lyceum in project work in sections of English and German languages of a territorial branch of Small Academy of Sciences of Ukraine is writing of research works under the direction of a teacher, the results of which students present during the city, regional, all-Ukrainian stages of the competition-defense. Involving students in the search process is the most important means to improve foreign languages, to learn the world, to develop the personality as the highest value of society. By offering students a kind of job as a research work, we develop the students' ability to see contradictions; to formulate the problem, to set the purpose and objectives of the research; to choose and use research methods, to collect and analyze information, to plan independently activities in stages, to test the hypothesis, to justify their own point of view, and to evaluate their own activities.

According to the practice of the Slovyansk Pedagogical lyceum, during the protection of pupils' research works pupils' creative abilities, extraordinary and perseverance, with which the projects were carried out, are appreciated highly. This necessarily prompts students, graduates of lyceum to further scientific activity, helps to determine the specialty in the study of foreign languages.

The task of a modern foreign language teacher is to manage the processes of creative search, ranging from simple to complex, to create situations that contribute to the creative activity and direction of the student, to develop his

imagination, associative thinking, ability to understand the patterns, desire to improve constantly, and solve more complex creative tasks.

REFERENCES

1. Arvanitopulo E.H. Foreign language learning projects for senior high school students/ E.H. Arvanitopulo // Inozem. movy. – 2007. – № 1. – P. 14–19. [in Ukrainian].
2. Borysova R.H. Project activities of students in the general education school / R.H. Borysova // Inostr. yaz. v shk. – 2007. – № 8. – P. 31–35. [in Russian].
3. Havrysh N.V. Scientific research activity of students as an integrative factor in the process of professional training of specialists at a pedagogical university / N.V. Havrysh, V.V. Proshkin, T.H. Sushchenko // Osvita Donbasu. – 2007. – № 3 (122). – P. 60–63. [in Ukrainian].
4. New Ukrainian School [Electronic Resource]. – Access mode: http://osvita.ua/school/52062/.
5. Nikolaieva S.U Project work «Europe is more than you think» for senior high school students / S.U. Nikolaieva // Inozem. movy. – 2006. – № 1. – P. 3–16. [in Ukrainian].
6. Podosynnikova H.I. Using the method of projects for the formation of vocational and pedagogical competence among students of higher linguistic schools / H.I. Podosynnikova, U.H. Bezvin // Inozem. movy. – 2006. – № 1. – P. 30–37. [in Ukrainian].
7. Prus O.M. Method of projects in the study of English [Electronic resource]. – Access mode: http://timso.koippo.kr.ua/hmura13/prus-olena-mykolajivna-metod-proektiv-u-vyvchenni-anhlijskoji-movy/. – Title from the screen. [in Ukrainian].
8. Sokol I.A. The project as a method of implementing a communicative approach in teaching a foreign language / I.A.Sokol // Ynostr. yaz. v shk. – 2008. – № 1. – P. 16–20. [in Russian].
9. Shyshova I.E. Project work in teaching gifted children a foreign language / I.E. Shyshova // Inostr. yaz. v shk. – 2008. – № 1. – P. 21–27. [in Russian].

(Переклав на англ. Шашкіна О.М. – учитель англійської мови, учитель вищої категорії Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області)

УДК: 821.161.2'06-14.09:172

БАБЕНКО Оксана

кандидат педагогічних наук, учитель-методист, директор Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області,

вул. Добровольського, б.1, м.Слов'янськ Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: obabenko2002@gmail.com

КАЛМИКОВА Ольга

учениця 10 класу Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області,

вул. Добровольського, б.1, м.Слов'янськ Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ПАТРІОТИЧНОЇ ЛІРИКИ (ЗА ЗБІРКОЮ ВОЛОДИМИРА ШОВКОШИТНОГО «ЗАПАЛИ СВІЧУ»)

Анотація. У статті досліджено сучасну українську патріотичну лірику – тематичний різновид громадянської лірики, у якому автор ідентифікує себе як члена нації, виявляє високий ступінь національної самосвідомості, розкриває сутність любові до Батьківщини як вищий смисл свого громадянського існування і відповідальності за її долю – на прикладі збірки «Запали свічу» сучасного українського поета Володимира Шовкошитного; здійснено текстовий аналіз поезій збірки на предмет виявлення в ній зразків патріотичної лірики; визначення системи образів поетичних творів.

Визначено, що для патріотичної лірики В. Шовкошитного характерними є образ України; ліричного героя-українця; образи народу й українців; друга і ворога-чужинця; національні історичні образи. Смисловий, емоційний вплив поетичного слова В. Шовкошитного на читача посилюється за рахунок активного вживання символів (передусім міфологічних, космогонічних); тропів (епітетів, метафор, порівнянь); синтаксичних фігур (риторичних звертань, риторичних питань).

Ключові слова: патріотична лірика, громадянська лірика, система образів, поетичні символи.

© Бабенко О., Калмикова О., 2017

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сучасна політична ситуація в Україні є каталізатором багатьох процесів у суспільстві, сприяє формуванню нового світогляду особистості, коли йде зміна її цінностей та ціннісних орієнтацій.

Особливої актуальності набувають сьогодні твори, змістом яких є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Тож передусім виникає потреба долучитися до вивчення найкращих творів, автори яких найважливішим завданням свого життя вважають нести слово правди про Україну, заклик до дії і боротьби, відкривати серця людські і «вчити патріотизму». Саме до таких митців належить сучасний український поет, прозаїк, публіцист Володимир Шовкошитний. Необхідність дослідження патріотичної лірики як літературознавчої дефініції, поетичної творчості В. Шовкошитного в контексті проблеми розгляду художніх особливостей сучасної української патріотичної лірики, її системи образів обумовлює актуальність статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане дослідження даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Як літературознавча категорія патріотична лірика досліджена вкрай недостатньо. Сучасні наукові видання подають переважно від чотирьох (пейзажна, інтимна, громадянська, філософська [Ткаченко А., 2003], [Іванишин В., 2010]) до шести (пейзажна, інтимна, громадянська, філософська, сатирична, релігійна [Ференц Н., 2011] видів (жанрів [Іванишин, 2010]) лірики, розподіляючи її тематично. Більшість дослідників не виділяють патріотичну лірику як тематичний різновид:

- «У творах громадянської лірики йдеться про події суспільно-політичного життя, оспівуються постаті відомих історичних осіб, виявляються *патріотичні почуття*, любов до Батьківщини («Заповіт» Т. Шевченка)» [1, с. 286].
- Громадянська лірика – умовна назва ліричних творів, в яких актуалізовано соціальні та *національні мотиви... Громадянська лірика постає ефективним засобом відродження нації на своїй онтологічній основі* [2, с. 169].

Актуальним у контексті проблематики статті є визначення громадянської лірики, яке подає Н.Ференц: «у вивченні ліричних творів часто використовується тематична класифікація… Громадянська лірика – розкриває суспільно-національні питання і почуття («Золотий гомін П. Тичини, «Любіть Україну» В. Сосюри, «Любому парламенту» П. Скунця. У громадянській ліриці можна виділити суспільно-політичну

(«Антиглобалістичне» П.Скунця) і *патріотичну* («Мені однаково» Т. Шевченка)» [3; 4].

З огляду на вищезазначене, ми уточнимо визначення патріотичної лірики таким чином: *патріотична лірика* – тематичний різновид громадянської лірики, у якому автор ідентифікує себе як члена нації, виявляє високий ступінь національної самосвідомості, розкриває сутність любові до Батьківщини як вищий смисл свого громадянського існування і відповідальності за її долю.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз поезій збірки В. Шовкошитного «Запали свічу» на предмет виявлення в ній зразків патріотичної лірики; визначення системи образів поетичних творів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Матеріалом дослідження стали тексти поезій Володимира Шовкошитного – сучасного українського поета, прозаїка, публіциста, громадського, політичного та державного діяча, доктора філософії в галузі політології, народного депутата України І скликання, ліквідатора наслідків аварії на ЧАЕС, президента Міжнародної організації «Союз Чорнобиль» (1990–2003), першого заступника Голови Національної спілки письменників України (НСПУ); лауреата Літературної премії імені О. Бойченка (1987), Літературної премії імені М. Островського (1988), Міжнародної літературної премії імені Миколи Гоголя «Тріумф» (2015).

Нами здійснено текстовий аналіз поезій Володимира Шовкошитного, що увійшли до збірки «Запали свічу», з метою виокремлення патріотичної лірики у творчості автора.

Як патріотичну лірику збірки нами визначено **34 поезії**.

Головним образом, розкритим у досліджуваних поезіях, є персоніфікоівний **образ України,** яку автор називає *ненькою* [5, с. 201], *своєю безгрішною любов'ю* [5, с. 19], *всеправедною матір'ю, зигзицею, зозулею* [5, с. 233], *вічною величчю духу* [5, с. 253]. Образ України – смисловий, емоційний, композиційний центр усіх поезій В. Шовкошитного. Саме він забезпечує композиційну єдність текстового матеріалу.

У більшості поезій В.Шовкошитного виражено ***чітку самоідентифікацію ліричного героя як українця – частину великої нації****: Я – Українець! Тим живу й горджусь…* [5, с.253].

Автор вибудовує образ Вітчизни, сповнений то болем і розпачем: *Україною серце болить* [5, с. 87], *тільки Україною журюся* [5, с. 100], то надією й вірою в її майбутнє: *заграє Україна між світів* [5, с. 241].

Численні заклики ліричного героя до України й українців щирі й емоційні: *...повстань, Україно! Вставай, Українцю!* [5, с. 239]; *...жити*

час – для тебе [Україно] *і в тобі!* [5, с. 133]; *…єднаймося, у кого в груди б'є незледачіле українське серце!* [5, с. 241]; *… гуртуймося, Братове-Українці! Лиш через терни шлях веде до зір*. [5, с. 242]; *…повір Вкраїні! Й зійде колос, брате! Лишень люби її, як я люблю!* [5, с. 252].

У поезіях яскраво виражено **образ ліричного героя-борця за Україну** Безумовно, автор є прототипом створеного ним художнього образу. Саме він ототожнює себе із захисником України, будує монологи як сповідь Батьківщині, що визначає цей образ як найвищу цінність поета:

…Стану, як прапрадід, на сторожі
Бідами побитої землі,
Світ од світу буду боронити… [5, с. 21];

…Якби мені добратися туди,
Де сонцесяйне світло зветься
…Україні Вкраїну несу
Через бій попри біль,
Через глум попри сум
Україну несу Україні… [5, с. 217];

…Жив, як міг, отож, і не тужу,
Бо й на мить не зрадив України [5, с. 84];

…Живу, неначе на скаку скакун.
І тільки Україною журюся [5, с. 100];

…Все у грудях на попіл зотліло –
Україною серце горить… [5, с. 87];

Богом,
Я б на колінах за Його порогом
Просив спасти Вкраїну од біди… [5, с. 81];

…В моєму серці біль її народу
Народжує не розпач, а вірші.
Бо жити з Україною в душі –
Це значить вести битви за свободу. [5, с. 241];

…Я все віддам за Україну. Все!
Собі лишу свою скорботну душу [5, с. 230];

…Сприймаю, наче знак біди –
Беззахисність мого народу [5, с. 240];

…Не побоюсь, не затужу
і безталанну не покину
свою любов і Україну
візьму з собою за межу [5, с. 89].

Автор розділяє поняття «народ» і «Українці». Як правило, образ народу поет змальовує як сіру масу, що не має національної належності, забула свої витоки, коріння:

…Захищати людство від людей,
що й донині залишились жити
звірами в чагарниках ідей… [5, с. 21];

…Смиренний дух – наділ рабів,
незламний дух – слуга народу:
лиш він дає йому свободу –
найбільший із земних

…догоря в багатті самозречень
народ, що не доріс до каяття… [5, с. 24];

…Та дуже тяжко жити в Україні
без України – в безнадії мрій,
коли сліпі й глухі, за строєм стрій
бредуть по ній німі раби понині… [5, с. 133];

скарбів!
Мовчить народ. Як онімів. [5, с .243];

…Народ мій спить. Моє село
чума зневіри покосила.
І мовчки спить народна сила… [5, с. 240];

…Мовчиш? Немов обпився дурману.
Неначе й слова вимовить не годен.
Чи то лихий наслав такуману
на тебе, мій змоскалений народе? [5, с. 245].

Поет бачить народ як спільноту, що тяжко шукає шлях до самоідентифікації:

…Ще впівсили горить свіча
Оскверненої сили народу,
Ще виборюємо свободу
В королівстві кривих свічад [5, с. 236];

…Душі на злеті обрубали крила,
Народну силу скинули в свисток.
І знову край мій ніч липка накрила,
І (вкотре) замість поступу – урок. [5, с. 238];

…Тож схаменись, народе мій! Пора.
Орда заброд – твій найлютіший ворог! [5, с. 246].

Зі словом «українці» Володимир Шовкошитний асоціює **національно свідомих людей**. Тому й слово «Українці» автор уживає лише з великої літери:

…І Бог побачить – ти у Нього є,
Коли в тобі впізнає Українця. [5, с. 91];

…Народ мій Українським зветься,
Бо в битвах зброї та умів,
В одвічному безумстві герцю,
У смертному шаленстві криць
Собі украяти зумів
Те, що повік не продається [5,

…Гуртуймося, Братове-Українці!
Лиш через терни шлях веде до зір.
Вставай, кому свобода небайдужа!
Ходімо поруч – до плеча плече.
Бо лиш тоді пощезне люта стужа,
Як Українське сонце припече! [5, с. 242];

…Хай знає ворог – Українці ми!
І попри всі залишимось собою! [5,

с. 210];

с. 244];

…Повстань, Україно! Вставай, Українцю!
Нам пута принесли здаля.
Укажемо разом на двері чужинцю: це – наша
країна! Це – наша земля! [5, с. 239].

Так само з великої літери В.Шовкошитний подає численні епітети зі словом «український»: *Український Народ* [5, с. 210], *Українська Доля* [5, с. 241], *Українське сонце* [5, с. 242].

Частина поезій автора має **покликання на Шевченка, історію України чи фольклор**, що підтверджує міцне національно-культурне підґрунтя досліджуваної лірики:

…Сиди і жди якогось Вашингтона.
А краще б Гонту і Залізняка:
Коли не діє вищий сенс Закону,
Нехай не схибить месника рука! [5, с .238];

…Ми тую червону калину Підіймемо,
А ми нашу славну Україну
Гей-гей розвеселимо! [5, с. 201];

Чому до схід сонця ножів не святила?
Чи предків розвіявся слід?
Ти чуєш, як стогне Тараса Могила
І кличе його заповіт? [5, с. 239];

…Постій, сирото, біля Вічного Дуба,
Богдана і Гонту поклич.. [5, с. 239];

…В моєму серці лютість Богуна
І літость прадіда Антона Шила. [5, с. 244].

Окреслено в поезіях **образи друга й ворога:**

…Бо друг є друг. А брат є Брат!
І брат завжди прикриє спину!
А ворог шкодить до загину – тож поміркуємо стократ,
З ким будувати Україну. [5, с. 39];
Укажемо разом на двері чужинцю:
це – наша країна! Це – наша земля! [5, с. 239];

…Орда заброд – твій найлютіший ворог! [5, с. 246];

… та не забудемо загроз
орди зі Сходу передовсім [5, с. 39];
…Все, що втратив колись по бездушних *росіях*,
Україні у спадщину хай відійде [5, с. 224].

Система символів патріотичної лірики В. Шовкошитного має яскраво виражене національне спрямування, є водночас і знаряддям, і мірилом його світогляду.

Зазначимо, що поет активно використовує символи, через які виражено особливості національного бачення дійсності. Найактивніше В. Шовкошитний звертається до біблійної символіки, що, безумовно, відображає і духовно-особистісний світ поета, і його патріотичні почуття, уявлення про сучасне добро і зло для Вітчизни.

Смисловий, емоційний вплив поетичного слова В. Шовкошитного посилюється за рахунок активного вживання символів (передусім міфологічних, космогонічних); тропів (епітетів, метафор, порівнянь); синтаксичних фігур (риторичних звертань, риторичних питань), що виразно демонструють індивідуальний стиль автора, його високу патріотичну естетику.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. На основі дослідження літературознавчого аспекту обраної нами проблеми художніх особливостей сучасної української патріотичної лірики, аналізу збірки В.Шовкошитного зауважимо: патріотична лірика є на сьогодні малодослідженою проблемою сучасного літературознавства, однак поетичні твори, що лягли в основу збірки Володимира Шовкошитного «Запали свічу» являють собою найкращі зразки сучасної патріотичної лірики.

Для патріотичної лірики Володимира Шовкошитного характерними є образ України; ліричного героя-українця, що активно бореться за національну свободу держави; образи народу (несвідомої маси людей) й українців (свідомих борців за майбутнє країни); друга і ворога-чужинця; національні історичні образи (Б. Хмельницького, І. Богуна, І. Гонти, М. Залізняка).

Смисловий, емоційний вплив поетичного слова В. Шовкошитного на читача посилюється за рахунок активного вживання символів (передусім міфологічних, космогонічних); тропів (епітетів, метафор, порівнянь); синтаксичних фігур (риторичних звертань, риторичних питань).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред.. Олександра Галича. – Київ: Либідь, 2001. – 488 с.
2. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Т.Гром'яка, Ю.І.Коваліва, В.І.Теремка. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 752 с. (Nota bene).
3. Ференц Н.С. Основи літературознавства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.big-lib.com/book/59_Osnovi_literatyroznavstva.
4. Ференц Н.С. Теорія літератури і основи естетики: навч. посіб. / Н.С. Ференц. – К. : Знання, 2014. – 511 с. – (Вища освіта XXI століття).

5. Шовкошитний В. Запали свічу. Поезія / В.Шовкошитний. – Київ, Український пріоритет, 2015. – 256 с.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2017.

БАБЕНКО Оксана

кандидат педагогических наук, учитель-методист, директор Славянского педагогического лицея Славянского городского советв Донецкой области,

ул. Добровольского, д.1, г.Славянск Донецкая обл., 84100, Украина

E-mail: obabenko2002@gmail.com

КАЛМЫКОВА Ольга

ученица 10 класса Славянского педагогического лицея Славянского городского советв Донецкой области,

ул. Добровольского, д.1, г.Славянск Донецкая обл., 84100, Украина

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОЙ ПАТРИОТИЧЕСКОЙ ЛИРИКИ (НА МАТЕРИАЛЕ СБОРНИКА ВЛАДИМИРА ШОВКОШИТНОГО «ЗАЖГИ СВЕЧУ»)

Резюме. Статья посвящена исследованию украинской патриотической лірики – тематической разновидности гражданской лирики, в которой автор идентифицирует себя как члена нации, проявляет высокую степень национального самосознания, раскрывает сущность любви к Родине как высший смисл свого гражданского существования и ответственности за ее судьбу – на примере сборника «Зажги свечу» современного украинского поэта Владимира Шовкошитного; проведен текстовый анализ поэзий сборника на предмет выявления в нем образцов патриотической лирики; сформирована система образов поэтических призведений.

Определены характерные для патриотической лирики В. Шовкошитного образы: Украины, лирического героя-украинца, народа и украинцев, друга и врага-чужака, национальные исторические образы. Смысловое, эиоциональное влияние поэтического слова В. Шовкошитного на читателя усиливается за счет активного употребления символов (прежде всего мифологических, космогонических), тропов (эпитетов, метафор, сравнений), синтаксических фигур (риторических обращений, риторических вопросов).

Ключевые слова*:* патриотическая лирика*,* гражданская лирика, система образов, поэтические символы.

BABENKO Oksana

a candidate of pedagogical sciences, a teacher-methodist, director of Slovyansk

Pedagogical lyceum of Slovyansk City Council in Donetsk region,

1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region,84100,Ukraine.
E-mail: obabenko2002@gmail.com
KALMYKOVA Olga
10th grade student of Slovyansk Pedagogical lyceum of Slovyansk City Council in Donetsk region
1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region,84100,Ukraine.
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ART PECULIARITIES OF MODERN PATRIOTIC LYRICS (ON THE MATERIAL OF VLADIMIR SHOVKOSHITNY'S COLLECTION " LIGHT A CANDLE")

Summary. The article is devoted to the study of Ukrainian patriotic literature, a thematic variety of civic lyrics, in which the author identifies himself as a member of the nation, shows a high degree of national self-consciousness, reveals the essence of love for the Motherland as the highest sense of his civic existence and responsibility for the destiny on the example of the collection "Light a Candle " of modern Ukrainian poet Vladimir Shovkoshitny. A textual analysis of the poetry of the collection has been carried out to identify patriotic lyrics in it. A system of images of poetic creations has been formed .

Peculiar images for the patriotic lyrics of V. Shovkoshytnyi have been identified. They are Ukraine, the lyrical hero-Ukrainian, the people and Ukrainians, friend and enemy-alien, national historical images. The semantic, eontational influence of V. Shovkoshitnyi's poetic word on the reader is enhanced by the active use of symbols (primarily mythological, and cosmogonic), tropes (epithets, metaphors, and comparisons), syntactic figures (rhetorical addresses, and rhetorical questions).

Key words: patriotic lyrics, civil lyric, poetry, image system, poetic symbols.

Abstract. The current political situation in Ukraine is a catalyst for many processes in society. It contributes to the formation of a new outlook of a personality, when there is a change in his values and value orientations.

Today the works the content of which is love for the Motherland, loyalty to its people, pride for the national culture are of particular relevance. Therefore, first of all, there is a need to be engaged in the study of the best works, whose authors who consider the most important task of their life is to bear the word of truth about Ukraine, the call to act and struggle, to open the hearts of men and to "teach patriotism."A modern Ukrainian poet, prose writer, publicist Vladimir Shovkoshytnyi belongs to such artists. The relevance of the article is stipulated by the necessity of studying patriotic lyrics as literary definition, poetic creativity V. Shovkoshitin in the context of the problem of considering the artistic peculiarities of modern Ukrainian patriotic lyrics, and its system of images.

As literary criticism, patriotic lyrics have been scarcely investigated. Most researchers do not distinguish patriotic lyrics as a thematic kind.

In this article we define the definition of patriotic lyrics as following: patriotic lyrics is a thematic kind of civic lyrics in which the author identifies himself as a member of the nation, reveals a high degree of national consciousness, reveals the essence of love for the Motherland as the supreme meaning of his civic existence and responsibility for her fate.

The material of the research was the texts of poetry by Vladimir Shovkoshytnyi, a contemporary Ukrainian poet, prose writer, publicist, public, political and state figure, included in the collection " Light a Candle", in order to distinguish patriotic lyrics in the work of the author.

We have identified 34 poetry as a patriotic lyric of the collection.

The basis of the textual analysis of the poetic work of V. Shovkoshytnyi is the information on national archetypes as a system of works of images, existential as individual values and orientations of the author, symbols as expressions of the essence of national existence, which is a reflection of the spiritual and personal world of the poet, his patriotic feelings.

For the patriotic lyrics of Volodymyr Shovkoshytnyi the image of Ukraine; a lyrical Ukrainian hero, who is actively fighting for the national freedom of the state; images of the people (the unconscious mass of people) and Ukrainians (conscious fighters for the future of the country); friend and the enemy-stranger; and national historical images (B. Khmelnitsky, I. Bogun, I. Gonty, M. Zalizniak) are typical.

The semantic, emotional influence of the poetic word of V.Shovkoshytnyi on the reader is amplified by the active use of symbols (primarily mythological, and cosmogonic); tropes (epithets, metaphors, and comparisons); syntactic shapes (rhetorical appeals, and rhetorical questions).

REFERENCES

1. Halych O., Nazarets V., Vasyliev E.Theory of Literature: Textbook/Za nauk. red.. Oleksandra Halycha. – Kyiv: Lybid, 2001. – 488 p. [in Ukrainian].
2. Literary dictionary-reference book / za red. R.T.Hromiaka, Yu.I.Kovaliva, V.I.Teremka. – K.: VTs «Akademiia»,2006. – 752 p. (Nota bene) [in Ukrainian].
3. Ferents N.S. Fundamentals of Literary Studies [Electronic resource]. - Access mode: http://www.big-lib.com/book/59_Osnovi_literatyroznavstva [in Ukrainian].
4. Ferents N.S. Theory of Literature and Fundamentals of Aesthetics: Teaching. manual / N.S. Ferents. – K. : Znannia, 2014. – 511 p. – (Vyshcha osvita XXI stolittia) [in Ukrainian].

5. Shovkoshytnyi V. Light a Candle Poeziia / V. Shovkoshytnyi. – Kyiv, Ukrainskyi priorytet, 2015. – 256 p. [in Ukrainian].

(Переклав на англ. Шашкіна О.М. – учитель вищої категорії, учитель англійської мови Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області)

УДК 004.588:575.21

БОЙКО Ольга

учитель інформатики Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області,

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: bojko.olga.1810@gmail.com

СИЗОНОВ Олександр

учень 11 класу фізико-математичного напряму навчання за профілем «математика, фізика» Слов'янської педагогічного ліцею Слов`янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

СТВОРЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ФЕНОТИПУ ЛЮДИНИ

Анотація. З початком промислового виготовлення комп'ютерів та їх появою в освітніх установах виник новий напрям у педагогіці – комп'ютерні технології навчання. Сьогодні в освітніх установах використовують багато комп'ютерних навчальних програм, але майже ніде немає програм для визначання фенотипу людини, що можна активно використовувати у процесі вивчення біології та антропології.

Статтю присвячено детальному аналізу комп'ютерних навчальних програм. Розкрито проблеми, пов'язані з технологіями створення комп'ютерних навчальних програм. Розкрито методику створення навчальної довідково-інформаційної програми для визначення фенотипу людини.

Ключові слова: комп'ютерні навчальні програми, технології створення, фенотип.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Створення та вдосконалення комп'ютерів зумовило створення нових технологій у різних галузях наукової та практичної діяльності. Однією з таких галузей стала

© Бойко О., Сизонов О., 2017

навчальна діяльність: процес передачі систематизованих знань, навичок і вмінь від одного покоління до іншого. Будучи сама по собі потужною інформаційною галуззю, осередком використання різних класичних (не комп'ютерних) інформаційних систем, освітня система використовує можливості сучасних технологій. Активно виникають нетрадиційні інформаційні системи, пов'язані з навчанням; такі системи природно називати інформаційно-навчальними.

З початком промислового виготовлення комп'ютерів та їх появою в освітніх установах виник новий напрям у педагогіці – комп'ютерні технології навчання.

Завдяки впровадженню сучасних інформаційних технологій в освітніх закладах сьогодні неможливо уявити собі роботу вчителя без використання персонального комп'ютера (ПК). У системі навчання комп'ютер посідає чільне місце. На відміну від інших технічних засобів, ПК не тільки відображає, але запам'ятовує й обробляє інформацію. За допомогою комп'ютера може бути реалізований найбільш важливий дидактичний принцип індивідуалізації навчання, що дає змогу використовувати цей технічний засіб не тільки для викладу досліджуваної інформації, але й для систематизації управління навчальною діяльністю [5; 7].

Сьогодні в освітніх установах використовують багато комп'ютерних навчальних програм (КНП) з різних предметів, але майже ніде немає програм для визначання фенотипу людини, що можна активно використовувати у процесі вивчення біології та антропології.

Фенотип людини є одним із важливих факторів у наукових дослідженнях організму людини, необхідним у дослідженнях з антропології. У статті ми опишемо технології створення програми для визначення фенотипу людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане дослідження даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. На сьогодні створення комп'ютерних навчальних програм і використання їх у навчальних закладах стає дуже актуальним. Ця проблема знаходить свого відображення у науково-практичних дослідженнях І. Завадського, Н. Прокопенко, О. Кореганової, Г. Лаврентьєвої [3; 4], які зауважують, що комп'ютерні навчальні програми (КНП) – це електронні навчальні ресурси, призначені для самостійної роботи учнів з навчальним матеріалом. Виконані в діалоговому режимі, програми містять теоретичний матеріал, розв'язання типових завдань і пояснювальні приклади (у тому числі інтерактивні), графічні та анімаційні матеріали, тести для самоконтролю та контролю

знань. Проте існує й інше визначення цього терміна. Комп'ютерна навчальна програма – це програмний засіб, призначений для розв'язання певних педагогічних завдань, що має предметний зміст і орієнтований на взаємодію з учнем [4; 5].

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – на основі детального аналізу комп'ютерних навчальних програм та технологій їх створення описати розроблену авторську навчальну довідково-інформаційну програму для визначення фенотипу людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фенотип – це сукупність зовнішніх і внутрішніх ознак організму, набутих у результаті онтогенезу (індивідуальний розвиток). Усі клінічно визначувані ознаки індивіда – зріст, вага тіла, колір очей, форма волосся, група крові тощо – є фенотипними.

Незважаючи на строге визначення, концепція фенотипу має деякі невизначеності. По-перше, більшість молекул і структур, що кодуються генетичним матеріалом, непомітні в зовнішньому вигляді організму, хоча є частиною фенотипу. Наприклад, це стосується груп крові людини. Тому розширене визначення фенотипу має містити характеристики, що можуть бути виявлені технічними, медичними або діагностичними процедурами. Подальше, більш радикальне, розширення може містити набуту поведінку або навіть вплив організму на навколишнє середовище й інші організми [6].

Програма для визначення фенотипу людини створена з метою використання у навчальній та дослідницькій діяльності з антропології та біології.

Проаналізувавши подібні програмні продукти, якими є в основному он-лайн калькулятори, котрі не дають стовідсоткового результату, ми можемо з упевненістю сказати, що наш програмний продукт є першою спробою створення програми саме для визначення фенотипу людини, оскільки вчені й сьогодні визначають фенотип людини теоретично.

Після запуску програми на екрані монітора висвічується вікно з вісьмома комірками (ознаками), в яких потрібно обрати необхідні дані. Після цього потрібно натиснути кнопку «Получить результат», і програма автоматично видасть можливі фенотипи людини.

Першим кроком до створення програми стало формування таблиці в Excel, у якій було виконано аналіз фенотипів за вісьмома ознаками, визначеними вченими О. Рогинським, М. Левиним:

- зріст,
- висота голови,
- кефальний індекс,
- колір очей,
- колір волосся,

- форма потилиці,
- нахил очної щілини,
- спинка носу.

Сама програма була створена засобами мови Python, для графічного інтерфейсу використовувався модуль Tkinter.

Програма складається з декількох частин:

- функція добору за певними ознаками;
- графічний інтерфейс;
- функція, що при натисненні кнопки збирає введені користувачем дані, пропускає їх через функції визначення фенотипів та видає отриманий результат.

1. *Функції для відбору за ознаками*

Ця частина програми працює за принципом перетину множин. Вона приймає множину можливих фенотипів людини та ознаку, а після цього видає перетин множини можливих фенотипів та множини фенотипів, що мають певну ознаку.

```
defhair(base, hair):
hair1={'западныйбалтид', 'восточныйбалтид', 'протобалтид', 'скандо-нордид', 'фалид', 'восточныйнордид', 'норид', 'трёндер', 'балтид', 'борреби'}#белокурый
   #светло-русый
hair2={'западныйбалтид', 'восточныйбалтид', 'протобалтид', 'скандо-нордид', 'фалид', 'восточныйнордид', 'норид', 'трёндер', 'балтид', 'борреби', 'кельтскийнордид', 'брюнн', 'субнордид'}
   #средне-русый
hair3={'западныйбалтид', 'восточныйбалтид', 'протобалтид', 'скандо-нордид', 'фалид', 'восточныйнордид', 'норид', 'трёндер', 'балтид', 'борреби', 'кельтскийнордид', 'брюнн', 'субнордид'}
#рыжевато-русый
hair4={'иранид', 'кавкассионский тип'}
   #темно-русый
hair5={'уралоид', 'кавкассионский тип','фалид', 'понтид', 'атланто-медитеррианид', 'медитеррианид','динарид', 'горид', 'трёндер', 'кельтский нордид', 'альпинид', 'борреби','лаппоид','субнордид', 'иранид'}
   #рыжий
hair6={'брюнн'}
   #чёрный
hair7={'уралоид', 'кавкассионский тип', 'понтид', 'атланто-медитеррианид', 'медитеррианид','динарид', 'горид', 'арменоид', 'альпинид', 'туранид', 'лаппоид', 'иранид'}
if hair=='белокурый':
```

```
returnbase.intersection(hair1)
elif hair=='светло-русый':
returnbase.intersection(hair2)
elif hair=='средне-русый':
returnbase.intersection(hair3)
elif hair=='рыжевато-русый':
returnbase.intersection(hair4)
elif hair=='темно-русый':
returnbase.intersection(hair5)
elif hair=='рыжий':
returnbase.intersection(hair6)
elif hair=='чёрный':
returnbase.intersection(hair7)
```

Графічний інтерфейс

Формується назва ознаки, яку потрібно ввести, та показуються радіокнопки, на яких можна обрати тільки один варіант певної ознаки.

Приклад ділянки коду для кольору волосся:

```
lab2 = Label(root, text="Введитесвойцветглаз", font="Arial 15")
lab2.place(x=334, y=0)
eye0.set('чёрный')
rad0 = Radiobutton(root,text="Чёрный",variable=eye0,value='чёрный')
rad0.place(x=334, y=23)
rad1 = Radiobutton(root,text='Темно-карий',variable=eye0,value='темно-карий')
rad1.place(x=334, y=41)
rad2 = Radiobutton(root,text='Светло-карий',variable=eye0,value='светло-карий')
rad2.place(x=334, y=59)
rad3 = Radiobutton(root,text='Желтый',variable=eye0,value='желтый')
rad3.place(x=334, y=77)
rad4 = Radiobutton(root,text='Буро-желто-зеленый',variable=eye0,value='буро-желто-зеленый')
rad4.place(x=334, y=95)
rad5 = Radiobutton(root,text='Зеленый',variable=eye0,value='зеленый')
rad5.place(x=334, y=113)
rad6 = Radiobutton(root,text='Серо-зеленый',variable=eye0,value='серо-зеленый')
rad6.place(x=333, y=131)
rad7 = Radiobutton(root,text='Серый',variable=eye0,value='серый')
rad7.place(x=334, y=149)
```

```
rad8 = Radiobutton(root,text='Серо-голубой' ,variable=eye0,value='серо-голубой')
rad8.place(x=334, y=167)
rad9 = Radiobutton(root,text='Голубой' ,variable=eye0,value='голубой')
rad9.place(x=334, y=185)
rad10 = Radiobutton(root,text='Синий' ,variable=eye0,value='синий')
rad10.place(x=334, y=203)
```

Функція для отримання даних та виведення результату

```
defdisplay(event):
phenotypes={'уралоид', 'западныйбалтид', 'восточныйбалтид', 'протобалтид', 'скандо-нордид', 'кавкассионскийтип', 'фалид', 'понтид', 'восточныйнордид', 'атланто-медитеррианид', 'горид', 'медитеррианид', 'динарид', 'норид', 'трёндер', 'балтид','кельтскийнордид', 'арменоид', 'альпинид', 'брюнн', 'борреби', 'туранид', 'лаппоид', 'субнордид', 'иранид'}
    k=294
for f inrange(0,5):
lab=Label(root, text='          '*5, font='Arial 38')
lab.place(x=0, y=k)
      k+=30
    eye1=eye_color(eye0.get())
    hair1=hair0.get()
    nose1=nose0.get()
    slit1=slit0.get()
    nape1=nape0.get()
    cefal1=cefal0.get()
    head1=head0.get()
    height1=height0.get()
phenotypes=eye(phenotypes, eye1)
phenotypes=nope(phenotypes)
phenotypes=height(phenotypes,height1)
phenotypes=nope(phenotypes)
phenotypes=hair(phenotypes, hair1)
phenotypes=nope(phenotypes)
phenotypes=cefal(phenotypes, cefal1)
phenotypes=nope(phenotypes)
phenotypes=head(phenotypes, head1)
phenotypes=nope(phenotypes)
phenotypes=nape(phenotypes, nape1)
phenotypes=nope(phenotypes)
phenotypes=slit(phenotypes, slit1)
phenotypes=nope(phenotypes)
```

```
phenotypes=nose(phenotypes, nose1)
phenotypes=nope(phenotypes)
ifphenotypes==set():
lab=Label(root, text='Ксожалению, не вышло определить фенотип', font='Arial 15')
lab.place(x=0, y=294)
else:
    y0=294
for j inphenotypes:
lab=Label(root, text=j, font='Arial 15')
lab.place(x=0, y=y0)
        y0+=30
```

Програма для визначення фенотипу людини створена з метою використання у навчальній та дослідницькій діяльності з антропології та біології, вона може бути запущена на будь-якому комп'ютері, де встановлена ОС Windows 10 та Widows 7. При цьому для запуску КНП потрібна установка PythonShell 2.7 та вище, програма вимагає установки додаткової бібліотеки Tkinter. Для того, щоб запустити програму, не потрібна реєстрація.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Створюючи програму для визначення фенотипу людини, ми використовували середовище програмування Python; для графічного інтерфейсу використовувався модуль Tkinter.

Створена програма визначення фенотипу людини призначена для використання у навчальній та дослідницькій діяльності з антропології та біології, пройшла апробацію у процесі навчання учнів 10-11 класів Слов'янського педагогічного ліцею й отримала схвальні відгуки користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Булгаков М.В. Инструментальные системы для разработки обучающих программ. В кн. Компьютерные технологии в высшем образовании. / М.В. Булгаков, Е.Е. Якивчук. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1994 – 196с.
2. Гультяев А.К. Уроки Web-мастера. Технология. Дизайн. Инструменты./ А.К. Гультяев, В.А. Машин. – СПб.: Крона принт, 2001. – 448 с.
3. Жуков В.А. Разработка сценария компьютерной обучающей программы. Учеб. пособ. / В.А.Жуков, И.З.Новик, Е.Л.Плудовская. – СПб. 1992. – 256с.

4. Завадський І.О. Основи баз даних. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://edu-lib.net/informatika/zavadskiy-i-o-osnovi-baz-danih-navchal.
5. Рамальо Лучано. Python к вершинам мастерства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=5197434.
6. Рогинский А. А. Антропология: Учебник для студентов университетов. − 3-е изд., перераб.и доп. / А. А. Рогинский, Н. Г. Левин. – М., Высшая школа, 1978. – 341с.
7. Трапезников С.Н. Компьютерные технологии в высшем образовании. / С.Н. Трапезников. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1994 – 196с.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2017.

БОЙКО Ольга
учитель информатики Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области,
ул. Добровольського, 1, г. Слов'янськ, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: bojko.olga.1810@gmail.com
СИЗОНОВ Александр
ученик 11 класса физико-математического направления обучения Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области
ул. Добровольського, 1, г. Слов'янськ, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

СОЗДАНИЕ КОМПЬЮТЕРНЫХ ОБУЧАЮЩИХ ПРОГРАММ ДЛЯ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ФЕНОТИПА ЧЕЛОВЕКА

Резюме. С началом промышленного изготовления компьютеров и их появлением в образовательных учреждениях возникло новое направление в педагогике − компьютерные технологии обучения. Сегодня в образовательных учреждениях используют много компьютерных учебных программ, но почти нигде нет программ для определения фенотипа человека, которые можно активно использовать в процессе изучения биологии и антропологии.

Статья посвящена детальному анализу компьютерных учебных программ. Раскрыты проблемы, связанные с технологиями создания компьютерных учебных программ. Описана методика создания учебной справочно-информационной программы для определения фенотипа человека.

Ключевые слова: компьютерные обучающие программы, технологии создания, фенотип.

BOJKO Olga

A teacher of informatics of Slovyansk pedagogical lyceum of Slovyansk city council of Donetsk region

1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region,84100,Ukraine.

E-mail: bojko.olga.1810@gmail.com

SYZONOV Oleksandr

student 11 class of mathematical direction of teaching of Slovyansk pedagogical lyceum Slovyansk city council Donetsk region

1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region,84100,Ukraine.

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

CREATING A COMPUTER TRAINING PROGRAM TO IDENTIFY A PERSON'S PHENOTYPE

Summary. With beginning of industrial manufacturing of computers and their emergence in educational institutions a new trend in pedagogy − computer learning technology arose. Today many educational computer programs are used in educational institutions, but there are almost no programs for identifying a person's phenotype which can be actively used in the process of studying biology and anthropology.

The article is dedicated to the detailed analysis of computer training programs. The problems connected with technologies of creation of computer training programs are revealed. The method of creation of educational help-information program for definition of a human phenotype is revealed.

Key words: computer training programs, technologies of creation, phenotype.

Abstract. Today the creation of computer training programs and their use in educational institutions is becoming very relevant. This problem is reflected in the scientific and practical researches of I. Zavadsjkogho, N. Prokopenko, O. Koreghanovoji, Gh. Lavrentjjevoji, who note that computer training programs are electronic educational resources intended for independent work of students with educational material.

The purpose of the article − on the basis of a detailed analysis of computer training programs and their creation technologies to describe a developed author's educational reference information program for determining the human phenotype.

The program for the determination of the human phenotype is designed for use in teaching and research on anthropology and biology.

Having analyzed software products which are mostly on-line calculators, which do not give one hundred percent result we can confidently say that our

software product is the first attempt to create a program specifically to determine the human phenotype, since scientists today determine the human phenotype theoretically.

When the program is started on the monitor screen a window with eight cells (signs) is displayed in which you need to select the necessary data. After that you need to click on the "Get result" button, and the program will automatically give out possible human phenotype.

By creating a program to determine the human phenotype we used the Python programming environment. The graphical interface used the Tkinter module.

A program for the determination of the human phenotype intended for use in educational and research activities in anthropology and biology has been tested in the process of teaching 10−11 grade students of the Slavyansk Pedagogical Lyceum and received positive feedback from users.

REFERENCES

1. Bulgakov, M.V., & Jakivchuk, E.E. (1994). *Instrumental'nye sistemy dlja razrabotki obuchajushhih programm [Instrumented systems for the development of training programs]*. Moscow: Izd-vo Mosk. Un-ta [in Russian].
2. Gul'tjaev, A.K., & Mashin, V.A. (2001). *Uroki Web-mastera. Tehnologija. Dizajn. Instrumenty [Lessons Web-master. Technology. Design. Tools]*. St. Petersburg: Krona print [in Russian].
3. Zhukov, V.A., Novik, I.Z., & Pludovskaja, E.L. (1992). Razrabotka scenarija komp'juternoj obuchajushhej programmy [Scenario development and computer training programs]. St. Petersburg: Krona print [in Russian].
4. Zavadsjkyj, I.O. Osnovy baz danykh [Fundamentals of database]. Retrieved from http://edu-lib.net/informatika/zavadskiy-i-o-osnovi-baz-danih-navchal [in Ukrainian].
5. Ramal'o, Luchano. Python k vershinam masterstva [Python to the heights of excellence]. Retrieved from http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=5197434 [in Ukrainian].
6. Roginskij, A. A., & Levin, N. G. (1978). *Antropologija [Anthropology]*. Moscow: Vysshaja shkola[in Russian].
7. Trapeznikov, S.N. (1994). *Komp'juternye tehnologii v vysshem obrazovanii [Computer technology in higher education]*. Moscow: Izd-vo Mosk. Un-ta [in Russian].

(Переклав на англ. Хващевська О.О. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК: 004.738

БОЙКО Ольга

учитель інформатики Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області,

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: bojko.olga.1810@gmail.com

БОЙКО СОФІЯ

учениця 10 класу фізико-математичного напряму навчання за профілем «математика, фізика» Слов'янської педагогічного ліцею Слов`янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

СТВОРЕННЯ КАТАЛОГУ ПЛЕЙКАСТІВ ЗАСОБАМИ MICROSOFT OFFICE WORD

Анотація. Для розвитку будь-якого суспільства необхідні матеріальні, інструментальні, енергетичні та інформаційні ресурси. Сьогодення – це період, який характеризується небувалим зростанням обсягу інформаційних потоків. Це стосується як економічної, соціальної, так і освітньої сфери. Найбільше зростання обсягу інформації спостерігається в промисловості, торгівлі, фінансово-банківській та освітній сферах. Інформація є вирішальним фактором, що визначає розвиток технологій і ресурсів у цілому. З розвитком технологій в Інтернеті почали з'являтися сайти, тематика яких спрямована на створення он-лайн-листівок.

Статтю присвячено детальному аналізу плейкастів. Розкрито проблеми, пов'язані з технологіями створення плейкастів. Розкрито методику створення каталогу плейкастів засобами Microsoft Office Word .

Ключові слова: он-лайн-листівка, плейкаст, вірусна листівка, технології створення плейкастів, каталог, веб-сторінка.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Бурхливий розвиток інформаційних технологій та їх широке використання в усіх галузях людської діяльності зумовили зміну й модифікацію звичних реалій у процесі їх відображення у віртуальному просторі. Прикладом цього є так звані вірусні листівки або плейкасти, що стрімко розвиваються в мережі Інтернет і являють собою поєднання слова, малюнку й музики. Поняття «плейкаст» увійшло в наше життя нещодавно, але дуже стрімко набрало

© Бойко О., Бойко С., 2017

популярності. Зараз в мережі Інтернет за допомогою пошукових систем можна знайти тисячі плейкастів на різноманітну тематику. Уміння розпізнавати, використовувати, створювати вірусні листівки є необхідним для сучасної молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане дослідження даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Створення плейкстів є однією з найважливіших технологій розробки Інтернет ресурсів. Ця проблема знайшла свого відображення у науково-практичних дослідженнях Н. Інькової [5], М. Кузнецова [8]. Плейкаст – це веб-сторінка, яка поєднує вірші, фотографії, музику, анімацію. Веб-сторінка являє собою текстовий файл із розширення .htm або .html, який містить текстову інформацію і спеціальні команди – HTML-коди, – що визначають, у якому вигляді ця інформація буде відображатися у вікні браузера. Уся графічна, аудіо- і відеоінформація безпосередньо у Web-сторінку не входить і являє собою окремі файли з розширеннями .gif, .jpg (графіка), .mid, .mp3 (звук), .avi (відео). Якісний сайт, що містить велику кількість корисної інформації, є найкращою візитною карткою і комерційної фірми, і освітнього закладу, працюючи на них в будь-який час доби [5].

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – на основі детального аналізу плейкастів та технологій їх створення описати розроблений авторський каталог плейкастів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Був час, коли до свята або якоїсь події люди надсилали листівки близьким, знайомим, друзям, намагалися обрати найкрасивіші, бо отримання листівки викликало багато позитивних емоцій.

З приходом Інтернету звичка вітати одне одного листівками залишилася, тільки змінився її вигляд: із паперової листівка стала цифровою. І тепер ми надсилаємо листівки своїм друзям, рідним і близьким, знайомим у соціальних мережах та за допомогою електронної пошти.

Плейкаст або «вірусна листівка» – це поєднання в одне ціле віршів, фотографій, музики, анімації для отримання оригінальної листівки.

Поняття «вірусна листівка» походить від терміна «вірусна реклама», назва якої бере початок від швидкості розповсюдження реклами та взагалі інформації Інтернетом.

Вірусні листівки дають нам не тільки красу, творчість, бажання творити й ділитися своїм натхненням з друзями в соціальних мережах – вони можуть застосовуватися в начальній та виховній діяльності як наочность [8].

Кожна віртуальна листівка це веб-сторінка, яка містить малюнок в одному з найпопулярніших форматів (GIF, JPEG, PNG), музичний файл формату MP3 або WAV, анімацію та текстовий напис.

Створення й розробка плейкастів містить:

1. Затвердження первинного технічного завдання на розробку плейкасту.
2. Визначення структурної схеми плейкасту – розташування малюнку, музики, тексту.
3. Дизайн – створення графічних елементів макету плейкасту, стилів і елементів навігації.
4. Тестування й розміщення (за потреби) плейкасту в мережі Інтернет [6,3].

Вимоги до оформлення плейкастів:

- чіткість зображення;
- легкість читання тексту;
- відсутність помилок у тексті;
- відповідність звуку, картинки й тексту до теми плейкасту;
- вказані всі авторські ресурси;
- наявність коментарів.

Поняття вірусна листівка й плейкаст ми вважаємо тотожними.

Різні вірусні листівки можуть мати різну структуру – кількість малюнків та їх формати, внутрішню тематичну організацію, сукупність внутрішніх зв’язків. Спільною для всіх вірусних листівок є наявність у структурі веб-сторінки графічної, музичної й текстової інформації певної тематики. Кількість малюнків та наявність ефектів анімації визначаються темою й характером вірусної листівки [2].

На сьогодні чіткої класифікації вірусних листівок не існує, тому класифікувати вірусні листівки можна за значеннями різних властивостей.

Умовно можна виділити такі групи:

1. вітальні листівки;
2. гумористичні листівки;
3. листівки певної тематики.

Створення вірусної листівки починається зі створення інформаційної моделі веб-сторінки. Будь-яку вірусну листівку можна оцінити за двома параметрами: зміст та зовнішній вигляд. Спочатку необхідно вирішити, яку інформацію потрібно на ній розмістити.

Технології створення вірусних листівок можна розподілити на 2 види:

- автоматизоване створення вірусної листівки за допомогою он-лайн конструктора;

- створення вірусної листівки із використанням спеціалізованого програмного забезпечення [1].

Автоматизоване створення вірусної листівки за допомогою он-лайн конструктора

Можливість створювати плейкасти або вірусні листівки та організовувати їх перегляд в автоматизованому режимі часто надається на серверах, що забезпечують хостинг. Наприклад, http://www.playcast.ru, mylivepage.com.

Playcast.ru – це безкоштовний он-лайн редактор для створення плейкастів або вірусних листівок, який на сьогодні є єдиним сайтом-конструктором для створення плейкастів.

Для роботи із цим редактором потрібно зробити наступне:

1. Зареєструватися на сайті http://www.playcast.ru.
2. Проаналізувати рекомендації з оформлення вірусних листівок або плейкастів.
3. Здійснити пошук матеріалів для плейкастів (зображення, невеликий текст, аудіозапис).
4. Ознайомитися з навчальним роликом.
5. Створити плейкаст.
6. Розмістити посилання на створений плейкаст у таблиці просування.
7. Опублікувати коментарі до будь-якої роботи учасника майстер-класу.
8. Написати відгук про перші враження роботи з плейкастом в коментарях до цього повідомлення [9].

Створення вірусної листівки із використанням спеціалізованого програмного забезпечення

Найпоширенішими візуальними редакторами для створення сайтів, веб-сторінок та плейкастів є *Frontpage і Dreamweaver*.

Програма Frontpage компанії Microsoft, на думку багатьох користувачів, є кращою на сьогодні. 80% сайтів в Інтернеті створено за допомогою цього пакету. Не дивлячись на те, що це програма зі значно розширеними можливостями, майже повна схожість її інтерфейсу з поширеним текстовим редактором Word дає можливість опанувати її легко й швидко. Редактор Frontpage містить великий набір шаблонів і майстрів для створення сайтів з різної тематики. Для форматування тексту можна використовувати всі можливості, передбачені в основному стандарті HTML, а так само застосовувати спеціальні динамічні ефекти й анімацію. Редактор має зручні інструменти для роботи з таблицями, убудовані засоби для обробки зображень; дає змогу легко розміщувати на сторінках різні мультимедіа-об’єкти: малюнки, відеофільми, анімацію, звукові фрагменти.

Інтеграція з пакетом MS Office дає змогу відображати на сторінках документи MS Word, таблиці й графіки MS Excel, динамічно отримувати дані з MS Access, засоби перевірки орфографії й десятки готових тем для оформлення сторінок сайту. У програмі Frontpage реалізована підтримка сучасних Web-технологій, таких, як каскадні таблиці стилів (CSS), динамічні ефекти (DHTML), фрейми, активні сторінки (ASP), елементи ACTIVEX і Java-апплети. Усі ці можливості дають змогу створювати за допомогою Frontpage повноцінні плейкасти [4].

Macromedia Dreamweaver – це універсальний засіб розробки інтернет-додатків з легким для користувача інтерфейсом. Інтернет-додаток Macromedia Dreamweaver надає повну свободу у виборі платформи або використовуваних технологій, підтримує такі стандарти, як J2EE ™, PHP і Microsoft .NET, працює на платформах Microsoft Windows® і Apple Macintosh®, а також уможливлює інтеграцію з поширеними інструментами (такими, як Macromedia Flash, Fireworks, Contribute, Microsoft Word і Excel).

Можливості Macromedia Dreamweaver дають змогу з легкістю створювати веб-сторінки та плейкасти [7].

Створення вірусної листівки засобами Microsoft Office Word

У якості редакторів, що спрощують створення Web-сайтів, можна використовувати додатки Microsoft Office – Word, Excel, PowerPoint. При цьому користувач може не знати мову HTML і мати звичне середовище для оформлення документа – WYSIWYG (що бачу, те й отримую). Величезна кількість людей, що використовують Word у своїй повсякденній роботі, стають потенційними розробниками HTML-документів.

Створити веб-сторінку у Word можна двома способами: за допомогою майстра або шаблону, або перетворивши існуючий документ Word на формат HTML. При цьому Word сам генерує теги HTML, хоча і не оптимальним чином.

Перший спосіб створення HTML-документів достатньо простий: треба почати створення документа «з нуля», слідувати порадам Майстра й використовувати ті засоби, які є в меню програми.

Другий спосіб – перетворення існуючого документа Word в теги HTML у процесі збереження файлу-Word у форматі HTML. Перетворення, звісно, призводить до того, що певні елементи оформлення документа будуть втрачені або змінені [8].

Каталог плейкастів патріотичного спрямування був створений з метою популяризації серед молоді патріотичних ідей, виховання любові до Батьківщини; використання плейкастів у навчальній і виховній діяльності без використання Інтеренту.

Каталог плейкастів був створений засобами текстового редактора Microsoft Office Word. Документи зберігалися у вигляді веб-сторінок, до яких додавалися тематичні малюнки, аудіозаписи, текстова інформація, анімаційні ефекти.

Код плейкасту має такий вигляд:

```
<html xmlns:v="urn:schemas-microsoft-com:vml"
xmlns:o="urn:schemas-microsoft-com:office:office"
xmlns:w="urn:schemas-microsoft-com:office:word"
xmlns:m="http://schemas.microsoft.com/office/2004/12/omml"
xmlns="http://www.w3.org/TR/REC-html40">

<head>
<meta http-equiv=Content-Type content="text/html; charset=windows-1251">
<meta name=ProgId content=Word.Document>
<meta name=Generator content="Microsoft Word 12">
<meta name=Originator content="Microsoft Word 12">
<base target="_top">
<link rel=File-List href="index1.files/filelist.xml">
<link rel=Edit-Time-Data href="index1.files/editdata.mso">
<!--[if !mso]>
<style>
v\:* {behavior:url(#default#VML);}
o\:* {behavior:url(#default#VML);}
w\:* {behavior:url(#default#VML);}
.shape {behavior:url(#default#VML);}
</style>
<![endif]--><!--[if gte mso 9]><xml>
 <o:DocumentProperties>
  <o:Author>София</o:Author>
  <o:Template>Normal</o:Template>
  <o:LastAuthor>София</o:LastAuthor>
  <o:Revision>5</o:Revision>
  <o:TotalTime>6</o:TotalTime>
  <o:Created>2017-12-17T14:34:00Z</o:Created>
  <o:LastSaved>2017-12-17T14:43:00Z</o:LastSaved>
  <o:Pages>1</o:Pages>
  <o:Words>19</o:Words>
  <o:Characters>112</o:Characters>
  <o:Company>Grizli777</o:Company>
  <o:Lines>1</o:Lines>
```

<o:Paragraphs>1</o:Paragraphs>
<o:CharactersWithSpaces>130</o:CharactersWithSpaces>
<o:Version>12.00</o:Version>
</o:DocumentProperties>
</xml><![endif]-->
<link rel=themeData href="index1.files/themedata.thmx">
<link rel=colorSchemeMapping
href="index1.files/colorschememapping.xml">
<!--[if gte mso 9]><xml>
<w:WordDocument>
<w:DisplayBackgroundShape/>
<w:TrackMoves>false</w:TrackMoves>
<w:TrackFormatting/>
<w:PunctuationKerning/>
<w:DrawingGridHorizontalSpacing>5,5
пт</w:DrawingGridHorizontalSpacing>

Name="TOC Heading"/>
</w:LatentStyles>
</xml><![endif]-->
<style>
<!--
/* Font Definitions */
@font-face
{font-family:"Cambria Math";
panose-1:2 4 5 3 5 4 6 3 2 4;
mso-font-charset:204;
mso-generic-font-family:roman;
mso-font-pitch:variable;
mso-font-signature:-536870145 1107305727 0 0 415 0;}
@font-face
{font-family:Calibri;
panose-1:2 15 5 2 2 2 4 3 2 4;
mso-font-charset:204;
mso-generic-font-family:swiss;
mso-font-pitch:variable;
mso-font-signature:-520092929 1073786111 9 0 415 0;}
p.MsoNormal, li.MsoNormal, div.MsoNormal
{mso-style-unhide:no;
mso-style-qformat:yes;
mso-style-parent:"";

margin-top:0cm;
margin-right:0cm;
margin-bottom:10.0pt;
margin-left:0cm;
line-height:115%;
mso-pagination:widow-orphan;
font-size:11.0pt;
font-family:"Calibri","sans-serif";
mso-ascii-font-family:Calibri;
mso-ascii-theme-font:minor-latin;
mso-fareast-font-family:Calibri;
mso-fareast-theme-font:minor-latin;
mso-hansi-font-family:Calibri;
mso-hansi-theme-font:minor-latin;
mso-bidi-font-family:"Times New Roman";
mso-bidi-theme-font:minor-bidi;
mso-fareast-language:EN-US;}
a:link, span.MsoHyperlink
{mso-style-noshow:yes;
mso-style-priority:99;
color:blue;
text-decoration:underline;
text-underline:single;}
a:visited, span.MsoHyperlinkFollowed
{mso-style-noshow:yes;
mso-style-priority:99;
color:purple;
text-decoration:underline;
text-underline:single;}
p.MsoAcetate, li.MsoAcetate, div.MsoAcetate
{mso-style-noshow:yes;
mso-style-priority:99;
mso-style-link:"Текст выноски Знак";
margin:0cm;
margin-bottom:.0001pt;
mso-pagination:widow-orphan;
font-size:8.0pt;
font-family:"Tahoma","sans-serif";
mso-fareast-font-family:Calibri;
mso-fareast-theme-font:minor-latin;
mso-fareast-language:EN-US;}

```
span.a
   {mso-style-name:"Текст выноски Знак";
   mso-style-noshow:yes;
   mso-style-priority:99;
   mso-style-unhide:no;
   mso-style-locked:yes;
   mso-style-link:"Текст выноски";
   mso-ansi-font-size:8.0pt;
   mso-bidi-font-size:8.0pt;
   font-family:"Tahoma","sans-serif";
   mso-ascii-font-family:Tahoma;
   mso-hansi-font-family:Tahoma;
   mso-bidi-font-family:Tahoma;}
.MsoChpDefault
   {mso-style-type:export-only;
   mso-default-props:yes;
   font-size:10.0pt;
   mso-ansi-font-size:10.0pt;
   mso-bidi-font-size:10.0pt;
   mso-ascii-font-family:Calibri;
   mso-ascii-theme-font:minor-latin;
   mso-fareast-font-family:Calibri;
   mso-fareast-theme-font:minor-latin;
   mso-hansi-font-family:Calibri;
   mso-hansi-theme-font:minor-latin;
   mso-bidi-font-family:"Times New Roman";
   mso-bidi-theme-font:minor-bidi;
   mso-fareast-language:EN-US;}
@page Section1
   {size:841.9pt 595.3pt;
   mso-page-orientation:landscape;
   margin:36.0pt 36.0pt 36.0pt 36.0pt;
   mso-header-margin:35.4pt;
   mso-footer-margin:35.4pt;
   mso-paper-source:0;}
div.Section1
   {page:Section1;}
-->
</style>
<!--[if gte mso 10]>
<style>
```

```
/* Style Definitions */
table.MsoNormalTable
  {mso-style-name:"Обычная таблица";
  mso-tstyle-rowband-size:0;
  mso-tstyle-colband-size:0;
  mso-style-noshow:yes;
  mso-style-priority:99;
  mso-style-qformat:yes;
  mso-style-parent:"";
  mso-padding-alt:0cm 5.4pt 0cm 5.4pt;
  mso-para-margin:0cm;
  mso-para-margin-bottom:.0001pt;
  mso-pagination:widow-orphan;
  font-size:10.0pt;
  font-family:"Calibri","sans-serif";
  mso-ascii-font-family:Calibri;
  mso-ascii-theme-font:minor-latin;
  mso-hansi-font-family:Calibri;
  mso-hansi-theme-font:minor-latin;
  mso-bidi-font-family:"Times New Roman";
  mso-bidi-theme-font:minor-bidi;
  mso-fareast-language:EN-US;}
</style>
<![endif]--><!--[if gte mso 9]><xml>
 <o:shapedefaults v:ext="edit" spidmax="5122">
  <o:colormenu v:ext="edit" fillcolor="none [1942]"/>
 </o:shapedefaults></xml><![endif]--><!--[if gte mso 9]><xml>
 <o:shapelayout v:ext="edit">
  <o:idmap v:ext="edit" data="1"/>
 </o:shapelayout></xml><![endif]-->
</head>

<body bgcolor="#C2D69B" lang=RU link=blue vlink=purple style='tab-
interval:
35.4pt'>
```

Каталог плейкастів патріотичного спрямування містить папку, у якій містяться плейкасти, створені у вигляді веб-сторінок. Створені плейкасти можуть бути запущені на будь-якому комп’ютері, де встановлено текстовий редактор Microsoft Office Word й будь-який браузер. При цьому для відкриття файлу не потрібен доступ до Інтернету.

Створений каталог плейкастів може застосовуватися для виховної роботи й використовуватися в освітній діяльності закладів освіти без використання Інтернету.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Створюючи каталог плейкастів, ми використовували засоби текстового редактора Microsoft Office Word. Документ зберігався у вигляді веб-сторінки, до якої додавалися тематичні малюнки, аудіозаписи, текстова інформація, анімаційні ефекти.

Створений каталог плейкастів може застосовуватися для виховної роботи й використовуватися в освітній діяльності закладів освіти без використання Інтеренту; він пройшов апробацію у Слов'янському педагогічному ліцеї й отримав схвальні відгуки користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Глинський Я.М. Практикум з інформатики./ Я.М. Глинський – Львів: Підприємство Деол, 1998. – 168 с.
2. Гурский Д. Action Script 2: Программирование во Flah MX 2004./ Д. Гурский К: Издательская группа BHV, 2003. – 1088с.
3. Шапошников И.В. Самоучитель HTML 4./ И.В. Шапошников– СПб.: БХВ – Петербург, 2003. – 288 с.
4. Зелковец М. Принципы разработки программного обеспечения / М. Зелковец, А. Шоу, Д. Гэннон. – М.: Мир, 1982. – 386с.
5. Инькова Н. А. Создание Web-сайтов: Учебно-методическое пособие. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://club-edu.tambov.ru/methodic/fio/p5.doc
6. Коцюбинский А.О. Современный самоучитель работы в сети Интернет./ А.О. Коцюбинский, С.В. Грошев – М.: Триумф, 1997. – 400 с.
7. Кузнецов М. PHP 5. Практика создания Web-сайтов./ М., Кузнецов, И.Симдянов , С. Голышев – СПб.: БХВ-Петербург, 2005.– 960с.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://baumanki.net/lectures/10-informatika-i-programmirovanie/366-teoreticheskie osnovy-informatiki/4985-8-sozdanie-web-stranic-s-pomoschyu-word.html.
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.playcast.ru/?module=sections&menuItem=add.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2017.

БОЙКО Ольга
учитель информатики Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области,
ул. Добровольського, 1, г. Слов'янськ, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: bojko.olga.1810@gmail.com
БОЙКО София
ученица 10 класса физико-математического направления обучения Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области
ул. Добровольського, 1, г. Слов'янськ, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

СОЗДАНИЕ КАТАЛОГА ПЛЕЙКАСТОВ ПОСРЕДСТВОМ MICROSOFT OFFICE WORD

Резюме. Для развития любого общества необходимы материальные, инструментальные, энергетические, информационные ресурсы. Современный период характеризуется небывалым ростом объема информационных потоков. Это касается как экономической, социальной, так и образовательной сфер. Наибольший рост объема информации наблюдается в промышленности, торговле, фінансово-банковской и образовательной областях.

Информация является рещающим фактором, который определяет развитие технологий и ресурсов в целом. С развитием технологий в Интернете начали появляться сайты, тематика которых направлена на создание он-лайн-открыток.

Статья посвящена детальному анализу плейкастов. Раскрыты проблемы, касающиеся технологий создания плейкастов. Описана методика создания каталога плейкастов средствами Microsoft Office Word.

Ключевые слова: он-лайн-открытка, плейкаст, вирусная открытка, технологи создания плейкастов, каталог, веб-страница.

BOJKO Olga
the teacher of informatics of Slovyansk pedagogical lyceum of Slovyansk city council of Donetsk region**,**
1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region,84100,Ukraine.
E-mail: bojko.olga.1810@gmail.com
BOJKO Sofiya
the student of 10th grade of mathematical department of Slovyansk pedagogical lyceum Slovyansk city council Donetsk region,
1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region,84100,Ukraine.
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

CREATION OF PLAYCASTS' CATALOGUE BY MEANS OF MICROSOFT OFFICE WORD

Summary. Material, instrumental, energetic and informational resources are desperately needed for the development of any society. Present time – is a period, which is characterized by steady increase of information flows volume. It concerns economic and social as well as educational fields. The highest increase of informational volume is observed in industry, trade, financial, banking and educational fields. Information is a decisive aspect that determines development of technology and resources in general. Due to the technological progress in the Internet web-sites began to appear, which subject matter is creation of online cards or e-cards.

The article is dedicated to the detail analysis of playcasts. Approaches and problems of playcasts' creation are determined and characterized. The method of creation playcasts' catalogue by means of Microsoft Office Word is studied.

Key words: online card, e-card, playcast, viral card, technology of playcast creation, catalogue, web page.

Abstract. The rapid development of informational technologies and their application in all fields of human activities leaded to change and modification of day-to-day realities in the process of their reflection in virtual environment. The bright example of this phenomenon is so-called viral cards or playcasts that are rapidly develop in the Internet and are the combination of words, pictures and music. The notion «playcast» came in our lives recently, but it quickly attained great popularity. Nowadays we can find thousands of different playcasts on different topics in the Internet network with the help of search engines. Skill to recognize, to use and to create virus cards is necessary for the youth of today.

The purpose of the article – to describe the designed author's catalogue of playcasts on the basis of detailed analysis and technology of their creation.

A playcast or «viral card» is a combination of lyrics, photographs, music and animation to receive an unusual card.

The notion «viral card» is appeared from the notion «viral advertisement», which name began from the speed of advertisement and information spread in the Internet.

The catalogue of playcasts in patriotic sphere was set up to spread patriotic ideas among the youth, to raise love to the native country; to use playcasts in educational and upbringing activities offline.

The catalogue of playcasts was created by means of the word processor Microsoft Office Word. Documents were saved as web-pages, where topical pictures, audio tracks, text information and animation effects were added.

The catalogue of playcasts in patriotic sphere was set up as the folder, which contains playcasts as web-pages. Designed playcasts can be used on any

computer, where the word processor Microsoft Office Word and any browser are installed. Access to the Internet isn't necessary while usage of the catalogue.

Designed catalogue of playcasts can be used for socially educational work and educational process in educational institutions without Internet connection. It has been tested in Slovyansk pedagogical lyceum and received positive feedback from users.

REFERENCES

1. Glynskyj Y. (1998). Praktykum z informatyky [Workshop in informatics]. Lviv: Pidpryyemstvo Deol [in Ukrainian].
2. Gurskyj D. (2003). Action Script 2: Programmirovanie vo Flash MX 2004 [Programming in Flash MX 2004]. Kiev: Izdatelskaya gruppa BHV [in Russian].
3. Shaposhnikov I. (2003) Samouchitel HTML 4 [Self-teaching book HTML 4]. St. Petersburg: BHV [in Russian].
4. Zelkovets M. (1982) Printsipyi razrabotki programmnogo obespecheniya [Principles of software development]. Moscow: Mir [in Russian].
5. Inkova N. A. Sozdanie Web-saytov: Uchebno-metodicheskoe posobie [Web-sites creation: a teaching guide]. Retrieved from: http://club-edu.tambov.ru/methodic/fio/p5.doc [in Russian].
6. Kotsyubinskiy A.O. & Groshev S.V. (1997). Sovremennyiy samouchitel rabotyi v seti Internet [Modern guide of work in the Internet]. Moscow: Triumf [in Russian].
7. Kuznetzov M. & Symdyanov I. & Golyishev S. (2005). PHP 5.Praktika sozdaniya Web-saytov [Practice of web-site creation]. St. Petersburg: BHV-Peterburg [in Russian].
8. [Web-sites creation: a teaching guide]. Retrieved from: http://club-edu.tambov.ru/methodic/fio/p5.doc [in Russian].
9. [Web-sites creation: a teaching guide]. Retrieved from: http://club-edu.tambov.ru/methodic/fio/p5.doc [in Russian].

(Переклав на англ. Іванова І.В. – учитель першої категорії, учитель англійської мови Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області)

УДК: 502.51:504.5(477.62)

ГОРБАНЬ Наталя

учитель біології та екології, учитель-методист, Слов'янський педагогічний ліцей Слов'янської міської ради Донецької області
вулиця Добровольського, 1, м.Слов'янськ, Україна
E-mail: tasha_gorban@i.ua

БУТИЛІНА Катерина

учениця 11-го класу філологічного напряму навчання, Слов'янський педагогічний ліцей Слов'янської міської ради Донецької області
вулиця Добровольського, 1, м.Слов'янськ, Україна
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ОЗЕР СЛОВ'ЯНСЬКОГО КУРОРТУ МЕТОДАМИ БІОІНДИКАЦІЇ

Анотація. У статті представлено результати дослідження проблеми використання фітопланктону як біоіндикатора органічного забруднення поверхневих вод озер Слов'янського курорту. Авторами статті дібрано та підготовано всі проби фітопланктону досліджуваних озер, проведено розрахунок індексу сапробності води, зроблено фото зразків фітопланктону; визначено систематичне положення водоростей. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих даних місцевими та регіональними лабораторіями контролю якості води для вивчення процесів самоочищення і біопродуктивності водойм. Перспектива дослідження обумовлена метою отримання об'єктивної інформації про екологічний стан озер Слов'янського курорту і передбачає подальший комплексний біологічний моніторинг, що ґрунтується не тільки на сапробіологічних, але й на гідрофізичних, гідрохімічних та гідробіологічних показниках. Отримані результати дадуть змогу розробити систему ефективних заходів для покращення санітарно-біологічного стану озер Вейсове, Сліпне, Ріпне та Гаряче. Практична частина дослідження проводилася у басейновій лабораторії моніторингу вод Сіверсько-Донецького басейнового управління водних ресурсів України.

Ключові слова: біоіндикація, фітопланктон, сапробність.

Постановка проблеми... Відомо, що міські водойми виконують важливу функцію регулятора водного режиму ландшафту, значною мірою підтримують його рівновагу, здійснюючи перерозподіл вологи; у межах міської смуги вони є містоутворювальним фактором, мають естетичне та рекреаційне значення.

© Горбань Н., Бутиліна К., 2017

Разом із природними процесами, що впливають на хімічний склад води, надзвичайну роль відіграє господарська діяльність людини, що обумовлює серйозні зміни у біохімічних процесах екосистем водойм. Звичайно, це є актуальною екологічною проблемою. Саме тому стан міських водойм останнім часом став викликати підвищений науковий інтерес.

Сьогодні досить популярною є оцінка якості водних об'єктів з використанням біологічних методів. Це характеристика екологічного стану водойми за складом її гідробіонтів. Такі методи біоіндикації дають змогу швидко, без зайвих фінансових витрат та спеціального обладнання визначити санітарно-екологічний стан водойми. Сьогодні відбувається активне вивчення можливостей використання фіто- і зоопланктону в якості біоіндикаторів. Аналіз видового та кількісного складу фітопланктону є компонентом більшості програм екологічного моніторингу водойм. Це й обумовило актуальність обраної нами теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій… Активно застосовуються сьогодні методи біоіндикації під час комплексних наукових досліджень, що не потребують великих матеріальних витрат і спеціального обладнання. Біоіндикація – це спосіб оцінки антропогенного навантаження за реакцією на нього живих організмів та екосистем [3, с. 51].

Використання живих організмів у якості чутливих індикаторів до забруднення навколишнього середовища відбувається з давніх часів. Значущість рослин як індикаторів забруднення навколишнього середовища була доведена Б. Константиновим, С. Овенсом, У. Федером (1985), які визначали рослину-індикатор як таку, «в якої ознаки пошкодження з'являються під впливом на неї фітотоксичної концентрації забруднюючої речовини або суміші таких речовин» [1].

Як зазначає О. Ляшенко, біоіндикація прісних вод – це система оцінки екологічного стану водойми та якості води, що базується на вивченні якісного та кількісного складу видів-індикаторів [3, с. 17]. В. Федоров та Л. Фролова зазначають, що це живі організми, які реагують на комплекс чинників довкілля своєю наявністю або відсутністю, зміною зовнішнього вигляду, хімічним складом, поведінкою, ступенем розвитку [4, с.103; 6].

Фітопланктон – найважливіший компонент водних систем, що бере активну участь у формуванні якості води і є чутливим показником стану водних екосистем і водойми в цілому. Склад фітопланктону має велику видову насиченість. Аналіз видового складу, кількості видів фітопланктону входить до всіх програм екологічного моніторингу водойм, має велике значення для оцінки їхнього трофічного стану. До того ж багато мікроводоростей стають індикаторами якості води, і за характером

розвитку окремих представників можна робити висновки про ступінь забруднення конкретної водойми.

Евтрофікація – це збагачення водойм біогенними елементами, що супроводжується підвищенням продуктивності водойми. Евтрофікація може бути наслідком природного старіння водойми, унесення добрив або забруднення стічними водами. Антропогенне навантаження викликає різке збільшення трофності водойми, що, за дослідженнями О.Балаяна, спричиняє зміни домінантних форм фітопланктону [1].

Питання, пов'язані з вивченням екологічного стану різних біологічних об'єктів, за показниками видового різноманіття та первинної продуктивності фітопланктону є достатньо опрацьованими, але проблема використання фітопланктону як біоіндикатора для моніторингу солоних озер є малодослідженою. Актуальності набуває розробка різних моніторингових підходів до системи еколого-рекреаційного контролю якості водних об'єктів як одного з аспектів раціонального використання природних екосистем Донецького регіону.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). *Метою* статті є презентація результатів дослідження ефективних методів визначення ступеня органічного забруднення води озер Вейсового, Сліпного, Ріпного, Гарячого Слов'янського курорту за видовим складом фітопланктону. Уперше було проведено систематичне дослідження структури та складу фітопланктону озер Слов'янського курорту методом сапробіологічного аналізу за індикаторними видами водоростей; набув подальшого розвитку біомоніторинговий підхід у процесі встановлення ступеня забруднення водних екосистем органічними речовинами за показниками розвитку фітопланктону.

Виклад основного матеріалу дослідження... Якісний вміст фітопланктону озер Вейсове, Сліпне, Ріпне, Гаряче Слов'янського курорту визначали, використовуючи визначники для прісноводних водоростей М. Голлербаха та В. Полянського [2, с. 215-471]. Отримані в ході дослідження дані дають змогу визначити таке:

Планктону досліджуваних водойм притаманний багатий і різноманітний альгологічний склад, представлений водоростями шести відділів: Золотисті (Chrysophyta), Пірофітові (Pyrrophyta), Евгленові (Euglenophyta), Зелені (Chlorophyta), Синьо-зелені (Cyanophyta), Діатомові (Bacillariophyta).

Видовий склад фітопланктону специфічний для кожного водного об'єкту. В альгологічних пробах озер Вейсового, Ріпного, Сліпного, Гарячого переважали діатомові водорості, серед яких найчастіше мали місце представники родин Nitzschia, Achnanthes, Navikula тощо.

Аналіз спектра визначених індикаторних видів водоростей кожної водойми засвідчив їхню належність до відділів Діатомових, Зелених, Синьо-зелених та Евгленових водоростей. Домінуючими комплексами визначено представників відділу діатомей (родини Nitzschia та Navikula).

Альгологічний склад проб води озера *Сліпне* засвідчив, що серед 115 видів індикаторними були 15; 73% із яких належали представникам відділу Діатомові водорості (родини Nitzschia, Navicula, Fragilaria). Крім того, список видів-індикаторів у цій водоймі був представлений синьо-зеленими (родина Oscillatoria), евгленовими (родина Euglena) та зеленими водоростями (родини Ankistrodesmus, Ulothrix). Тільки в озері *Сліпне* в якості видів-індикаторів було виявлено Diatomatenue та Synedraulnavar. Ulna (відділ Діатомеї), Ulothrixtenerrima (Зелені водорості).

В озері *Рейсове* серед 90 видів мікроводоростей виявлено 17 видів-індикаторів, більшість яких належить до відділу Діатомові водорості родинам Navicula та Nitzschia. Друге місце за кількістю посіли представники родини Oscillatoria (відділ Синьо-зелених водоростей). Не було знайдено у досліджуваних пробах рослин-індикаторів Зелених, Евгленових, Золотистих та Динофітових водоростей. Такі види, як Nitzschiasignoidea, Synedraulnavar.biceps (відділ Діатомові), Oscillatorialiniare (віддділ Синьо-Зелені) зафіксовані тільки в екосистемі озера Вейсове.

Альгологічний склад озера *Ріпне* позначений наявністю 16 видів-індикаторів з 96 визначених, з-поміж яких виявлені представники відділу Евгленові (родина Euglena), Синьо-зелених водоростей, але переважну кількість (75%) цього списку склали Діатомеї. Родини Navicula та Nitzschiацього відділу водоростей були найчисельнішими у червні (82% від загальної кількості) та липні (88.1%). У серпні флористична картина змінилася й домінуючими стали представники відділу Синьо-зелених водоростей.

Специфічними для озера були види Oscillatoriaterebriformis (відділ Синьо-зелені), Synedra capitata (відділ Діатомові).

Цікаві результати було отримано нами в результаті флористичного аналізу фітопланктону озера *Гаряче*, де 11 видів-індикаторів представлено не тільки діатомовими, а й евгленовими, зеленими та синьо-зеленими водоростями, що становило до 50% від загальної кількості. Тільки в озері *Гаряче* було виявлено Nitzschiacommunis (відділ Діатомові), Euglenaacus, Euglenaviridis (відділ Евгленові), Enteromorphaintestinalis, Tetraedronminutissimum (відділ Зелені).

У процесі дослідження нами визначено індекс сапробності води кожного озера як кількісний показник ступеня органічного забруднення та визначено клас якості води досліджуваних екосистем за екологічною класифікацією якості поверхневих вод суходолу. Середнє значення індекса сапробності для озер Вейсове, Сліпне, Ріпне коливалося в межах 1.75 – 1.82 відповідно, що є

характерним для b – мезосапробної зони II класу якості води – відносно чиста. У b-мезосапробних водах виявлено незначну кількість нестійких органічних речовин, невелику кількість амонійного та нітритного азоту, сірководню, де переважають нітрати. Розчиненого у воді кисню зазвичай багато.

Значення індексу сапробності води в озері *Гаряче* – 2.78, що вказує на її відповідність а-мезосапробній зоні III класу якості води, тобто «забруднена». У таких водах активно відбувається розпад органічних речовин з виділенням метану, міститься багато вільної вуглекислоти та мало кисню, що створює складні умови для виживання гідробіонтів та негативно впливає на загальний санітарно-екологічний стан озера як рекреаційного об'єкту.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. На основі детального теоретичного аналізу проблеми дослідження фітопланктону як одного з показників екологічного стану водойми з метою екологічної оцінки якості поверхневих вод Слов'янських солоних озер нами було визначено таксономічний склад і домінуючі комплекси альгофлори озер Вейсове, Сліпне, Ріпне, Гаряче; виявлено закономірності сезонної динаміки розвитку фітопланктону; визначено клас якості води кожної водойми методом сапробіологічного аналізу за індикаторними видами водоростей.

Перспектива дослідження з метою отримання об'єктивної інформації про екологічний стан поверхневих вод озер Слов'янського курорту і встановлення класу якості води кожної екосистеми за трофо-сапробіологічними критеріями передбачає подальший комплексний біологічний моніторинг, що ґрунтується не тільки на сапробіологічних, але й на гідрофізичних, гідрохімічних та гідробіологічних показниках. Отримані результати такого фундаментального дослідження дадуть змогу розробити систему ефективних заходів для покращення санітарно-біологічного стану озер Вейсове, Сліпне, Ріпне та Гаряче.

Дослідження, проведені разом із фахівцями Сіверсько-Донецького БУВР України, доповнюють дані про флористичний склад планктону солоних озер, можуть бути використані місцевими та регіональними лабораторіями контролю якості води для вивчення процесів самоочищення і біопродуктивності водойм, розробки рекомендацій щодо покращення й стабілізації санітарно-біологічного стану озер в системі екологічного моніторингу водних об'єктів Донбасу.

Результати дослідження були представлені на XVIII науковій конференції учнів Слов'янського педагогічного ліцею (Слов'янськ, 2016), студентській науково-практичній конференції Донбаського державного педагогічного університету (Слов'янськ, 2016), обласній науково-практичної конференції учнівської та студентської молоді «Біологічні дослідження та винахідництво» (Краматорськ, 2016), Всеукраїнській

олімпіаді з екології (Ужгород, 2017), обласному етапі захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України (Покровськ, 2017), Міжнародній науково-практичній конференції учнів-членів Малої академії наук «Україна очима молодих» (Львів, 2018).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балаян А. Э., Саксонов М. Н., Стом Д. И., Стом А. Д. Способ определия токсичності водной среды. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www1.fips.ru/wps/wcm/connect/content_ru/ru.
2. Голлебарх М. М. Визначник прісноводих водоростей СРСР. Синьо-зелені водорості / М.М.Голлербах, Е.К.Косинська, В.І.Полянський. – М.: Радянська наука, 1953.– 652 с.
3. Ляшенко О. А. Биоиндикация и биотестирование в охране окружающей среды. – С.- Петербург: Изд-во СПб ГТУРП, 2012. – 67 с.
4. Фёдоров В.Д. О методах изучения фитопланктона и его активности / В.Д. Фёдоров. – М.: МГУ, 1979. – 168 с.
5. Методика встановлення і використання екологічних нормативів якості поверхневих вод суші та естуаріїв України. [В.Д. Роменеко, В.М. Жукинський, О.П. Оксіюк та ін.] – К., 2001. – 48с.
6. Фролова Л. Л., Фирсова С. С. Способ биоиндикации водоемов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www1.fips.ru/wps/wcm/connect/content_ru/ru.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2017.

GORBAN Natalya
the teacher of biology and ecology of Slovyansk pedagogical lyceum Slovyansk city council Donetsk region
Dobrovolskogo str., 1, Slovyansk, Donetsk region, Ukraine, 84100
E-mail: tasha_gorban@i.ua
BUTYLINA Kateryna
the pupil of the 11-th philological grade, Slovyansk pedagogical lyceum of Slovyansk city council
Dobrovolskogo str., 1, Slovyansk, Donetsk region, Ukraine, 84100
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ASSESSMENT OF ECOLOGICAL STATE OF SLAVYANSK RESORT LAKES WITH METHODS OF BIOINDICATION

Summary. The article is dedicated to advisability of phytoplankton usage as an indicator of organic pollution of Slovyansk resort lakes` surface waters. The practical part of investigation was implemented in basin monitoring laboratory of Seversky-Donets Basin Water Resources Department of Ukraine. Phytoplankton samples were collected and investigated, saprobe indices of water

were calculated, and systematic assessment of algae was made by the authors of the article. The practical value of the paper lies in opportunity of usage the results of investigation by regional water quality monitoring laboratories for study the processes of self-purification and biological productivity of Donetsk regional reservoirs. Perspective of investigation in order to obtain the information about ecological condition of Slovyansk resort lakes suggests further complex biological monitoring based on not only saprobiological, but also hydrochemical, hydrophysical and hydrobiological indicators. Results achieved allow developing a system of effective ways for improving sanitary and biological condition of lakes Veysovoe, Slepnoye, Repnoe and Goryache.

Keywords. Bioindication, phytoplankton, saprobe indices.

Abstract. The article is dedicated to advisability of phytoplankton usage as an indicator of organic pollution of Slovyansk resort lakes` surface waters.

Nowadays biomonitoring is a popular and non-expensive method of ecological condition monitoring of any natural object, including water systems.

Slavyansk resort lakes are visited by thousands of tourists every year, and it has a great impact on sanitary and biological condition of lakes.

The degree of organic pollution and grade of quality of Slovyansk resort lakes surface waters were investigated by authors with the method of saprobiological analysis.

The method is based on ability of microorganisms to survive in conditions of environmental pollution. Microalgae, which are an inevitable part of any lake phytoplankton, were used as bioindicators.

The practical value of the paper lies in opportunity of usage the results of investigation by regional water quality monitoring laboratories for study the processes of self-purification and biological productivity of Donetsk regional reservoirs.

It was proved that rich and diverse algological composition, represented by algae of 6 types: Chrysophyta, Pyrrophyta, Euglenophyta, Chlorophyta, Cyanophyta, Bacillariophyta, is inherent in phytoplankton of Slovyansk resort lakes.

Average saprobe indices of water in lakes Veysovoe, Slepnoye, Repnoe is 1.75, 1.81 and 1.82 respectively, which corresponds to β -mezosaprobe zone II class water quality (clean) by ecological - sanitary criteria.

The saprobe indices of water in lake Goryache is 2.78, which corresponds to a -mezosaprobe zone III class water quality (polluted).

Perspective of investigation in order to obtain the information about ecological condition of Slovyansk resort lakes suggests further complex biological monitoring based on not only saprobiological, but also hydrochemical, hydrophysical and hydrobiological indicators.

REFERENCES

1. Balayan A. & Saksonov M. & Stom D. Sposob opredeleniya toksichnosti vodnoy sredy [The method of identification of water toxicity]. Retrieved from: http://www1.fips.ru/wps/wcm/connect/content_ru/ru [in Russian].
2. Gollerbarh M. (1953). Vyznachnyk prisnovodnyh vodorostey SRSR [Identificator of freshwater algae in SRSR]. Moscow: Radyanska nauka [in Ukrainian].
3. Lyashenko O. (2012). Bioindikatsiya i biotestirovanie v ohrane okruzhayuschey sredy [Bioindication and biotesting in environmental protection]. St.Peterburg: Izd-vo SPbGTURP [in Russian].
4. Fedorov V. (1979). O metodah izucheniya fitoplanktona i ego aktivnosti [About methods of study of phytoplankton and its activity]. Moscow: MGU [in Russian].
5. Romenenko V., Zhukynskyi V. & Oksiyuk O. (2001). Metodyka vstanovlennya i vykorystannya ekologichnyh normatyviv yakosti poverhnevyh vod sushi ta estruariiv [Methodology of establishing and using ecological standards of surface waters quality on land and estuary]. Kiev [in Ukrainian].
6. Frovova L. & Firsova S. Sposob bioindikatsyii vodoemov [The method of reservoir bioindikation]. Retrieved from: http://www1.fips.ru/wps/wcm/connect/content_ru/ru [in Russian].

(Переклав на англ. Іванова І.В. – учитель англійської мови, учитель першої категорії Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області)

УДК: 004.032.26:004.43

ІВАНЕНКО Юрій

учитель інформатики Слов'янсьного педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області, старший учитель

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: ivanenkoyu@gmail.com

ІВАНЕНКО Вікторія

студентка І курсу факультету комп'ютерних наук Харківського національного університету радіоелектроніки

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: viktoriia.ivanenko@nure.ua

© Іваненко Ю., Іваненко В., 2017

РОЗПІЗНАННЯ ГРАФІЧНИХ ОБРАЗІВ НА ОСНОВІ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Анотація. У засобах масової інформації та мережі Інтернет усе частіше використовуються поняття «штучний інтелект» і «розумні машини», які можуть самостійно приймати рішення на основі отриманого досвіду. Одним із найбільш перспективних напрямків штучного інтелекту є штучні нейронні мережі (далі нейронні мережі), які дають змогу розв'язувати завдання в галузі безпеки, бізнесу, маркетингу, медицини, лінгвістики. Дослідженнями в галузі штучного інтелекту і нейронних мереж займаються як учені-теоретики, так і передові інформаційні компанії. Не випадково компанія Google останнім часом переводить більшість своїх сервісів на цю технологію, що відкриває нові перспективи використання і подальшого вдосконалюватися сервісів.

У статті досліджено будову та класифікацію нейронних мереж; розглянуто мови програмування для їхнього використання; визначено можливість застосування штучного інтелекту для розпізнання графічних образів, наведено приклади роботи комп'ютерної програми розпізнавання графічних образів на основі нейронної мережі.

Ключові слова:нейрон, нейронна мережа, класифікація нейронних мереж, мова програмування, ваговий коефіцієнт, вхідний сигнал, вихідний сигнал.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Актуальність дослідження штучних нейронних мереж зумовлена тим, що спосіб обробки інформації людським мозком суттєво відрізняється від методів, які застосовуються звичайними цифровими комп'ютерами. Мозок являє собою надзвичайно складний, нелінійний, паралельний комп'ютер (систему обробки інформації). Він має здатність організовувати свої структурні компоненти (нейрони) так, щоб вони могли виконувати конкретні завдання (розпізнавання образів, обробку сигналів органів почуттів, моторні функції тощо) у багато разів швидше, ніж це можуть зробити найшвидкісніші сучасні комп'ютери.

Тож дослідження нейронних мереж має інноваційне спрямування. Вони можуть використовуватися як для розв'язування класичних задач, таких як визначення меж, об'єктів уваги, семантична сегментація, розпізнавання образів, так і для нестандартних завдань, спрямованих на прогнозування погоди та вивчення соціального стану населення, аналіз ринку нерухомості, дослідження систем безпеки тощо. Нейронні мережі все частіше використовуються для опрацювання даних та прийняття рішень у складних інформаційних системах.

У контексті досліджуваної проблеми спробуємо визначити можливості застосування штучного інтелекту для розпізнання графічних образів;розробити програму, що здійснює аналіз графічних зображень з використанням алгоритмів навчання нейронних мереж і може бути застосована для створення sms-розсилки та автоматичної реєстрації на різних мережевих ресурсах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане дослідження даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Проблема нейронних мереж є однією з найперспективніших сфер сучасної науки. Розробка штучних нейронних мереж почалася ще на початку XX століття, але тільки в 90-х роках, коли обчислювальні системи стали досить потужними, нейронні мережі набули широкого визнання.

Значний внесок у розвиток цього напряму зробили Г. Вороновський, Д. Рутковська, М. Пилинський, Роберт Каллан, D.H. Ackley, G.E. Hinton та інші**.**

Р. Каллан [1] розглядає нейронні мережі як пристрої паралельних обчислень, що складаються з великої кількості взаємодіючих простих процесорів. Такі процесори зазвичай досить прості, особливо в порівнянні з процесорами, що використовуються в персональних комп'ютерах. Кожен процесор подібної мережі має справу тільки із сигналами, що він періодично отримує, і сигналами, які він періодично посилає іншим процесорам; будучи з'єднаними в досить велику мережу з керуючою взаємодією, такі локально прості процесори разом здатні виконувати досить складні завдання.

Схожим чином визначається поняття нейронної мережі й С. Хайкіном. На його думку, нейронна мережа – це величезний розподілений паралельний процесор, який складається з елементарних одиниць обробки інформації, що накопичують експериментальні знання й надають їх для подальшої обробки. Нейронна мережа схожа з мозком з двох точок зору:

• знання надходять у нейронну мережу з навколишнього середовища і використовуються в процесі навчання;

• для накопичення знань застосовуються зв'язки між нейронами, звані синаптичними вагами [3].

Д. Рутковська [2] уважає нейронні мережі сучасними обчислювальними системами, які перетворюють інформацію за зразком процесів, що відбуваються в мозку людини. Інформація, яка опрацьовується, дає змогу використовувати нейронну мережу в якості моделі об'єкту із зовсім невідомими характеристиками. Найчастіше

нейронні мережі охоплюють завдання розпізнання, класифікації, аналізу й стиснення образів. Питанню побудови та використання нейронних мереж присвячено багато досліджень здебільшого зарубіжних науковців (S. Amari, G.G. Lorentz, R.J. Williams, K. S. Narendra).

Зазначимо, що вітчизняні й зарубіжні науковці здебільшого дотримуються загальноприйнятого визначення та класифікації нейронних мереж. Понад 80% всіх реалізацій нейронних мереж належать до так званих багатошарових мереж без зворотних зв'язків. У них сигнал передається в напрямку від вхідного шару через приховані шари (якщо вони є) до вихідного шару. Ми також трактуємо поняття нейронної мережі як сукупність з'єднаних певним чином елементів (нейронів або вузлів) з деяким правилом комбінування вхідних сигналів і правилом активізації, що дає змогу обчислити вихідний сигнал за сукупністю вхідних сигналів. Будемо розглядати багатошарову нейронну мережу прямого поширення з динамічним налаштуванням вагових коефіцієнтів, у якій навчання відбувається з учителем.

Метою статті є розгляд штучних нейронних мереж та їх класифікації, а також програмного забезпечення комп'ютерної реалізації нейронних мереж для розпізнання графічних образів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на різноманітність нейронних мереж, можна навести таку, найбільш поширену класифікацію [6]:

За **характером навчання** виділяють:

- нейронні мережі, що використовують навчання з учителем;
- нейронні мережі, що використовують навчання без учителя.

Налаштування ваг:

- мережі з фіксованими зв'язками – вагові коефіцієнти нейронної мережі обираються відразу, виходячи з умов завдання;
- мережі з динамічними зв'язками – у процесі навчання для них відбувається налаштування синаптичних ваг.

Тип вхідної інформації:

- аналогова – вхідна інформація представлена у формі дійсних чисел;
- двійкова – уся вхідна інформація в таких мережах представляється у вигляді нулів і одиниць.

Модель нейронної мережі, що використовується:

- мережі прямого поширення – усі зв'язки спрямовані строго від вхідних нейронів до вихідних. До таких мереж належать, наприклад: найпростіший персептрон (розроблений Розенблаттом) і багатошаровий персептрон.

- рекурентні нейронні мережі – сигнал з вихідних нейронів або нейронів прихованого шару частково передається назад на входи нейронів вхідного шару.
- радіально-базисні функції – вид нейронної мережі, що має прихований шар з радіальних елементів і вихідний шар з лінійних елементів. Мережі цього типу досить компактні і швидко навчаються. Радіально-базисна мережа має такі особливості: один прихований шар; тільки нейрони прихованого шару мають нелінійну активаційну функцію; синаптичні ваги вхідного і прихованого шарів дорівнюють одиниці.
- карти, що самоорганізовуються або Мережі Кохонена – такий клас мереж, як правило, навчається без учителя й успішно застосовується в задачах розпізнавання. Мережі такого класу здатні виявляти новизну у вхідних даних: якщо після навчання мережа зустрінеться з набором даних, несхожим ні на один із відомих зразків, то вона не зможе класифікувати такий набір і тим самим виявить його новизну. Мережа Кохонена має всього два прошарки: вхідний і вихідний, складений з радіальних елементів.

Через те, що найчастіше програмна реалізація нейронних мереж належить до так званих багатошарових мереж без зворотних зв’язків, для розпізнавання графічних зображень будемо використовувати нейронну мережу прямого поширення з динамічним налаштуванням вагових коефіцієнтів, у якій навчання відбувається з учителем.

Комп’ютерна реалізація нейронних мереж може бути здійснена на основі різних мов та середовищ програмування, таких як Pascal, C++, C#, JavaScript, Python. Розроблена нами програма може бути застосована для створення sms-розсилки та автоматичної реєстрації на різних мережевих ресурсах, де треба розпізнавати цифри, подані у вигляді малюнків. Виходячи з цього, в якості програмного середовища розробки програми нами обрано мову JavaScript. Через те, що скрипти, реалізовані у веб-сторінках, не дають можливості викликати зовнішні файли, використовувати багато бібліотек та мають велику кількість обмежень, для роботи програми необхідно встановити інтерпретатор JavaScript-кодів Node.js, а для розрізання малюнків на частини – консольний графічний редактор ImageMagick – набір програм для читання та редагування графічних файлів різних форматів.

У якості графічних образів для тренування та розпізнання ми використовували графічні CAPTCHA для відправки sms-повідомлень із сайту компанії МТС, що являють собою чотиризначне число.

Окреслимо наступні етапи розробки програми:

- збереження CAPTCHA у файлі;
- розбиття збереженого графічного файлу на 4 частини з окремими цифрами;

- перетворення графічного файлу з цифрою на масив з проміжку 0..1;
- тренування нейронної мережі;
- використання програми для розпізнання CAPTCHA.

Слід зауважити, що назва графічного файлу з CAPTCHA має відповідати числу, що в ній знаходиться. Такий спосіб назви файлів дає змогу виконувати автоматичний процес навчання нейронної мережі, оскільки використовується навчання з учителем, коли задана правильна відповідь. Усі графічні файли зберігали у теці train-images.

Комп'ютерна реалізація розпізнання графічних CAPTCHA складається з двох скриптів: train.js (тренування мережі) та solve.js (безпосереднє розпізнання графічного образу) Після запуску скриптytrain.js, він почергово зчитує всі картинки, що розташовуються в папці train-images, потім кожну картинку розрізає на 4 частини (на окремі цифри, і так само відокремлює окремі цифри в назві файлу), перетворює графічне зображення отриманої цифри на масив з діапазону від 0 до 1 для посилання на вхідний шар нейронної мережі, де число, наближене до 0, відповідає чорному пікселю, а до 1 – білому, після чого запускає процес навчання мережі (результатом роботи буде автоматично створений файл тренування trainedNetwork.json (у якому мережа зберігає підсумкову конфігурацію).

Під час тренування нейронна мережа добирає коефіцієнти до тих пір, поки похибка тренування не стане меншою за задану користувачем (рис. 1).

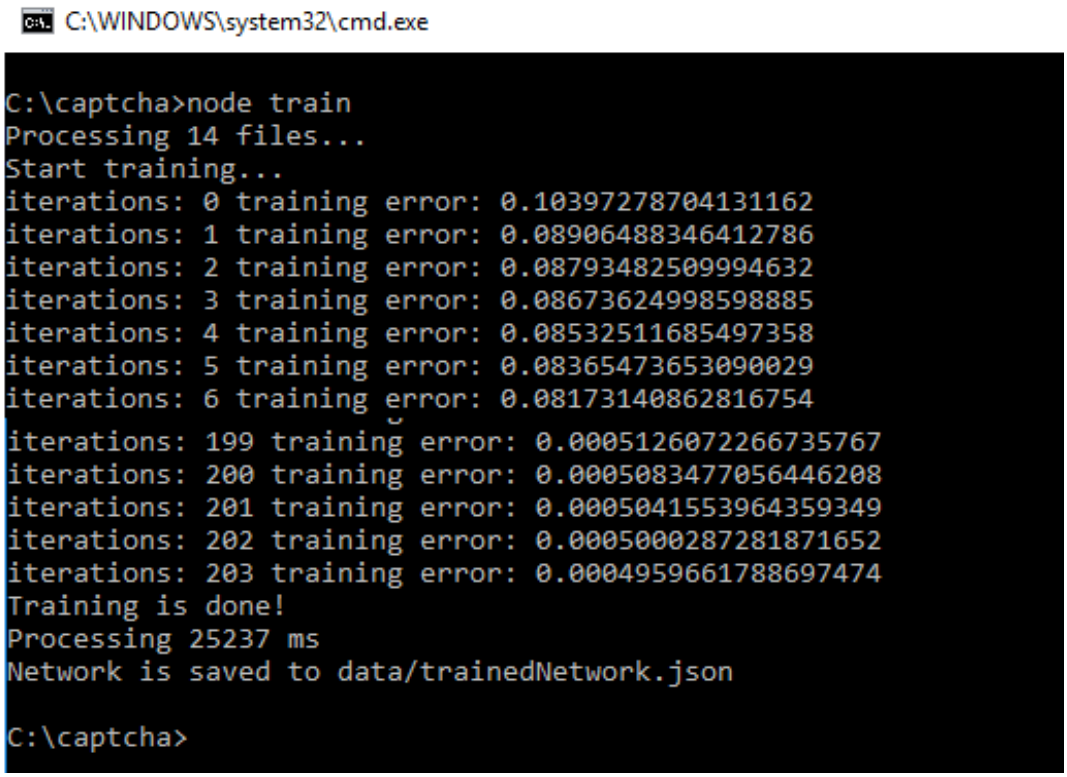

Рис. 1. Тренування нейронної мережі

Наближення значення похибки до 0 покращує навчання мережі, але при цьому значно подовжує час. Крім похибки тренування, на якість навчання впливає кількість початкових графічних зображень, бо це збільшує їхню різноманітність.

Після завершення тренування та створення файлу конфігурації мережі, запускається скрипт solve.js з указанням графічного файлу, в якому треба розпізнати число (рис. 2).

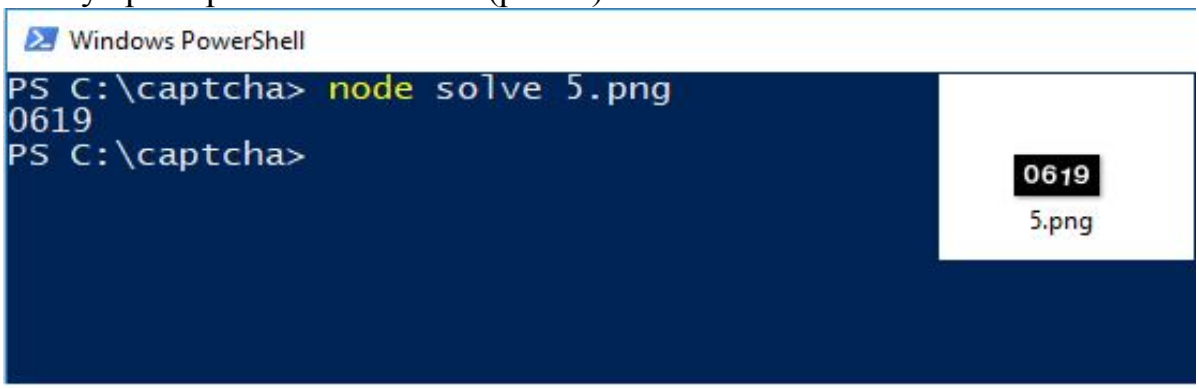

Рис. 2. Результати роботи програми

Результативність розпізнання простих графічних образів, наприклад цифр, на основі нейронної мережі, що пройшла навчання на 10000 зразків, сягала майже 97%.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У статті розглянуто поняття нейронної мережі та її компоненти, класифікацію нейронних мереж. Використання нейронної мережі для онлайн-сервісів зумовило те, що для створення програми розпізнання графічних образів доцільно використовувати мову JavaScript, а у якості нейронної мережі використовується багатошарова нейронна мережа прямого поширення із динамічним налаштуванням ваг, що навчається з учителем.

Подальших наукових розвідок потребує проблема вдосконалення якості розпізнання графічних образів комп'ютерними програмами на основі нейронних мереж та пришвидшення їхньої роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Каллан Роберт. Основне концепции нейронних сетей.: Пер. с англ. / Р. Каллан– М.: Издательскийдом «Вильямс», 2001
2. Рутковская Д. Нейронные сети, генетическиеалгоритмы и нечеткиесистемы: Пер. с польск. И.Д. Рудинского / Д. Рудковська, М. Пилинський, Л. Рутковский – М.: Горячаялиния – Телеком, 2006. – 452 с.
3. Хайкин Саймон. Нейронные сети: полный курс, 2-е издание.: Пер. с англ./ С. Хайкин – М.: Издательскийдом «Вильямс», 2001.

4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ai-science.ru/vidy-nejronnyx-setej.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2017.

ИВАНЕНКО Юрий
учитель информатики Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области, старший учитель
ул. Добровольського, 1, г. Слов'янськ, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: ivanenkoyu@gmail.com
ИВАНЕНКО Виктория
студентка I курса факультета компьютерных наук Харьковского национального университета радиоэлектроники
ул. Добровольського, 1, г. Слов'янськ, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: viktoriia.ivanenko@nure.ua

РАСПОЗНАВАНИЕ ГРАФИЧЕСКИХ ОБРАЗОВ НА ОСНОВЕ НЕЙРОННЫХ СЕТЕЙ

Резюме. В средствах массовой информации и сети Интернет все чаще используются понятия «искусственный интеллект» и «умные машины», которые могут самостоятельно принимать решения на основе полученного опыта. Одним из самых перспективных направлений искусственного интеллекта являются нейронные сети, которые позволяют решать задачи в области безопасности, бизнеса, маркетинга, медицины, лингвистики. Исследованиями в области искусственного интеллекта и нейронных сетей занимаются как ученые-теоретики, так и передовые информационные компании. Не случайно компания Googlев последнее время переводит большинство своих сервисов на эту технологию, что открывает новые перспективы использования и дальнейшего совершенствования сервисов.

В статье исследовано построение и классификацию нейронных сетей; рассмотрены языки программирования для их использования; определена возможность применения нейронных сетей для распознавания графических образов.

Ключевые слова: нейрон, нейронная сеть, классификация нейронных сетей, язык программирования, весовой коэффициент, входной сигнал, выходной сигнал.

IVANENKO Yuriy
the teacher of informatics of Slovyansk pedagogical lyceum of Slovyansk city council of Donetsk region**,**
1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region,84100,Ukraine.
E-mail: ivanenkoyu@gmail.com
IVANENKO Viktoriya
the I year student of computer science faculty of Kharkiv National University of Radio Electronics
1 Dobrovolskoho Str.,Slovyansk, Donetsk region,84100,Ukraine.
E-mail: viktoriia.ivanenko@nure.ua

RECOGNITION OF GRAPHICAL IMAGES ON THE BASIS OF NEURAL NETWORKS

Summary. Definitions “artificial intelligence” and “clever machines”, which are able to take decisions on the basis the experience gained, are increasingly used in the mass media and in the Internet. Among the most promising areas of artificial intelligence are neural networks that make it possible to solve problems in spheres of security, business, marketing, medicine and linguistics. Investigations in the field of artificial intelligence and neural networks are provided by scholars as well as innovative informational companies. It’s no coincidence that Google company redirects majority of its services to this technology, that opens up new perspectives of their usage and improvement.

The article is dedicated to investigation of building and classification of neural networks. Programming languages for usage of neural networks are studied. Opportunity for appliance of neural networks for recognition of graphical images is defined.

Key words: neuron, neural network, classification of neural networks, weight factor, input signal, output signal.

Abstract. Notions “artificial intelligence” and “clever machines”, which are able to take decisions on the basis the experience gained, are increasingly used in the mass media and in the Internet. Among the most promising areas of artificial intelligence are neural networks that make it possible to solve problems in spheres of security, business, marketing, medicine and linguistics. Investigations in the field of artificial intelligence and neural networks are provided by scholars as well as innovative informational companies. It’s no coincidence that Google company redirects majority of its services to this technology, that opens up new perspectives of their usage and improvement.

The question of neural networks is one of the most promising areas of modern science. Development of artificial neural networks has been started in the beginning of XX century, but they attained great popularity only in 1990th when computing systems have become sufficiently powerful.

Significant contribution in this field were made by such scientists as Voronovsky G., Rutkovska D., Pylynsky M., Robert Kallan, Ackley D.H., Hinton G.E. etc.

Ukrainian and foreign scientists possess generally accepted definition and classification of neural networks. Mostly 80% of all representations of neural networks belong to so-called multilayered networks without backward linkages. A signal is sent from an input layer through hidden layers (if they are available) to an output layer. The definition of neural network is interpreted by authors as a set of peculiar connected elements (neurons or units) with the particular rule of combination of input and the rule of activation, which gives an opportunity to calculate an output with the help of the set of input. Multilayered feedforward neural network with the dynamic settings of weight factors, where the process of study occurs with the teacher is investigated.

The purpose of the article is investigation of artificial neural networks, study of their classification and software of neural networks implementation for recognition of graphical images.

Computer implementation of neural networks may be carried out on the basis of different programming languages and development environments as Pascal, C++, C#, JavaScript, Python.

The definition of neural network and its components, classification of neural networks is revealed in the article. Usage of neural network for online services had determined that for creation of program for identification of graphical images the JavaScript programming language should be used. Multilayered feedforward neural network with the dynamic settings of weight factors, where the process of study occurs with the teacher should be used as neural network.

REFERENCES

1. Kallan Robert (2001). Osnovnyie kontseptsii neyronnyih setey *[Basic conceptions of neural networks]*. Moscow: Izdatelskiy dom «Vilyams» [in Russian].
2. Rutkovskaya D. Neyronnyie seti, geneticheskie algoritmyi i nechetkie sistemy *[Neural networks, genetic algorithms and unclear systems]*. Moscow: Goryachaya liniya - Telecom [in Russian].
3. Haykin Saymon (2001). Neyronnyie seti: polnyiy kurs, 2-e izdanie *[Neural networks: full course, 2nd edition]*. Moscow: Izdatelskiy dom «Vilyams» [in Russian].
4. Vidyi neyronnyih setey *[Types of neural networks]*. Retrieved from: https://ai-science.ru/vidy-nejronnyx-setej [in Russian].

(Переклав на англ. Іванова І.В. – учитель англійської мови, учитель першої категорії Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області)

УДК: 821.161.2'06-14.09:172.15

КАЛМИКОВА Марина

учитель-методист, учитель української мови Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ПИЛИПЕНКО Поліна

учениця 11 класу філологічного напряму навчання за профілем «іноземна філологія» Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПАТРІОТИЧНОЇ ЛІРИКИ (НА ОСНОВІ ЗБІРКИ «З УКРАЇНОЮ У СЕРЦІ ЖИВУ» ПОЛІНИ ПИЛИПЕНКО)

Анотація. У статті проаналізовано різні підходи до пояснення сучасного феномену виникнення української патріотичної лірики, яка має національно-патріотичне, філософське спрямування, що зумовлює прагнення сучасних дослідників виокремити патріотичну лірику в окремий тематичний різновид літературного роду.

У контексті досліджуваної проблеми проаналізовано зміст поетичної збірки «З Україною в серці живу» поета-початківця, учениці Слов'янського педагогічного ліцею Поліни Пилипенко.

Ключові слова: громадянська лірика, патріотична лірика, національні мотиви.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна політична ситуація в Україні є каталізатором багатьох процесів у суспільстві, сприяє переосмисленню народом давно відомих філософських категорій, формуванню нового світогляду особистості, коли відбувається зміна її ціннісних орієнтацій.

Наша держава потребує сьогодні людини творчої, неординарно мислячої, спрямованої на саморозвиток і самовираження в будь-яких галузях. Україна – це особистості, які формують обличчя її історії. Тому необхідно відкривати імена молодих авторів, які найважливішим завданням свого життя вважають нести слово правди про Україну, заклик

© Камликова М., Пилипенко П., 2017

до дії і боротьби, виховуючи таким чином патріотів своїх, формуючи нову генерацію українців.

У такий період особливого значення набуває почуття патріотизму, що визначається більшістю людей як одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури, що знайшло свого вияву й у перших поетичних спробах П. Пилипенко, об'єднаних у цикл «З Україною в серці живу».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане дослідження даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Як зазначено в сучасних філософсько-енциклопедичних виданнях, поняття патріотизму має широкий спектр тлумачень, що відбиває інтегральну природу самого явища, а саме: любов до Батьківщини, відповідальність за її долю і готовність служити її інтересам, а в разі потреби самовіддано боронити здобутки свого народу [4, с. 471]

І. Чернова [5], досліджуючи проблему патріотизму в сучасному науковому дискурсі, подає низку тлумачень цього поняття в науковій літературі: природжена любов до батьківщини, що є важливим компонентом громадянського духу (А. Токвіль); «суспільний моральний принцип діяльнісного ставлення до свого народу, що віддзеркалює національну гордість і любов до вітчизни, громадянську відповідальність за її долю, а також емоційне підпорядкування особистістю свого життя спільним національним інтересам, що виявляється в готовності служити Батьківщині й захищати її від ворогів» (В. Ткаченко); "одна із найбільш значущих, незмінних цінностей, властива усім сферам життя суспільства й держави, виражає ставлення особистості до своєї Батьківщини й характеризує вищий рівень її розвитку в процесі діяльності на користь Батьківщини" (О.Бойко).

Зауваження науковців про *національні, соціальні, патріотичні* мотиви ми знаходимо у визначеннях громадянської лірики О. Галича [1], В. Назарця, Є. Васильєва, Р. Гром'яка [2]. Актуальним у контексті нашого дослідження ми вважаємо визначення громадянської лірики, яке подає Н.Ференц: «у вивченні ліричних творів часто використовується тематична класифікація… Громадянська лірика – розкриває суспільно-національні питання і почуття. У громадянській ліриці можна виділити суспільно-політичну й патріотичну [3].

Тематика поетичного циклу Поліни Пилипенко «З Україною в серці живу..» присвячена Україні – Батьківщині, рідному краю, людям, що в ньому живуть. В основу мотивів поетичної збірки покладено ідеї

національної автентичності українського народу, прагнення народу до волі й національного самоусвідомлення, що дає змогу схарактеризувати вірші юної авторки як патріотичну поезію.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – презентація й аналіз авторського твору – циклу поезій «З Україною в серці живу..» – поета-початківця Поліни Пилипенко, молодої людини широких духовних обріїв, що робить перші кроки в широкий світ поезії, презентуючи зразки патріотичної лірики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поетичний цикл «З Україною в серці живу» є першою літературною спробою юної поетеси в жанрі лірики філософсько-громадянського спрямування. До написання більшості презентованих поезій ученицю надихнула літературна зустріч із талановитими митцями – В. Шовкошитним, М. Скрипцем, А. Гаєм, – після чого юна поетеса надала своїм літературним спробам громадянського звучання, її вірші набули філософської рефлексії.

Відчутними в поезії є патріотичні мотиви – самоідентифікація автора як частини українського народу, роздуми над поняттям «патріот»:

Патріотами звуться не ті, хто весь час
Про політику лиш розмовляють,
Ніби іншої теми немає у нас,
І проблем у державі немає.

Патріотом є той, хто шанує родину,
Ясне сонце, і місяць, і зорі…
І планету Земля, і свою Батьківщину,
Чисте небо і річки прозорі *(«Патріотам рідного краю»*).

Актуально у вірші *«Патріотам рідного краю»* звучить заклик юної поетеси:

Прошу, люди, почуйте, почуйте мене!
Я вас дуже і дуже благаю!
Якщо хочеться змін – починайте з себе!
Патріоти рідного краю!

Мрії Поліни Пилипенко про майбутнє нашої держави сповнені почуття переживань за подальшу долю народу. Так, у поезіях *«Найсвітліші мої мрії», «Братаймося!», «Новорічне для країни»* образ України набуває в авторки загальнолюдського звучання, переростає у збірний образ людського світу, де увесь рухливий і вабливий світ перетворено в образ рідної землі, що називається Україною:

…Найсвітліші мої мрії
Всі пов’язані з весною,
З Україною надії *(«Найсвітліші мої мрії).*

…В цю пору року на диво чекає
Країна уся з нетерпінням *(«Новорічне для країни»*).
…Треба йти, щоби рідную колиску –
Мир у світі зберегти!
Бо життя таке коротке,
Наче спалах вогняний *(«Братаймося!»)*.

Неабияку роль у становленні Поліни Пилипенко як поета відіграє творчість Т.Г. Шевченка. Кобзар є образом людини-правдошукача, людини, наполегливої в досягненні своєї мети, справжнім патріотом, поетом, який кожен свій рядок спрямовує до рідної землі, рідного українського народу.

Т. Шевченко – справжній приклад для прийдешніх поколінь, приклад вірного служіння своїй Батьківщині. Вірш «Заповіт» Т. Шевченка є своєрідним гімном визвольної боротьби. Так, юна авторка у вірші *«Відповідь на «Заповіт» Т.Г. Шевченка»* вчиться виголошувати заклик до боротьби, пробудивши в серцях українців вогонь патріотизму, людської гідності та державної свідомості:

Як хотів ти досягнути недосяжної мети!
Про панів навік забути, по життю спокійно йти.
Визволить народ нещасний із-під «панської руки»,
Щоб було життя прекрасне й зникло слово «кріпаки».

Продовжуючи тему наслідування мотивів найкращих зразків сучасної лірики, розглянемо поезію *«Ліні Костенко»*. Поліна Пилипенко, покликаючись на поезію «Крила» Л. Костенко, вибудовує картину людського життя і водночас наповнює її патріотичним змістом. У поетеси немає плакатних патріотичних звернень, трафаретних гасел, не вживається навіть слово «Україна», але підтекст її поезії виразно патріотичний:

Людина крилата повинна мати
Гарні стосунки з близькими в родині,
Жити у злагоді на Батьківщині,
Бути терплячою й толерантною.

Любити людей і ні з ким не сваритись,
Жити у злагоді і не журитись,
Багато вершин у житті підкорити,
Душі своєї ніде не зганьбити.

Юна авторка щиро виражає біль за народ, який змушений покидати рідну домівку, бо на землі його йде війна. Незважаючи на юний вік, П. Пилипенко вдається передати у віршах почуття ностальгії:

Коли ти покидаєш рідний край –
Матусині ти очі пам’ятай.

І не забудь пісні своєї хати. –
Любов та щирість варто пам’ятати!
Якщо ж ти Батьківщину забуваєш –
Від серця ти шматочок відриваєш *(«Коли ти забуваєш рідний край»).*
…Самотньо дівчина ішла по вулиці пустій,
Перебираючи в руках своє намисто…
Чого ж тоді так хочеться малій
Зітерти зі щоки гірку сльозину?
Бо так бракує рідної землі.
І біль живе в душі за Україну *(«Був сонячний, такий яскравий день»).*

У поезіях присутній образ ліричного героя, що має йти шляхом усвідомлення себе як українця, частини нації, глибоко пізнати історію й культуру рідного народу:

Ти краще полюби останню зірку,
Що ледве загасає до світанку.
І чесну правду. Правду, може, гірку,
І рідної бабусі вишиванку *(«Ти скаржишся, що світ навколо тебе…»).*

Емоційне сприйняття життя, обізнаність з усною народною творчістю допомогли юній поетесі художньо інтерпретувати народну символіку (небо, зорі, вода, мати, сонце, місяць):

Коли ти покидаєш рідний край –
Матусині ти очі пам’ятай.
І не забудь пісні своєї хати *(«Коли ти покидаєш рідний край»)*

У поезіях П. Пилипенко символи служать засобами узагальнення й емоційного вираження конкретних людських почуттів, думок, патріотичних настроїв:

Ти краще полюби останню зірку,
Що ледве загасає до світанку*(«Ти скаржишся, що світ навколо тебе…»).*

У творах юної поетеси вода – носій надії, чистоти духу й тіла, уособлення щастя, самого життя:

З Україною надії…
Річки повняться водою *(«Найсвітліші мої мрії»)*

Відомо, що ще праукраїнці поклонялися сонцю-світлу як носію життя, радощів буття, символу свободи, що знаходить відображення в поезії *«Патріотам рідного краю»:*

Патріотом є той, хто шанує родину,
Ясне сонце, і місяць, і зорі,
І планету Земля, і свою Батьківщину,
Чисте небо і річки прозорі.

Аналізуючи ліричні образи, створені П. Пилипенко, зазначимо, що найповніше автором розкрито образ Батьківщини-України, з якою в юної поетеси пов'язані мрії про відродження, мир, злагоду народу; образи патріотів – будівничих кращого майбутнього держави. В усіх поезіях присутній образ ліричного героя, який іде шляхом усвідомлення себе як українця, частини нації, що має глибоку історію й культуру.

У циклі поезій «З Україною в серці живу…», що складається з 10 літературних зразків, юна поетеса закликає до завзятої боротьби за Україну. Вірші мають конкретного адресата – молоду генерацію української інтелігенції, а ширше – націю. Просторова тканина художнього тексту будується на патріотичних мотивах. Поетеса сповнена віри об'єднання українців в ім'я світлого прийдешнього України.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У поезіях збірки «З Україною в серці живу…» учениці Слов'янського педагогічного ліцею Поліни Пилипенко автором розкрито образ України, з якою в юної поетеси пов'язані мрії про відродження, мир, злагоду народу; образи патріотів – будівничих кращого майбутнього держави. В усіх поезіях присутній образ ліричного героя, який іде шляхом усвідомлення себе як українця, частини нації, що має глибоку історію й культуру.

Тексти поезій, стилістичні прийоми, лексичні особливості свідчать про пошуки юною поетесою індивідуального, авторського стилю, та авторові вдалося передати почуття любові до своєї Батьківщини, свого народу.

У своїх поезіях П. Пилипенко бачить Україну єдиною, соборною, вірить у краще майбуття Батьківщини, що стане результатом боротьби всього народу, даючи нинішньому молодому поколінню зразок служіння інтересам рідного народу та загальнолюдським гуманним ідеям. Творчість молодих українських авторів, до яких належить і П. Пилипенко, пробуджує ідею національної свободи і формує національну самосвідомість сучасного українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред.. Олександра Галича. – Київ: Либідь, 2001. – 488 с.
2. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Т.Гром'яка, Ю.І.Ковалів, В.І.Теремка. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 752 с. (Nota bene).
3. Ференц Н.С. Основи літературознавства [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.big-lib.com/book/59_Osnovi_literatyroznavstva.

4. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; редкол.: В. І. Шинкарук (голова). – К.: Абрис, 2002. – 742 с. – (Бібліотека Державного фонду фундаментальних досліджень).: тираж 1000 прим.
5. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.asv.gov.ua/content/nauka/editions/15/2011-15/228-238.pdf.

Стаття надійшла до редакції 09.11.2017.

КАЛМЫКОВА Марина
учитель украинского языка Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области, учитель-методист
ул. Добровольского, д.1, г. Славянск, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: slavpedlicey@ukr.net
ПИЛИПЕНКО Полина
ученица 11 класса филологического направления обучения Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области
ул. Добровольского, д.1, г. Славянск, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ИДЕНТИФИКАЦИЯ ПАТРИОТИЧЕСКОЙ ЛИРИКИ (НА МАТЕРИАЛЕ СБОРНИКА «С УКРАИНОЙ В СЕРДЦЕ ЖИВУ» ПОЛИНИ ПИЛИПЕНКО)

Резюме. В статье проанализированы различные подходы к объяснению современного феномена возникновения украинской патриотической лирики, которая имеет национально-патриотическую, философскую направленность, что обуславливает стремление современных исследователей выделить патриотическую лирику в отдельную тематическую разновидность литературного рода.

В контексте исследуемой проблемы проанализировано содержание поэтического сборника «С Украиной в сердце живу» начинающей поэтессы, ученицы Славянского педагогического лицея Пилипенко Полины.

Ключевые слова: гражданская лирика, патриотическая лирика, национальные мотивы.

KALMYKOVA Marina
a teacher of Ukrainian language of Slovyansk pedagogical lyceum of the Slovyansk City Council of Donetsk region, a teacher-methodist
1 Dobrovolskogo Str., Slovyansk, Donetsk region, Ukraine, 84100
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

PYLYPENKO Polina
a pupil of the 11th philological grade, Slovyansk Pedagogical lyceum of Slovyansk City Council
1 Dobrovolskogo Str., Slovyansk, Donetsk region, Ukraine, 84100
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

IDENTIFICATION OF THE PATRIOTIC LYRICS (ON THE MATERIAL OF THE COLLECTION "LIVING WITH UKRAINE IN THE HEART" THE AUTHOR POLINIA PILIPENKO)

Summary. The article analyzes various approaches for explanation of modern phenomenon of the emergence of Ukrainian patriotic lyrics, which has philosophical, national and patriotic orientation, which determines the desire of modern researchers to single out patriotic lyrics in a separate thematic variety of the literary genre.

In the context of the problem studied, the content of the poetic collection "Living With Ukraine in the Heart " is analyzed by a beginning poetess Pylypenko Polina, the pupil of Slovyansk Pedagogical lyceum.

Key words: civil lyric poetry, patriotic lyrics, national motives

Abstract. The current political situation in Ukraine is a catalyst for many processes in society. It contributes to the rethinking of people of long-known philosophical categories, the formation of a new outlook of a personality, when there is a change in value orientations.

Our state now needs a creative, extraordinary thinking person, aimed at self-development and expression in all fields. Ukraine means people who shape the face of its history. Therefore, it is necessary to open the names of young authors who consider the most important task of their life to bear the word of truth about Ukraine, who call to action and struggle, thus raising patriots, forming a new generation of Ukrainians.

Observations by scholars on national, social, and patriotic motives of lyrics are in the definitions of both O. Galich, and V. Nazarets, E. Vasiliev, and R. Gromiak. In the context of our study, we consider the definition of civic lyrics presented by N. Ferenc: "in the study of lyrical works, thematic classification is often used ... Civic lyrics reveals socio-national issues and patriotic feelings".

The theme of the poetic cycle of a pupil of the Slovyansk Pedagogical lyceum, a poet-beginner, Polina Pylypenko, "Living With Ukraine in the heart" is devoted to Ukraine, Motherland, native land, and people living in it. The basis of the motives of the poetic collection is the idea of the national authenticity of Ukrainian people, the desire of people for freedom and national self-awareness, which makes it possible to characterize the poetry of the young author as patriotic poetry.

The author reveals the image of Ukraine, with which the dreams of a young poet about revival, peace and harmony of people are associated; and also the images of patriots (the builders of a better future state). In all poems there is an image of a lyrical person who goes through the awareness of himself as a Ukrainian, part of a nation which has a deep history and culture.

Texts of poetry, stylistic techniques, and lexical peculiarities testify to the search of a young poetess for an individual, author's style. In poetry P. Pylypenko sees Ukraine as a unitary free state, believing in better future of the Motherland, which will be the result of the struggle of all people. The creativity of young Ukrainian authors, including P. Pylypenko, awakens the idea of national freedom and forms the national consciousness of contemporary Ukrainian society.

REFERENCES

1. Halych O., Nazarets V., Vasyliev E The Theory of Literature: Textbook / Za nauk. red.. Oleksandra Halycha. – Kyiv: Lybid, 2001. – 488 p. [in Ukrainian].
2. Literary dictionary-reference book / za red. R.T.Hrom'iaka, Yu.I.Kovaliva, V.I.Teremka. – K.: VTs «Akademiia», 2006. – 752 p. (Nota bene). [in Ukrainian].
3. Ferents N.S.Fundamentals of Literary Studies [Electronic resource]. – Access mode: http://www.big-lib.com/book/59_Osnovi_literatyroznavstva.
4. Philosophical Encyclopedic Dictionary / NAN Ukrainy, In-t filosofii im. H. S. Skovorody; redkol.: V. I. Shynkaruk (holova). – K.: Abrys, 2002. – 742 p. – (Biblioteka Derzhavnoho fondu fundamentalnykh doslidzhen).: tyrazh 1000 prym. [in Ukrainian].
5. [Electronic resource]. – Access mode: http://www.asv.gov.ua/content/nauka/editions/15/2011-15/228-238.pdf.

(Переклав на англ. Шашкіна О.М. – учитель вищої категорії, учитель англійської мови Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області)

УДК: 532.58

ОМЕЛЬЧЕНКО Оксана

учитель фізики Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області, старший учитель

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: oksana.omelchenko@ukr.net

КОРОБКО Володимир

учень 10 класу фізико-математичного напряму навчання за профілем «математика, фізика» Слов'янської педагогічного ліцею Слов`янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ДОСЛІДЖЕННЯ РУХУ ТІЛ У РІДИНАХ: ВИЗНАЧЕННЯ КОЕФІЦІЄНТА ГІДРОДИНАМІЧНОГО ОПОРУ

Анотація. Статтю присвячено проблемі гідродинамічного опору рідини і визначення коефіцієнта гідродинамічного опору. Авторами статті було проведено три досліди, у яких використовували струмінь води, що витікав з отвору водопровідного крану і тіла різної геометричної форми (кулька, циліндр, краплеподібне тіло). Брали до уваги, що для визначення сили опору треба знати не лише форму й розміри тіла, відносну швидкість руху в середовищі та її густину, а й коефіцієнт гідродинамічного опору, значення якого може коливатися в залежності від форми тіла, навколо якого відбувається утворення вихорів.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати розширюють фундаментальні уявлення про рух тіл у рідинах; матеріали, зібрані в роботі, можуть бути використані в найрізноманітніших академічних, технічних і технологічних додатках: визначені коефіцієнти гідродинамічного опору для кульки, циліндру, краплеподібного тіла можуть використовуватися як сталі величини у процесі подальших досліджень руху тіл більш складної геометричної форми.

Ключові слова: рух тіл у рідинах, сила гідродинамічного опору, коефіцієнт гідродинамічного опору.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку фізики як науки особливої актуальності набувають проблеми,

© Омельченко О., Коробко В., 2017

пов'язані зі збільшенням ККД пристроїв, зменшенням енергетичних витрат тощо. Важливим питанням є вивчення опору середовища.

Визначення гідродинамічного опору є актуальним для багатьох галузей науки і техніки й має величезне як теоретичне, так і практичне значення.

Так, під час розробки гідравлічного обладнання варто враховувати, що збільшення гідродинамічного опору приводить до істотного зниження ККД пристрою. Це може відбуватися в силу різних причин – починаючи від невдалої форми елементів і їхнього матеріалу до явища кавітації – утворення газових пухирців у рідинах.

Певні елементи гідродинаміки використовуються в медицині. Так, було проведене дослідження лікування гострої церебральної недостатності високочастотною й нормальною вентиляцією легенів. У процесі дослідження разом із іншими факторами було необхідно враховувати також гідродинамічний опір піально-капілярних судин головного мозку в здорових людей і людей, що страждають на різні серцеві хвороби.

Опір рідин необхідно враховувати у створенні будь-яких надводних і підводних рухових апаратів: правильна форма дає змогу витрачати менше енергії (а значить, і палива). Саме на подолання сили опору середовища витрачається більша частина роботи двигунів підводних човнів, тому зменшення коефіцієнта захоплення хоча б на кілька відсотків є величезним досягненням.

Визначення коефіцієнтів гідродинамічного опору для тіл різної форми й матеріалу зумовлює актуальність цієї статті в контексті подальшого вдосконалення пристроїв і збільшення їх ККД.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане дослідження даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Перше теоретичне визначення закону опору належить англійському вченому І. Ньютонові. Дослідник пояснював опір тіла під час руху його в газі ударами частинок об лобову частину тіла, а величину опору вважав пропорційною квадрату швидкості тіла. Ньютон також помітив, що, крім сили, зумовленої ударами частинок, існує опір, пов'язаний із тертям рідини об поверхню тіла (так званий опір тертя). Розглянувши силу, що діє уздовж поверхні зіткнення елементарних об'ємів рідини, Ньютон винайшов, що напруга тертя між двома шарами рідини пропорційна відносній швидкості ковзання цих шарів один по одному [2].

Установивши основні закони й рівняння динаміки, Ньютон відкрив шлях для переходу від вивчення окремих задач до дослідження загальних законів руху рідин і газів. Творцями теоретичної гідродинаміки є Л. Эйлер і Д. Бернуллі, які застосували відомі вже на той час закони механіки до дослідження плинів рідин. Л. Эйлер уперше вивів основні рівняння руху ідеальної, тобто не в'язкої, рідини [1]. У працях французьких учених

Ж. Лагранжа й О. Коші, німецьких учених Кирхгофа й Гельмгольца, англійського вченого Дж. Стокса, російських учених М. Жуковського й С. Чаплигіна та інших були розроблені аналітичні методи дослідження плинів ідеальної рідини; ці методи були застосовані до розв'язання багатьох важливих задач, що стосуються руху рідини в каналах різної форми, до витікання струменів рідини в простір, заповнений рідиною або газом, і до руху твердих тіл у рідинах і газах. Велике значення для практики мала розробка теорії хвиль, що виникають на поверхні рідини, наприклад, під дією вітру або під час руху суден тощо [3].

Залежність сили опору від швидкості тіла, розглянута вперше Ньютоном, має вигляд

$$F_x \sim \rho v^2 S$$

в іншому записі це формула сили лобового опору, де S – площа поперечного перерізу тіла, ρ – густина середовища.

Необхідно зауважити, що формула Ньютона для розрахунку сили опору справедлива далеко не завжди. Ця формула не дає змоги правильно обчислити силу, що діє на ложку, яка поринає в банку з медом, на маленьку сталеву кульку у високій посудині з олією. У цих випадках для визначення сили опору треба знати не тільки форму й розміри тіла, відносну швидкість руху в середовищі та її густину, але й ще одну характеристику середовища, що називається коефіцієнтом в'язкості.

На основі аналізу наукової літератури з обраної проблеми, зазначимо, що дослідження вчених є підґрунтям для проведення експерименту з визначення коефіцієнта гідродинамічного опору.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення та аналіз факторів, що впливають на рух тіл у рідинах, розширення пізнань про силу опору різних середовищ, визначення коефіцієнта гідродинамічного опору.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою визначення гідродинамічного опору, що відчувають тіла різної геометричної форми в потоці води, і обчислення коефіцієнту C_x, ми використали ємність для води, мірну склянку, лінійку, секундомір, геометричні тіла різної маси, форми й об'єму.

Відкривши кран, ми наповнили певну посудину водою. Коли поклали на поверхню води тіло й підштовхнули його до струменя, воно відразу ж захопилося й залишилося на місці зіткнення струменя з водою. Зі збільшенням напору тіло усе глибше заглиблювалося під воду й робило ледве помітні коливання – це відбувалося, головним чином, завдяки гідродинамічному опору – силі, що діяла на нього з боку потоку.

У процесі досліду ми добирали напір води таким чином, щоб тіло, наприклад, наполовину поринуло під воду. У рівноважному положенні сила Архімеда F_A урівноважувала силу тяжіння mg і силу опору F_C:

$m g + F_C = F_A$

У цьому рівнянні

$m = \rho_т V_т$

де $V_т$ – об’єм тіла;

$\rho_т$ – його середня густина.

Сила Архімеда, що діє на тіло, занурене наполовину, дорівнює

$$F_A = \frac{1}{2}\rho_в V_т g$$

де $\rho_в$ – густина води.

Для F_C використали формулу Ньютона

$$F_C = \frac{1}{2} C_x S \rho_в v^2$$

що показує залежність сили опору від швидкості тіла. Підставивши в цю формулу $S = \pi r^2$, де r – радіус струменя, одержали:

$$\rho_т V_т g + \frac{1}{2} C_x \pi r^2 \rho_в v^2 = \frac{1}{2}\rho_в V_т g$$

Звідси виразили C_x:

$$C_x = \frac{\frac{1}{2}\rho_в V_т g - \rho_т V_т g}{\frac{\pi r^2 \rho_в v^2}{2}}$$

Для знаходження C_x (рис.1) потрібно знати ще й значення r і v, які безпосередньо виміряти непросто.

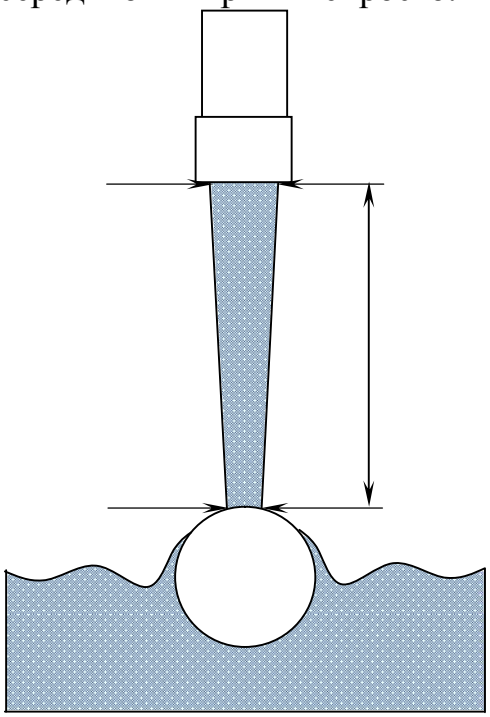

Рис. 1

Але їх можна визначити побічно, знаючи витрату води в струмені Q (об'єм води, що проходить крізь переріз за одиницю часу), довжину струменя L, початковий радіус r_0 (у горловини крана). Витрату води вимірювали, набираючи воду в мірну посудину й засікаючи час. Знаючи Q і r_0, знайшли $v_0 = \frac{Q}{\pi r_0^2}$.

Рух струменя є рівноприскореним, тому $L = \frac{v^2 - v_0^2}{2g}$, звідки обчислили

$$v = \sqrt{v_0^2 + 2gL}$$

Щоб знайти r, ми скористалися рівнянням неперервності струменя

$$r_0^2 v_0 = r^2 v$$

де v_0 – швидкість потоку у горловини крана, звідки отримали

$$r = r_0 \sqrt{\frac{v_0}{v}}$$

З метою визначення коефіцієнтів опору як сталих величин проведемо досліди.

Дослід 1

Для першого досліду (рис.1) ми використовували пластмасову кульку $R = 1{,}9$ см, $m = 2{,}5$ г. Тоді

$$V_к = \frac{4}{3}\pi R^3, \qquad m = \rho_к \frac{4}{3}\pi R^3.$$

Підставивши отримані вирази у формулу (1), одержали:

$$C_x = \frac{n\rho_в \frac{4}{3}\pi R^3 g - \rho_к \frac{4}{3}\pi R^3 g}{\frac{\pi r^2 \rho_в v^2}{2}}$$

Підставивши у формулу числові значення розмірів тіла (R, h, m) і виміряні в процесі експерименту фізичні величини (r, v) ми отримали значення C_x (табл.1).

Таблиця 1

Коефіцієнт гідродинамічного опору для кульки

Густина кульки $\rho_к$, г/см^3	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09
Маса кульки m, г	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Радіус кульки $R_к$, см	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9

Продовж. табл.. 1

Об'єм кульки V , см^3	28,7	28,7	28,7	28,7	28,7
Витрата води Q , см^3/с	130	140	145	190	205
Радіус крана r_0, см	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Довжина струменя L , см	60	50	45	20	15
Занурення n	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
C_x	0,5	0,51	0,51	0,52	0,52

Дослід 2

У другому досліді ми використовували пластиковий циліндр масою 16 г, радіусом основи 3,6 см і висотою 3,6 см (рис.2).

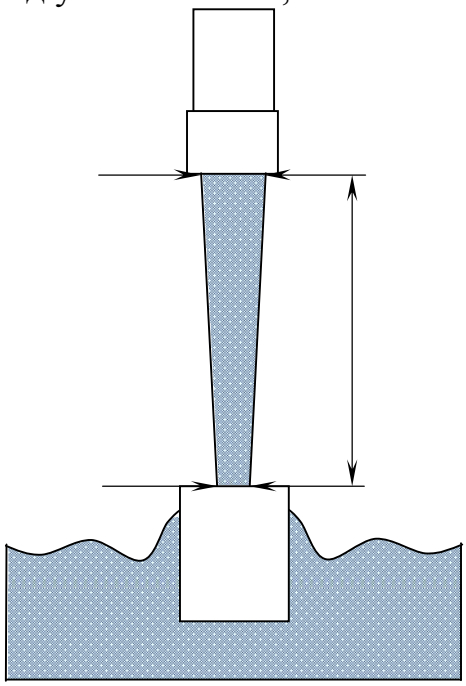

Рис.2

Тоді $V_ц = \pi R^2 h,\ m = \rho_ц \pi R^2 h$

Підставивши отримані вирази у формулу (1), одержали:

$$C_x = \frac{n\rho_в \pi R^2 hg - \rho_ц \pi R^2 hg}{\frac{\pi r^2 \rho_в v^2}{2}}$$

Таблиця 2

Коефіцієнт гідродинамічного опору для циліндра

Маса циліндра m , г	16	16	16	16	16
Об'єм циліндра V , см^3	146	146	146	146	146
Витрата води Q , см^3/с	145	160	170	185	225

Продовж. табл.. 2

Радіус крана r_0, см	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Довжина струменя L, см	80	60	50	45	20
Занурення n	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25
C_x	0,68	0,7	0,71	0,68	0,72

Дослід 3

У третьому досліді було використане тіло з пінопласту ($\rho = 0{,}025$ г/см^3) краплевидної форми (комбінація конусу $R = 1{,}5$ см, $h = 3$ см та півкулі) (рис. 3).

Ми визначили масу тіла $m = \rho\left(V_к + \frac{1}{2}V_{кулі}\right) = \rho\left(\frac{1}{3}\pi R^2 h + \frac{2}{3}\pi R^3\right)$

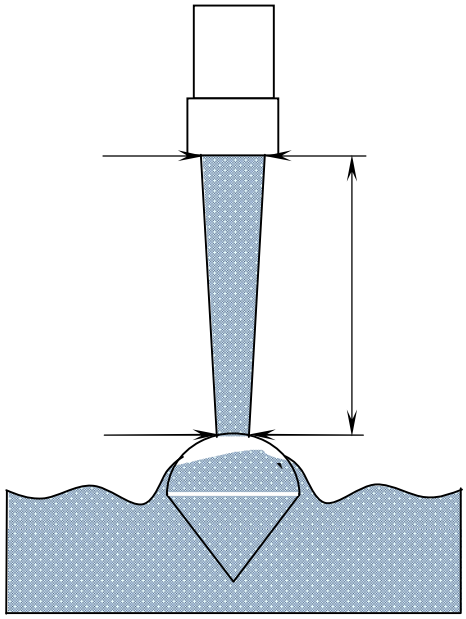

Рис. 3

У процесі досліду ми добирали напір води таким чином, щоб конус повністю був занурений у рідину.

Підставивши отримані вирази у формулу (1), одержали:

$$C_x = \frac{\frac{1}{3}\pi R^2 h\rho_в g - mg}{\frac{\pi r^2 \rho_в v^2}{2}}$$

Таблиця 3

Коефіцієнт гідродинамічного опору для краплевидного тіла

Маса тіла m , г	0,35	0,35	0,35	0,35	0,35
Об'єм конуса V , см^3	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1
Витрата води Q , см^3/с	190	200	210	220	225
Радіус крана r_0, см	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Довжина струменя L , см	70	60	55	50	45
C_x	0,17	0,18	0,17	0,18	0,17

З наведених у таблицях даних видно, що для струменів різної довжини, незалежно від величин r і v, значення коефіцієнта гідродинамічного опору C_x знаходиться у діапазоні 0,17 – 0,72.

Проаналізуємо отримані результати. При розрахунку сили опору ми використовували формулу Ньютона (1). По-перше, оскільки ця формула добре описує експеримент, можна сказати, що ми перевірили її справедливість у діапазоні швидкостей $v \approx 1-10$ м/с. По-друге, розраховуючи значення C_x, ми побачили, що тіло «відбирає» тільки частину імпульсу струменя, інше «іде» у воду, у якій воно плаває. Останній експериментальний факт не є таким очевидним. На перший погляд здається, що вузький струмінь, падаючи на майже пласку вершину тіла ($r \ll R$), має передавати йому більшу частину свого імпульсу. На практиці, як ми бачимо, струмінь огинає тіло майже без втрати швидкості й іде під ним у воду, зберігши значну частину свого імпульсу. Обтікання тіла потоком зменшує гідродинамічний опір.

Для таких тіл, як куля, не дуже довгий циліндр, значення C_x у широкому діапазоні швидкостей порядку 0,1 – 1 (експериментальні значення 0,5 - 0,7). Для добре обтічного подовженого краплеподібного тіла із закругленою головною частиною коефіцієнт опору може досягати 0,04 – 0,06 (експериментальні значення - 0,17).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На підставі ґрунтовного аналізу досліджуваної проблеми в науковій літературі нами було розглянуто гідродинамічний опір середовища; проведено комплексні експериментальні дослідження з визначення коефіцієнта гідродинамічного опору для тіл різної геометричної форми, що рухаються в рідині; визначено коефіцієнти гідродинамічного опору для тіл різної форми й об'єму (кульки, циліндру, краплеподібного тіла); здійснено порівняльний аналіз отриманих експериментальних даних з описаними в науковій літературі.

Зроблено такі узагальнення й висновки з обраної проблеми: для таких тіл, як куля, не дуже довгий циліндр, значення C_x у широкому

діапазоні швидкостей порядку 0,1 – 1 (експериментальні значення 0,5 – 0,7). Для добре обтічного подовженого краплеподібного тіла із закругленою головною частиною коефіцієнт опору може досягати 0,04 – 0,06 (експериментальні значення 0,17), із чого виходить, що при контакті з тілом струмінь втрачає не більше половини свого імпульсу; обтікання тіла потоком зменшує гідродинамічний опір, тому зменшення величини C_x навіть на кілька відсотків треба розцінювати як досягнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лойцянский Л.Г. Механика жидкости и газа / Л.Г. Лойцянский. – 5-е изд.– М., 1970.
2. Митрофанов А. Полеты в струе и наяву / А. Митрофанов // Квант.– 1991. – № 9. – С. 2-10
3. Прандтль Л. Гидроаэромеханика / Л. Прандтль. – 2-е изд. – Пер.с нем. Г. Вольперта. – М.: Изд-во иностранной лит-ры, 1951. – 576 с.
4. Яковенко В.А. Общая физика. Механика : учебник / В.А. Яковенко, Г.А. Заборовский, С.В. Яковенко ; под общ. ред. В.А. Яковенко. – Минск: Вышэйшая школа, 2015. – 383 с.: ил.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2017.

ОМЕЛЬЧЕНКО Оксана
учитель физики Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области, старший учитель
ул. Добровольского, д.1, г. Славянск, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: oksana.omelchenko@ukr.net
КОРОБКО Владимир
ученик 10 класса физико-математического направления обучения по профилю «математика, физика» Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области
ул. Добровольского, д.1, г. Славянск, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ИССЛЕДОВАНИЕ ДВИЖЕНИЯ ТЕЛ В ЖИДКОСТЯХ: ОПРЕДЕЛЕНИЕ КОЭФИЦИЕНТА ГИДРОДИНАМИЧЕСКОГО СОПРОТИВЛЕНИЯ

Резюме. Статья посвящена проблеме гидродинамического сопротивления жидкости и определения коэффициента гидродинамического сопротивления. Авторами статьи было проведено три опыта, в которых использовали струю воды, текущую из отверстия водопроводного крана и тела различной геометрической формы(шарик, цилиндр, каплевидное тело). Принимали во внимание, что для определения силы сопротивления необхоимо знать не только форму и размеры тела,

относительную скорость движения в среде и ее плотность, а и коэфициент гидродинамического сопротивления, значение которого может колебаться в зависимости от формы тела, вокруг которого образуются вихри.

Практическое значение исследования состоит в том, что полученные результаты расширяют фундаментальные представления о дваижении тел в жидкостях; материалы, собраные в работе, могут быть использованы в различных академических, технических и технологических приложениях: полученные коэфициенты гидродинамического сопротивления для шарика, цилиндра, каплевидного тела, могут использоваться как постоянные величины в процессе дальнейших исследаванийтел более сложной геометрической формы.

Ключевые слова: движение тел в жидкостях, сила гидродинамического сопротивления, коэфициент гидродинамического сопротивления.

OMELCHENKO Oksana

The teacher of Physics of pedagogical lyceum of Slavyansk city council of Donetsk region, the top academic degree teacher

Dobrovolskogo Str., 1, Slovyansk, Donetsk region, Ukraine, 84100

E-mail: oksana.omelchenko@ukr.net

KOROBKO Volodymyr

the pupil of the 10th form of the physics and mathematics specialization for the profile "Mathematics, Physics" of Slavyansk pedagogical lyceum Slavyansk City Council of Donetsk region

Dobrovolskogo Str., 1, Slovyansk, Donetsk region, Ukraine, 84100

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

RESEARCH ON A MOVEMENT OF BODIES IN THE LIQUIDS: DETERMINATION OF HYDRODYNAMIC RESISTANCE COEFFICIENT

Summary. The article is devoted to the problem of hydrodynamic resistance of liquid and determination of the coefficient of hydrodynamic resistance. The authors of the article conducted three experiments, in which a jet of water flowing from the opening of the water tap and body of different geometric shapes (ball, cylinder, droplet body) were used. Was noted that in order to determine the strength of the resistance it is necessary to know not only the shape and size of the body, the relative velocity of motion in the medium and its density, but also the coefficient of hydrodynamic resistance, the value of which can vary, depending on the shape of the body around which the formation of vortices can be observed. The practical value of the study is that the results broaden the fundamental ideas about the movement of bodies in liquids; the materials collected in the work can be used in wide variety of academic, technical and technological applications: determined hydrodynamic resistance

coefficients for a ball, a cylinder, a droplet body can be used as constant values for further researches of the motion of bodies with more complex geometric form.

Keywords: body motion in liquids, hydrodynamic resistance, hydrodynamic resistance coefficient.

Abstract. Determination of the hydrodynamic resistance is relevant to many branches of science and technology and has huge theoretical and practical significance. So during the development of hydraulic equipment, it should be onsidered that increase of hydrodynamic resistance results in a significant reduction in the efficiency of the equipment. Resistance of liquids must be taken into account in the creation of any surface and submersible vehicles: the correct form allows spending less energy (and hence fuel). The first theoretical definition of the law of resistance belongs to English scientist I. Newton. The scientist explained the resistance of a body during its movement in gas by impact of particles on the frontal part of the body, and considered the value of the resistance as proportional to the speed of the body velocity squared. Newton also noticed that, in addition to force caused by the impact of particles, there is resistance due to the friction of the liquid over the surface of the body (so-called resistance to friction). To determine the strength of the resistance, not only the shape and size of the body, the relative speed of motion in the medium and its density must be known, but also the coefficient of hydrodynamic resistance, the value of which can vary, depending on the shape of the body around which the formation of vortexes can be observed.

The purpose of the article is to identify and analyze factors that influence the movement of bodies in liquids, the expansion of knowledge about the strength of resistance of various media, the determination of the hydrodynamic resistance coefficient. In order to determine the hydrodynamic resistance of bodies of different geometric shapes in the flow of water, and calculating the coefficient, we used a water tank, a measuring glass, a ruler, a stopwatch and geometric bodies of different masses, forms and volumes.

When the body was put on the surface of the water and pushed it to the jet, it immediately got carried away and left on the spot a jet of water with the collision. At the time of the experiment, we took the water pressure so that the body, for example, was absorbed by water. In equilibrium the power of Archimedes equated the force of gravity and the strength of resistance. Substituting the corresponding formulas into equations, we derived the formula for determining the hydrodynamic resistance. This derivation required knowledge of the speed of the liquid, which is determined indirectly, knowing the flow of water in the stream (the volume of water passing through the section per time unit), the length of the jet and the initial radius (in the neck of the crane). Water consumption was measured by collecting water in a measuring

vessel and timing. For determining the radius of the jet colliding with the body, the equation of continuity of the jet was used. We conducted three experiments with bodies of different geometric shapes (ball, cylinder, droplet body) and for each of them the resistance coefficient was determined.

For the chosen problem following conclusions were made: for such bodies as a ball, not very long cylinder, values C_x in a wide range of velocities of the order of 0,1-1 (experimental values 0,5 - 0,7). For a well-streamlined elongated droplet body with a rounded main part, the resistance can reach 0.04 - 0.06 (experimental values 0,17), which means that in contact with the body of the jet loses no more than half of its pulse; flow around the body reduces the hydrodynamic resistance, so even a few percent reduction of the coefficient should be regarded as an achievement.

REFERENCES

1. Lojtsjanskyi, L. G. (1970). Mekhanika zhydkostji i gaza [Mechanics of liquid and gas]. Moscow, [in Russian].
2. Mitrophanov, A. (1991). Poljety v struye i nayavu [The flights in the jet and waking]. Kwant: p. 2-10 [in Russian].
3. Prandtlj, L. (1951). Ghydroaeromekhanika [Hydroaermechanics]. Moscow: Yizd-vo inostrannoy literatury [in Russian].
4. Yakovenko, V. A. (2015). Obschaya phyisika. Mekhanika: uchebnick [General physics. Mechanics: students' book]. Mjinsk: Vyshejshaja shkola [in Russian].

(Переклав на англ. Ворона Н. В. – студент КНУ ім. Тараса Шевченка, кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-східної Азії, спеціальності китайська мова і література, англійська мова, переклад)

УДК: 532.594

САМОХВАЛОВА Людмила

заступник директора з навчально-виховної роботи Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області, учитель вищої категорії, учитель фізики

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: lyssy2204076@gmail.com

РОМАНОВА Анастасія

учениця 11 класу фізико-математичного напряму навчання за профілем «математика, фізика» Слов'янської педагогічного ліцею Слов`янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: romanova anastasia.2001@mail.ru

КАПІЛЯРНІ ХВИЛІ НА ПОВЕРХНІ ЦИЛІНДРИЧНОГО ПОТОКУ РІДИНИ

Анотація. Статтю присвячено проблемі дослідження хвильових процесів у рідинах, що відбуваються на її поверхні циліндричного потоку під час механічних впливів. Авторами статті було проведено три досліди, у яких використовували струмінь води, що витікав з отвору водопровідного крану. Докладно розглянуто механізм утворення капілярних хвиль на поверхні струменя води, визначено їх швидкість поширення. Брали до уваги, що картини капілярних хвильових рухів і їхні характеристики залежали від діаметру циліндричного потоку рідини, швидкості розповсюдження струменя рідини, довжини хвилі, коефіцієнту поверхневого натягу. Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати дозволяють спрогнозувати періодичні процеси на поверхні струменя води під час механічних впливів. Докладне експериментальне вивчення капілярних хвиль є перспективним напрямком подальших досліджень. Отримані результати можуть бути використані в найрізноманітніших академічних, технічних і технологічних додатках, наприклад, для аналізу хвильової картини при різних способах і параметрах обурення поверхні рідини, визначення коефіцієнту поверхневого натяг.

Ключові слова: хвильові процеси, капілярні хвилі, швидкість поширення хвилі, поверхневий натяг.

© Самохвалова Л., Романова А., 2017

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Дослідження хвильових рухів у рідинах залежно від різних типів стратифікації є однією з важливих прикладних задач сучасної науки. Це обумовлено тим, що ці рухи є невід'ємною складовою вивчення динаміки Світового океану.

Хвильові процеси мають місце в різних галузях науки й техніки, тому їх вивчення являють собою актуальну наукову проблему через наявність широкого спектру практичних додатків даних явищ.

З хвилями різних видів людина зустрічається всюди, починаючи від гамма-променів з дуже маленькою довжиною хвилі до величезних хвильових переміщень в хмарах розсіяного між зірками хвильового пилу. Оскільки хвилі будь-якої фізичної природи переносять енергію, тому в процесах розповсюдження збурень у різних середовищах є багато спільних рис. В однорідному середовищі хвилі поширюються вздовж прямих ліній з постійною швидкістю, змінюючи напрямок і швидкість в тих місцях, де змінюються фізичні властивості середовища [4]. Хвилі на поверхні рідини – це хвилі, що виникають і поширюються вздовж вільної поверхні або на поверхні розділу двох рідин, які не змішуються. Такі хвилі утворюються від зовнішнього впливу, у результаті якого поверхня рідини виводиться з рівноважного стану (наприклад, під час падіння каменя). При цьому виникають сили, що відновлюють рівновагу: сили поверхневого натягу і сили тяжіння. Залежно від природи сил хвилі на поверхні рідини поділяють на капілярні хвилі, якщо переважає дія сил поверхневого натягу; гравітаційні хвилі, якщо переважає сила тяжіння; гравітаційно-капілярні, якщо ці сили діють одночасно.

На сьогодні встановлено, що під час витікання рідини з отвору на поверхні струменя можуть виникати поверхневі хвилі. Аналіз теоретичних і практичних аспектів проблеми щодо означених режимів руху рідини виявив, що фізичні характеристики (амплітуда, довжина хвилі, швидкість розповсюдження) деформованого струменя є такими, як і для світлових та звукових хвиль [5, с. 98]. Але важливі питання механізму розвитку та динаміки капілярних хвиль на вільній поверхні струменя на сьогодні потребують більш глибокого аналізу. Це зумовлює актуальність проблеми, висвітленої у нашій статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане дослідження даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Із великої кількості робіт, присвячених дослідженню гідродинамічних завдань, визначимо лише деякі, що достатньо відображають значне коло проблем щодо хвильових (періодичних) процесів у рідинах. Перші теоретичні дослідження

періодичних рухів на поверхні рідини було виконано в XVIII столітті [5, 7]. До періодичних течій було віднесено коливання, хвилі й вихори в рідинах. Теоретичні дослідження хвилювання поверхні рідини знайшли свого відображення в роботах швейцарського дослідника Л. Ейлера, і в роботах двох видатних французьких математиків того часу: Ж. Лагранжа, який ввів поняття потенціалу швидкості і досліджував хвилі малої висоти, і П. Лапласа, який створив особливу теорію хвиль на поверхні рідини і відкрив основний закон капілярних явищ [3]. Гідродинамічна теорія періодичних рухів рідини вперше презентована німецьким фізиком Г. Гельмгольцем [1].

Уперше важлива задача про нестійкість циліндричного струменя рідини, який витікає з отворів форсунок, і утворення хвиль на поверхні струменя, що пов'язано з поверхневим натягом, була розв'язана наприкінці XIX століття британським фізиком Релеєм. Встановлено, що струмінь рідини, що піддається обуренню синусоїдального вигляду, довжина хвилі якого перевищує довжину кола, що обмежує перетин струменя, нестійкий по відношенню до цього обурення. Нестійкість виникає в результаті дії капілярних сил. Розглядаючи амплітуди капілярних осесиметричних хвиль, учений склав функцію Лагранжа коливальної системи і виписав систему незалежних рівнянь для різних хвильових чисел. Аналіз отриманої системи рівнянь дав змогу дослідити стійкість струменя по відношенню до капілярних хвиль різної довжини. Зокрема, Релей довів, що циліндричний струмінь нестійкий по відношенню до довгих осесиметричних капілярних хвиль: більш короткі хвилі можуть без перешкод поширюватися вздовж струменя. Ґрунтуючись на рівняннях гідромеханіки, Релей отримав співвідношення, що зв'язує швидкість росту амплітуди обурення і довжину хвилі обурення [8].

Учений Лонгета-Хіггінс звернув увагу на те, що поширення хвилі вздовж вільної поверхні рідини пов'язане з генеруванням хвильового руху, яке експоненційно спадає зі збільшенням відстані до поверхні [6].

Основи теорії гравітаційно-капілярних хвиль були закладені в роботах Релея і Томсона. Так, відомо, що хвильовий процес (хвиля) – процес поширення коливань у просторі. А коливання є результатом дії двох факторів: сили, що повертає тіло у положення рівноваги, й інерції, що змушує проскакувати це положення рівноваги.

Хвильовий рух виникає на поверхні рідини тоді, коли змінюються під дією зовнішніх впливів форми її меж. Фундаментальними величинами, що визначають хвильовий характер поверхні рідини, є густина, коефіцієнт поверхневого натягу, швидкість, довжина хвилі.

Головними фізичними факторами, що визначають існування різноманітних хвиль на поверхні води, є гравітація і поверхневий натяг.

Вони забезпечують сили, що повертають обурену поверхню до стану рівноваги. Відповідно до того, які сили переважають, хвилі можна розподілити на два широких класи – гравітаційні й капілярні.

Отже, гравітаційні ефекти переважають, якщо горб великий, містить багато води й відносно пологий; значення поверхневого натягу вагоме лише за малих радіусів кривизни поверхні, а це має місце за малих довжинах хвиль.

Вищесказане дає можливість зробити висновки, що дана проблема є достатньо дослідженою. Але отримані різними групами вчених результати досліджень не приводяться до єдиних моделей, що ускладнює їх порівняння і виділення загальних властивостей. Однією з причин є непостійність, складність утворених структур. Саме тому виникає інтерес створення нових (штучних) установок, що розширюють технічні можливості експерименту, унаочнюють дані процеси і допускають генерацію утворення хвиль на поверхні циліндричного потоку рідини.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення факторів та аналіз утворення капілярних хвиль на поверхні циліндричного потоку води.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі експериментальних досліджень нами було проведено три досліди. Для експерименту ми використовували струмінь води, що витікав з отвору водопровідного крану. Уплив на струмінь води здійснювали механічним способом – голкою, пласкими пластинами з різного матеріалу. Поведінку обертання рідини реєстрували за допомогою фотоапарата та відеокамери.

Ми брали до уваги, що картини капілярних хвильових рухів, які виникають на поверхні струменя води, і їхні характеристики будуть залежати від діаметру циліндричного потоку рідини; швидкості розповсюдження струменя рідини; довжини хвилі; коефіцієнту поверхневого натягу.

У першому досліді вода витікала з водопровідного крану з постійною швидкістю й незмінним тиском. Під тонкий струмінь води діаметром $d = 0{,}5см$, підставили горизонтальну перешкоду (палець) на відстані *4-5 см* від крану. За такого механічного впливу на циліндричний потік води одразу ж над перешкодою поверхня струменя ставала нестійкою і набувала хвильових збурень, утворювалися брижі, схожі на “гармошку” (мал. 1). Змінюючи засоби механічного впливу, ми використали горизонтальну перешкоду у вигляді металевої пластини (мал. 2). У результаті спостерігали такі самі хвилі.

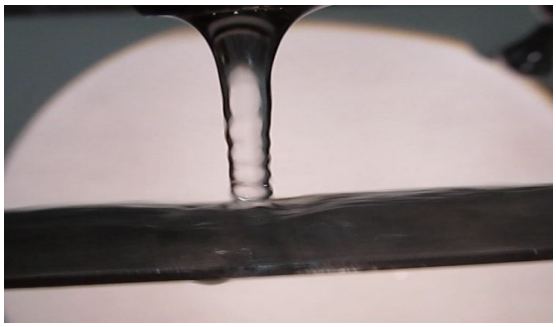

Малюнок 1.

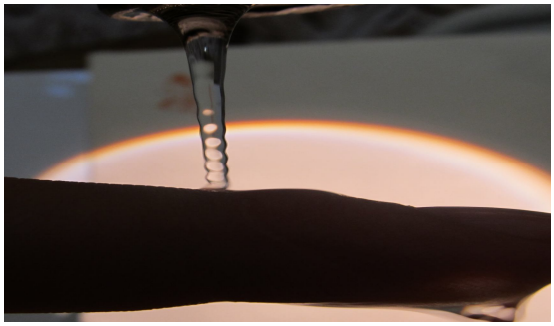

Малюнок 2.

Це пояснюється тим, що рідина прагне скоротити площу своєї поверхні. Причина всьому – поверхневий натяг у воді. Через нього струмінь виявлявся немов обтягнутим плівкою, подібною гумовій трубці або натягнутій струні. Під впливом зовнішніх перешкод (пальця, пластини) ця плівка деформувалася, і в ній починалися коливання. Коливання поширювалися вздовж поверхні циліндричного потоку води, і в струмені виникали поверхневі хвилі.

Отже, будь-який механічний вплив на поверхню рідини порушує стан рівноваги поверхневого шару рідини. Використавши технічні та механічні засоби, ми дослідили нестійкість циліндричного потоку води. Встановили, що формування хвиль на поверхні струменя води відбувається за рахунок дії сил тяжіння і сил поверхневого натягу, які прагнуть відновити стан рівноваги і передають від частинки до частинки рух. Ці хвилі називають гравітаційно-капілярними. Але за малих амплітуд коливань, порівняно з радіусом струменя, і малих довжинах хвиль можна як завгодно зменшити вплив гравітаційних сил, і тому головну роль тут будуть відігравати сили поверхневого натягу. Утворені в цьому випадку хвилі мають вигляд “гармошки” є поверхневими – *капілярними* хвилями.

У другому досліді використали у вигляді перешкоди швацьку голку діаметром $d_{голки} = 0{,}1 - 0{,}2 см$. Злегка торкнулися вістрям голки тільки поверхні струменя на відстані *5-7 см* від крану. Спостерігали капілярні хвилі на поверхні струменя води. Звернули увагу, що чим далі (вгору) від джерела обурення (голки), тим відстань між горбами хвилі була більшою, амплітуда хвилі починала спадати (мал. 3). Коли голку опускали вздовж струменя, брижі ставали більш дрібні, і через деякий час наше око переставало їх розрізняти (мал. 4). Коли голку піднесли до основи утворення струменя, то коливання взагалі зникали, а циліндричний потік трохи викривлявся.

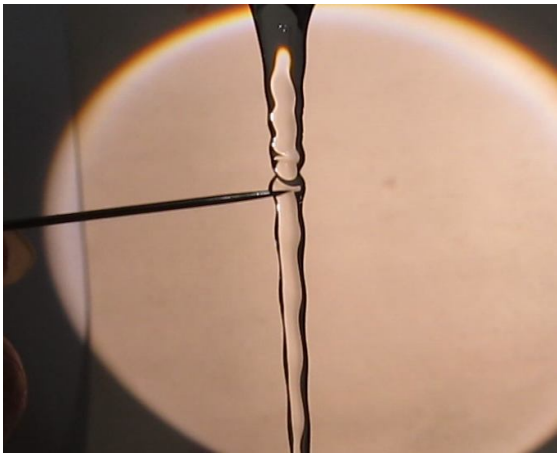

Малюнок 3.

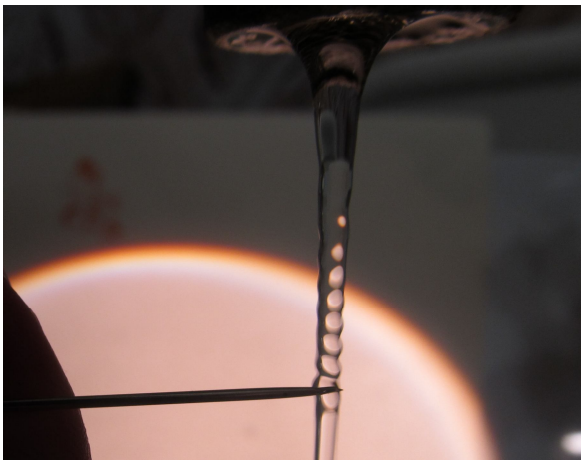

Малюнок 4.

У даному досліді утворення “гармошки” пояснюється ти, що амплітуди капілярних хвиль були дуже малими (порядку десятих-сотих часток міліметру), тому безпосередньо розрізнити опуклості і западини на поверхні струменя неможливо. Однак ці нерівності по відношенню до падаючого на них світла поводилися подібно до опуклих й увігнутих лінз, що збирають і розсіюють світло. Фактично ми бачили чергування світлих і темних смуг відповідно в перерізах опуклостей і западин.

У третьому досліді, не змінюючи динаміку падіння струменя води, у якості перешкоди використали резервуар, наповнений поверхнево-активною речовиною (детергент – шампунь). Спостерігали падіння вертикального струменя води на горизонтальну мильну поверхню на відстані *5-7 см* (мал. 5).

Малюнок 5.

Коли резервуар, наповнений детергентом, то його поверхневий натяг менший, ніж у струменя води, що падає. За такого впливу перешкоди

структура циліндричного потоку різко змінювалася. Капілярні хвилі починалися на деякій критичній відстані від перешкоди ($h \approx 0{,}9см$). Помітили, що поверхня циліндричного потоку води біля основи струменя (отвору водопровідного крану) і поверхні перешкоди залишалася у стані спокою, тобто капілярні хвилі пригнічувалися.

Таким чином, ми встановили, що детергенти впливають на розташування хвиль на поверхні циліндричного потоку води. Поверхнево-активна речовина (детергент) надає жорсткості поверхні струменя, при цьому пригнічує капілярність хвильового руху біля основи струменя над резервуаром з детергентом. Циліндричний потік води надходить у резервуар ніби через жорстку трубу.

За експериментальними даними побудували графік залежності швидкості поширення капілярної хвилі υ на поверхні води від довжини хвилі λ (мал. 6).

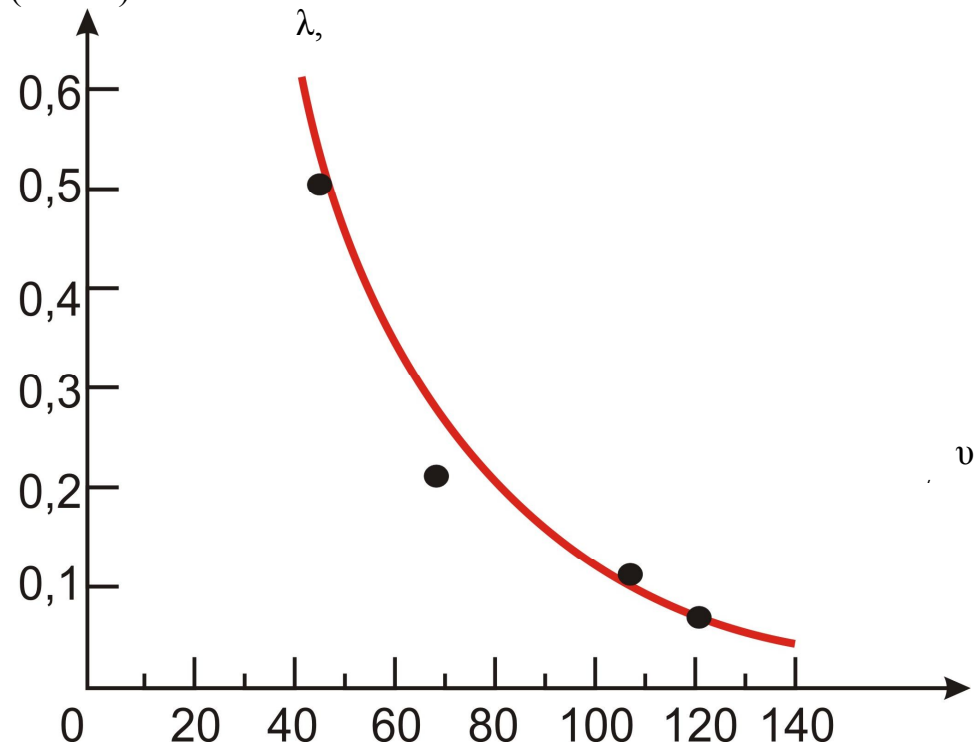

Малюнок 6. Графік залежності швидкості поширення капілярної хвилі υ на поверхні води від довжини хвилі λ.

Отже, дослідивши процес утворення капілярних хвиль, ми дійшли висновку, що швидкість течії води υ в струмені є швидкістю капілярної хвилі за малих амплітуд коливань циліндричного потоку води, порівняно з радіусом струменя. Швидкість капілярних хвиль збільшується зі зменшенням довжини хвилі.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. На підставі аналізу здійснених експериментів

ми дійшли висновків, що в процесі утворення малих амплітуд коливань поверхні струменя води (порівняно з радіусом струменя), і малих довжин хвиль зменшується дія гравітаційних сил, і хвилі на поверхні потоку набувають вигляду “гармошки”; швидкість капілярних хвиль збільшується зі зменшенням довжини хвилі; візуалізація капілярних хвиль відбувається за наявності розсіювання та поглинання світла, що падає на нерівні поверхні струменя води; під час внесення перешкод із різними пружними властивостями у циліндричний потік води утворюються капілярні хвилі, швидкість і довжина яких набувають однакових значень; детергенти впливають на розташування капілярних хвиль на поверхні циліндричного потоку води.

Докладне експериментальне вивчення капілярних хвиль, що утворюються на поверхні струменя рідини, є перспективним напрямком подальших досліджень. Результати дослідження можуть бути використані в найрізноманітніших академічних, технічних і технологічних додатках, наприклад, для аналізу хвильової картини за різних способів і параметрів обурення поверхні рідини, визначення коефіцієнту поверхневого натягу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гельмгольц Г. Основы вихревой теории / Г. Гельмгольц. – М.: ИКИ, 2002. – 82 с.
2. Гиргидов А.Д. Техническая механика жидкости и газа / А.Д. Гиргидов. – СПб., 1999. – 394 с.
3. Исаков А.Я., Исаков В.В. Колебательные и волновые процессы. Волны на поверхности жидкости. Гравитационно-капиллярные волны – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.kamchatgtu.ru/info.pdf.
4. Майер В.В. Капли. Струи. Звук. Учебное исследование. / В.В. Майер. – М.: ФИЗМАТ, 2008. – 276 с.
5. Разумовский Н.А. Капиллярные волны на поверхности растягивающей цилиндрической струи жидкости / Н.А. Разумовский, Ю.Г. Чесноков // Изв. РАН. Механика жидкости и газа. – 1999. – № 6. – С. 97-104.
6. Семенов О.Ю. Наука гидродинамика: от древних цивилизаций до наших дней / О.Ю Семенов, Д.В. Бижан, В.О. Жосан, С.А. Мовяк, С.С. Струлис. // Техника. Технологии. Инженерия. – 2016. – №1. – С. 1-5.
7. Сретенский Л.Н. Теория волновых движений жидкости / Л.Н. Сретенский. – М.: Наука, 1977. – 815 с.
8. Эйлер Л. Общие законы движения жидкостей / Л. Эйлер // Известия АН. Механика жидкостей и газа. – 1999. – С. 26-54.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2017.

САМОХВАЛОВА Людмила
заместитель директора по учебно-воспитательной работе Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области, учитель высшей категории, учитель физики
ул. Добровольского, д.1, г. Славянск, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: lyssy2204076@gmail.com
РОМАНОВА Анастасия
ученица 11 класса физико-математического направления обучения за профилем «математика, физика» Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области, учитель высшей категории, учитель физики
ул. Добровольского, д.1, г. Славянск, Донецкая обл., 84100, Украина
E-mail: romanova anastasia.2001@mail.ru

КАПИЛЛЯРНЫЕ ВОЛНЫ НА ПОВЕРХНОСТИ ЦИЛИНДРИЧЕСКОГО ПОТОКА ЖИДКОСТИ

Резюме. Статья посвящена проблеме исследования волновых процессов в жидкостях, происходящие на ее поверхности цилиндрического потока при механических воздействиях. Авторами статьи было проведено три исследования, в которых использовали струю воды, вытекающую из отверстия водопроводного крана. Подробно рассмотрен механизм образования капиллярных волн на поверхности струи воды, определены их скорость распространения. Практическое значение исследования заключается в том, что полученные результаты позволяют прогнозировать периодические процессы на поверхности струи воды при механических воздействиях. Полученные результаты могут быть использованы в различных академических, технических и технологических приложениях, например, для анализа волновой картины при различных способах и параметрах возмущения поверхности жидкости, определение коэффициента поверхностного натяжения.

Ключевые слова: волновые процессы, капиллярные волны, скорость распространения волны, поверхностное натяжение.

SAMOHVALOVA Lyudmila
deputy Director for Research and Methodology work of pedagogical lyceum of Slavyansk city council of Donetsk region, the top academic degree teacher, the teacher of Physics and Astronomy
Dobrovolskogo Str., 1, Slovyansk, Donetsk region, Ukraine, 84100
E-mail: lyssy2204076@gmail.com

ROMANOVA Anastasia
the pupil of the 10th form of the physics and mathematics specialization for the profile "Mathematics, Physics" of Slavyansk pedagogical Lyceum Slavyansk City Council of Donetsk region
Dobrovolskogo Str., 1, Slovyansk, Donetsk region, Ukraine, 84100
E-mail: romanova anastasia.2001@mail.ru

CAPILLARY WAVES ON THE SURFACE OF CYLINDRICAL FLOW OF LIQUID

Summary. The article is devoted to the problem of investigation of wave processes in liquids arising on its surface of a cylindrical flow under mechanical influences. The authors of the article carried out three experiments. They used a jet of water flowing out of the tap hole. The mechanism of formation of capillary waves on the surface of the water jet is considered in detail, and the rate of their propagation is determined. It should be noted that the patterns of motion of capillary waves and their characteristics depended on the diameter of the flow of a cylindrical liquid, the speed of propagation of a liquid jet, the wavelength, and the coefficient of surface tension. The practical value of the study lies in the fact that the results obtained make it possible to predict periodic processes on the surface of a water jet under mechanical influences. A detailed experimental study of capillary waves is a promising area for further research. The obtained results can be used in a wide range of academic, technical and technological applications, for example, for analysis of the wave pattern by various methods and parameters of the fluid surface disturbance.

Keywords: wave processes, capillary waves, wave propagation velocity, surface tension.

Abstract. The study of wave motions in liquids, depending on various types of stratification, is one of the most important applications of modern science. It has been established that surface leakages can occur during the flow of liquid from a jet. The analysis of the theoretical and practical aspects of the problem with respect to the indicated fluid motion regimes has shown that the physical characteristics (amplitude, wavelength, propagation velocity) of the deformed jet are the same as for light and sound waves.

The problem of a detailed study of gravitational-capillary waves was reflected in the studies of the scientists of Rayleigh and Thomson. Wave motion occurs on the surface of a liquid when it changes under the influence of external influences of the shape of its boundaries. The main values that determine the wave character of the surface of a liquid are density, surface tension, velocity and wavelength. The main physical factors that determine the existence of different waves on the water surface are gravity and surface tension.

The purpose of the article is to identify and analyze factors for identifying factors and to analyze the formation of capillary waves on the surface of a cylindrical water flow.

In the process of experimental studies, we conducted three experiments .For the experiment; we used a jet of water that flowed out of the faucet tap. Influence on the flow of water was carried out mechanically - the needle, flat plates. The behavior of the rotation of the liquid was recorded with a video camera.

In the first experiment, under the water flow, we set a horizontally located finger, and then a metal plate. We noticed that over the obstacle the surface of the jet became unstable and acquired a wave of disturbances. The reason for this is the surface tension in the water. Because of this, the stream appeared as a dense film, for example, a rubber tube or a stretched string. Under the influence of external interference, this film was deformed, and it began to oscillate. Oscillations propagated along the surface of a cylindrical flow of water, and surface waves appeared in the flow.

In the second experiment, the sewing needle was used as an obstacle. We noticed that the further (up) from the source of indignation (needle) the distance between the humps of the wave became larger, the amplitude of the wave began to decrease.

In the third experiment, a reservoir filled with a surfactant (shampoo) was used. With such an impact, the structure of the shroud has changed dramatically. Capillary waves began at some critical distance from the obstacle. With this influence, the shell structure changed very quickly. Capillary waves began to appear at some critical distance from the obstacle. We noticed that the surface of the water remained at rest when the tap was open and the obstacle surface, that is, the capillary waves, was suppressed.

The results of the research can be used in various academic, technical and technological applications, for example, for analyzing the wave pattern for various methods and parameters of surface fluid perturbations that determine the coefficient of surface tension.

REFERENCES

1. Gelmgolts G. Osnovyi vihrevoy teorii / G. Gelmgolts. – M.: IKI, 2002. – 82 s.
2. Girgidov A.D. Tehnicheskaya mehanika zhidkosti i gaza / A.D. Girgidov. – SPb., 1999. – 394 s.
3. Isakov A.Ya., Isakov V.V. Kolebatelnyie i volnovyie protsessyi. Volnyi na poverhnosti zhidkosti. Gravitatsionno-kapillyarnyie volnyi – [Elektronnyiy resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.kamchatgtu.ru/info.pdf.

4. Mayer V.V. Kapli. Strui. Zvuk. Uchebnoe issledovanie. / V.V. Mayer. – M.: FIZMAT, 2008. – 276 s.
5. Razumovskiy N.A., Kapillyarnyie volnyi na poverhnosti rastyagivayuschey tsilindricheskoy strui zhidkosti / N.A. Razumovskiy, Yu.G. Chesnokov // Izv. RAN. Mehanika zhidkosti i gaza. – 1999. – № 6. – S. 97-104.
6. Semenov O.Yu. Nauka gidrodinamika: ot drevnih tsivilizatsiy do nashih dney / O.Yu Semenov, D.V. Bizhan, V.O. Zhosan, S.A. Movyak, S.S. Strulis. // Tehnika. Tehnologii. Inzheneriya. – 2016. – №1. – S. 1-5.
7. Sretenskiy L.N. Teoriya volnovyih dvizheniy zhidkosti / L.N. Sretenskiy. – M.: Nauka, 1977. – 815 s.
8. Eyler L. Obschie zakonyi dvizheniya zhidkostey / L. Eyler // Izvestiya AN. Mehanika zhidkostey i gaza. – 1999. – S. 26-54.

(Переклав на англ. Колєсніченко О.В. – учитель англійської мови Слов`янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області)

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 373.2:331.548

САЯПІНА Світлана

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет”
вул. Г. Батюка, 19, м. Слов’янськ, Україна, 84116
E-mail: sayapina.s.a.2018@gmail.com

БЄЛІКОВА Ганна

Студентка 4 курсу педагогічного факультету ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет”
вул. Г. Батюка, 19, м. Слов’янськ, Україна, 84116
E-mail: sayapina.s.a.2018@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ В НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ (1960 Р. − ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

Анотація. У статті здійснено аналіз теоретико-методологічних підходів до вивчення розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки в науково-педагогічних працях українських учених означеного періоду за трьома рівнями: загальнонауковому методологічному (системний, парадигмальний), конкретно науковому (історико-хронологічний, антропологічний, аксіологічний, культурологічний), біографічному. Це уможливило реконструювання науково-педагогічних досліджень проблем виховання та навчання дітей дошкільного віку крізь призму освітньо-педагогічних парадигм, що домінували в зазначений історичний період; розгляд розвитку дошкільної педагогіки як процесу змін у науково-освітній галузі, якій притаманні ознаки: цілісність, структурованість, наявність специфічних закономірностей і внутрішніх системотворчих зв’язків, взаємин між елементами системи, багатоваріантність опису системи, її емерджентність; вивчення розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки як науки з позицій виявлення стратегій її подальшої ґенези, ґрунтуючись на певних ціннісних орієнтирах; дослідження того, як в означений період під час проведення науково-дослідної роботи в галузі виховання та навчання дітей дошкільного віку осмислювалися й розв’язувалися завдання розвитку розумових, моральних, фізичних, естетичних, психологічних властивостей та якостей дитини як індивіда, особистості та індивідуальності.

© Саяпіна С., Бєлікова Г. 2017

Ключові слова: теоретико-методологічні підходи, вітчизняна дошкільна педагогіка, виховання, навчання, наукове дослідження.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Для успішного розв'язання низки нагальних освітніх проблем, як і очікуваних у найближчому часі, особливий науковий інтерес становлять різні аспекти дошкільної педагогіки як науки в їх історичному розвитку.

Наразі склалися передумови для ґрунтовного вивчення розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки в 1960 р. − на початку XXI століття, що пов'язано з оновленням її методологічних засад, зокрема: філософських концепцій перетворення наукових теорій (О. Авер'янов, І. Блауберг, Б. Гершунський, В. Келлє, В. Копнін, Т. Кун, А. Піскоппель, М. Попович, В. Швирьов, Б. Юдін та ін.); концептуальних положень методології сучасних наукознавчих студій (Г. Добров, В. Ільїн, В. Кізіма, Г. Лахтін, М. Мирський, Л. Московичев, О. Огурцов, В. Онопрієнко, Б. Старостін та ін.); історико-педагогічної науки (О. Адаменко, М. Богуславський, А. Бойко, А. Бондар, Я. Бурлака, Л. Ваховський, А. Вихрущ, В. Вихрущ, П. Воловик, В. Гінецинський, Б. Год, С. Гончаренко, Н. Гупан, М. Євтух, І. Зайченко, Б. Коротяєв, В. Лозова, І. Макаровська, І. Прокопенко, Е. Панасенко, І. Стражнікова, О. Сухомлинська, С. Хайтун, Є. Хриков, В. Чепелєв, М. Ярмаченко, О. Ясько та ін.); досліджень окремих аспектів проблеми: розвиток вітчизняної системи дошкільної освіти (З. Борисова, Н. Кирста, С. Попиченко, Н. Тарапака,І. Улюкаєва, О. Фунтікова та ін.); ґенеза вітчизняної дидактики й творчості вітчизняних дидактів означеного періоду (А. Алексюк, М. Антонець, Л. Атлантова, Л. Березівська, Я. Бурлака, Е. Вільчковський, Н. Гавриш, В. Курило, В. Майборода, В. Помагайбо, Ю. Руденко, О. Савченко та ін.); діяльність наукових шкіл (Д. Александров, О. Вілкіна, О. Гнізділова, Д. Зербіно та ін.).

Аналіз основних досліджень і публікацій. Попри значну кількість праць, що стосувалися досліджуваної проблеми, в історико-педагогічній науці дошкільна педагогіка ще не стала об'єктом спеціального вивчення як системне утворення. З огляду на це актуальність дослідження зумовлена в науково-теоретичному вимірі необхідністю подолання фрагментарності історико-педагогічних знань щодо розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки в контексті соціально-політичних змін; необхідністю формування цілісного погляду на визначене історико-педагогічне продукування та виокремлення його прогресивних тенденцій; у науково-практичному − потребою критичного аналізу ґенези вітчизняної дошкільної педагогіки як науки в 60-их рр. XX − на початку XXI століття задля представлення її в сучасному науково-педагогічному та історико-

педагогічному дискурсах і творчого використання в умовах інноваційного освітнього простору.

Визначенню наукового апарату дошкільної педагогіки (об'єкт, предмет, мета, завдання, методологічні засади, принципи, методи вивчення особистості дошкільника) присвячено праці вітчизняних (Н. Георгян, В. Зінченко, Н. Лисенко, Д. Струннікова та ін.) і зарубіжних (Т. Бабаєва, С. Баранов, Л. Болотіна, С. Козлова, Т. Комарова, М. Крулехт, Т. Кулікова, О. Солнцева, В. Тітов та ін.) авторів. Ключові поняття дошкільної педагогіки й дошкільної освіти досліджувалися Л. Артемовою, Г. Бєлєнькою, А. Богуш, Н. Кирстою, Т. Поніманською, Т. Степановою, О. Усовою та іншими вченими.

Формування цілей статті (постановка завдання). Схарактеризувати теоретико-методологічні засади дослідження розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки в науково-педагогічних працях українських вчених (1960 р. − початок XXI століття)

Виклад основного матеріалу дослідження. В історико-педагогічних дослідженнях існують певні правила, що визначають як підхід до досліджуваної проблеми, так і методику одержання фактів та їх аналіз. Ці правила відбиваються в ряді принципів і методів, що виходять з теоретичних положень діалектики.

Ми поділяємо думку відомого ученого, фахівця з історії вітчизняної педагогіки Н. Гупана проте, що „кожний період еволюції наукового історичного або історико-педагогічного знання для науки обертається своєрідною рефлексією – поверненням до розгляду попередніх етапів розвитку. Таке повернення відбувається шляхом досліджень, пошуків у минулому витоків провідних ідей сучасності, ідей, що можуть бути плідними сьогодні" [4, с. 31].

Методологічний апарат історико-педагогічного дослідження базується на способах визначення його стратегії та методичному інструментарії. Визначення необхідних методологічних підходів і методів історико-педагогічного пошуку відбувається з урахуванням предмета та завдань наукового дослідження. Методологічні засади – це система принципів наукового дослідження, основних підходів до вивчення його предмета. Предмет нашого дослідження – складне й багатофакторне явище, на яке впливають чинники, тому для здійснення його аналізу ми залучили широкий спектр знань з педагогіки, філософії, соціології, наукознавства, історії. Специфіка предмета нашого дослідження вимагає застосування міждисциплінарної теоретико-методологічної бази.

Сучасні науковці та практики активно працюють над розробленням концептуальних засад розвитку дошкільника, особистісно-зорієнтованої моделі дошкільної освіти, змісті та шляхах її реалізації. У світі цих

обставин особливого значення набуває подальше комплексне вивчення теоретичних засад дошкільної педагогіки у логіко-історичному контексті, а отже й створення цілісної теорії виховання та навчання дітей дошкільного віку, яка б відповідала сучасним вимогам науки та практики, а також завданням модернізації дошкільної освіти.

Розв'язання цієї проблеми ускладнюється тим, що сучасний потенціал педагогічної науки є достатньо високим і різноманітним. Теоретичні та експериментальні дослідження сприяють накопиченню дуже великого обсягу наукових відомостей, знань, концептуальних систем, ідей, положень. Наука постійно шукає оптимальні засоби їх систематизації та упорядкування. У сучасному наукознавстві накопичений певний досвід, коли ті чи інші системи знань умовно можна віднести до класу педагогічних теорій (Б. Гершунський, В. Журавльов, Б. Коротяєв та ін.). У якості єдиної педагогічної теорії можна представити весь накопичений в педагогічній науці обсяг знань. Для цього вчені запропонували наступний засіб: виокремити у цій системі певну сукупність взаємопов'язаних систем чи теорій, користуючись відповідними критеріями, наприклад, теорію виховання, теорію навчання тощо.

Класифікувати теорії можна за різними критеріями: фундаментальні, прикладні, змістовні, формалізовані, ті, що вже склалися у науці, і ті, що тільки розробляються. У своєму дослідженні при вивчення історії теорії виховання та теорії навчання дітей дошкільного віку ми скористалися критеріями, які дозволяють розглядати накопичені науково-педагогічні знання на змістовому та формалізованому рівні, тим більше, що необхідність формалізації знань в умовах їх безперервного зростання є загальновизнаним науковим фактом.

Теорію як змістову систему можна представити у вигляді всього накопиченого наукою та практикою масиву наукових знань та фактів, причому для неї характерні ознаки повноти та насиченості фактичним матеріалом. Теорія як формалізована система побудована на основі принципів та правил формальної логіки, тобто її можна представити у вигляді взаємопов'язаних структурних елементів, причому кожний з цих елементів можна розгорнути до необхідної повноти, використовуючи дані літератури, досвіду, практики і прикладів.

На підставі аналізу матеріалів посібників, у згорнутому вигляді загальну (базову) теорію виховання та навчання як формалізовану систему можна представити як сукупність наступних взаємопов'язаних елементів:

1) ідеї: ідея гармонійного розвитку особистості; гуманістичний підхід до особистості у процесі виховання та навчання дітей дошкільного віку; провідна роль навчання у процесі виховання;

2) поняття: мета, завдання, зміст, програма, форми, методи і засоби виховання та навчання, види (типи) навчання;

3) закономірності: єдність та взаємообумовленість основних видів навчання; діяльності тих, хто виховує та навчає, і діяльності тих, кого виховують і навчають; єдність та взаємообумовленість мети, завдань, змісту, форм і методів виховання та навчання; групових, колективних та індивідуальних форм виховання та навчання;

4) принципи формулюються у відповідності до закономірностей.

Згідно принципу вівидного знання всі ці елементи, але з певними обмеженнями та врахуванням специфіки об'єкту – дітей дошкільного віку, входять до складу вивідної теорії дошкільного навчання, причому ця теорія має і свої власні елементи. Таким чином, теорія виховання та навчання дітей дошкільного віку як формалізована система може бути представлена як сукупність взаємопов'язаних структурних елементів – ідей, понять, закономірностей, принципів та правил, які описують та пояснюють сутність процесу виховання та навчання у дошкільному закладі. У такому разі стає можливим виявлення історичних витоків, тенденцій та логіки розвитку основних дидактичних категорій, прогалин, які мали місце в історії, визначення тих досягнень, які не втратили своєї актуальності, або тих, які варто залишити у минулому.

Дошкільну педагогіку досліджуваного періоду ми розглядали як концентроване вираження результатів пізнання освітніх процесів колективним суб'єктом протягом тривалого часу. У процесі аналізу її розвитку спиралися на розроблені філософами (С. Кримський, Б. Парахонський, А. Піскоппель) та іншими науковцями теоретичні концепції розуміння в науці, логіки наукового знання [1; 2; 3; 6 та ін.]. Ми дотримувалися головних вимог діалектичного методу: розгляд предмета дослідження в його розвитку; вивчення явища в його зв'язках і взаємодії з іншими явищами, з тим, що вивчають його появу, впливають на його сучасний стан і визначають тенденції його подальшого розвитку; виявлення моментів переходу кількісних змін в кісні; розгляд процесу розвитку як саморозвиток, що відбувається за рахунок внутрішніх суперечностей або протилежностей.

Застосування цього методу спрямовувало нас на необхідність в частковому бачити загальне і з точки зору загального вивчати часткове у свій його глибині і конкретності, в усіх взаємозв'язках, а також на аналіз взаємопереходів і взаємообумовленості, генетичності спадкоємності між якісно різними етапами розвитку дошкільної педагогіки, на вивчення безперервного динамічного розвитку дошкільної педагогіки як причинно обумовленої й послідовної в часі зміни її якісно специфічних, завершених і сталих етапів.

У дослідженні ми спиралися на розуміння дошкільної педагогіки як системи, що має власну структуру та функції. Відповідно до цього означений феномен досліджувався з позицій системного підходу як провідного методологічного засобу. Системний підхід передбачає вивчення історико-педагогічного об'єкта як цілісної єдності елементів у сукупності їх взаємозв'язків. Розглядати дошкільну педагогіку як систему нам дає підстави те, що їй притаманні ознаки системи: цілісність (принципова неможливість зведення системи до суми якостей або простої взаємодії елементів; залежність кожного елементу від його місця й функції в системі); структурність (можність опису системи через встановлення її структури, мережі зв'язків і відносин; обумовленість стану системи не стільки станом її окремих елементів, скільки якостями її структури); наявність специфічних закономірностей і внутрішніх системотворчих зв'язків, відношень між елементами системи; багатоваріантність опису системи (у зв'язку зі складністю системи її адекватне пізнання потребує побудови різних моделей кожна з яких описує певний аспект системи); емерджентність системи (наявність властивостей, які є не простою сукупністю властивостей елементів системи, а обумовлюються характером її взаємозв'язків і відношенням між системою і зовнішнім середовищем).

Зважаючи на ці характеристики, дійшли висновку, що вітчизняна дошкільна педагогіка – багаторівнева й багатофункціональна система. Дослідження його функціонування можна провести у двох аспектах, розглядаючи як: елемент суперсистеми, досліджуючи при цьому зв'язки системи із зовнішнім середовищем (суперсистемою) з боку входу й виходу; відокремлену систему, досліджуючи структуру, елементи системи і зв'язки між ними. Численність елементів внутрішніх і зовнішніх зв'язків, чинників, що визначають функціонування вітчизняної дошкільної педагогіки як складної системи, специфічне зумовлюють їхні властивості, тому вивчати її доцільне вивчати із середовищем, до якого вона входить, з урахування зв'язків і чинників, що впливають на неї.

Згідно до теорією систем ми сформулювали положення, яким керувалися у своєму дослідженні: система характеризується типовими ознаками; система функціонує в тісному зв'язку з зовнішнім середовищем; елементи системи функціонують відносно автономно, сукупність елементів підсистем і зв'язків між ними формує уявлення про структурну організацію системного об'єкта; характер відношень між елементами зумовлюється характером співвідношення цілей її функціонування; загальні властивості системи визначаються характером відношень системи із зовнішнім середовищем; послідовність аналізу системи може бути такою: визначення системи, підсистем та елементів, визначення характеру

взаємозв'язків і взаємовідношень між підсистемами й елементами; моделювання структури системи, аналіз системи і її функцій.

Використовуючи системний підхід, ми намагалися знайти відповіді на питання: як функціонує дошкільна педагогіка, які зовнішні чинники обумовлюють зміни у функціонуванні системи вітчизняної дошкільної педагогіки, які принципові зміни відбулися у системі у досліджуваний період, які проблеми вона вирішує, які інші науки впливають на її розвиток, який науковий потенціал вітчизняної дошкільної педагогіки, які результати діяльності науковців, дослідників, освітян-практиків.

У ході дослідження ми спиралися на парадигмальний підхід, в основі якого лежить внутрішня логіка розвитку педагогічної думки, закономірностей її функціонування. Використання парадигмального підходу в дослідженні дало можливість вивчити і реконструювати науково-педагогічні дослідження проблем виховання та навчання дітей дошкільного віку крізь призму освітньо-педагогічних парадигм, що домінували у зазначений історичний період. Парадигма базується на особливих онтогенетичних та гносеологічних ідеалізаціях й установках, які поширені в науковому співтоваристві. Період панування тієї чи іншої парадигми Т. Кун називав „періодом нормальної науки". На думку науковця, цей період характеризується накопиченням знань, здобутих шляхом вирішення наукових завдань за стандартними зразками і методиками. Концепція розвитку науки та наукового знання Т. Куна стало основою „парадигмального підходу" до вивчення історії розвитку науки [5]. Застосування цього підходу дало нам змогу в основу періодизації розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки у 1960 р. – на початку XX століття покласти соціокультурні детермінанти, науково-педагогічні чинники, а аналіз характерних для того чи іншого часу процесів взаємодії різних парадигм та механізмів зміни домінуючої парадигми в конкретних історичних умовах дозволив найбільш повно дослідити генезис головних педагогічних теорій означеного періоду.

Конкретно-методологічний рівень аналізу ґенези дошкільної педагогіки в науково-педагогічних дослідженнях представлена в роботі історичним, культурологічним, антропологічним підходами. Застосування історичного підходу дало змогу з'ясувати передумови дошкільної педагогіки та відтворити її ґенезу у вітчизняних наукових дослідженнях в її історичному розвитку. Цей підхід передбачав вивчення та аналіз історичних закономірностей, тенденцій становлення висвітлюваного феномену. Дослідження тематичної спрямованості проблем виховання та навчання дітей дошкільного віку, змісту та методик науково-педагогічних досліджень у галузі виховання та навчання дітей дошкільного віку, що проводились у науково-дослідних інститутах, лабораторіях, у дошкільних навчальних

закладах упродовж 1960 р. – на початку XXI століття і були представлені у науково-педагогічних розвідках, можливо було здійснити лише з історичних позицій. Історичний підхід допоміг реалізувати одну з провідних методологічних вимог – пізнання предмета дослідження на фундаментально-історичному підґрунті, що дало нам можливість розглянути та проаналізувати розвиток освітніх процесів та трансформацію науково-педагогічних досліджень питань виховання та навчання дітей дошкільного віку відповідно до конкретних історичних умов і обставин. У контексті цього підходу теорія виховання та навчання дітей дошкільного віку розглянута як феномен, зумовлений соціально-політичними, історико-культурними та освітньо-педагогічними процесами, що відбувалися впродовж досліджуваного періоду.

Дослідження ґенези теорії виховання та навчання дітей дошкільного віку в науково-педагогічних працях вітчизняних дослідників спирається на культурологічний підхід, оскільки дошкільна освіта є складовою загального культурного простору суспільства. Цей підхід спрямований на розгортання історико-педагогічного дослідження в контексті загально філософського розуміння культури та передбачає використання феномену культури як важливого у розумінні та поясненні проблем виховання та навчання дітей дошкільного віку. Визначення культурологічного підходу як із стрижневих для вивчення проблеми дослідження зумовлено об’єктивним зв’язком науково-педагогічної діяльності з культурою, що є системою цінностей, вироблених людством.

Методологічне значення для нашого дослідження мав антропологічний підхід, що дав можливість дослідити як в означену історичну епоху осмислювались і вирішувались під час проведення науково-дослідної роботи у галузі виховання та навчання дітей дошкільного віку завдання розвитку розумових, моральних, фізичних, естетичних, психологічних властивостей та якостей дитини дошкільного віку як індивіда, особистості та індивідуальності. Упродовж досліджуваного періоду висувалися нові вимоги до дитини дошкільного віку, до його особистісних якостей, що зумовило важливість отримання шляхом організації та проведення науково-педагогічних досліджень більш повних і точних знань про дитину і засоби її підготовки до життя з метою формування інтелектуально та фізично розвиненої людини. Саме з цих позицій цілісно і системно досліджувалися і аналізувалися зміст та методика проведення науково-педагогічних досліджень, виявлялася їх роль у всебічному і гармонійному розвитку дитини дошкільного віку.

У структурі методологічного підґрунтя дослідження вагоме місце належить методам наукового пошуку, теоретичним методам. Завдання історико-педагогічного дослідження полягає у виявленні сутнісних

характеристик освітніх феноменів, педагогічних теорій і концепцій минулого, встановленні закономірних зв'язків, витоків, тенденцій і динаміки розвитку певної педагогічної проблеми, розробленні наукових підходів до вивчення педагогічних явищ і процесів різних історичних епох. Вимогою до системи методів наукового дослідження, зокрема історико-педагогічного, є її оптимальність, тобто необхідність і достатність методів для вирішення поставлених завдань.

Система методів нашого історико-педагогічного пошуку включає: науково-евристичний (виявлення, нагромадження, систематизація, класифікація джерельних матеріалів) − для з'ясування передумов становлення дошкільної педагогіки в історії вітчизняної педагогічної думки та характеристики джерельної бази дослідження; загальнонаукові (аналіз, синтез, порівняння, аналогія, заставлення та протиставлення) − для узагальнення та систематизації поглядів вітчизняних науковців на досліджувану проблему, результатів дисемінації наукових досліджень у галузі дошкільної педагогіки; історико-педагогічний − для визначення й обґрунтування концептуальної ідеї дослідження; історичний − із метою розробки періодизації та виявлення основних тенденцій розвитку дошкільної педагогіки як науки; проблемно-генетичний − для ретроспективного висвітлення й реконструкції вітчизняної дошкільної педагогіки в 1960-тому р. − на початку XXI століття; системно-структурний − для визначення організаційних і процесуально-змістових особливостей структури дослідження; кількісний − для аналізу автентичних документів (наукометричний аналіз назв публікацій і дисертацій, підрахування кількості досліджень певної тематики в період з 1960-ого р. – початок XXI століття), характеристики ступеню дослідженості науково-педагогічних проблем, динаміки змін тематичної спрямованості питань виховання та навчання дітей дошкільного віку; біографічний − для вивчення еволюції поглядів вітчизняних учених у соціокультурному контексті; актуалізації та прогнозування − для коментування та визначення наукових здобутків, прогалин, перспектив розвитку науково-теоретичних і методичних досліджень та їх використання в удосконаленні теорії та практики виховання й навчання дітей дошкільного віку; термінологічний аналіз науково-педагогічної літератури − для визначення основних понять, категорій відповідно до предмета дослідження.

У своєму дослідженні ми використали види аналізу:

1. Системно-структурний аналіз як метод вивчення педагогічних фактів і створення єдиної системи спрямований на аналіз і оцінювання окремих фактів з позицій усієї системи. Застосування системно-структурного аналізу дало нам можливість, не лише визначити структуру

науково-педагогічних досліджень, але й установити зв'язки між їхніми складовими.

2. Історико-генетичний аналіз як метод розкриття фактів, властивостей, функцій, процесів у їх зміні, тобто у процесі історичного розвитку, дав змогу здійснити ретроспективне вивчення дошкільної педагогіки з метою реконструкції процесу її становлення та розвитку. Цей вид аналізу сприяв виявленню передумов, суперечностей, що привели до виникнення означеної проблеми, встановленню причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей її розвитку.

3. Логіко-історичний аналіз як уточнення логічної форми (будови, структури) міркування, що здійснюється засобами логіки, застосовувався у нашому дослідженні для розроблення його концепції та характеристики ступеня дослідженості проблеми.

У ході історико-педагогічного дослідження нами широко використовувався метод порівняння, оскільки за його допомогою встановлювалася схожість та відмінність між науково-педагогічними дослідженнями проблем виховання та навчання дітей дошкільного віку.

Порівняльно-історичний метод як різновид порівняльного дозволив виявити і описати сутність науково-педагогічних досліджень питання виховання та навчання дітей дошкільного віку досліджуваного періоду за схожістю та відмінністю їхніх властивостей і ознак, а також зіставити результати науково-теоретичних та методичних досліджень у конкретному часі і просторі, в конкретних політичних, соціально-економічних, культурно-освітніх умовах.

Використовуючи у нашому науковому пошуку метод узагальнення, завдяки якому було виявлено тенденції становлення та розвитку теорії виховання та навчання дітей дошкільного віку, закономірності їхнього розвитку, визначено істотне та неістотне, необхідне й випадкове, створено наукову основу узагальнення історичних фактів. Використання цього методу в історико-педагогічному дослідженні допомогло уникнути простого переписування і хронологічного переліку історико-педагогічних фактів, явищ, подій.

Для пояснення педагогічних процесів, явищ, ідей і концепцій минулого нами широко використовувався метод інтерпретації, який є процесом аналізу, синтезу і оцінювання інформації з метою визначення її цінності для проведеного дослідження. Інтерпретуючи або інші факти, явища, процеси, ми виявляли аспекти отриманої про них інформації, оцінювали її можливості у вирішенні завдань історико-педагогічного дослідження, висували припущення щодо причин їх виникнення, виявляли закономірності і зв'язки, виділяли тенденції розвитку досліджуваної проблеми.

Інтерпретація програм науково-педагогічних досліджень, проведень експериментальної роботи досліджуваного періоду передбачала організацію уявного, внутрішнього діалогу дослідника з ученим-експериментатором, дослідником минулого. У такому внутрішньому діалозі аналізувалися й оцінювалися ідеї, погляди, концепції; усвідомлювалися зв'язки між педагогічними фактами, явищами, процесами; визначалося значення історико-педагогічної спадщини для сучасної педагогічної науки і освітньої практики.

Метод інтерпретації було нами застосовано з огляду на його ціннісну сутність, прагнення до інформаційного і змістового обміну між різними науками (історією, педагогікою, психологією, філософією, політологією, соціологією, медициною, фізіологією та ін.). Інтерпретація у проведеному нами історико-педагогічному дослідженні мала гуманітарний характер, адже осмислення і тлумачення інформації з різних наук відбувалося на основі її співвіднесення з проблемами особистості дитини дошкільного віку.

Вивчаючи історико-педагогічні явища, процеси, факти, дослідник стикається з тим, що він не в змозі вивчити абсолютно всі елементи, складові історико-педагогічного об'єкта (наприклад у нашому пошуку − це дослідження всіх педагогічних експериментів, проведених у радянський період). У таких працях необхідно застосовувати вибірковий метод. Сутність вибіркового методу полягає у тому, що вивчається лише частина елементів, складових об'єкта дослідження (генеральної сукупності), яка називається вибірковою сукупністю, або вибіркою. При цьому в досліджуваній вибірковій сукупності мають бути виявлені властивості об'єкта дослідження в цілому, тобто генеральної сукупності. Отже, вибіркова сукупність − це певна кількість елементів генеральної сукупності, відібрана за певними правилами.

Після формування вибіркової сукупності джерел необхідно було визначити кількісно-якісні методи, що є найбільш адекватними цілям, завданням історико-педагогічного дослідження та особливостям його джерельної бази. Такими методами обрано наукометричний аналіз та контент-аналіз. Наукометрія − це галузь наукознавства, що займається вивченням науки, статистичними дослідженнями структури і динаміки наукової діяльності. Спираючись на наукометричний аналіз як статистичний метод дослідження змісту наукової інформації, ми вивчали тематичну спрямованість науково-теоретичних та методичних досліджень питань виховання та навчання дітей дошкільного віку і підраховували загальну кількість науково-педагогічних досліджень кожного напряму відповідно до визначених етапів розвитку дошкільної педагогіки в окреслений історичний період.

Серед усіх методів суттєву роль відіграв контент-аналіз – формалізований метод кількісно-якісного аналізу та оцінювання інформації, вміщеної у текстах (книгах, монографіях, наукових статтях, історичних документах, дисертаційних дослідженнях тощо) та інших текстових масивах з метою подальшої змістової інтерпретації виявлених числових закономірностей. Головною особливістю контент-аналізу, на відміну від інших методів наукового дослідження, є передусім можливість переведення досліджуваної інформації в кількісні показники.

Метод контент-аналізу дав змогу глибоко та всебічно вивчити розмаїття тематичної спрямованості науково-педагогічних досліджень у галузі теорії виховання дітей дошкільного віку та дошкільної дидактики у 1960 р. – на початку XXI століття. Цей метод сприяв виявленню необхідної інформації про педагогічні процеси, явища, факти минулого, спостереження за якими вже неможливе.

Висновки. Отже, представлені методологічні підходи і методи наукового дослідження становлять основу історико-педагогічного пошуку, його концептуального апарату. Вони дали змогу всебічно вивчити і проаналізувати досліджувану історико-педагогічну проблему шляхом осягнення сутності і взаємодії буття та свідомості, розглянути явища у їхньому розвитку та взаємозв’язку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверьянов А. Н. Система : философская категория и реальность / А. Н. Аверьянов. – М., 1976. – 207 с.
2. Агеев Б. А. Анализ развития научных направлений методом „семантического спектра” / Б. А. Агеев, С. Б. Черноног, С. Б. Розуменко // Научно-техническая информация. – Сер. 1. – М., 1990. – № 5. – С. 16−18.
3. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1982. – 191 с.
4. Гупан Н. М. Історіографія розвитку історико-педагогічної науки в Україні / Н. М. Гупан – К. : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2000. – 222 с.
5. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М. : ООО „Изд-во АСТ”, 2003. – 605 с.
6. Парсонс Т. Научная дисциплина и дифференциация науки / Т. Парсонс, Г. Сторер // Научная деятельность: структура и институты. – М., 1980. – С. 27−55.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2017.

САЯПИНА Светлана
доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогики высшей школы ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,
ул. Г. Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116
E-mail: sayapina.s.a.2018@gmail.com
БЕЛИКОВА Анна
Студентка 4 курса педагогического факультета ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»
ул. Г. Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116
E-mail: sayapina.s.a.2018@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ РАЗВИТИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ДОШКОЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ В НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТРУДАХ УКРАИНСКИХ УЧЕНЫХ (1960 г. - начало XXI века)

Резюме. В статье осуществлен анализ теоретико-методологических подходов к изучению развития отечественной дошкольной педагогики в научно-педагогических трудах украинских ученых указанного периода на трех уровнях: общенаучном методологическом (системный, парадигмальный), конкретно научном (историко-хронологический, антропологический, аксиологический, культурологический), биографическом. Это позволило реконструировать научно-педагогические исследования проблем воспитания и обучения детей дошкольного возраста через призму образовательно-педагогических парадигм, доминировавших в указанный исторический период; рассмотрение развития дошкольной педагогики как процесса изменений в научно-образовательной сфере, которой присущи признаки: целостность, структурированность, наличие специфических закономерностей и внутренних системообразующих связей, отношений между элементами системы, многовариантность описания системы, ее эмерджентность; изучение развития отечественной дошкольной педагогики как науки с позиций выявления стратегий ее дальнейшего генезиса, основываясь на определенных ценностных ориентирах; исследование того, как в указанный период во время проведения научно-исследовательской работы в области воспитания и обучения детей дошкольного возраста осмысливались и решались задачи развития умственных, моральных, физических, эстетических, психологических свойств и качеств ребенка как индивида, личности и индивидуальности.

Ключевые слова: теоретико-методологические подходы, отечественная дошкольная педагогика, воспитание, обучение, научное исследование.

SAIAPINA Svitlana
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogics of Higher School of SHEI "Donbas State Pedagogical University"
19, Heneral Batyuka Str., Slovyansk, Ukraine, 84116
E-mail: sayapina.s.a.2018@gmail.com
BIELIKOVA Hanna
Student 4-year of the pedagogical faculty SHEI «Donbas State Pedagogical University»
19, Heneral Batyuka Str., Slovyansk, Ukraine, 84116
E-mail: sayapina.s.a.2018@gmail.com

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO STUDYING DEVELOPMENT OF DOMESTIC PRESCHOOL PEDAGOGY IN SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL WORKS OF UKRAINIAN SCIENTISTS (the 1960s – the Beginning of the 21st Century)

Summary. The analysis of the theoretical and methodological approaches to studying the development of domestic preschool pedagogy in the scientific and pedagogical works of the Ukrainian scientists of the designated period is carried out at three levels: general scientific methodological (systemic, paradigmatic), specifically scientific (historical-chronological, anthropological, axiological, cultural), biographical. This has made it possible to reconstruct the scientific and pedagogical researches on the problems of upbringing and teaching of preschool children through the prism of educational and pedagogical paradigms that have dominated in the specified historical period; consideration of the development of preschool pedagogy as a process of changes in the scientific and educational area, which has the following features: integrity, structuring, presence of specific laws and internal system-forming relationships, relations between the elements of the system, multivariate description of the system, its emergence; studying the development of domestic preschool pedagogy as a science in terms of identifying strategies for its further genesis, based on certain value orientations; studying how in the marked period during the research work in the area of upbringing and teaching of children of the preschool age the issues of development of mental, moral, physical, aesthetic, psychological and qualitative characteristics of the child as an individual, personality and individuum have been comprehended and solved.

Key words: theoretical and methodological approaches, domestic preschool pedagogy, upbringing, teaching, scientific research.

Abstract. To successfully solve a number of urgent educational problems, as expected in the nearest future, special aspects of preschool pedagogy as a science in their historical development are of particular scientific interest. Despite a large number of works related to the problem under studying, in

historical-pedagogical science, preschool pedagogy has not yet become the subject of special investigation as a holistic, systematic formation.

The works by the domestic (N. Heorhian, V. Zinchenko, N. Lysenko, D. Strunnikova and others) and foreign (T. Babaieva, S. Baranov, L. Bolotina, S. Kozlova, T. Komarova, M. Krulekht, T. Kulikova, O. Solntseva, V. Titov and others) authors are devoted to studying the scientific apparatus of preschool pedagogy (object, subject, purpose, tasks, methodological bases, principles, methods of studying the preschooler's personality). The key concepts of preschool pedagogy and preschool education have been researched by L. Artemova, H. Bielienka, A. Bohush, N. Kyrsta, T. Ponimanska, T. Stepanova, O. Usova and other scientists.

The purpose of the paper is to describe the theoretical and methodological principles of research on developing domestic preschool pedagogy in the scientific and pedagogical works of the Ukrainian scholars (the 1960s – the beginning of the 21stcentury).

The analysis of the theoretical and methodological approaches to studying the development of domestic preschool pedagogy in the scientific and pedagogical works of the Ukrainian scientists of the designated period is carried out at three levels: general scientific methodological (systemic, paradigmatic), specifically scientific (historical-chronological, anthropological, axiological, cultural), biographical. This has made it possible to reconstruct the scientific and pedagogical researches on the problems of upbringing and teaching of preschool children through the prism of educational and pedagogical paradigms that have dominated in the specified historical period; consideration of the development of preschool pedagogy as a process of changes in the scientific and educational area, which has the following features: integrity, structuring, presence of specific laws and internal system-forming relationships, relations between the elements of the system, multivariate description of the system, its emergence; studying the development of domestic preschool pedagogy as a science in terms of identifying strategies for its further genesis, based on certain value orientations; studying how in the marked period during the research work in the area of upbringing and teaching of children of the preschool age the issues of development of mental, moral, physical, aesthetic, psychological and qualitative characteristics of the child as an individual, personality and individuum have been comprehended and solved.

Consequently, the presented methodological approaches and methods of scientific research form the basis of historical and pedagogical search, its conceptual apparatus. They make it possible to comprehensively study and analyse the studied historical-pedagogical problem by comprehending the essence and interaction of being and consciousness, by considering the phenomena in their development and interconnection.

REFERENCES

1. Averianov A.N. Sistema: filosofskaia kategoriia i realnost / A. N. Averianov. – M., 1976. – 207 s.
2. Ageev B.A. Analiz razvitiia nauchnykh napravlenii metodom „semanticheskogo spektra" / B.A.Ageev, S.B.Chernonog, S. B. Rozumenko // Nauchno-tekhnicheskaia informatciia. – Ser. 1. – M., 1990. – № 5. – S. 16−18.
3. BabanskiiIu. K. Problemy povysheniia effektivnosti pedagogicheskikh issledovanii / Iu.K.Babanskii. – M.: Pedagogika, 1982. – 191 s.
4. Hupan N. M. Istoriohrafiia rozvytku istoryko-pedahohichnoi nauky v Ukraini / N.M.Hupan – K.: Nats. ped. un-t im. M.P.Drahomanova, 2000. – 222 s.
5. Kun T. Struktura nauchnykh revoliutcii / T. Kun. – M.: OOO „Izd-voACT", 2003. – 605 s.
6. Parsons T. Nauchnaia distciplina i differentciatciia nauki / T. Parsons, G. Storer // Nauchnaia deiatelnost: struktura i instituty. – M., 1980. – S. 27−55.

(переклад на англійську мову зроблено: Слабоуз В. – к. філолог. н., доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 378.017.4:37.011.3-051

КОРКІШКО Олена

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет"
вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116
E-mail: korkishko.l.g@gmail.com

ТИЩЕНКО Яна

здобувач ступеня вищої освіти «магістр» ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
вул. Університетська, 6, м. Слов'янськ, 84100, Україна
E-mail: kapranova@i.ua

АЛЕКСАНДРОВ Клим

здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр» ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
вул. Університетська, 6, м. Слов'янськ, 84100, Україна
E-mail: korkishko.l.g@gmail.com

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

© Коркішко О., Тищенко Я., Александров К., 2018

Анотація. У статті розкрито провідні ідеї В.Сухомлинського щодо громадянського виховання як головної педагогічної проблеми. Зазначено, що в основу громадянського виховання закладено загальнолюдські та національні цінності, серед яких провідними є такі: любов до рідної землі, народу, Батьківщини та її минулого; любов до матері, батька, старших у сім'ї; любов до рідної мови; шанобливе ставлення до історії та культури українського народу; працелюбність. Розкрито зміст громадянського виховання студентської молоді, якийскладають розділи: державний, соціальний та родинний. Доведено, що змінюються наукові парадигми, практичні підходи й методи, а ідеї педагога-гуманіста, який продовжив кращі традиції світової та вітчизняної педагогіки, залишаються актуальними.

Ключові слова: В.Сухомлинський, громадянське виховання, майбутні педагоги, вищий навчальний заклад.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Востаннє все більше науковців, дослідників, педагогів-практиків акцентують увагу на проблемах, пов'язаних з удосконаленням системи виховання. Сама логіка сучасного суспільного розвитку відносить цю проблему до пріоритетних. Це обумовлено тим, що без розв'язання питання створення ефективної системи виховання, зокрема й громадянського, неможливий подальший суспільний розвиток держави в цілому та особистості зокрема в політичній, економічній, соціальній, духовній та інших галузях.

Теоретичний аналіз засвідчує, що в практиці сьогодення проблема громадянського виховання розробляється на державно-програмному, концептуальному та практичному рівнях. Зазначимо те, що освітнє законодавство України приділяє питанням виховання, становлення громадянина значну увагу. Так, у преамбулі Закону України „Про освіту" зауважено, що освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями й народами. Метою освіти є „...виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору" [2]. У Концептуальних засадах демократизації та реформування освіти в Україні зазначено, що розвиток громадянської свідомості й культури має здійснюватися на всіх щаблях загальної та вищої освіти. Так, учений-педагог П. Кононенко справедливо підкреслив, що сутність громадянського виховання – „формувати гармонійно розвинені особистості, які спроможні органічно поєднувати свої права й інтереси з

правами та інтересами середовища, нації, держави, орієнтуватися на найвищі загальнонародні права, духовні та культурно-естетичні цінності" [3, с. 23].

Для визначення методологічних засад сучасної системи громадянського виховання в Україні вагоме значення мають погляди Василя Сухомлинського. Адже він один із перших за радянські часи звернувся до громадянського виховання як до головної педагогічної проблеми. Саме у своїх працях і наукових розробках педагог висвітлював актуальні для свого часу проблеми громадянського виховання як складової національної системи виховання, висуваючи ідею становлення „свідомого" громадянина, патріота своєї Батьківщини.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У сучасній вітчизняній педагогічній науці різні аспекти громадянського виховання розробляли І.Бех, І.Зязюн, О.Вишневський, О.Киричук, П. Кононенко, Н.Косарєва, О.Красовська, Л.Крицька, В.Поплужний, Ю.Руденко, М.Стельмахович, К.Чорна та ін., суттєво збагативши концепцію громадянського виховання, розробивши та запропонувавши методичний інструментарій її втілення в умовах сучасної освіти. За останні роки питання громадянського виховання студентської молоді, підготовки майбутнього педагога до виховної роботи, формування громадянської позиції були предметом уваги низки вчених (Т.Гребеник, С.Гнатенко, Н.Дерев'янко, М.Євтух, В.Іванчук, В.Лисенко, І.Пацора, І.Соколова, І.Сопівник та ін.).

Педагогічний доробок всесвітньовідомого педагога, зокрема й вивчення життя, педагогічної діяльності та поглядів на проблеми виховання молоді В.Сухомлинського знайшли своє відображення в працях Ю.Азарова, М.Антонця, В.Бондаря, О.Савченко, О.Сухомлинської, М.Ярмаченка та ін.

Загальновідомо, що громадянське виховання молоді – пріоритет у виховній системі В.Сухомлинського, проблеми якого простежуються в працях „Духовний світ школяра", „Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості", „Як виховати справжню людину", „Народження громадянина", „Про деякі сторони виховання радянського патріотизму", „Народження добра", „З чого починається громадянин", „Виховання обов'язку", „Гартуймо звитяжців" тощо, де формування громадянськості розглядається на основі людяності та гуманізму.

Отже, попри досягнення у вивченні проблеми громадянського виховання неможливо уявити її повноцінний розгляд без постаті й спадщини видатного українського педагога, письменника, публіциста В.Сухомлинського.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті − на основі аналізу творчого доробку Василя Сухомлинського, послуговуючись його науково-педагогічними працями та надбаннями освітньої діяльності,

виявити особливості громадянського виховання учнівської молоді та можливості їх застосування в сучасних вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні тенденції розвитку української держави висувають на передній план проблему підвищенням рівня громадянськості суспільства, особливо − молоді. Крім того, молоде покоління є найбільш динамічною та працездатною частиною соціуму, а студентські роки – це головний період становлення особистості, вияву громадянської позиції. Зазначимо, що громадянське виховання молоді завжди знаходиться в центрі уваги педагогів, громадських діячів і політиків, які піднімають питання мети, змісту, шляхів, засобів і методів виховання майбутніх громадян України. Особливо ця проблема актуалізується в переломні часи, коли кардинальні зміни в суспільстві призводять до зміни виховного процесу в цілому й до громадянського виховання зокрема.

За радянський період у теорії та практиці поняття „громадянське виховання" та шляхи його формування найбільш чітко розкриті та запроваджені в освітній процес В.Сухомлинським.

Згідно з аналітичним висновком О.Сухомлинської, педагог вважав першочерговою умовою формування громадянина організацію емоційно насиченого, діяльного (із трудовою основою) життя шкільного колективу, що всебічно сприяє розвитку громадянської активності кожного індивіда. Він вважав, що риси громадянськості виховуються, формуються безліччю впливів педагогічного характеру та некерованих соціальних упливів. Звичайно, громадянськість у В.Сухомлинського включала в себе формування відчуття належності до політичного ладу, відданості великій батьківщині, першорядність загальних, суспільних інтересів над особистими [1, с. 39].

Сучасні науковці А.Зубко, О.Стребна та ін. підкреслили, що В.Сухомлинський потрактовував громадянськість як інтегральну, синтезуючу якість особистості, що характеризує соціополітичну, етико-моральну свідомість і виявляється в активній діяльності на благо Вітчизни, акцентуючи увагу, що „громадянськість – це пристрасть людського серця, це вогонь букв, якими написана мудрість ідей, і донести до юних душ пристрасть боротьби, прочитати палаючі слова ідейної мужності можна лише тоді, коли вихователь постає перед своїми вихованцями як громадянин" [6].

Зважаючи на багатогранність поняття „громадське виховання", зазначимо, що В.Сухомлинський виокремлював такі його складові, як громадянське бачення світу, моральність, ідейну переконаність, взаємодію людини й колективу, моральну стійкість, громадянську гідність, при цьому наголошуючи, що громадянське начало „є основною ланкою морального становлення особистості".

Зауважимо, що виховання громадянина, на думку вченого, доцільно вести в трьох напрямках: по-перше, важливо навчити дитину бачити світ і своє

місце в ньому; по-друге, прищепити їй любов до рідної землі, пробудити та розвинути патріотичні почуття; по-третє, потурбуватися, щоб усвідомлення людської гідності в поєднанні з патріотичними помислами та переживаннями знайшли своє вираження в бажанні та готовності до діяльності на благо Батьківщини, користь людям, тобто, породили почуття громадянського обов'язку й прагнення реалізувати його в конкретних справах.

В.Сухомлинський чітко визначив теоретичні засади громадянського виховання: створення дитиною радостей для інших людей і переживання особистого щастя й гордості у зв'язку з цим; творення й збереження краси в усіх її багатогранних виявах; громадянське ідеологічне багатство діяльності дитини в колективі, сприяння, щоб основою людської гідності були громадянські думки, почуття, тривоги та громадянська відповідальність; культивування та розвиток співчуття та жалю до всього живого, розвиток сердечної чутливості до прекрасного і, звичайно, культивування жалю до людини; розвиток високої інтелектуальної культури – думок, почуттів, переживань, що хвилюють душу людини, коли вона пізнає довкілля, минуле й сучасне людства, матеріальні й духовні багатства Вітчизни, душу свого народу, цінності мистецтва, особливо сучасної літератури [6, с. 293].

Ставлячи завдання формувати нові покоління громадянсько-свідомої молоді, Василь Олександрович виховував справжніх громадян, патріотів, що люблять Батьківщину, гордих за свій народ та його історичне минуле, які працюють на благо Вітчизни. Із цією метою педагог постійно шукаві використовував нові організаційні форми та методи виховної роботи. Більшість із них і сьогодні є актуальними. Загальновідомо, що він в основу громадянського виховання покладав загальнолюдські та національні цінності, серед яких провідними є такі:

– любов до рідної землі, народу, Батьківщини та її минулого. В.Сухомлинський прагнув прищепити любов до рідного краю, природи – „малої" батьківщини, де людина народилась і пізнала навколишній світ. Педагог сформулював завдання для вчителів − „відкрити перед кожним вихованцем усі джерела, якими живиться могутнє почуття любові до Батьківщини. Це і природа рідного краю, слово рідної мови, культ Матері і Батька, Мала Батьківщина, її історичне та героїчне минуле, працелюбність" [5, с. 133−135];

– любов до матері, батька, старших у сім'ї. Педагог вважав взаємну любов батьків і дітей, відданість і повагу – незмінним джерелом громадянських і патріотичних почуттів. „Людина, не вихована належним чином у цій колисці, – писав В.Сухомлинський, – людина, незмінна в глибоко особистому, не може бути справжнім сином Вітчизни в суспільному..." [5, с. 146];

– любов до рідної мови. Мова, зазначив педагог-новатор, здатна „піднести, звеличити людину в її власних очах, утвердити її патріотичну свідомість і громадську гідність, на все життя відкрити в її серці невичерпні й вічні джерела любові до своїх предків...” [8, с. 216];

– шанобливе ставлення до історії та культури українського народу. Павлиський учитель широко використовував у практиці громадянського виховання скарби народного виховного впливу, тонко враховуючи ментальну своєрідність співвітчизників, для обґрунтування виховних положень і рекомендацій. Пісні, легенди, казки, оповіді, бувальщини, приказки, народні традиції, звичаї, обряди пов'язані з життям народу, його прагненнями та ідеалами, що відображають факти історії, побут, мову та психологію душі кожного покоління, В. Сухомлинський називав „живим вічним джерелом педагогічної мудрості, зосередженням духовного життя народу”, підкреслюючи, що вони виховують у дітей красу душі, формують почуття ввічливості, любові, хоробрості, доброти, вірності, кращі загальнолюдські та національні риси та цінності і, зрештою, усе те, що ми називаємо менталітетом народу, нації;

– працелюбність. Праця, на думку педагога, є основою розвитку особистості, його рушійною силою. Він сформулював принципи трудового виховання (єдність трудового виховання та загального розвитку, розвиток індивідуальності людини в праці, суспільно корисна спрямованість, раннє включення дітей у продуктивну працю, різноманіття видів праці, постійність, безперервність праці, риси продуктивної праці дорослих у дитячій праці, творчий характер праці, наступність змісту трудової діяльності, посильна праця дітей, єдність праці й духовного життя), вважаючи, що не може бути виховання поза працею та без праці. „Нехай увійде в серце твого сина краса праці”, – стверджував В. Сухомлинський [7]. Саме в праці формуються риси майбутнього громадянина та його світоглядні позиції. Працюючи для себе, людина працює для своїх близьких, рідних, для народу, для Батьківщини.

Упроваджуючи свої педагогічні ідеї в навчально-виховний процес, педагог використовував різноманітні форми роботи. Найефективнішими у вихованні людини, громадянина, патріота педагог-новатор уважав екскурсії в природу, по місцях бойової та трудової слави; працю на благо Вітчизни, написання дітьми оповідань, казок; проведення свят, обрядів; допомогу хворим, людям похилого віку, живим істотам тощо.

Отже, аналіз теоретичного доробкута практичного досвіду Василя Олександровича щодо громадянського виховання дітей, уможливлює знаходження шляхів розв’язання завдань, які ставить сучасний вищий педагогічний навчальний заклад щодо формування особистості майбутнього педагога.

Завдання вишу сьогодні – виховати насамперед особистість та зробити процес виховання громадянина не лише максимально гуманним, демократичним, але і якомога більш адаптованим до умов розвитку суспільства. З огляду на це, вищій навчальний заклад повинен перетворитися на осередок громадянської освіченості в суспільстві, сприяти утвердженню демократичних цінностей, забезпечувати формування моральної та правової культури української молоді.

Так, провідною метою громадянського виховання студентської молоді є формування свідомого громадянина − патріота Української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти завдяки набуттю молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів.

В умовах педагогічного вишу формувальним засобом громадянськості майбутнього педагога є весь навчально-виховний процес, через який відбувається вплив на світоглядні позиції особистості. Під час процесу одержання знань майбутні педагоги утверджують у собі громадянські орієнтири, за допомогою яких вони в перспективі можуть діяти.

Зміст громадянського виховання складають розділи: державний, соціальний та родинний. Державний розділ у виховній роботі становлять знання Конституції, законодавства України; про історичний шлях українського народу; про походження державних символів (Прапора, Герба, Гімну); походження назв міст, вулиць тощо; про походження пам’яток історії та культури; про видатних борців за незалежність України, воїнів АТО; про діяльність українських письменників, поетів, учених; знання української мови; розуміння величі українського народу тощо.

Соціальний розділ становлять знання про героїчне минуле рідного краю та України, про життя прославлених земляків; виявлення бажання охороняти історичні пам’ятки, зберігати матеріальні цінності; дбайливе ставлення до національних багатств, рідної природи; розуміння значення своєї праці, праці батьків та українського народу; бажання брати участь у громадських справах, волонтерській роботі; уміння виявляти волю, старанність, ініціативність, працьовитість, творчу активність тощо.

Зміст родинного розділу спрямований на виховання любові до батьків, рідних і близьких людей; чемного ставлення до старших, ветеранів війни та праці, воїнів АТО; пошани до пращурів, знання місць знаходження їхніх могил та пам’ятників; знання родоводу, коріння сім’ї, оволодіння народною мораллю, етикою; шанування та дотримання народних і релігійних звичаїв, обрядів, вірувань, національних і родинних свят; на формування інтересу до української міфології, усної народної

творчості; знання народних промислів та ремесел; знання народних і родинних пісень, танців, ігор, забав тощо.

Отже, робота з громадянського виховання розширює потреби студентів у політичних, правових, економічних, соціально-психологічних і культурологічних знаннях, спілкуванні, уможливлює знайти своє місце в спільній справі, прищеплює практичні навички взаємодії особистості з державою та суспільством, виховує громадянську свідомість; допомагає визначати способи своєї участі в житті суспільства, розвивати патріотичні почуття, розкривати здібності, виявляти індивідуальність, формувати громадянську позицію тощо.

Висновки. Отже, аналіз творчого доробку Василя Сухомлинського, його науково-педагогічних праць і надбань освітньої діяльності щодо громадянського виховання учнівської молоді уможливлює зазначити, що змінюються наукові парадигми, практичні підходи й методи, а ідеї педагога-гуманіста, який продовжив кращі традиції світової та вітчизняної педагогіки, залишаються актуальними.

Сьогодні викладачі, куратори академічних груп у своїй роботі керуються настановою В.Сухомлинського: „Виховуйте людину – і ви виховаєте громадянина”, бо розуміють, що формування особистості громадянина України, озброєння майбутнього педагога громадянськими знаннями, державного, соціального, родинного спрямування, з одночасним подоланням негативних впливів є надзвичайно нагальним і невідкладним завданням сучасного вишу та суспільства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дерев’янко Н. Формування громадянської культури особистості школяра: навч.-метод. посіб. / Н.Дерев’янко, В.Костів; за ред. В. Костіва. – К.: ТОВ „Праймдрук”, 2011. – 352 с.
2. Закон України „Про освіту” [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (Дата звернення: 20.03.2018)
3. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні: педагогічні концепції. – К. : Школяр, 1997. – 150 с.
4. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Педагогічна газета. – 2000. – № 6 (72), червень. – 6 с.
5. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. –К. : Рад. школа, 1977. − Т. 1. − 653 с.
6. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 3. − 670 с.

7. Сухомлинський В.О. Особа вчителя, педагогічний колектив і колектив вихованців / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С. 588–637.
8. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.3. – С. 9–300.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2017.

КОРКИШКО Елена
кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры педагогики высшей школы ГВУЗ „Донбасский государственный педагогический университет”
ул. Г. Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116
E-mail: korkishko.l.g@gmail.com
ТИЩЕНКО Яна
соискатель степени высшего образования «магистр» ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»
ул. Университетская, 6, г. Славянск, 84100, Украина
E-mail: kapranova@i.ua
АЛЕКСАНДРОВ Клим
соискатель степени высшего образования «бакалавр» ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»
ул. Университетская, 6, г. Славянск, 84100, Украина
E-mail: korkishko.l.g@gmail.com

ГРАЖДАНСКОЕ ВОСПИТАНИЕ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТЕ ИДЕЙ ВАСИЛИЯ СУХОМЛИНСКОГО

Резюме. В статье раскрыто ведущие идеи В. Сухомлинского по гражданскому воспитанию как главной педагогической проблемы. Отмечено, что в основу гражданского воспитания педагог положены общечеловеческие и национальные ценности, среди которых ведущими являются: любовь к родной земле, народу, Родине и ее прошлому; любовь к матери, отцу, старшим в семье; любовь к родному языку; уважительное отношение к истории и культуре украинского народа; трудолюбие. Раскрыто содержание гражданского воспитания студенческой молодежи, которое составляют разделы: государственный, социальный и семейный. Доказано, что меняются научные парадигмы, практические подходы и методы, а идеи педагога-гуманиста, который продолжил лучшие традиции мировой и отечественной педагогики, остаются актуальными

Ключевые слова: В. Сухомлинский, гражданское воспитание, будущие педагоги, высшее учебное заведение.

KORKISHKO Olena
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Chair of Pedagogy of Higher School of SHEI "Donbas State Pedagogical University"
19, Heneral Batyuka Str., Slovyansk, Ukraine, 84116
E-mail: korkishko.l.g@gmail.com
TYSHCHENKO Yana
Applicant of the Degree of Higher Education of "Master" of SHEI "Donbas State Pedagogical University"
6, Universytetska Str., Sloviansk, 84100, Ukraine
E-mail: kapranova@i.ua
ALEXANDROV Klim
Applicant of the Degree of Higher Education of "bachelor" of SHEI "Donbas State Pedagogical University"
6, Universytetska Str., Sloviansk, 84100, Ukraine
E-mail: korkishko.l.g@gmail.com

Summary. The paper reveals the leading ideas by V. Sukhomlynskyi about civic upbringing as the main pedagogical problem. It is noted that the basis of civic upbringing the pedagogue put the universal and national values, among which the leading ones are: love for the native land, the people, the Motherland and its past; love of the mother, the father, the elderly in the family; love for native language; a respectful attitude to the history and culture of the Ukrainian people; hard work. The content of civic upbringing of the student youth, which consists of the sections – state, social and family – is revealed. It is proved that scientific paradigms, practical approaches and methods change, but the ideas of the humanist pedagogue, who continued the best traditions of world and native pedagogy, remain relevant.

Key words: V. Sukhomlynskyi, civic upbringing, future pedagogues, higher educational institution.

Abstract. Introduction. The ideas by V. Sukhomlynskyi are of great importance for determining the methodological foundations of the modern system of civic upbringing in Ukraine. As he was one of the first at the Soviet Times to apply for civic upbringing as a major pedagogical problem.

Analysis of publications. Various aspects of V. Sukhomlynskyi's pedagogical activities and views on the problems of youth upbringing have been reflected in the works of Yu. Azarov, M. Antonets, V. Bondar, O. Savchenko, O. Sukhomlynska, M. Iarmachenko and some others.

Purpose. The purpose is to reveal the peculiarities of civic upbringing of the student youth and the possibilities of their application in modern higher educational institutions on the basis of the analysis of the creative work by V. Sukhomlynskyi, using his scientific and pedagogical works and the achievements of educational activity.

Results. Taking into account the many-sided concept of "civic upbringing", it should be noted that V. Sukhomlynskyi singled out such its components as the civilian vision of the world, morality, ideological conviction, the interaction of man and society, moral stability, civil dignity, at the same time he emphasized that the civic principle "is the main link in the moral formation of personality".

Formulating the task to form new generations of civic-conscious youth, Vasyl Oleksandrovych brought up real citizens, patriots, loving their Motherland, proud of their people. It is well known that he put into the basis of civic upbringing the universal and national values, among which the leading ones are: love for the native land, the people, the Motherland and its past; love of the mother, the father, the elderly in the family; love for the native language; a respectful attitude to the history and culture of the Ukrainian people; hard work.

The analysis of V. Sukhomlynskyi's pedagogical experience concerning civic upbringing of children makes it possible to find the ways of solving problems that contemporary higher educational institutions put forward in relation to forming the personality of the future pedagogue.

Today's main task of the university is to bring up the personality first of all and to make the process of upbringing the citizen not only as humane and democratic as possible, but also as more adapted as possible to the conditions of the development of society. In view of this, the higher educational institution should become a focal point of civic upbringing in society, should promote establishing the democratic values, and should ensure the formation of the moral and legal culture of the Ukrainian youth.

The content of civic upbringing consists of the following sections: state, social and family, which promote the students' needs in political, legal, socio-psychological and cultural knowledge, communication, the ability to find their place in the common cause, cultivate the skills of interaction of the individual with the state and society, educate and bring up the civic consciousness; help determine the ways of their participation in society, develop patriotic feelings, disclose abilities, identify individuality, form a civic position, and so on.

Conclusion. Consequently, the analysis of the creative work of Vasyl Sukhomlinskyi, his scientific and pedagogical works and the achievements of educational activities in relation to civic upbringing of the student youth makes it possible to point out that scientific paradigms, practical approaches and methods change, but the ideas of the humanist pedagogue, who continued the best traditions of world and native pedagogy, remain relevant.

REFERENCES

1. Derevianko N. Formuvannia hromadianskoi kultury osobystosti shkoliara: navch.-metod. posib. / N. Derevianko, V. Kostiv; za red. V. Kostiva. – K.: TOV „Praimdruk", 2011. – 352 s.

2. Zakon Ukrainy „Pro osvitu” [Elektronnyi resurs]. − Rezhym dostupu: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (Access date: 20.03.2018)
3. Kontseptualni zasady demokratyzatsii ta reformuvannia osvity v Ukraini: pedahohichni kontseptsii. – K. : Shkoliar, 1997. – 150 s.
4. Kontseptsiia hromadianskoho vykhovannia osobystosti v umovakh rozvytku ukrainskoi derzhavnosti // Pedahohichna hazeta. – 2000. – № 6 (72), cherven. – 6 s.
5. Sukhomlynskyi V.O. Problemy vykhovannia vsebichno rozvynenoi osobystosti / V.O.Sukhomlynskyi // Vybrani tvory: u 5-ty t. –K. : Rad. shkola, 1977. − T. 1. − 653 s.
6. Sukhomlynskyi V.O. Narodzhennia hromadianyna / V.O.Sukhomlynskyi // Vybrani tvory: u 5 t. – K.: Rad. shkola, 1977. – T. 3. − 670 s.
7. Sukhomlynskyi V.O. Osoba vchytelia, pedahohichnyi kolektyv i kolektyv vykhovantsiv / V.O.Sukhomlynskyi // Vybrani tvory : u 5-ty t. – K.: Rad. shkola, 1976. – T. 1. – S. 588–637.
8. Sukhomlynskyi V.O. Sertse viddaiu ditiam / V.O.Sukhomlynskyi // Vybrani tvory: U 5-ty t. – K.: Rad. shkola, 1977. – T.3. – S. 9–300.

(переклад на англійську мову зробено: Слабоуз В. – к. філолог. н., доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНА ШКОЛА

БАБЕНКО Оксана, САМОХВАЛОВА Людмила 4
СЛОВ'ЯНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ЛІЦЕЙ: ВІД НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НОВОГО ТИПУ ДО НАУКОВОГО ЛІЦЕЮ

ГОРБАНЬ Наталя 19
ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У РУСЛІ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

СОКОЛЕНКО Тетяна 30
КРЕАТИВНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ КРЕАТИВНІСТІ

БОЙКО Ольга 38
ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ЯК ОДНЕ З ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

ПАДАЛКА Руслана, КОЛГАН Олена 45
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВІДІМЕННИХ ІНШОМОВНИХ ПРІЗВИЩ ТВОРІВ ОСКАРА УАЙЛЬДА

САМОХВАЛОВА Людмила 52
ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ОСЦИЛЯЦІЇ ШВИДКОСТІ ОБЕРТАННЯ ВОДИ В КУРСІ ФІЗИКИ ДЛЯ ПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

БОЙКО Іван 61
ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

ГАНЗЕРА Ганна, ПЛЕСКАНЬОВА Лілія 69
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ДОШОК В ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

ІВАНОВА Тетяна, ІВАНОВА Ірина 78
ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ СПОСІБ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЦІЛІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

IVANOVA IRYNA 90

LINGUISTIC AND STYLISTIC PECULIARITIES OF POLITICAL SPEECHES

КЛИМЕНКО Елена..... 101

ПЛЕОНАЗМЫ И ЛЯПАЛИССИАДЫ В РЕЧИ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

ТВЕРДОХЛІБ Майя..... 111

ПОДОЛАННЯ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО СТРЕСУ В СТАРШОКЛАСНИКІВ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ СЛОВ'ЯНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ЛІЦЕЮ)

ШАШКІНА Олена, РАТУШНА Олена..... 122

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

БАБЕНКО Оксана, КАЛМИКОВА Ольга 133

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ПАТРІОТИЧНОЇ ЛІРИКИ (ЗА ЗБІРКОЮ ВОЛОДИМИРА ШОВКОШИТНОГО «ЗАПАЛИ СВІЧУ»)

БОЙКО Ольга 143

СТВОРЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ФЕНОТИПУ ЛЮДИНИ

БОЙКО Ольга, БОЙКО Софія 153

СТВОРЕННЯ КАТАЛОГУ ПЛЕЙКАСТІВ ЗАСОБАМИ MICROSOFT OFFICE WORD

ГОРБАНЬ Наталя, БУТИЛІНА Катерина..... 167

ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ОЗЕР СЛОВ'ЯНСЬКОГО КУРОРТУ МЕТОДАМИ БІОІНДИКАЦІЇ

ІВАНЕНКО Юрій, ІВАНЕНКО Вікторія 174

РОЗПІЗНАННЯ ГРАФІЧНИХ ОБРАЗІВ НА ОСНОВІ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

КАЛМИКОВА Марина, ПИЛИПЕНКО Поліна..... 184

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПАТРІОТИЧНОЇ ЛІРИКИ (НА ОСНОВІ ЗБІРКИ «З УКРАЇНОЮ У СЕРЦІ ЖИВУ» ПОЛІНИ ПИЛИПЕНКО)

ОМЕЛЬЧЕНКО Оксана, КОРОБКО Володимир 193

ДОСЛІДЖЕННЯ РУХУ ТІЛ У РІДИНАХ: ВИЗНАЧЕННЯ КОЕФІЦІЄНТА ГІДРОДИНАМІЧНОГО ОПОРУ

САМОХВАЛОВА Людмила, РОМАНОВА Анастасія..... 205

КАПІЛЯРНІ ХВИЛІ НА ПОВЕРХНІ ЦИЛІНДРИЧНОГО ПОТОКУ РІДИНИ

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

САЯПІНА Світлана, БЄЛІКОВА Ганна 217

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ В НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ (1960 р. − початок XXI століття

КОРКІШКО Олена, ТИЩЕНКО Яна, АЛЕКСАНДРОВ Клим 232

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

Шановні автори статей! Збірник наукових праць "Гуманізація навчально-виховного процесу" є фаховим виданням із педагогічних наук (Затверджено Рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 р.). Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 21279-11079ПР, видано 26.03.2015 р. Державною реєстраційною службою України.

Фахове друковане періодичне видання зареєстровано в базі даних Міжнародного Центру ISSN в Парижі, йому присвоєно ISSN 2077-1827.

Періодичність видання – 6 разів на рік.

Містить наступні розділи: ВИЩА ШКОЛА; ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ; ЗАГАЛЬНА ШКОЛА; ПОЧАТКОВА ШКОЛА; ВИХОВАННЯ; ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ; ПСИХОЛОГІЯ; СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА; ДЕФЕКТОЛОГІЯ.

Перш ніж подати статтю до друку уважно прочитайте вимоги і неухильно дотримуйтесь їх. Деякі автори оформлюють статті, згідно вимог, які надають інші фахові видання або на власний розсуд. У публікації повинні відповідати поля, шрифт, інтервал, структурні елементи, список використаних джерел тощо. Часто трапляються випадки, коли автор використовує автоматичні перекладачі.

Посилання на роботи, що не публікувались неприпустиме.

Текст має бути уважно вичитаний і перевірений. Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Попередження: статті, які не відповідають зазначеним вимогам опубліковані не будуть! Авторові про це не буде повідомлено, стаття не повертається. Слідкуйте за тим, у якому вигляді ви подаєте свою статтю.

Набір тексту статті здійснюється у форматі Microsoft Word (*doc, docx, rtf), на папері формату А 4 (книжковий), береги скрізь по 2,5 см., вирівнювання по ширині, абзац – 1,25, шрифт 14 TNR, через 1,5 інтервали.

Не користуйтесь для форматування тексту пробілами, табуляцією. Не ставте переноси вручну, не користуйтесь автоматичним переносом. Не використовуйте у документі колонтитули, зноски.

Таблиці повинні мати вертикальну орієнтацію і будуватися за допомогою майстра таблиць редактора Word з арабською нумерацією.

Формули підготовлені в редакції формул MS Equation 2.0.

Обсяг статті – 8–20 аркушів (до 40 000 знаків з пробілами).

Увага! Незалежно від наукового ступеня, звання, посади до статті додаються внутрішня і зовнішня рецензії, завірені підписом і печаткою начальника відділу кадрів.

Згідно з Постановою Президії ВАК України № 7–05/1 від 15.01.2003 року „Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліку ВАК України", а також ДСТУ 7152:201 до друку приймаються лише статті, де присутні необхідні елементи:

1. УДК. Кожній новій статті присвоюється своя УДК. Надається довідково-бібліографічним відділом бібліотеки ВНЗ, де ви працюєте. За правильність надання УДК несуть відповідальність працівники бібліотеки.
2. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я (мовою публікації).
3. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія – подається за скороченою формою згідно ДСТУ 3582-97: https://kis.mon.gov.ua/sites/default/files/stup.pdf, а також Бюлетень ВАК України, № 10, 2010 (див. табл. 3, с. 8), ДСТУ 7093, ГОСТ 7.12 та за правилами ділової української мови, місце роботи – вказується повністю, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча (мовою публікації).
4. Назва публікації (мовою публікації).
5. Анотація (мовою публікації) до 10 речень (ГОСТу 7.9-95).
6. Ключові слова (мовою публікації) – вибирають з тексту.
7. Знак охорони авторського права (©) розміщують унизу першої сторінки публікації, праворуч (© Булах А., 2016).

8. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями.

9. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

10. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

11. Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

12. Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

13. Список використаної літератури розміщується в кінці статті за порядком цитування. Джерела подаються у квадратних дужках [1, с. 3]. Для нумерації використовуйте список. Не ставте цифри вручну та не оформлюйте літературу в таблиці. Дотримуйтесь встановленим вимогам щодо оформлення літературних джерел міждержавного стандарту ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 "Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання" і Бюлетеню ВАК України. – № 3. – 2008: http://library.lp.edu.ua/yak-oformyty-spysok-literatury.

Російською мовою

14. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я.

15. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча.

16. Назва публікації.

17. Резюме 5 речень – відмінне від мови публікації.

18. Ключові слова – відмінні від мови публікації.

Англійською мовою

19. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я.

20. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча.

21. Назва публікації.

22. Резюме (Summary) статті англійською мовою має складатись із 100–175 слів.

23. Ключові слова (Keywords) – відмінні від мови публікації.

На виконання наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17.10.2012 за № 1111, п. 2.9 «Про обов'язкову наявність статей англійською мовою на веб-сторінці видання» авторам необхідно подати до редакції реферат статті англійською мовою для розміщення на сайті збірника.

24. Реферат (Abstract) англійською мовою повинен бути розгорнутим, викладатися власними словами, а не з тексту статті на 1 сторінку 14 кеглем, через 1 інтервал і повторювати структуру статті:

- Проблема (Introduction).
- Аналіз публікацій (Analysis of publications)
- Предмет, тема, мета роботи (Purpose).
- Результати наукової роботи (Results).
- Висновки (Conclusion).
- Список використаної літератури (References) оформлюється за міжнародним бібліографічним стандартом APA (Американська психологічна асоціація): http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book).

З прикладами оформлення можна ознайомитися на сайті: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/references_extend_summary_ukr.pdf.

25. Згідно ДСТУ 7152:2010 вказують ініціали і прізвище перекладача (переклав на англ. А. Петров – вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи).

Вважаємо прохання щодо дотримання вимог та деякі пояснення стануть вам у нагоді. Сподіваємось на порозуміння і подальшу співпрацю.

Алгоритм подання матеріалу:

1) Статті подаються повністю підготовленими до друку на електронну скриньку кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету – kaf.phsdspu@gmail.com.

2) Технічний редактор перевіряє публікацію на відповідність до вимог. Потім стаття проходить внутрішнє і зовнішнє рецензування фахівцями з відповідного профілю.

3) Друк здійснюється за рахунок авторів публікацій. 1 сторінка коштує 40 грн. Вартість 1 збірника 40 грн. Друковане видання надсилається авторові поштою за вказаною адресою у довідці.

Плата за публікацію статті здійснюється після її рекомендації до друку. Вам буде відправлено повідомлення електронною поштою суму для оплати і номер рахунку.

Прохання! Не вносить оплату за статті без згоди редакції її до друку. Вам буде відправлено повідомлення електронною поштою про рішення редколегії і суму для оплати і номер рахунку.

4) Автором (ами) заповнюється інформаційний ресурс. Не сплачується.

5) До статті додаються рецензії (внутрішня і зовнішня) незалежно від наукового ступеня. Тобто на статтю доктора чи кандидата наук потрібно подавати рецензії. Не сплачується.

6) На окремому аркуші подається довідка про автора (не рахується як друкована сторінка, не входить в оплату за статтю).

Довідка про автора

Прізвище, ім'я, по батькові	
Домашня адреса	
Контактні телефони	
E-mail	

7) Копія чеку про оплату за статтю.

Отже, автор надсилає електронною поштою файли:

1. Стаття для друку (назва файлу: Ст_ Науменко С.doc.).
2. Довідка про автора (назва файлу: Довідка про автора_ Науменко С.doc.).
3. Ксерокопія (сканер) чеку про сплату за статтю у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Чек_ст. Науменко С.pdf.).
4. Фотокопія (сканована) рецензій у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Рецензія_ Науменко С. pdf.).

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ (фрагмент)

УДК 378.011.3:62-028

БУЛАХ Анастасія

аспірантка, Інститут професійно-технічної освіти, Академія педагогічних наук України,

провулок Віто-Литовський, 98-а, м. Київ, 03045, Україна

E-mail: anastasiyabulakh@rambler.ru

АВТОРСЬКИЙ СПЕЦКУРС «ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, МАРКЕТИНГУ, МЕНЕДЖМЕНТУ» ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПТНЗ ШВЕЙНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. В даній статті автором детально розглянуто спецкурс «Онови підприємницької діяльності, маркетингу, менеджменту», розроблений для підготовки спеціалістів за фахом: 5.05160201 «Швейне виробництво», 5.05160203 «Моделювання та конструювання промислових виробів». Курс розглядається як педагогічна умова формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців. Представлено робочу програму курсу, визначено мету, предмет та завдання викладання спецкурсу. Запропоновано комплекс необхідних знань, вмінь та навичок, якими повинні володіти учні в результаті вивчення даного спецкурсу. У перспективі рекомендовано впровадження даного курсу в навчальні плани інших професійно-технічних навчальних закладів, що займаються підготовкою фахівців швейного профілю.

Ключові слова: педагогічні умови, спецкурс, робоча програма, економічна компетентність, професійно-технічні навчальні заклади, економічні дисципліни, педагогічний процес.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Будь-яка педагогічна модель розробляється під конкретний педагогічний задум та являє собою ланцюг педагогічний дій, що мають відповідати цільовим настановам, конкретному очікуваному результату. У зв'язку з цим, розроблена нами модель формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) швейного профілю вимагає застосування певних педагогічних впливів, які мають забезпечити ефективність зазначеного процесу. У педагогіці такими впливами є педагогічні умови.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У дослідженнях, присвячених проблемі професійної підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів, практично всі автори тією чи іншою мірою торкаються питань визначення педагогічних умов, необхідних для…

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є обґрунтування необхідності впровадження авторського спецкурсу «Основи підприємницької діяльності, маркетингу, менеджменту» як педагогічної умови формування підприємницької компетентності учнів ПТНЗ швейного профілю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічний процес як педагогічна система не є чимось застиглим, вона може змінюватися й удосконалюватися під впливом соціально-економічних поступів суспільства, наукових досягнень і створених відповідних умов у межах дослідження. Тобто, ефективне формування підприємницької компетентності учнів у професійній підготовці вимагає створення спеціальних педагогічних умов, які ми розуміємо як поєднання елементів змісту, організаційних форм навчання, методів та прийомів, що впливають на результативність цього процесу.

В. Андрєєв під педагогічними умовами розуміє підсумок цілеспрямованого відбору й застосування елементів, змісту, методів, а також організованих форм навчання для досягнення дидактичних цілей [1, с. 117]…

© Булах А., 2016

Висновки. Результати проведеного нами дослідження дозволяють зробити наступні висновки: авторський спецкурс «Основи підприємництва, менеджменту та маркетингу», розроблений для підготовки спеціалістів за фахом: 5.05160201 «Швейне виробництво», 5.05160203 «Моделювання та конструювання промислових виробів», сприяє кращому засвоєнню в учнів економічних знань, формуванню базових професійно-економічних компетенцій, сприяє позитивній мотивації слухачів до вивчення економічних дисциплін, що в свою чергу сприяє підвищенню рівнів сформованості підприємницької компетентності…

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности / В. И. Андреев. – М. : Высшая школа, 1991. – 240 с.
2. Коваленко О. В. Формування економічної культури студентів інженерно-педагогічних спеціальностей в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Коваленко Олександр Вікторович. – Луганськ, 2014. – 248 с.
3. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни із курсу «Основи підприємницької діяльності маркетингу, менеджменту» (для підготовки спеціалістів за фахом: 5.05160201 «Швейне виробництво» і 5.05160203 «Моделювання та конструювання промислових виробів») / Уклад. А.В. Булах. – Миколаїв : [Б. в.], 2013. – 34 с.
4. Рыжкова И. В. Совершенствование педагогической подготовки будущих преподавателей профессионального обучения в отраслевом вузе: автореф. дис… канд. пед. наук: 13.00.08 / Ирина Васильевна Рыжкова. – Саратов, 2009. – 22 с.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2016.

БУЛАХ Анастасия

аспирант, Академия педагогических наук Украины, Институт профессионально-технического образования

переулок Вито-Литовский, 98-а, г. Киев, 03045, Украина

E-mail: anastasiyabulakh@rambler.ru

АВТОРСКИЙ СПЕЦКУРС «ОСНОВЫ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ, МАРКЕТИНГА, МЕНЕДЖМЕНТА» КАК ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПТУ ШВЕЙНОГО ПРОФИЛЯ

Резюме. В данной статье автором подробно рассмотрен спецкурс «Основы предпринимательской деятельности, маркетинга, менеджмента», который разработан для подготовки специалистов по специальности: 5.05160201 «Швейное производство», 5.05160203 «Моделирование и конструирование промышленных изделий». Курс рассматривается как педагогическое условие формирования предпринимательской компетентности будущих специалистов. Представлена рабочая программа курса, определены цели, предмет и задачи преподавания спецкурса. Предложен комплекс необходимых знаний, умений и навыков, которыми должны обладать учащиеся в результате изучения данного спецкурса.

Ключевые слова: педагогические условия, спецкурс, рабочая программа, экономическая компетентность, профессионально-технические учебные заведения, экономические дисциплины, педагогический процесс.

BULAKH Anastasiya

Graduate Student, Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Vocational Training

lane Vito Lithuanian, 98-a, Kyiv, 03045, Ukraine

E-mail: anastasiyabulakh@rambler.ru

AUTHOR'S SPECIAL COURSE OF "BASIS OF BUSINESS ACTIVITY, MARKETING, MANAGEMENT" AS PEDAGOGICAL CONDITION OF FORMATION OF VOCATION EDUCATION OF SEWING PROFILE PUPILS' ENTERPRISE COMPETENCE

Summary. In this article the author has in detail considered a special course of "A basis of business activity, marketing, management" which is designed for training of specialists in the specialty: 5.05160201 "Sewing production", 5.05160203 "Modeling and designing of industrial products". The course is regarded as a pedagogical condition of formation of enterprise competence of future experts. The working program of the course is presented; purposes, the subject and the problems of teaching the special course are submitted. The complex of necessary knowledge, acquired habit, skills which are required for pupils as a result of studying of this special course have to possess are offered.

Keywords: pedagogical conditions, special course, working program, economic competence, professional educational institutions, economic disciplines, pedagogical process.

Abstract. In this article the author has in detail considered a special course of "A basis of business activity, marketing, management" which is designed for training of specialists in the specialty: 5.05160201 "Sewing production", 5.05160203 "Modeling and designing of industrial products".

It is established that in the researches dedicated to the problem of vocational training of professional vocational school pupils, practically all authors in a varying degree raise the questions of definition of the pedagogical conditions which are necessary for effective implementation of process of their preparation for various aspects of professional activity.

The special course developed by the author is considered as a pedagogical condition of formation of enterprise competence of future experts.

The purpose of a special course is receiving necessary knowledge of the organization, a form, structure, functioning and management of enterprise activity in the conditions of the market economic relations by pupils and formation of pupils' enterprise competence and practically oriented knowledge and skills in the sphere of business which have to prepare them for integration in the social and economic environment and to help avoid time the most the most common mistakes and unemployment as well.

The working program of a course is submitted, the subject and problems of teaching a special course are defined. The complex of necessary knowledge, skills which pupils as a result of studying of this special course have to possess is offered.

As a result of the realized experiment it is theoretically grounded and practically proved that the special course promotes pupils' better understanding of economic knowledge and pupils' positive motivation of basic professional and economic competences, promotes positive motivation of listeners for studying of economic disciplines which in turn promotes increasing of generated levels of enterprise competence.

The special course has been tested in Nikolayev, Odesa and Kiev Higher Vocational Schools of Technology and Design. In perspective, the introduction of the course is recommended in the curricula of other vocational schools which are engaged in training of sewing profile specialists.

REFERENCES

1. Andreev V. Y. Evrystycheskoe programmyrovanye uchebno-yssledovatel`skoj deyatel`nosty / V. Y. Andreev. – M. : Visshaya shkola, 1991. – 240 s.
2. Kovalenko O. V. Formuvannya ekonomichnoyi kul`tury studentiv inzhenerno-pedagogichnyx special`nostej v procesi profesijnoyi pidgotovky : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Kovalenko Oleksandr Viktorovych. – Lugans`k, 2014. – 248 s.
3. Metodychni rekomendaciyi do vyvchennya dyscypliny iz kursu «Osnovy pidpryyemnycz`koyi diyal`nosti marketyngu, menedzhmentu» (dlya pidgotovky specialistiv za faxom: 5.05160201 «Shvejne vyrobnycztvo» i 5.05160203 «Modelyuvannya ta konstruyuvannya promyslovyx vyrobiv») / Uklad. A. V. Bulax. – Mykolayiv : [B. v.], 2013. – 34 s.
4. Rizhkova Y. V. Sovershenstvovanye pedagogycheskoj podgotovky budushhyx prepodavatelej professyonal`nogo obuchenyya v otraslevom vuze: avtoref. dys… kand. ped. nauk: 13.00.08 / Yryna Vasyl`evna Rizhkova. – Saratov, 2009. – 22 s.

(переклав на англ. А. Петров – вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи).

Перелік
наукових фахових видань України,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук

Затверджено
наказами Міністерства
освіти і науки України
від 12.05.2015 № 528
від 13.07.2015 № 747

№	Назва видання	Засновник (співзасно-вники)	Галузь науки	Дата включення, поновлення (внесення змін)	Дата попереднього включення
216.	Гуманізація навчально-виховного процесу	ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»	педагогічні	13.07.2015	10.02.10

Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” зареєстровано в міжнародній базі даних: ISSN 2077-1827 (англ. International Standard Serial Number). Кожному друкованому засобу надається унікальний номер у Міжнародному Центрі в Парижі, який дозволяє ідентифікувати періодичне видання.

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

Виходить 6 разів на рік

Заснований у вересні 1996 р.

№ 6 (86) 2017

За загальною редакцією проф. В. І. СИПЧЕНКА

Відповідальний за випуск:
Швидкий С.М. – доктор історичних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи ДДПУ

Макет і верстка – ***Черкашина Л.А.***

З матеріалами збірників можна ознайомитися на сайтах:
http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/naukbooks/694-gnvp;
http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_collection_of_scientific_labours/;
http://www.nbuv.gov.ua.

Підписано до друку 21.12.2017 р.
Формат 60х84/16.
Ум.-друк. арк. 14,30. Обл.-вид. арк.13,05.
Наклад 300 пр. Зам. № 995

Видавець:
ТОВ «Видавництво НТМТ»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1748 від 15.04.2004 р.
пр. Науки, 58, к. 106,
м. Харків, 61072,
тел.: (057) 763-03-80, (057) 763-03-72,
факс: +38(057) 763-03-72
E-mail: ntmt@tns.kharkov.ua

Виготовлювач:
ТОВ «Цифрова типографія»
вул. Данилевського, б. 30,
м. Харків, 61058,
тел.: (050) 326-14-40
E-mail: cyfra_druk@i.ua